Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Факультет іноземних мов

ТЕЗИ

звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2021 рік (3-4 лютого 2022 рік)

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет іноземних мов

ТЕЗИ

звітної наукової конференції
професорсько-викладацького складу
факультету іноземних мов за 2021 рік
(3–4 лютого 2022 рік)

На пошану доктора філологічних наук, професора
Катерини Яківни Кусько

Львів
2022

УДК 811.112.2(063)
Т 30

Відповідальна за випуск
О. В. Татаровська, технічний секретар

Автори відповідальні за достовірність
наукових результатів, зміст і стиль своїх публікацій.

Т 30 Тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2021 рік (3–4 лютого 2022 рік). – Львів : ПАІС, 2022. – 320 с.

У збірнику вміщено тези звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов за 2021 рік, яка відбулась 3–4 лютого 2022 року в Львівському національному університеті імені Івана Франка.

У тезах висвітлено питання дериватології, дискурсознавства, контрастивної лінгвістики, фразеології, міжкультурної комунікації, історії, теорії та практики художнього перекладу, генології, теорії та історії літератури, лінгвокраїнознавства та методики викладання іноземних мов.

УДК 811.112.2(063)

© ЛНУ ім. Івана Франка, 2022

© ПАІС, 2022

ЗМІСТ

Любомир Бораковський
ОСОБЛИВОСТІ НАРАТИВНИХ СТРУКТУР У РАННІХ РОМАНАХ ЕДҐАРА ГІЛЬЗЕНРАТА (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «НІЧ») 11

Nadiia Andreichuk
WHAT SEMIOTICS HAS TO OFFER: ENTERING INTO A DISPUTE WITH SEMIOTICS' CRITICS 13

Анетта Арцишевська
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ 17

Ольга Бандровська
МЕТАМОДЕРНІЗМ ДЕВІДА ФОСТЕРА ВОЛЛЕСА 19

Ольга Барановська
АНТОНІМІЯ ЕМОТИВНИХ ДІЄСЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 22

Олег Баргель
МОДАЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПРАГМАТИЧНОГО ВПЛИВУ В ТЕКСТАХ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ 24

Іван Бехта
ТЕКСТОТИПИ ЯК МИСЛЕННЄВІ МОДЕЛІ ПІЗНАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ: КОГНІТИВНО-НАРАТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР 27

Тамара Бехта
КОГНІТИВНО-ДИСКУРСНА ПАРАДИГМА В МОДЕЛЮВАННІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО КЛАСИЧНОГО ДЕТЕКТИВУ 31

Юлія Бєлозьорова
ЧАСТИНОМОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОМОВНИХ МЕДИЧНИХ ІНСТРУКЦІЙ 33

Ольга Білинська
СПОСОБИ ВХОДЖЕННЯ РОМАНСЬКИХ ЕТИМОНІВ ДО ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 36

Михайло Білинський
ПАРАДИГМАТИКА АНГЛІЙСЬКИХ ВІДДІЄСЛІВНИХ СИНОНІМІВ: СИСТЕМНА ТА ТЕКСТОВА ВЕРИФІКАЦІЯ 37

Mariia Bondarenko
CENTENNIAL OF JAMES JOYCE'S ULYSSES IN UKRAINE AND WORLDWIDE: ALONG THE ROCKY ROAD TO RECEPTION 39

Наталія Бондарчук
СИСТЕМНО-ФУНКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ МЕТРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В НАРАТИВІ АНГЛОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ТЕКСТУ 42

Софія Варецька
СУЧАСНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МИНУЛОГО В РОМАНІ «МАБУТЬ ЕСТЕР» КАТІ ПЕТРОВСЬКОЇ 44

Ольга Винник
ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ АНГЛОМОВНОГО ІНТЕРНЕТ-БЛОГА ПРОГРАМІСТА 46

Ліна Глущенко, Любов Олійник
НОМІНАЦІЇ ДОВЖИНИ АРХІТЕКТУРНИХ СПОРУД У ТЕКСТІ ТРАКТАТУ ВІТРУВІЯ "DE ARCHITECTURA" 48

Юлія Годісь
ПРОМОЦІЙНА АНОТАЦІЯ: ОПИС ЗМІСТУ КНИГИ ЧИ МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ? 49

Марія Городиловська
SOME ISSUES OF LEGALESE INTERPRETED THROUGH THE LENS OF THE KEY TERMINOLOGICAL UNITS USED IN US CONGRESS ACTS ON IMMIGRATION 51
Olha Hrabovetska
IDEOLOGICAL MANIPULATION IN TRANSLATION: A CASE STUDY OF THE FIRST UKRAINIAN TRANSLATIONS OF *THE GODFATHER* BY MARIO PUZO.....53
Ольга Гречешнюк
ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ТРАВМАТИЧНОГО МИНУЛОГО У НІМЕЦЬКОМУ РОМАНІ ПОКОЛІНЬ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТЬ 54
Наталія Гриня
КОНТРАСТ ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ.....55
Наталія Гриців
ЗНАЧЕННЯ ТА СМИСЛ В НОВІТНІХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТУДІЯХ: КОГНІТИВНИЙ ВИМІР ПІЗНАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ.....56
Зареслава Гук
ГЕРМАНІЗМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ РОМАНІ.....58
Оксана Гуляк
РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ІНТЕНЦІЙ У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТУРИСТИЧНО-ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 60
Олександра Дейчаківська
ПРЕДИКАТИВНІ ПРИКМЕТНИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ 61
Oksana Dzera
PROTESTANT TRADITIONS OF BIBLE TRANSLATION IN UKRAINE 63
Оксана Дзюбіна
THE EMERGENCE OF NEOLOGISMS IN THE CULINARY INDUSTRY 66
Ірина Ділай
ЗАСТОСУВАННЯ КОРПУСІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ З КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ 67
Маркіян Домбровський
МАРІЯ З АҐРЕДИ У ДВОХ ЛАТИНСЬКИХ НАПИСАХ КОСТЕЛУ КЛАРИСОК У ЛЬВОВІ.....70
Роман Домбровський
ДЕМІНУТИВИ В «МЕТАМОРФОЗАХ» АПУЛЕЯ 72
Ірина Дробна
DIE FUNKTIONEN DER JURISTISCHEN SPRACHE UND IHRE VERTEILUNG IN UNTERSTILE.....74
Анна Дудок
СТРУКТУРНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 76
Роман Дудок
СЛОВО ПРО ВЧЕНОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ.....78
Христина Дудок
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІА ХАРАКТИРИСТИКА АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ “МОБІЛЬНИЙ ЗВЯЗОК” 81
Христина Дяків
КОМУНІКАТИВНІ НЕВДАЧІ СТУДЕНТІВ У МОВНІЙ ПАРІ НІМЕЦЬКА-УКРАЇНСЬКА.....82
Ірина Жох
ЕМОТИВНІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗДИВУВАННЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ 84

Юрій Захаров
ФОНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕРМАНСЬКОГО ТА ВЕРХНЬОНІМЕЦЬКОГО ПЕРЕСУВІВ ПРИГОЛОСНИХ 85
Олена Знась
ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРИРОДА ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛ Й.В.ҐЕТЕ 87
Святослав Зубченко
ПЕРЕКЛАД ТВОРІВ АНТИЧНИХ АВТОРІВ ВІД РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ДО 2021 РОКУ 88
Уляна Зьомко
ПОНЯТТЯ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ АВТОРА У КРИТИЧНОМУ ТЕКСТІ 92
Олена Івасюта
КОРЕЛЯЦІЯ СИМВОЛІКИ І СТИЛІСТИКИ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ 95
Olha Ivashchyshyn
DEVELOPING SPEAKING SKILLS AND GRAMMAR COMPETENCE OF PHILOLOGY STUDENTS IN ONLINE ESP CLASSES 96
Ольга Іващишин
УЧИТЕЛЮ! ПЕРЕД ТВОЇМ ІМ'ЯМ СХИЛЯЮ ГОЛОВУ 98
Лілія Карвацька
PARATEXT IM SPIEGEL DER ÜBERSETZUNG (AM BEISPIEL DES WERKES VON SOFIA ANDRUCHOWYTSCH „DER PAPIERJUNGE“) 101
Марта Карп
МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА АНАЛІЗУ ЗАСОБІВ КОГЕЗІЇ І КОГЕРЕНТНОСТІ В АНГЛІЙСЬКИХ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗКАХ 103
Христина Качак
СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНОГО РЕПОРТАЖУ ЙОЗЕФА РОТА 105
Ярина Кільо, Алла Паславська
МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ЗАБОРОНИ У НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ ПЕРЕКЛАДІ 108
Svitlana Kohut
MORPHOPRAGMATICS OF AUGMENTATIVES IN ENGLISH 110
Марія Козолуп
РОЛЬ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ: ПОГЛЯД УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ СТУДЕНТІВ 112
Наталія Коминська
ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ В РОМАНІ ТОНІ МОРРІСОН «ПІСНЯ СОЛОМОНА» 114
Ігор Кондратишин
АВГУСТИН ПРО ПЕРЕКЛАД БІБЛІЇ 118
Леся Корпан
АРІСТОТЕЛІВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МЕТАФОРИ 121
Ганна Кость
АНАЛІЗ КЛІФГЕНГЕРА КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕЦЕПТИВНОЇ ЕСТЕТИКИ ТА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ 122
Галина Котовські
МОВА ПОПУЛІЗМУ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ 124
Роксоляна Кохан
«КОГНІТИВНИЙ ПОРТРЕТ» СТУДЕНТА В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ 126

Ярема Кравець
ЖАНРОВА БАГАТОГРАННІСТЬ ПРОЧИТАННЯ ОБРАЗУ МІКЕЛАНДЖЕЛО: ДРАМАТУРГІЙНЕ (Г. ЛОНГФЕЛЛО), ЕСЕЇСТСЬКЕ (Р. РОЛЛАН), ПОЕТИЧНЕ (Е. ВЕРГАРН) 129
Ольга Крайник
СТРУКТУРА СПРОСТУВАННЯ ЯК МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ЗАПЕРЕЧЕННЯ 132
Орест Красівський
ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНА МАСМЕДІЙНОЇ СФЕРИ 134
Наталія Кузик
ХОЛІСЕНСОРНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА ОЗНАКА "РЕЧЕВОСТІ" У ТВОРАХ ФРАНСІСА ПОНЖА 135
Лілія Кузнецова
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПОКОЛІННЯ Z 137
Христина Куйбіда
ГРЕЦЬКЕ ПРЕФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ 140
Ольга Курпіль
СУФІКСАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ –ISH ЯК МОРФОЛОГІЧНИЙ ЗАСІБ СЕМАНТИЧНОЇ ДИФУЗІЇ 141
Наталія Куспісь
СЕМІОТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ 143
Ірина Кушнір
ВИМІРИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ К. ЛЕМОНЬЄ 145
Уляна Кушпіт
ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 146
Людмила Левицька, Ольга Шумська
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ 148
Лариса Лемещук
ЗДИВУЙ МЕНЕ: НАРАТИВ В ЧИКЛІТІ СОФІ КІНСЕЛЛИ І КОГНІТИВНИЙ ВИМІР ПІЗНАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ 150
Богуслава Лесечко
СИСТЕМНІСТЬ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ 152
Володимир Лисюк
ТИПОЛОГІЯ ТЕРМІНІВ-ПОЛІСЕМАНТІВ В ІСПАНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ 155
Сергій Лисюк
ТИПОЛОГІЯ МЕТОНІМНИХ НАЗВ ІСПАНСЬКОЇ ФУТБОЛЬНОЇ СФЕРИ 157
Oleksandra Litvinyak
RECONCILING THEORY AND PRACTICE IN INTERPRETER TRAINING 159
Тетяна Ляшенко
КУЛЬТУРНИЙ НАПРЯМ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ, КОНЦЕПЦІЇ І ПОСТАТІ 163
Валентина Максимук
РОЛЬ ЕПІГРАФА В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ ДЕВІДА БЕЙКЕРА "THE SEDUCTION OF EVA VOLK" 165

Bohdan Maksymtschuk, Iryna Arabska
AUGUST SAUER (1855-1926) – EIN INTELLEKTUELLER VON FORMAT WEGBEREITER DER LITERATURWISSENSCHAFTLICHEN RICHTUNG AN DER LEMBERGER UNIVERSITÄT 169
Сергій Малайко
ТОТАЛІТАРНА ПРИРОДА РАДЯНІЗМІВ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД 171
Mariia Manyatsa
MULTILINGUAL AUDIO GUIDES AS A WAY TO PRESENT UKRAINIAN TOURIST CONTENT TO FOREIGN AUDIENCE 172
Світлана Маркелова, Ольга Красільнікова
ЖАНРОТВІРНІ ЧИННИКИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ДРАМИ 174
Оксана Марчук
НАРАТИВНИЙ СВІТ АНГЛОМОВНОГО ФЕНТЕЗІ: РЕАЛЬНЕ, ВІРТУАЛЬНЕ 177
Юлія Масюкевич
АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У МЕТАФОРІ ТА МЕТОНІМІЇ 179
Ольга Матвієнків
ОКАЗІОНАЛЬНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ АВТОРА: НАРАТИВНА ПАРАДИГМА ОПИСУ 182
Лідія Мацевко-Бекерська
МЕТАМОДЕРНІСТИЧНІ МАРКЕРИ ПРОЗИ ЮСТЕЙНА ҐОРДЕРА 185
Світлана Маценка
МУЗИЧНА ЗВУЧНІСТЬ ЯК ПЕРФОРМАТИВНА ВЛАСТИВІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ 188
Діана Мельник
ОЧУДНЕННЯ БУДЕННОСТІ В ПОВІСТІ ПЕТЕРА ГАНДКЕ “ДОН ЖУАН (РОЗКАЗАНО НИМ САМИМ)” 192
Оксана Мельничук
НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ У СПЕКТРІ КОГНІТИВНО-НАРАТОЛОГІЧНИХ ПРАКТИК 194
Юлія Микитюк
ВПЛИВ СТАТУСУ СПІВРОЗМОВНИКІВ НА ВИСЛОВЛЕННЯ КОМПЛІМЕНТІВ УПРОДОВЖ XVIII–XX СТ. 196
Наталія Миколаєвич-Джуман
ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 198
Леся Мисловська
МІКРОПОЛЕ ПРИКМЕТНИКІВ БІЛОГО КОЛЬОРУ У ПОЕМІ ОВІДІЯ “МЕТАМОРФОЗИ” 199
Tetjana Midjana
PERIPHRASE IM SCHÖNGEISTIGEN TEXT 201
Оксана Мікула
ЛІНГВО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОШУКИ ТРАКТУВАННЯ ТРОПІВ 202
Oksana Molchko
MYCHAYLO KOTSIUBYNSKYI’S ARCHETYPES IN ENGLISH TRANSLATIONS: A CASE STUDY OF RENDERING NATIONAL UKRAINIAN SPECIFICITIES. 205
Мар’яна Мокрівська
РЕАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ТЕАТРАЛЬНОСТІ В РОМАНІ ГЕЛІОДОРА «ЕФІОПІКА» 206
Оксана Мольдерф
СЕРЕД ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ І МЕТОДІВ: КОНЦЕПЦІЯ ПЕРЕКЛАДУ ІВАНА ФРАНКА 209

Христина Назаркевич
МОТИВ ЗІРКИ В РОМАНІ ІЛЬЗИ АЙХІНГЕР «БІЛЬША НАДІЯ» 211
Наталя Нера
ҐЕНДЕРНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МОВНОІ ОСОБИСТОСТІ ЖІНКИ 214
Катерина Ніколенко
РІЗНОВИДИ ТОЧОК ЗОРУ В РОМАНІ «ЕНН ІЗ ОСТРОВА ПРИНЦА ЕДВАРДА» Л. М. МОНТГОМЕРІ 216
Ірина Одрехівська
ПОЕМА «СЛІПЦІ» МИКОЛИ БАЖАНА В АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ГРИГОРІЯ ГРАБОВИЧА (2021): ПЕРЕКЛАД ЯК РЕ-АКТУАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО КАНОНУ 218
Ярина Опрісник
МОНТАЖ ЯК ПРИНЦИП МОДЕЛЮВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ РОМАНІВ КАДЗУО ІШІҐУРО 220
Олександра Островська
КОНЦЕПТ ОЦІНКА ТА ЇЇ ЕКСПЛІКАЦІЯ ДІЄСЛОВАМИ-ЗВ'ЯЗКАМИ У СТРУКТУРІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ 222
Nataliia Palamar
BESONDERHEITEN DER ÜBERSETZUNG DER MEDIZINISCHEN TERMINOLOGIE 224
Наталія Панчишин
PARTICIPIUM ЯК РЕПРЕЗЕНТ НЕРІВНОРЯДНОГО ТАКСИСУ 225
Алла Паславська
НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД: 30 РОКІВ У НЕЗАЛЕЖНІЙ ДЕРЖАВІ 227
Nataliia Petrashchuk
TEXTBILDENDE FUNKTIONEN VON PHRASEOLOGISCHEN MODIFIKATIONEN IM ROMAN VON G.GRASS „DIE BLECHTROMMEL" 228
Ольга Пилипів
КОНЦЕПЦІЯ ЗАЙМЕННИКА В АНТИЧНІЙ ТА СУЧАСНІЙ ГРАМАТИЧНИХ ТЕОРІЯХ 230
Тарас Пиц
НІМЕЦЬКІ ДІАЛЕКТНІ НАЗВИ МЕТАЛООБРОБНИКІВ XIV-XVI СТ. 233
Зоряна Піскозуб
РОЛЬ АРТИКЛЯ В ТРАНСПОЗИЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ АБСТРАКТНИХ ІМЕННИКІВ ПЕРІОДУ ПРЕЦІОЗНОСТІ. 237
Олена Присяжнюк
КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТИЗЕРУ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 239
Алла Раду
КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ ТА МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ GLOBALIZATION В КОНТЕКСТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ 241
Мирослава Рій
МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР «ЗАКОН» У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 244
Наталія Романишин
КОНЦЕПТУАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПОЕТИЧНОЇ МОВИ 245
Ольга Романчук, Ростислав Коваль, Валентина Сосіна, Наталія Пугач
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ХОРЕОГРАФІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ 248
Oleksandr Romaniuk, Yaryna Lutsak
DEVELOPMENT OF AUDIOVISUAL TRANSLATION IN UKRAINE (1991–2021): PER ASPERA AD DUBBING 250

Ірина Романюк
СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ
НА ПОЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІЗНІЙ ЛАТИНІ 252
Володимир Рудий
НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ЛІТЕРАТУРИ ЗА ФАХОМ 255
Ганна Рутар
ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТІВ СТУДЕНТАМИ-ІСТОРИКАМИ В ПРОЦЕСІ
ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 256
Андрій Савула
ПОЕТИКА ОБРАЗУ МОРЯ У ПОЕЗІЇ ОВІДІЯ 258
Андрій Савчук
ДИСКУРСИВНІ МАРКЕРИ МНОЖИННОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ 260
Лариса Саноцька
TECHNOLOGICAL ASPECTS OF BLENDED LEARNING ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ 262
Олексій Сафроняк
ДІЄСЛІВНІ СТАНИ В ТЕОРІЇ РИМСЬКИХ ГРАМАТИКІВ III-V СТОЛІТЬ 265
Anna Sverediuk
AGENCY IN TRANSLATION: A CASE STUDY OF HAMLET,
ITS TRANSLATIONS AND CRITICS 267
Марія Слабик
ДО ПРОБЛЕМИ ЖАНРОВОГО АНАЛІЗУ ФУТБОЛЬНОГО ДИСКУРСУ
В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ 270
Лариса Сологуб
КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНІ ТА МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДЯК
"ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ЧАЙНИКІВ" 272
Тетяна Сопіла
КОМІЧНЕ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА 273
Роксоляна Стасенко
ВЕРБАЛІЗОВАНІ ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНІ
ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОДИНИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ПІДАВСТРІЙСЬКОЇ ГАЛИЧИНИ ТА ЇЇ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ) 274
Оксана Стеблевич
ІНВЕРСІЯ АБО ЗВОРОТНІЙ ПОРЯДОК СЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ 276
Wolodymyr Sulym
PHRASEOLOGISCHE HELVETISMEN IN WÖRTERBUCH UND TEXT 279
Олеся Татаровська
ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАПЕРЕЧЕННЯ
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ 282
Юрій Теребушко
DIE REALISIERUNG DES SEMANTISCHEN POTENTIALS DER VERBEN DES
SPRECHENS IN DER DEUTSCHSPRACHIGEN SCHÖNGEISTIGEN LITERATUR 284
Марта Тимчишин
СТРАТЕГІЯ ОДОМАШНЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ ЯК ПРОЕКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
ДОСВІДУ: УКРАЇНСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІРЛАНДСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 285
Уляна Тиха
ТЕКСТУАЛЬНІСТЬ БРИТАНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ
ПОСТМОДЕРНІЗМУ 286
Марта Федорчук
ЛЕЙТМОТИВ МАЛОЇ ХУДОЖНЬОЇ ФОРМИ 288

Natalija Feshchuk, Lyubow Vitalish
UKRAINISCHE NACHDICHTUNGEN DER DEUTSCHEN POESIE:
EIN LEHRWERK FÜR GERMANISTIK- UND TRANSLATORIK-STUDENTEN 290

Василина Хома
КАНАДСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТВОРЧОСТІ МАЙКЛА ОНДАТЖЕ..... 2921

Володимир Хома
РОЗКРИТТЯ КОГНІТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОНЦЕПТУ SELF-ALIENATION
ЗА ДОПОМОГОЮ КМ SELF IS CONTAINER 291

Ольга Чапля
АДВЕРБІАЛЬНІ СИНТАГМИ У ФУНКЦІЇ ПІДМЕТА
У ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ 294

Богдан Чернюх
КЛАСИЧНІ СТУДІЇ У СИСТЕМІ ЄЗУЇТСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА 297

Оксана Шаряк
НОВА ЛЕКСИКА ПЕРІОДУ КОРОНА-КРИЗИ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ 301

Галина Швець
ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРОГРАМ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ
ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ
СТУДЕНТАМ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 302

Галина Швець
ДИСКРИМІНАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВІ: "ОСОБИ" ТА "НЕ-ОСОБИ".
АНАЛІЗ З ПОГЛЯДУ ПОЗИЦІЇ "ПРАВО НА ЖИТТЯ"
(НА ОСНОВІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ АНГЛОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ XX-XXI СТ.) 304

Taras Shmiher
EMOTIONS IN THE OFFICE OF THE DEAD: A CASE STUDY OF THE ORTHODOX
FUNERAL VIGIL IN TRANSLATIONS 305

Ольга Шпак
СЕМАНТИКА ДОПОМІЖНОГО ДІЄСЛОВА «DO» 306

Oleksandra Shumiatska
ZUM PROBLEM DER ÜBERSETZUNG VON EUPHEMISMEN IN
DER POLITISCHEN SPRACHE 310

Ilona Yurchyshyn
NEGATIVE DETERMINER THEORY 311

Мар'яна Яремко
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЧАННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ 313

Наталія Ярошко-Кушнір
«ЗАПИСКИ ІЗ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ» А. ЕРНО : СИМБІОЗ ПОЛІФОНІЧНОСТІ,
ДІАЛОГІЧНОСТІ Й ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ 314

Тетяна Яхонтова
МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ АДРЕСАНТНО-АДРЕСАТНОЇ КОНФІГУРАЦІЇ У ТЕКСТАХ
АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ АНОНІМНИХ РЕЦЕНЗІЙ 316

Зоряна Яців
НЕВЕРБАЛЬНА СКЛАДОВА АНГЛОМОВНОГО ВАЛЕОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ 318

Любомир Бораковський

ОСОБЛИВОСТІ НАРАТИВНИХ СТРУКТУР У РАННІХ РОМАНАХ ЕДҐАРА ГІЛЬЗЕНРАТА (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «НІЧ»)

Німецький письменник єврейського походження Едґар Гільзенрат належить до кола малознаних авторів в Україні. Перша причина цьому явищу очевидна – це відсутність перекладів українською мовою його творів. Друга криється, вочевидь, у тематичній специфіці його ранніх творів, яка спричинилася до того, що романи Гільзенрата змушені були без перебільшення таврувати собі шлях на німецький літературний ринок. Йдеться про іронічне, гротескне представлення теми голокосту, нетипової для тогочасної (йдеться про 60-ті та 70-ті роки минулого сторіччя) німецькомовної літератури, та й сучасної літератури загалом. Потрібно було мати чималу відвагу, пишучи (і імпліцитно засуджуючи) про переслідування та систематичне знищення людей, використовуючи елементи чорного гумору, іронії та самоіронії, відверті до огиди натуралістичні сцени тощо.

Саме такими елементами сповнений перший роман автора «Ніч», що побачив світ 1964 року. У центрі сюжету – буденне життя в гетто в українському містечку Прокові, літературному прототипові Могилева-Подільського. У натуралістичній манері, подібно «Жерміналю» Еміля Золя чи «Чуми» Івана Франка, автор зображає усі злидні, поневіряння та страхи мешканців цього відмежованого від зовнішнього світу соціуму. Це зображення є, проте особливим, адже представлений читачеві образ жертви є відмінним від того його інваріанту, яким ми звикли послуговуватися. Мешканці гетто – це жорстокі, злі, нездатні на співчуття чи допомогу люди, які опинилися на межі суцільної деградації та уподібнення тваринам. Керовані єдино своїми фізіологічними потребами – справлянням нужди, голодом та спорадичними сексуальними зносинами, такі персонажі крикливо контрастують із представленими у творі гестапівцями, українськими та єврейськими поліціантами і солдатами, які іманентно хоч і є представниками злочинної системи, або ж їй лояльними потурачами, їхнє зображення, проте, не викликає огиду чи однозначне відторгнення читачем. В цьому і проявляється головна іронія, подана Гільзенратом – усвідомлюючи раціонально причини такого морального занепаду людини – страх смерті, голод, цілковите знецінення особистості, – ми здатні швидше симпатизувати персонажам, образ яких не є таким естетично відштовхуючим. Мимовільно згадується назва голлівудського фільму «Диявол носить «Прада»» (анг. *The Devil Wears Prada*) 2006 року з Меріл Стріп.

Наративна структура роману реалізована, за типологією Жанетта, гетеродієгетичним наратором у інтрадієгетичній ситуації. Саме така наративна ситуація, на нашу думку, уможливлює функціонування згаданої іронії, гротеску, підкреслює можливі неоднозначності інтерпретацій певних персонажів та сцен. Відсутність емпліцитно вираженої авторської візії та оцінки дій персонажів у

поєднанні із натуралістичним типом зображення літературної дійсності у романі «Ніч» Едгара Гільзенрата змушує читача до сміливих, відвертих суджень та умовиводів про природу людської поведінки у нелюдських обставинах. Тісно пов'язаний із таким зображенням мотив десакралізації образу жертви є саме тим «болючим місцем» роману «Ніч», що так несправедливо утруднив життя авторові напочатку його літературної кар'єри.

Література:

1. Braun H. Ich bin kein Ranek. Annäherung an Edgar Hilsenrath. Dittrich Verlag, 2006. 288 S.
2. Hilsenrath E. Nacht. Gesammelte Werke, hrsg. von Helmut Braun. Dittrich Verlag, 2003. Bd. 1. 646 S.

Nadiia Andreichuk

WHAT SEMIOTICS HAS TO OFFER: ENTERING INTO A DISPUTE WITH SEMIOTICS' CRITICS

...finding new courage: worrying less about what the world thinks of semiotics; worrying more about what semiotics thinks of the world

Massimo Leone

"Semiotics is concerned with everything that can be taken as a sign" [Eco 1979: 7, emphasis provided by Eco]. This citation from Umberto Eco supports the idea of considering semiotics a universal science since signs can take very different forms. The universal nature of sign has caused a lot of criticism concerning the fact that there is no clear-cut object of semiotics as semioticians are interested in everything that performs a significative function: "everything which can be taken as significantly substituting for something else" [Eco 1979: 7] Hereto belongs the opinion that semiotics should deal with all cognitive and descriptive means by which humans conceive, memorize and make meanings. Generally, the shortest definition of semiotics: the science of signs – is satisfactory but the commitments of scholars, who define the scope of semiotics as an investigative domain, follow from different positions regarding the delimitation of the semiotic threshold:

- the scope of semiotics encompasses sign-processes in the realm of all living systems, including the cell (Th. A. Sebeok);
- to the domain of semiotics belongs everything that signifies and is used for the purposes of communication in the realm of animals, humans and machines and "can help them reach an understanding of their environment" (R. Posner);

- only arbitrary conventional systems of signification used consciously and intentionally by human beings for the purposes of cognition and communication are regarded as truly semiotic objects (F. de Saussure, L. T. Hjelmslev, A. Martinet and others);
- semiotics studies only information systems and information structures, both cognitive and descriptive by nature, including the whole sphere of human knowledge and the network of relationships between language and other means with which humans memorize, think, learn and make meaning (S. Lamb);
- the domain of semiotic studies is limited by logical inferences occurring in human interpretation and communication processes (J. Pelc);
- semiotics should be interested in everything that is deliberate and conventional in human communication and deal with "the phenomena of communication viewed as the generation of messages using conventional codes" [Ковтуненко 2013: 44];
- semioticians devote their attention mainly to objects guided by organizing principles that form systems of interpersonal signification and communication (R. Barthes, A. J. Greimas);
- semiotics is the doctrine of the essential nature and fundamental varieties of possible semiosis (Ch. S. Peirce, Ch. W. Morris).

The above list is long enough (and still not exhaustive!) to show that semioticians have a wide range of interests and the most general representation of those interests can be described as studying "the life of signs" and "signs of life" [Petrilli, Ponzio 2007: 30]. Semiotics investigates everything for which it makes sense to ask whether it can understand or be understood, calling them "interpreter" and "sign", respectively [Posner 2014]. Its subject can be described as a sign embodiment of communication processes, that is, the regularities of semiosis in all spheres of natural and social life where information processes take place [Андрейчук 2021: 21].

The classical paradigm of scholarly knowledge developed strict criteria to discriminate between sciences. According to these criteria, the status of any science is determined by: a) the object of research; b) the set of methods and techniques applied and c) metalanguage used for the description of the object. Thus semiotics becomes open to criticism as a) it finds its objects everywhere; b) it can absorb any methods and c) the object accounts for the language of its description. The sophisticated critical judgments concerning semiotics as a science of its own are the following:

1) semiotics does not form a cohesive framework because its notions and methods have been shaped by different disciplinary theories developed on the ground of philosophy and logic, linguistics and the theory of literature, natural sciences and mathematics;

2) semiotics is not a science as in itself it does not contain pure knowledge (though can attract knowledge generated by different sciences) and does not have its own object and own language for its description [Шатин 1996];

3) general semiotics, as well as a lot of special semiotics (like semiotics of music or law), do not have generally accepted scholarly concepts or paradigms and semiotics is viewed as an "esoteric subdiscipline" [Ковкель 2017] that operates the too complicated and thus objectionable terminology. Even the famous semioticians like Boris Uspenskij, one of the founders of Tartu-Moscow semiotic school, states that theoretical semiotics is not moving forward as basic concepts have not been defined and there is no unity of methods (cit. from [Kull, Velmezova 2014: 532]);

4) semiotics is neither a worldview nor a method. It just absorbs different methods or becomes a component of different methods.

M. Nikitin is even more critical when he writes that semiotics "does not hesitate to live at the expense of other people's capital: all really meaningful analysis is carried out outside semiotics and shamelessly appropriated by it from what has been accumulated by the corresponding scientific disciplines" [Никитин 2007: 15].

Entering into a dispute with the critics of semiotics one should start with a widespread opinion that human society or at least human society in its cultural aspects is dependent on signs and specifically upon language signs for its existence and perpetuation. Nobody seems to argue this statement, thus implicitly, the importance of semiotics as the study of signs is recognized. Bringing together different opinions on what semiotics actually is, one can discover what semiotics has to offer.

1. Semiotics is a scholarly paradigm. Thus it can offer criteria that can be applied to different semiotic "spaces" (e.g. the space of the scene in the theatrical performance, the landscape of the city ('soundscape', 'smellscape') in the urban space etc.).

2. Semiotics is a certain way of thinking [Deely 1990: 9–22]. It can offer a specific semiotic perspective: a particular attitude toward or way of regarding different objects when a semiotic net is applied to different spheres to discover the range of semiosis and semiotic trajectories. Semiotic perspective provides a particular type of "optics"[1].

3. Semiotics is a metascience. As such it can offer solutions to the issues of the preconditions of scholarly knowledge in general. It is based on knowledge but not reducible to it. According to Morris semiotics is the instrument of all sciences since every science makes use of and expresses its results in terms of signs. Hence metascience must use semiotic as an organon [Morris 1938: 2].

4. Semiotics is a methodology. As such it offers tools for studying semiotic systems involved in socio-cultural activity [Щедровицкий 2002], as well as processes of non-signs turning into signs, genesis and development of sign systems and their hierarchy.

[1] Middle English Compendium indicates that the word perspective entered English via 16-th century French perspectif (from Medieval Latin perspectīva which goes back to Latin perspicere). It is defined as (a) the science of optics, (b) a text treating optics, esp. that attributed to Ptolemy, (c) a student of optics and (d) a kind of optical instrument, a magic glass revealing distant of future events [Middle English Compendium]

5. Semiotics is an interdisciplinary project. Charles Morris was the first to emphasize that the significance of semiotics as a science lies in the fact that it is a step in the unification of sciences, since the concept of the sign may prove to be of importance in the unification of the social, psychological and humanistic sciences in so far as these are distinguished from the physical and biological sciences [Morris 1938: 2]. Nowadays it is accepted that it is an organon that can offer itself as an integrator, leader and mediator in conducting the socio-humanitarian research and research in natural and technical sciences primarily in linguistic semiotics, cognitive semiotics, the semiotics of culture, semiotics of economics, biosemiotics, neurosemiotics and others. John Deely calls it "the only inherently interdisciplinary perspective there is" [Kull, Velmezova 2014: 533].

6. Semiotics is the doctrine of semiosis. As the theory of the action of signs, it offers an understanding of culture as a complex system of signification that creates meaning and makes its exchange possible, thus a culture of shared understanding is being built through representational systems. The latter serve as mediators of communication in the universe of culture.

Considering all mentioned above, it should be stated that semiotics is a tool for creating a new methodology of the humanities and a new method of scientific thinking. But it needs:

- a more systematic self-description as a science or a metadiscipline;
- self-identification based on the conceptualized boundaries of research objects;
- responding to questions about the specificity of semiotic methods, methodological and practical value;
- developing new projects, in particular, applied ones;
- better understanding of the complementarity of different semiotic schools;
- more elaborate analysis comparing semiotics with other disciplines of cultural research (cultural anthropology, cultural linguistics, sociology, psychology, cultural studies;
- answering the questions about disciplinarity, interdisciplinarity and transdisciplinarity of semiotics;
- the creation of the more distinct image of semiotics as a sphere of knowledge in the academic context.

References

1. Андрейчук Н. І. Виміри семіозису: монографія. Львів: ПАІС, 2021. 352 с.
2. Ковкель Н. Ф. Семиотика права: проблемы определения основных концептов и выбора парадигмы // Правоведение. 2017. №4 (333). С. 38–59.
3. Ковтуненко Е. С. Методологічні підходи в семіотичному аналізі // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Соціологія. 2013. Т. 211. Вип. 199. С. 44–48.
4. Никитин М. В. О соотношении знака и значения // STUDIA LINGUISTICA XVI. Язык. Текст. Культура: Сборник. СПб.: Борей Арт, 2007. 246 с.

5. Шатин В. Ю. Три вектора семиотики // Дискурс: коммуникативные стратегии культуры и образования. 1996, № 2. С. 41–47.
6. Щедровицкий Г. П. К характеристике основных направлений исследования знака в логике, психологии и языкознании. Избранные труды. М.: Изд-во Школы Культурной Политики, 2002. С. 515–539.
7. Deely N. J. Basics of Semiotics. Bloomington: Indiana University Press, 1990. 149 p.
8. Kull K., Velmezova E. What is the main challenge for contemporary semiotics? // Sign System Studies. 2014. № 42(4). P. 530–548.
9. Posner R. Ways of Understanding: Semiotics and Hermeneutics. URL: https://semio2014.org/en/ways-of-understanding-semiotics-and-hermeneutics
10. Eco U. A theory of semiotics. Bloomington: Indiana University Press, 1979. 354 p.
11. Middle English Compendium. URL: https://quod.lib.umich.edu/m/middle-english-dictionary/dictionary/MED33112
12. Morris Ch. Foundations of the theory of signs // International Encyclopedia of Unified Science. Chicago: University of Chicago Press, 1938. Vol. 1, № 2. P. 1–59.
13. Petrilli S., Ponzio A. Semiotics Today // From Global Semiotics to Semioethics, a Dialogic Response. Sign. 2007. Vol. 1. P. 29–127.

Анетта Арцишевська

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ МОВИ

У сучасному суспільстві сформувалася потреба на дослідження юридичного аспекту мови та мовного аспекту права. Останніми десятиліттями дослідження мови права стали більш інтенсивними, що зумовлено актуальністю і вагомістю самої галузі для розвитку сучасного правового суспільства.

Мова права є складною і треба докласти великих зусиль, щоб її опанувати. З найбільшими проблемами спеціалісти зазвичай стикаються у сфері legalese, які, перекладаються як юридична мова, незрозуміла юридична термінологія, юридичний жаргон, юридичний сленг.

Legalese – англійський термін, який вперше з'явився у 1914 р. на позначення юридичних текстів, складних для читання та розуміння нефахівцями, навмисно створених, щоб люди без спеціальної юридичної освіти не могли їх використовувати, а також щоб виправдати високий рівень оплати за юридичні послуги.

Юридична мова викладу вважається особливо формальною. Формалізм проявляється в довгих складних реченнях, громіздких зворотах, що доповнюють або характеризують початкове твердження, і специфічній термінології. Крім того, для legalese характернее використання слів і виразів, які не мають ніякого смислового навантаження у звичному, повсякденному розумінні. Однак, у legalese вони мають конкретнее значення. Наведемо декілька прикладів слів і виразів та варіантів їх заміни загальновживаними відповідниками:

therein – in that matter;
Subject as hereinafter provided – later in this document;

Також слід обережно вживати так звані подвійні синоніми, які почали використовуватись, коли три мови (французька, латинська та староанглійська існували одночасно у Великобританії. Суть цього явища в тому, що два слова близькі за значенням, але походять з різних мов. Розглянемо деякі з них:

"breaking and entering" (English/French), "fit and proper" (English/French), "lands and tenements" (English/French), "will and testament" (English/Latin) і лише англійського походження: "let and hindrance", "have and hold". Наприклад, судова повістка – виклик свідка до суду закінчується архаїчним виразом, який звучить як загроза: "Fail not, at your peril" – "peril" – загроза, ризик не роз'яснюється, але його формальне звучання має набагато сильніший емоційний вплив на адресанта, ніж відповідник "We can arrest you if you don't show up." – Ми можемо заарештувати вас, якщо ви не з'явитесь в суді. Поборники вживання простої мови замість legalese вважають вживання таких подвійних синонімів надлишковими і стверджують, що їх можна звузити до вживання одного слова, хоча не завжди це можна зробити без зміни в змісті або втрати певних важливих нюансів.

Legalese переважно вживаються в юридичних документах, особливо в контрактах, де укладачі використовують такі спеціальні слова, щоб оформити відповідно документ.

Нині активно діє тенденція до використання звичної, загальновживаної англійської мови замість legalese – the Plain English Movement, яка є зрозумілою для нефахівців. Сучасний рух за використання простої англійської мови виник з появою книжки Д.Мелінкова, "The Language of the Law", в якій вказувались численні абсурдні речі традиційного юридичного сленгу. Принципи навчання використання простої англійської мови були включені в навчальні програми більшості юридичних факультетів американських факультетів. Федеральний уряд зараз вимагає, щоб угоди з споживачами були написані простою, точною та зрозумілою мовою. А в 1999 році англійська судова система запровадила нові правила цивільного процесу. Було скасовано такі юридичні терміни, які вживались впродовж віків на сучасні еквіваленти. Так, subpoena – повістка в суд перетворилась на a witness summons, in camera (на закритому судовому засіданні) на private hearing і навіть такий широковживаний термін як plaintiff (відповідач) був замінений на claimant. Було розроблено певні вказівки щодо використання простої мови замість професійного юридичного сленга, які узагальнено можна представити як такі:

- Коротші речення. Речення не повинні перевищувати 18 слів і ніколи не досягати 35 слів.
- Менше пасивних речень. Активний стан є елементом читабельності. Бажано писати, наприклад: The court reversed the judgment, а не the judgment was reversed.

- Менше словосполучень, більше дієслів. Так, замість "Smith Company made a determination" вживати "Smith Company determined, a "The plan resulted in an improvement" змінити на "The plan improved the situation".
- Коротші параграфи. Вони не повинні перевищувати пів-сторінки.
- Більше підзаголовків. Вони виступають сигналами для читача. І їх слід використовувати з тієї ж самої причини, що й коротші речення та коротші параграфи, тобто зробити їх зрозумілішими для широкого загалу.
- Одне слово, а не два. Замість застарілих подвійних синонімів таких як null and void, fit and proper, will and testament, sell and convey, due and payable, вживати сучасні еквіваленти.
- Очистити мову від таких слів як Hereinafter, Aforesaid, Thereinafter, Whereas, і т.д.

Вважається, що архаїчні слова та вирази можна безболісно замінити загальновживаною лексикою. Наприклад: The decedent's assets herein listed, including his stock portfolio and the dividends thereform, shall constitute the "trust estate" може перетворитися у більш зрозуміле для клієнта речення: The assets listed in decedent's trust agreement, including his stock portfolio and dividends, shall constitute the "trust estate" Але більшість юристів все ж визнають, що неможливо повністю відмовитися від використання legalese в юридичній теорії і практиці в зв'язку з тим, що напрацьована протягом багатьох віків термінологія практично повністю виключає можливість неправильного тлумачення документів, крім того існує значна кількість документів і прецедентів у стилі legalese, які ще досі є джерелом англійського звичаєвого права. Використання громіздких юридичних конструкцій зумовлене необхідністю чітко визначати юридичні явища. Юридична термінологія повинна бути чіткою, а формулювання не повинні бути незрозумілими або двозначними і відповідно використання простої мови замість професійного юридичного сленга має бути збалансованим та обережним так як захоплення простою мовою у юридичному контексті може призвести до так званих лакун наслідком яких є лазівки у законодавстві.

Ольга Бандровська

МЕТАМОДЕРНІЗМ ДЕВІДА ФОСТЕРА ВОЛЛЕСА

Девід Фостер Воллес (David Foster Wallace, 1962-2008) – культовий американський письменник і кумир молоді, чий роман «Безкінечний жарт» (Infinite Jest, 1996) став бестселером останнього десятиліття XX століття і, за словами Мері Шапіро, «катапультував його до статусу літературної рок-зірки» [3, с. 1]. Творча спадщина письменника складається з трьох романів, серед яких – «Мітла системи» (1987) і «Блідий король» (опублікований посмертно у 2011 році), трьох збірок оповідань (1989-2004), есеїв, статей та інтерв'ю. В кожному творі письменника одночасно – спроба зрозуміти сенс епохи з її множинними кризами

(політичними, фінансовими, кліматичними тощо), а також палке бажання якомога точніше виявити ті зміни у світосприйнятті людини, що виникали вже після проголошеного постмодерністами «кінця історії».

У середині 1980-х років, коли Д.Ф. Воллес розпочав свою творчу діяльність, домінантним культурним і літературним рухом був постмодернізм з його відмовою від системи цінностей та метанаративів, децентрацією суб'єкта, всепоглинною іронією і деконструктивізмом. Як і в інші періоди культури, період розквіту провідного напряму – постмодернізму – супроводжувався зародженням тенденцій, опозиційних до мейнстріму. Тож письменник став одним із перших виразників ідеї переоцінки постмодерністських принципів, передусім, у царині естетики і художньої літератури. В умовах масового суспільства тотального споживання він виступив за пошук нової духовності, за повернення в літературу традиційних тем, емоцій та особистих переживань. «Він писав очима і голосом, що видавались конденсованою формою життя кожної людини», – так охарактеризував Д. Ф. Воллеса Девід Ліпські в книзі «Хоча, звичайно, ви в кінцевому підсумку стаєте самим собою: подорож з Девідом Фостером Воллесом» [2, с. xv].

В інтерв'ю 1993 року Д. Ф. Воллес переосмислює постмодерністську іронію: «Сарказм, пародія, абсурдизм та іронія – чудові способи зірвати маску з усього і показати неприємну реальність… Іронія корисна для розвінчування ілюзій… Постмодерністська іронія та цинізм стали метою, мірилом веселої витонченості та літературної кмітливості. Мало хто наважується говорити про те, як компенсувати все, що є неправильним… Іронія перейшла від визволення до поневолення» [1]. Соціокультурна діагностика та викриття вад сучасного світу виступають для письменника важливою, але недостатньою функцією іронії. В американській культурі, вважає він, іронія стала причиною «відчаю та стагнації» і сподівається на нове покоління письменників-бунтівників, які «наважаться відступити від іронічного погляду» і матимуть «дитячу зухвалість задекларувати однозначні цінності» [6, с. 192]. Таким чином, декларуючи продуктивність іронії, Д.Ф. Воллес водночас вважав, що іронія не може слугувати світоглядною основою культури.

Застосовуючи у своїх творах художні засоби постмодернізму, письменник виступав за повернення художньої літератури до універсальних істин і цінностей, за реконструкцію в ній повсякденного життя людини та світу її емоцій. Повернення «старомодних» літературних тем, відродження духовності та етики в поєднанні з естетичними надбаннями постмодернізму не тільки зробило творчість Д. Ф. Воллеса актуальним для покоління літераторів та гуманітаріїв зламу XX і XXI століть, а й окреслило нову літературну тенденцію. Щирість, неупередженість і точність у відтворенні реалій сучасного світу та людських почуттів є також в основі естетичної програми таких митців як Джонатан Франзен, Джонатан Сафран Фоер, Зеді Сміт та інших.

Для опису суті літературної тенденції, що протистоїть тотальній іронії, існує декілька понять. По-перше, це – «нова щирість» («new sincerity»), під якою розуміють мистецький рух, що з'явився 1980-ті роки і знайшов вияв у поезії і прозі, музиці і кінематографі, і особливо у формах письма в Інтернеті (абсолютно природно, наприклад, сьогодні відкрито писати і публічно обговорювати свої особисті проблеми). В художній літературі «нова щирість» є одним із основних естетичних принципів метамодернізму.

Концептуалізація поняття «метамодернізм» належить норвезькому теоретику медіа Тімотеусу Вермюлену і нідерландському філософу Робіну ван ден Аккеру, які в есеї 2010 року «Нотатки про метамодернізм» аргументували завершення доби постмодернізму конкретно-історичними і культурними змінами в сучасному світі (зміна клімату, фінансові кризи, терористичні атаки, цифрові революції, привласнення критики ринком, розбіжні моделі політики ідентичності) [5]. Дослідники не вважають метамодернізм філософією, культурним рухом чи певною програмою, на їхню думку, це поняття покликане виявити певну тенденцію у суспільстві та мистецтві та описати певне світосприйняття. Відповідно, в словнику метамодернізму центральне місце відведене поняттю «структура почуття», яке акцентує поворот до людського переживання і психологізму в літературі. Водночас Т. Вермюлен і Р. ван ден Аккер наполягають, що почуття існує лише у діалектичному русі, так і потрібно його відтворювати, тому основним естетичним принципом метамодернізму виступає принцип коливання (осциляції, метаксису): «Цей дискурс, що коливається між модерним ентузіазмом і постмодерною іронією, ми називаємо метамодернізмом» [5].

Таким чином, естетична програма метамодернізму, запропонована Т. Вермюленом і Р. ван ден Аккером, і естетичні погляди Д.Ф. Воллеса концептуально співпадають. Основою метамодернізму, як пише в «Маніфесті метамодернізму» Люк Тернер, є «нестійкий стан між і за межами іронії та щирості, наївності та знання, релятивізму та істинності, оптимізму та сумніву, у прагненні до розрізнених та невловимих горизонтів» [4]. Як і Д.Ф. Воллес, скандинавські вчені сподіваються на нове покоління митців, які «все частіше відмовляються від естетичних принципів деконструкції, паратаксису та пастишу на користь естетично-етичних уявлень про реконструкцію, міф та метаксис» і «виражають (часто обережно) надію та (іноді удавано) щирість, яка наводить на думку про іншу структуру почуттів» [5].

У романах і оповіданнях Д.Ф. Воллеса поєднано художні прийоми модернізму і постмодернізму, його твори також часто пов'язують з «істеричним реалізмом». Поняття «істеричний реалізм» належить британському літературному критику Джеймсу Вуду і позначає «великий сучасний роман», який є «вічним двигуном», «соромиться мовчання» і в якому «історії та міні-історії проростають на кожній сторінці», утворюючи постійні відступи від сюжетних ліній, а персонажів вирізняють несподівані риси характеру, психічні патології чи навіть

маніакальність [7, с. 178-193]. Сюжетна складність та тематична всеохопність, метафікційність і концептуальна насиченість, біографізм/автобіографізм, наративна і лінгвістична ексцентричність – це лише узагальнена характеристика центрального твору Д.Ф. Воллеса – роману «Безкінечний жарт» і, на загал, новаторського естетичного проекту письменника.

References

1. A Conversation with David Foster Wallace By Larry McCaffery // The Review of Contemporary Fiction. Summer 1993. Vol. 13.2. URL: www.scribd.com/document/208012064/A-Conversation-With-David-Foster-Wallace-by-Larry-McCaffery
2. Lipsky D. Although Of Course You End Up Becoming Yourself: A Road Trip with David Foster Wallace. Crown, 2010. 352 p.
3. Shapiro M. Wallace's Dialectics. Bloomsbury Publishing USA, 2020. 240 p.
4. Terner L. Metamodernist Manifesto. 2011. URL: http://www.metamodernism.org/
5. Vermeulen T., Akker R. van den. Notes on Metamodernism // Journal of Aesthetics & Culture. 2010. Vol. 2. URL: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3402/jac.v2i0.5677
6. Wallace D. F. E Unibus Pluram: Television and U.S. Fiction // Review of Contemporary Fiction. 1993. Vol. 13:2. P. 151-194.
7. Wood J. The Irresponsible Self: On Laughter and the Novel. NY: Picador, 2005. 336 p.

Ольга Барановська

АНТОНІМІЯ ЕМОТИВНИХ ДІЄСЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

З метою всебічного дослідження емотивних дієслів зупинимося детальніше на парадигматичних лексико-семантичних відношеннях антонімії. Дж. Лайонз для позначення традиційних лексичних відношень антонімії пропонує термін 'опозиція значення' [5]. Дослідник виділяє три головні типи лексичної опозиції: антонімія (у вузькому тлумаченні, з точки зору градації), комплементарність та конверсивність.

Шкала градацій як компонент градуально-семантичного комплексу відображає важливу ознаку семантики градуальності – співвідношення суб'єктивного та об'єктивного [2, с. 63]. Градаційний компонент лексичного значення слова взаємодіє з іншими компонентами, зокрема з емоційним та оцінним [1, с. 6]. Градація зокрема характерна дієсловам, які позначають різні ступені інтенсивності однієї і тієї ж емоції (surprise, strike, dumbfound, flabbergast тощо). К. Фельбаум та Й. Метью [3] у своєму дослідженні визначили лексико-семантичні моделі градуальних прикметників та згодом застосували їх на прикладі емотивних дієслів (emotion verbs), зокрема дієслів, які позначають страх, роздратування, здивування. Спочатку були встановлені та ретельно вивчені пари слів, які позначають страх (alarm – frighten, alarm –terrify, intimidate – frighten, itimidate –

terrify, scare – frighten, scare – terrify тощо), в яких одне дієслово виражає сильніший ступінь базової емоції. Так, дієслово scare (менш інтенсивне) на шкалі розміщене ліворуч від terrify (більш інтенсивне): intimidate > alarm > scare > frighten > panic > terrify (лінійна шкала дієслів, які позначають страх) [3, с. 107].

Лише певна частина градуальних дієслів представлена антонімічними парами. Градуальні дієслова, як і градуальні прикметники, можуть модифікуватися прислівниками міри та ступеня, наприклад, quite, rather тощо [4, с. 50]. Незважаючи на те, що градуальність притаманна перш за все прикметникам, безперечною є значна наближеність прикметників з дієсловами, що зокрема простежуємо на прикладі градуальних дієслів.

Наше дослідження антонімічних зв'язків лексико-семантичної групи емотивних дієслів здійснено на основі вищенаведеної класифікації опозитивних зв'язків та синонімічних рядів досліджуваних дієслів на основі електронного тезауруса WordNet [6]. Аналіз антонімічних зв'язків емотивних дієслів англійської мови засвідчив головно наявність градуальних антонімічних пар (92%) (cheer :: complain, content :: discontent, elate :: depress, gladden :: sadden, hearten :: dishearten, like :: dislike, love :: hate, please :: displease тощо). Поодинокими є неградуальні антонімічні пари (sensitize :: desensitize, humanize :: dehumanize). Конверсивних опозицій не виявлено.

Слід зазначити, що визначення та встановлення антонімічних зв'язків є вкрай складним процесом. Антонімія емотивних дієслів англійської мови не є такою розвиненою як синонімія. На 748 синсетів (попередньо виокремлено на основі джерела Wordnet) встановлено 38 антонімічних пар. Виявлені антоніми зараховані у нашу класифікацію емотивних дієслів. Винятки становлять be well у значенні 'be healthy; feel good', наприклад: "She has not been well lately"; shout у значенні 'utter in a loud voice; talk in a loud voice (usually denoting characteristic manner of speaking)', наприклад: "My grandmother is hard of hearing – you'll have to shout"; loosen у значенні 'become loose or looser or less tight', наприклад: "The noose loosened"; та overstate у значенні 'to enlarge beyond bounds or the truth'. Наведені приклади характеризуються певним послабленням або повною відсутністю емотивного компонента значення, тому не входять до списку емотивних дієслів.

Підсумовуючи, зазначимо, що виявлені пари антонімів лексико-семантичної групи емотивних дієслів англійської мови є передусім градуальними, що значною мірою зумовлено самою сутністю емотивних дієслів. Загалом встановлено низьку продуктивність антонімії в досліджуваній лексико-семантичній групі порівняно з іншими типами лексико-семантичних відношень.

Література:

1. Бердіна О. О. Семантична еволюція дієслів з градаційним значенням в англійській мові: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя, 2018. 20 с.

2. Колесникова С. М. Функционально-семантическая категория градуальности в современном русском языке: учеб. пособ. 2-е изд. Москва: Флинта. 2016. 280 с.
3. Fellbaum C., Mathieu Y. Y. A corpus-based construction of emotion verb scales // Linguistic Approaches to Emotions in Context / ed. by F. Baider, G. Cislaru. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2014. P. 99–112.
4. Miller G. A. and etc. Introduction to WordNet: An Online Lexical Database // International Journal of Lexicography. 1991. № 3 (4). 86 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/31441225_Introduction_to_WordNet_An_On-line_Lexical_Database (Last accessed 17.01.2022)
5. Lyons J. Semantics. Cambridge: Cambridge University press, 1977. Vol. 1. 371 p.
6. Wordnet. URL: http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn (Last accessed 17.01.2022)

Олег Баргель

МОДАЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПРАГМАТИЧНОГО ВПЛИВУ В ТЕКСТАХ МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Міжнародні правові документи слугують одним з основних елементів регулювання відносин між суб'єктами міжнародного права. Особливої уваги заслуговують мовні особливості текстів міжнародних правових документів, а зокрема, модальність як один із ключових засобів прагматичного впливу.

Модальність привертала увагу чимало науковців, серед яких П. Гріффітс, П. Коллінс, П. Крегер, Д. Крістал, К. Вілльямс, П. Батт, Р. Касл (в контексті правових документів) тощо. Проте, прагматичний вплив модальності як лінгвістичної категорії в контексті міжнародних правових документів є цікавою областю дослідження, яка потребує більшої уваги.

Пітер Коллінс відзначає, що модальність є лінгвістичною категорією, яка охоплює низку семантичних понять, таких як необхідність, можливість, здатність, зобов'язання, дозвіл та гіпотетичність. [5, с. 11]. Міжнародні документи спрямовані на досягнення мети, бажань, зобов'язань, в них прописані умови та здатність виконання дій стороною документа, тому модальні дієслова слугують засобами прагматичного впливу в текстах міжнародних правових документів: автори документів за допомогою модальності вербалізують ставлення до певного правового явища чи ситуації.

Модальність реалізується за допомогою модальних дієслів will, would, shall, should, may, might, can, could, must, ought to, а також певних модальних виразів (quasi-modals/semi-modals) have to, be able to, need to, be going to, be to, be bound to тощо. [6, с. 112; 5, с. 11]. На думку К. Вільямса, модальність може також бути виражена прикметниками possible/necessary, прислівниками perhaps/surely, дієсловами allow/require та іменниками probability/permission [10].

П. Бютелаар та інші пишуть про існування декількох видів модальності: деонтична модальність (зобов'язання, обов'язковість чи заборона) динамічна модальність (здатність, можливість, бажання виконувати певну дію) та алетична модальність (виражає сумнів або впевненість). [2]. У своїй праці П.Р. Крегер також згадує булетичну модальність, яка зосереджена на необхідності чи можливості досягнення бажання, та телеологічну – виражає досягнення мети. [8, с. 296].

У зв'язку з тим, що вміст текстів міжнародних документів має переважно рекомендаційний та наказово-зобов'язальний характер, в них переважає деонтична модальність. У двадцяти п'яти міжнародних правових документах, проаналізованих нами, деонтична модальність найчастіше виражена модальними дієсловами shall, may, must, should, напівмодальними дієсловами have to та be to, та модальними виразами to be bound to, to be obliged to, to be binding on/upon. Крім цього, спостерігається часте вживання дієслів require та allow, які, як вже зазначалось, можуть виражати модальність.

Наведемо приклади вживання модальних дієслів у текстах міжнародних правових документів. "If the competent authority of the State of destination of a document so requests, a translation certified as being in conformity with the original must be furnished. Unless otherwise provided, the costs of such translation are to be borne by the prospective adoptive parents." [4, с. 444]. У цій статті напівмодальний вираз be to виражає зобов'язання (у цьому випадку покладання витрат за переклад на батьків).

"The application for revision must be made at latest within six months of the discovery of the new fact." [7, с. 32]. "Declarations made under Article 36 of the Statute of the Permanent Court of International Justice and which are still in force shall be deemed, as between the parties to the present Statute, to be acceptances of the compulsory jurisdiction of the International Court of Justice for the period which they still have to run and in accordance with their terms." [7, с.28]. В обох статтях must та have to мають спонукувано-зобов'язальний характер. У першому прикладі must зобов'язує подавати заявку протягом шести місяців. У другому прикладі have to наголошує на тому, що учасники признають юрисдикцію Міжнародного Суду на невичерпаний термін дії заяв, зазначених в статті 36.

"Subject to Article 103 of the Charter of the United Nations, the rights and obligations of States Parties to successive treaties relating to the same subject matter shall be determined in accordance with the following paragraphs." [7, с.43]. У наведеній статті shall передає зобов'язання. Shall переважно вербалізує зверхню наказовість, спонукування, зобов'язання та наполягання на виконанні дії. [1]. "A party may not invoke the provisions of its internal law as justification for its failure to perform a treaty. This rule is without prejudice to article 46." [7, с. 43]. У наведеному прикладі may not виражає заборону. В цілому модальне дієслово may у правовій мові переважно вживають для надання повноважень чи вираження заборони. [10, с. 121].

"The primary interest of States is the conservation of peace. Differences of any nature which arise between them should be settled by recognized pacific methods." [7, с. 104]. У наведеному уривку статті should рекомендує і водночас зобов'язує до вирішення непорозумінь мирними методами.

Крім деонтичної модальності, у міжнародних правових документах виражена динамічна модальність, яка, як зазначалось вище, вербалізує здатність суб'єкта або бажання чи небажання виконувати дію у певній ситуації чи за певних обставин. Найчастіше вона виражена наступними модальними дієсловами та виразами: can, will, be able to, be unable to, be willing/unwilling to.

Наведемо приклади."Where the persons referred to in the preceding paragraph cannot themselves repay the cost of repatriation and have neither spouse, relatives nor guardian to pay for them, the cost of repatriation as far as the nearest frontier or port of embarkation or airport in the direction of the State of origin shall be borne by the State where they are in residence, and the cost of the remainder of the journey shall be borne by the State of origin." [4, с. 353]. У цьому прикладі can вказує на нездатності чи неможливості покрити витрати репатріації. Can ще в запереченні може мати деонтине значення і позначати заборону. [10, с. 140]. Динамічне can ще може виражати теоретичну можливість, деонтичну імплікацію, а також здатність.

"Fled or cannot be found and all reasonable steps have been taken to secure his or her appearance before the Court and to inform the person of the charges and that a hearing to confirm those charges will be held" [9, с. 29]. Динамічне will може виражати інтенцію стосовно майбутнього, бажання виконання чи неминучість певної дії.

Прагматична сила модальних дієслів зумовлена контекстом. Правовий контекст обмежує спектр значень, а це означає, що епістемна/алетична модальність, яка, як вже згадувалось, виражає сумнів або впевненість стосовно чогось, практично не може вживатись у ньому: це зумовлено тим, що міжнародні правові документи характеризуються точністю та неупередженістю, чіткістю та ствердністю.

Отже, після аналізу двадцяти документів було виявлено переважання деонтичної модальності, яка представлена модальними дієсловами shall, may, must, should; напівмодальними дієсловами be to та have to; модальними виразами to be binding upon, to be bound to, to obliged to. Було зроблено висновок про те, що прагматичний вплив вищезазначених дієслів та виразів полягає у значеннях, які вони передають: наказовість, рекомендація, спонукування, необхідність, заборона, обов'язковість, надання вказівок, гарантія виконання тощо.

Окрім деонтичної модальності, було виявлено вживання динамічної модальності, яка представлена can, will, be able to, be unable to, be willing/unwilling to. Їхній прагматичний вплив полягає у вербалізації наступних значень: здатність суб'єкта або бажання чи небажання виконувати дію у певній ситуації чи за певних обставин, інтенцію стосовно майбутнього, неминучість дії.

Література

1. Баргель О. Р., Саноцька Л. Г. Лінгвальні особливості англомовних текстів міжнародних правових документів. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 8 (36). Вип.1. С. 63-70.
2. Buitelaar P., O`Brien L., O`Neill J., Robin C. Classifying sentential modality in legal language: A use case in financial regulations, acts and directives // Proceedings of International Conference on Artificial Intelligence and Law. London, UK, June 12-15, 2017 (ICAIL`17). 10 p.
3. Butt P., Castle R. Modern Legal Drafting: A Guide to Using Clearer Language. (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
4. Collection of International Instruments and Legal Texts Concerning Refugees and Others of Concern to UNHCR. Geneva: the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2007.
5. Collins P. Modals and Quasi-Modals in English. Amsterdam – New York: Rodopi, 2009.
6. Griffiths P. An Introduction to English Semantics and Pragmatics. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006.
7. International Law Handbook. Collection of Instruments. New York: United Nations, 2017. Book 1.
8. Kroeger P. R. Analyzing Meaning: An Introduction to Semantics and Pragmatics. (Textbooks in Language Sciences 5). Berlin: Language Science Press, 2018.
9. Rome Statute of the International Criminal Court. The Hague: International Criminal Court, 2011.
10. Williams C. Tradition and change in legal English: verbal constructions in prescriptive texts. 2nded. Bern: Peter Lang AG, 2007.

Іван Бехта

ТЕКСТОТИПИ ЯК МИСЛЕННЄВІ МОДЕЛІ ПІЗНАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ: КОГНІТИВНО-НАРАТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Пам'яті вчителя – Катерині Кусько

Лінгвістика сьогодення все більше розширює базу наукових спостережень за своїм основним об'єктом мови, включаючи нові сфери його реального буття, кожна з яких викликає до життя появу нових розділів мовознавства, активізацію й збагачення новими методами традиційної лінгвістики, а також її зближення з розмаїтими суміжними науковими дисциплінами. Одна з найбільш складних і багатогранних сфер буття мови – естетична комунікація у формі літературних текстів. Акт художньої комунікації представляє собою двосторонній процес пізнання / когніції і освоєння людиною реального світу і себе як частини цього світу, який здійснюється, з одного боку, творчим суб'єктом – автором художнього тексту, а з іншого боку, тим для кого цей художній текст твориться, – читачем. Посередником і об'єктом когнітивно-наратологічної діяльності письменника і читача у формі художнього тексту є наратор / оповідач і персонаж – суб'єктні

центри художнього світу, які оприявлені у літературному творі палітрою сучасних найрізноманітніших мультимодальних засобів.

Мовлення (і.е. комунікування, спілкування) реальне й мовлення текстове (текстова комунікація) як науковий факт відбивають різні сторони людської діяльності. Об'єктивним є явище першого порядку, інші – завжди результат свідомого категорійного фіксування реально існуючих понять. Первинність одних і вторинність інших зумовлює постійну нерівномірність розвитку мовленнєвих процесів, з одного боку, і наших уявлень про них – з іншого. У теоретичному плані чуже мовлення є найменш розробленим питанням у мовознавстві. Досі не існує єдиної теорії чужого мовлення (комунікації текстових антропоморфів), яка б відображала все розмаїття його структури і функціювання мовлення, але й відповідної теорії хоча б одного із способів їхньої передачі.

Вагомий внесок у розвиток теорії чужого мовлення в германістиці зробили представники Львівської лінгвістичної школи професорки Катерини Кусько. Серед них А. Арцишевська, І. Бехта, З. Жовнірук, І. Кауза, О. Полташевська, М. Федорчук та ін. Значення теорії чужого мовлення важко переоцінити. Воно зумовлене, зокрема, тією роллю яку відіграють явища текстової комунікації у художній літературі. В жанрі художньої прози конструкції з чужим мовленням важлива частина стильової системи і найпоширеніша форма висловлення. Місце, функційне навантаження, розмаїття загальноструктурних і компонентних типів, різновидностей і модифікацій цих конструкцій визначають собою їхню методологічну значимість й насущність. Не випадково структури текстової комунікації у цілому і навіть окремі їх типи, – пряме мовлення, непряме мовлення, невласне-пряме мовлення, внутрішнє мовлення, – вважають невід'ємним складником лінгвопоетичного аналізу художнього твору. Адже вони за своєю суттю, поряд з іншими безпосередніми складниками, є ядром наукового опису мови і стилю письменника, комплексом елементів змістової форми наративу, який активно задіяний у творення індивідуального типажа, портрету, образу.

Насправді, у явищі чужого мовлення як складникові текстового наративу й дискурсу, і.е. мовленні, яке представлене певним способом, яке характеризують комунікативною довершеністю і внутрішньою, якісно новою структурно-семантичною організацією, по особливому реалізуються лексичні, семантичні, морфологічні, синтаксичні, лінгвостилістичні та лінгвокомпозиційні засоби мови.

Словом, чуже мовлення (текстова комунікація персонажів) (у термінологічному плані) – мовне, загальнолінгвістичне явище, яке утворює разом з іншими типами і модифікаціями мовлення, які виділяються на основі відповідних опозиційних зв'язків, єдину систему засобів мови для передачі інформації, внутрішніх думок, волевиявлення, станів, почуттів, звуків, шумів і т. ін. Тип чужого мовлення – результуюча опозиційного зв'язку "авторського" чи "свого", з одного боку, і "чужого" – з іншого. Будь-яке текстове мовлення пряме, непряме, невласне-пряме, та їх різні модифікаційні форми перебувають у зв'язках опозиції іншого

порядку. Ідея опозиційних зв'язків лежить в основі будь-якої класифікації, зокрема класифікаційної системи мовлення, яка складається з підсистем, зокрема класифікаційної підсистеми чужого мовлення, верхнею межею якого є тип мовлення, який протиставляється типу "своєму", "авторському мовленню", а нижньою – модуляція (проміжні ступені ієрархічної драбини у вигляді способу передачі (репродукції, репрезентації), різновидності й модифікації).

Отож за своєю сутністю текстотипи як мисленнєві моделі пізнання художнього світу, це завжди мовлення у мовленні (дискурс у дискурсі, наратив в нарративі, дискурс в нарративі, наратив в дискурсі), оформлене композиційно-мовленнєвими чи архітектоніко-мовленнєвими підтипами з матеріальними – лексичними, графічними й інтонаційними чи обидвома – показниками чужорідності: мовлення – зовнішнє, екзофазне (усне, писемне) чи внутрішнє, ендофазне (невимовлене або вимовлене), – вклинене у мовлення іншого, завжди створювальна єдність двох наративних ліній повідомлення: лінії "свого", і лінії "чужого", лінії позатекстової і.е. реального автора (суб'єкта) і лінії внутрішньотекстової і.е. "чужого", "неавтора" (об'єкта). Співвідносний характер чужого мовлення – його невід'ємна, конститутивна ознака, яка визначає бінарний характер побудов з чужим висловленням і який зумовлює безугавну зацікавленість явищем у цілому.

Основна гіпотеза розвідки – двоплановість способу передачі чужого мовлення, оприявленого текстотипами як мисленнєвими моделями пізнання художнього світу, виявляється у тому, що план персонажа у ній представлений одиницями "плану мовлення" і.е. архітектоніко-мовленнєвим візерунком, а план автора-наратора, наративними одиницями "плану оповідування", і.е. композиційно-мовленнєвим візерунком. До одиниць "плану мовлення" належать індикатори мовленнєвих актів, радше тектстових комунікативних актів, і якщо мовленнєвий акт виражений пропозиційним змістом, то показниками його ситуативності є залучення у зміст і висловлення мовця і складників його мовленнєвої ситуації.

Ознакою, яка покладена у визначення способів мовлення, вважається двоплановість, взаємопроникнення у нього планів автора/наратора та персонажа, проте загальновизнане розуміння двоплановості досі відсутнє. Двоплановість чужого мовлення забезпечується тим, що в авторському оповідуванні твориться художня дійсність, до якої персонаж демонструє ставлення у чужому мовленні. Персонажу належать показники ситуативності висловлення/ситуативні знаки (Ш. Баллі) й індикатори мовленнєвих актів. План персонажу представлений у чужому мовленні не модальним забарвленням, не формами часу, не лексикою, не синтаксичними конструкціями і всім ладом мовлення персонажу, не цитатними вставками з прямим мовленням персонажа, не такими формами його слововжитку, як словосполучення з семантикою оцінки, порівняння, якісного визначення тільки, а передусім мовленнєвою дією персонажа його комунікативною партією і її індикатором. Словом, запропонований нами когнітивно-наратологічний підхід до аналізу чужого мовлення власне й дозволяє відмовитися від класичної методики

дослідження задля того, аби встановити факт наявності мовлення, радше наративного виміру песронажа. Немає потреби володіти портретом цієї мовної особистості, доволі пізнати індикатори комунікативних актів, партій, кроків.

Для лінгвістичного аналізу текстотипів англомовного художнього тексту у когнітивно-наратологічному вимірі необхідна така класифікація способів передачі мовної інформації, таке їхнє визначення, яке би відображало не лише стилістичну особливість речень, які формують цей тип тексту (на що націлена традиційна система наукового опису), але й така, котра могла б перекрити нeграматичне протиставлення автор ↔ персонаж, враховуючи їхню когніцію й наратив через:

а) справжні умови акту комунікації (сприйняття мовної інформації через книжно-писемний комунікат, тобто текст),

б) особливості в побудові синтагматичного ланцюжка, скерованого на встановлення зв'язку текст ↔ адресат,

в) формально-функційні показники способів передачі мовної інформації, не залежні від її графемного, парафемного зображення.

Необхідність такої класифікації при аналізі тексту виникає ще через те, що в сучасних художніх текстах мультимодальної культури подибуємо численні відхилення і порушення традиційних правил авторського мовлення/наративу, оскільки в мультимодальних художніх текстах відбувається процес стирання стилістичних меж між індивідуальними рисами при передачі мовної інформації від особи автора чи персонажів. Фактично, в сучасній англомовній літературі фіксуємо вперту тенденцію до вільнішого, ширшого вжитку мовних елементів, які раніше були недопустимі від особи автора/наратора: вживання скорочених форм, повторення слів чи словосполучень для вираження емфатичності, включення слів та словосполучень оцінного характеру, факультативне використання узгодження часів, особливих форм так званого непрямого запитання і т. ін. Словом, рівень художнього прозового тексту і його текстотипів мультимодальної доби лежить у системі когніції мови. Пізнати його через когнітивно-наратологічний вимір є одним з можливих принципів обґрунтування рівнів у системі мови через зіставлення структур мови структурам знань, зокрема наукового знання.

Література:

1. Арцишевська А. Л. Лінгвопрагматична типологія репрезентуючого компонента в системі форм репродукції чужої мови (на матеріалі англомовних оповідань) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.10.02.04 «Германські мови». Львів, 2001. 20 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. [изд. 2-е, стереотипное]. М. : Едиториал УРСС, 2001. 416 с.
3. Бехта І. А. Засоби мовної репродукції в англомовній прозі // Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти. Львів : Світ, 1998. С. 91-101.
4. Бехта І. А. Персонажний дискурс у наративній структурі художнього тексту // «Мова і культура». Серія «Філологія». К., 2002. Вип. 5. Том IV. Ч. 1. С. 22-29.

5. Бехта І. А. Внутрішнє мовлення персонажів у структурі тексту // Вісник Черкаського ун-ту. Серія «Філологічні науки». 2003. Вип. 46. С. 91-103.
6. Жовнірук З. Л. Модифікації репрезентативного компонента прямої мови // Іноземна філогогія. Львів, 1983. Вип. 69. С. 54-59.
7. Кауза І. Б. Думка у думці як форма внутрішнього мовлення в англійськомовному художньому прозовому тексті (на матеріалі романів Маргарет Дреббл). : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2020. 23 с.
8. Кусько Е. Я. Несобственно-прямая речь в современной немецкой литературе : дис. … доктора филол. наук : 10.02.04. Львов, 1979. 398 с.
9. Кусько Е. Я. Проблемы языка современной художественной литературы : несобственно-прямая речь в литературе ГДР. Львов : Выща школа. Изд-во при Львов. ун-те, 1980. 208 с.
10. Полташевская Е. С. Особенности употребления видо-временных форм и несобственно-прямой речи в современном английском языке : дис. … канд. филол. наук : 10.02.04. Львовский государственный университет им. И. Франко. Львов, 1969. 252 с.
11. Федорчук М. М. Лингвистическая структура и стилистическое функционирование внутреннего монолога : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Львов, 1990. 20 с.

Тамара Бехта

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСНА ПАРАДИГМА В МОДЕЛЮВАННІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО КЛАСИЧНОГО ДЕТЕКТИВУ

Пам'яті вчителя – Катерині Кусько

Матеріалом й джерельною базою цих студій є тексти англійськомовного класичного детективу (який називають або інтелектуальним або безкровним (bloodless)), написані Агатою Крісті (Agatha Christie 1890 – 1976). Методом (і.е. науковою теорією пізнання) слугує когнітивна й дискурсна лінгвістика – новітня міждисциплінарна наукова дисципліна, котра уможливлює осмислення й моделювання вербального складника інваріантного типу тексту, рубрикованого як «англійськомовний класичний детектив». Методами дослідження представлені когнітивний аналіз тексту у форматі моделювання його наративу й структури і дискурсний аналіз тексту, котрий експлікований в лінгвістичному описі мовленнєвого (дискурсного) візерунку, вербалізованого А. Крісті у детективі.

До слова, наприкінці XX століття за інтенсивного розквіту лінгвістики тексту (R.-A. de Beaugrande, W Dressler 1981) вищою мовною одиницею був визнаний текст. Тексти – це і продукт, і засіб процесу комунікації, хоча й не завжди (M. Bortolussi, P. Dixon 2003), і засіб процесу нарації, хоча й не завжди (L. J. Caswell, N. K. Duke 1998). Але й з появою електронного письма текст стає засобом

гіпертекстовим (S. Baelo-Allué, M. Calvo-Pascual 2021). Зрештою, тексти – впорядковані і внутрішньо організовані взаємопов'язані і взаємодіючі об'єкти.

Зміщення фокусу гуманітарних студій у мовознавстві у бік мовленнєвої діяльності текстів як її продуктів, зсув уваги лінгвістів на текстову діяльність уможливив розгляд когнітивних й дискурсних складників тексту в їхньому симбіозі. Тобто, студії мови й мовлення у когнітивно-дискурсному або прагмадискурсному плані вивели лінгвістику тексту за межі вивчення поєднання речень і уможливили її тісний контакт з іншими науками: соціолінгвістикою, прагматикою, психолінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, дискурсознавством.

Моделювання є одним із найважливіших досягнень загальнонаукової методології останніх років. Довгий час була популярною точка зору, що мовні процеси, на які впливають різні фактори, не піддаються моделюванню. Утім лінгвісти виділяють розмаїті когнітивні моделі (patterns): семантичні, граматичні і навіть текстові (якщо мова, звісно, йде про інваріантну жанрову модель художнього тексту як, наприклад, класичний англійський детектив Агати Крісті).

Когнітивне моделювання – це важливий інструмент когнітивної лінгвістики, яка вивчає мову у її нерозривному зв'язку з інтелектуальною діяльністю людини. Когнітивна модель – це "основний механізм, що забезпечує обробку та зберігання інформації про світ у свідомості людини". Сутність моделювання інваріантного типу тексту в когнітивно-дискурсному вимірі як побудови штучного об'єкта на підставі типологічних властивостей реального об'єкта та відповідна сутність самої моделі дозволяють поширити такий принцип дослідження на окремі текстові сегменти, де один об'єкт замінює інший. Так, може йтися про моделювання суб'єктивного прогнозу в психолінгвістиці (D.Edwards, J. Potter 1992); математичне моделювання структури тексту (G. Rickheit, Ch. Habel 1999); комплексне смислове моделювання "сенс – текст" (И.А. Щирова 2000) та ін. Стосовно когнітивно-дискурсного підходу в моделюванні класичного детективу визнаємо, що моделювання – це створення гіпотетичної моделі явища з наступною верифікацією цієї моделі на текстовому матеріалі, а радше на відповідних наративних чи дискурсних рівнях художнього текстопростору.

Одним словом, складність аналізу мовних процесів та явищ може бути обумовлена їхньою багатоаспектністю, динамічністю, взаємопов'язаністю, мінливістю в часі. Тому й закономірно виникає потреба використання засобів пізнавального (когнітивного) моделювання різних текстових ситуацій. Відтак проблему когнітивного моделювання можна формулювати як пошук кореляції між лінгвістичними структурами тексту та структурами уявлень його автора.

Література;

1. Beaugrande R.-A. de, Dressler W. Introduction to Text Linguistics. L. & N. Y.: Longman, 1981. 269 p.

2. Bortolussi M., Dixon P. Pscyhonarratology. Foundations for the Empirical Study of Literary Response. Cambridge: CUP, 2003. 304 p.
3. Caswell L. J., Duke N. K. Non-Narrative as a Catalyst for Literacy Development // Language Arts. Puzzlements, Uncertainties, and Contradictions. 1998. Vol. 75. No. 2. P. 108-117.
4. Transhumanism and Posthumanism in Twenty-First Century Narrative. Perspectives on the Non-Human in Literature and Culture / Ed. Sonia Baelo-Allué, Mónica Calvo-Pascual. N.Y., Routledge, 2021. 251 p.
5. Beaugrande R.-A. de. Linguistic Theory. The Discourse of Fundamental Works. N. Y.: Longman, 1991. 403 p.
6. Beaugrande R.-A. de. Text, Discourse and Process: Towards a Multidisciplinary Science of Text. N. Y.: Norwood, ABLEX, 1980. Vol. XV. 351 p.
7. Edwards D., Potter J. Discoursive Psychology. L.: Routledge, 1992. 239 p.
8. Mental Models in Discourse Processing and Reasoning / Ed. by G. Rickheit, Ch. Habel. Amsterdam: Elsevier, 1999. 419 p.
9. Щирова И. А. Художественное моделирование когнитивных процессов в англоязычной психологической прозе XX века: [монография]. СПб.: Изд-во СпбГУЭФ, 2000. 315 с.

Юлія Бєлозьорова

ЧАСТИНОМОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОМОВНИХ МЕДИЧНИХ ІНСТРУКЦІЙ

Медична інструкція відноситься до нормативних, інформативних, апелятивних та дескриптивних текстів. Таку широку палітру типів текстів, до яких відносять текстотип «медична інструкція», можна пояснити її приналежністю до двох функціональних стилів – наукового з огляду на вживання медичної термінології та офіційно-ділового завдяки яскраво вираженій схематичній структурі.

Медична інструкція складається з великої кількості субстантивних форм дієслів, а також функціональних дієслівних структур, чим відрізняється офіційно-діловий стиль мовлення: ohne ärztliche Verschreibung, bei Auftreten von, bei Neigung zur Bildung, bei Ablagerung, zur Verarmung kommen, bei Gebrauch, zu Aufnahmeverminderungen kommen тощо.

Одним з маркерів офіційно-ділового стилю виступає використання фахової лексики у сфері медичного дискурсу. Серед лексичних одиниць, притаманних медицині, у текстах до медичних препаратів широкого поширення набули назви захворювань (Mandelentzündungen, Atemwegserkrankungen, Fieber, Kopfschmerzen, Zahnschmerzen, Regelschmerzen, Schnupfen, Urtikaria), назви частин тіла або процесів, які відбуваються в організмі (Immunsystem, Nervensystem, Herz/Kreislauf, Gastrointestinaltrakt, Leber und Gallenwege, Haut und Unterhautzellgewebe тощо), понять, які мають безпосереднє відношення до медичного дискурсу (Syndrom,

Symptome, Schmerz, Entzündung, Arzneimittel, Schwangerschaft, Nebenwirkung, Sehstörung, Tabletten, Apotheker, Arzt тощо).

Для наукового стилю, до якого також мають відношення тексти медичних інструкцій, належать такі мовні засоби, які віднайшли своє відображення у фармацевтичних текстах:

- використання термінів та слів іншомовного походження (Apotheker, Patient, Symptome, Tabletten, Antibiotika, Therapie, Vitamin, Reaktion, Depression тощо);
- перерахування та повтори (наприклад, перерахування показань до застосування: bei akuten Magen- und Darm-Geschwüren, bei krankhaft erhöhter Blutungsneigung, bei Leber- und Nierenversagen; або повтори: Erkrankungen des Blutes und des Lymphsystems, Erkrankungen des Immunsystems, Psychiatrische Erkrankungen, Erkrankungen des Nervensystems, Augenerkrankungen, Erkrankungen des Ohrs und des Labyrinths usw.);
- певні граматичні структури: такі як переважна кількість розповідних речень та пов'язана з цим рівна інтонація (Bei dauerhafter Einnahme von Schmerzmitteln können Kopfschmerzen auftreten, die zu erneuter Einnahme und damit wiederum eine Fortdauer der Kopfschmerzen bewirken können. Die gewohnheitsmäßige Einnahme von Schmerzmitteln kann zur dauerhaften Nierenschädigung mit dem Risiko eines Nierenversagens (Analgetika-Nephropathie) führen. Dieses Risiko ist besonders groß, wenn Sie mehrere verschiedene Schmerzmittel kombiniert einnehmen);
- емфатичний, або інверсійний, порядок слів у речені (Bei ersten Anzeichen einer Überempfindlichkeitsreaktion nach Einnahme von Diclofenac-ratiopharm Schmerztabletten 12,5 mg muss die Therapie abgebrochen werden);
- велика кількість речень пасивного стану та його конструкцій (Wenn eine der aufgeführten Nebenwirkungen Sie erheblich beeinträchtigt oder Sie Nebenwirkungen bemerken, die nicht in dieser Gebrauchsinformation angegeben sind, informieren Sie bitte Ihren Arzt oder Apotheker).

Фактичний матеріал підтверджує тезу про те, що модель іменник + іменник є найбільш поширеною лексичною синтагмою мови ділової комунікації.

На основі аналізу структурного складу субстантивів було виявлено моно- і полілексемні одиниці. До перших належать ключові й концептуально значущі слова типу Tabletten, Arzneimittel, Anwendung, Patient, Symptome тощо. Другі становлять собою кількісно обмежену групу дволексемних одиниць, утворених за моделлю прикметник + іменник (ärztliche Verschreibung, symptomatische Behandlung, gleichzeitige Einnahme, schädliche Wirkung, mögliche Nebenwirkungen тощо). Кількість прикметників значно нижча на відміну від кількості представлених субстантивів, що пояснюється значно меншою потребою опису якостей предметів, порівняно з необхідністю репрезентації дій.

Реалізація моделі «іменник + іменник» не перенавантажує тексти до фармацевтичних препаратів довгими лексичними одиницями, а, навпаки, збільшує їхню інформативність.

Акцент на вагомості дій зумовлює наявність у репертуарі засобів аранжування медичної інструкції значної кількості дієслівних номінацій. Принципи текстотворення у комерційній галузі передбачають звернення до раціональної сторони когнітивної діяльності адресата, а не до його почуттів. Мабуть саме тому в медичній інструкції віддається перевага використанню акціональних дієслів (lesen, anwenden, beachten, informieren, aufsuchen).

Для проаналізованих медичних інструкцій є характерним вживання кон'юнктиву II модального дієслова sollen, через який виражено скоріше необхідність щось зробити, або щось не зробити, аніж рекомендація.

Точність та об'єктивність досягаються за допомогою використання пасивних речень та цифр.

Після проведення дослідження на прикладі медичних інструкцій препаратів німецького виробництва стає очевидним, що арсенал мовних засобів аранжування фармацевтичних текстів формується з метою чіткого й ергономічного викладу обов'язків реципієнтів. Необхідність оперативного й ефективного впливу на адресата, жанрово-мовленнєва специфіка тексту медичної інструкції обмежує перелік релевантних для нього лексичних одиниць разом із кількістю морфологічних засобів його презентації.

Приналежність до офіційно-ділового та наукового стилів обумовила використання характерних для цих стилів мовлення мовних засобів, що відбивають основні їх риси, серед яких вживання субстантивних форм дієслів, використання фахової лексики, термінів, перерахувань та повторів, великої кількості речень пасивного стану, моделей іменник + іменник, прикметник + іменник, акціональних дієслів, а також модальних дієслів для вираження необхідності певних дій.

Література:

1. Sandig B. Textstilistik des Deutschen / Barbara Sandig. – Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2006. – 483 S.
2. URL: http://www.bayer.de
3. URL: http://www.heel.de
4. URL: http://www.ratiopharm.de

Ольга Білинська

СПОСОБИ ВХОДЖЕННЯ РОМАНСЬКИХ ЕТИМОНІВ ДО ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Засвоєння дієслів романського походження лексичною системою англійської мови відбувалося впродовж тривалого часу та охоплювало значну кількість етимонів. З огляду на труднощі щодо визначення статусу дієслова як запозичення ми звертаємо увагу на його лексемно-деривативні чинники у міжмовному контактуванні.

Ми розмежовуємо субстанцію та структуру в запозиченій морфології. Це протиставлення відоме як MatPat (в паралельних позначеннях MAT(ter)PAT(tern), MAT&PAT) морфологія. У першому випадку йдеться про прямі проникнення (готові морфолого-етимологічні утворення), у другому ж – про вичленовані з таких запозичень словотвірні (секреторні) моделі. Під субстанцією також розумітимемо запозичені дієслова.

Вичленовані суфікси належать до структурних чинників запозиченої морфології. Вони можуть приєднуватися до споконвічних дієслів. Запозичені суфікси певною мірою селективні і до контактно-етимологічної екології романських дієслів.

Для запозичення доцільно зафіксувати приблизний час, у якому лексема увійшла до сприймаючої мови (М. Гаспельмат). Зокрема важливо знати як мова запозичувала дієслова впродовж своєї історії. Варто розглядати випадки, де лексична система виявляла більше, аніж єдину стратегію такого запозичення та спрямувати дослідження на діахронію і питання соціолінгвістики.

Розмежування прямого чи непрямого входження дієслова є гіпотезою. Ця гіпотеза потребує верифікації на матеріалі конкретних мов (С. Віхманн, Я. Вольґемут).

З огляду на тяглість писемної традиції, збереженість джерел, багату історичну та етимологічну, зокрема недавню, лексикографію англійської та контактуючих з нею мов подібне завдання виглядає викональним.

Дієслово проникає до сприймаючої мови як безпосереднє лексичне запозичення або ж морфологічно засвоєне (словотвірно адаптоване) запозичення (відповідно, direct vs. indirect insertion), або ж як конституент сприйнятої мовою-реципієнтом його спільнокореневої парадигми (paradigm transfer) (С. Віхманн, Й. Вольґемут, 2005). Наведений перелік типів проникнення дієслова до лексики сприймаючої мови збігається із запропонованими нами дещо раніше (у 1993 р.) контактними змичками англо-романської взаємодії у дериватарії

Загалом, найбільш поширеним способом дієслівного проникнення є парадигматичний трансфер контактності. Дієслово проникало разом з дериватом чи більшим числом словотвірними утворів. Питома вага цієї контактної ланки коливається у вікових частинах корпусу та щодо різних суфіксів.

Менш поширеним та дещо несподіваним виглядає пряме запозичення деривата з подальшим виділенням дієслівної лексеми. За певної параметризації основ та щодо окремих формантів цей спосіб проникнення дієслова характерний

для майже половини прикладів. Дієслово може бути молодшим навіть від двох або від ще більшої кількості дериватів.

Проникнення самого дієслова без одночасних з ним похідних утворів завершується подальшою спільнокореневою продуктивністю.

На підставі доцільно змінних параметрів часової (не)однорідності текстових прототипів у низці випадків помітна ланцюжкова контактність спільнокореневого дієслова та його двох чи навіть більше дериватів.

Запропонована запитна модель контактного віддієслівного словотворення конструктивна при розподілі шляхів проникнення та способів засвоєння класів дієслова. Вказані процеси можна відтворити на підставі текстових прецедентів вживання дериватів та дієслова.

Входження похідного без дієслова, входження похідного або двох чи навіть більше похідних з дієсловом або ж входження самого дієслова з пізнішою деривацією визначають варіанти проникнення дієслівного запозичення. Поширеність цих варіантів співвідносна зі статусними характеристиками дієслів, проте відносно чутлива щодо конкретних та зведених суфіксів у контактній дериватології.

Секреторні суфікси (РАТ-морфологія) відносно рідкісні за поєднанням зі споконвічним дієсловом (сумарно біля 1000 утворів). Їм більш притаманна нечасто згадувана в історичному словотворенні пізніша активність щодо вже засвоєних запозичених дієслів. Виниклі у такий спосіб похідні свідчили, іноді разом із споконвічними суфіксами, про натуралізацію раніше запозиченого дієслова.

Найбільш відповідними щодо вивчення широкої діахронії словотвору є прототипи з текстової частини Великого Оксфордського словника англійської мови (OED 3). Контактні обставини та етимологічні чинники часового нанизування спільнокореневих похідних та поміщення у цю картину самого дієслова з перемінною доцільністю надають перевагу у верифікації та представленні матеріалу основоцентричній та суфіксоцентричній моделям словотвору.

Михайло Білинський

ПАРАДИГМАТИКА АНГЛІЙСЬКИХ ВІДДІЄСЛІВНИХ СИНОНІМІВ: СИСТЕМНА ТА ТЕКСТОВА ВЕРИФІКАЦІЯ

Синонімічний ряд являє собою список лексем на підставі спільності та часткової відмінності значення. Домінанти з одним значенням відкривають один синонімічний ряд. У домінант, які є багатозначними, кількість синонімічних рядів збігається з кількістю визнаних тезаурусом значень. Існує чимало (разом приблизно 30) друкованих та електронних тезаурусів. Синоніміка різних тезаурусів щодо спільної домінанти, як правило, не зовсім однакова.

Дослідження присвячено моделюванню синоніміки дієслів та віддієслівних похідних. Більшість тезаурусів втілює інтуїтивний принцип формування ряду. Тоді

ближчі до домінанти ряду лексеми виправдано вважати ближчими синонімами. Крок віддаленості лексем від домінанти збіжний з мірою наближення до неї останнього члена ряду. Ця міра враховує порядкове місце синоніма та кількість слів у ряді.

У тезаурусах, де наступність лексем у ряді є алфавітною, параметр порядкового номера синоніма дещо тривіальний. Однак параметр кількості членів у ряді, який відповідає за його насиченість лексемами, все ж релевантний.

Проте при оберненні рядів у таких словниках та переміщенні їхніх вихідних домінант на позиції членів ряду квантифікація семантичної подібності на зворотній шкалі піддана невиправданому вирівнюванню з боку чинника розташування лексеми в алфавітному списку.

У більшості тезаурусів цього небажаного ефекту легко уникнути. Адже вони є первинно інтуїтивними щодо розташування слів у ряді. При оберненні складу за заміни лівої та правої частин тезауруса між собою модельованій зворотній рядності притаманне нерівномірне віддалення складників від домінанти. Тут обернення викликає ефекти скупченості синонімів, розрідження семантичної щільності, пізнавальне зонування шкали та відсутність синонімів певної близькості.

В оберненні алфавітних тезаурусів ці параметри позбавлені прямого впливу списку, хоча й залежать від самої довжини рядів.

З огляду на дискретно-ранговий розподіл параметрів нерівномірної щільності зворотні ряди тезауруса осмислюються густинами величин смислової близькості у різних частинах шкали, кореляцією флангових (найближчого та найдальшого) параметрів змістової близькості як вияву бокового охоплення рядів першим та останнім синонімами заданої дистанційної визначеності.

Частина параметризації словника має формальну основу. Це, однак, не заперечує факту, що значна частка рядів виявляє локалізовані лакуни у потенційних місцях смислової подібності.

Обернення рядів з огляду на несиметричність їх складу (основи неевклідової геометрії) виявляє невидимі у прямому тезаурусі ряди синонімів. Відстані у парах рефлексивних синонімів часто несиметричні. Існують острівні ряди без жодного випадку рефлексивних пар члена ряду з домінантою.

У випадку ж достатньої рефлексивності описи рядів можливі у термінах геометрично кутової ономасіології.

Параметрична модель тезауруса охоплює головно дієслівну лексику. У синонімічних словниках практично відсутні похідні слова. Тезауруси віддієслівних утворів стають доступними після конструювання словотвірних гнізд.

Похідні спільного статусу, які мотивовано синонімічними дієсловами, ми описуємо у термінах ономасіологічної рядності. І вже отримані ряди, на підставі валентності домінанти, подаємо у відображеному у словотворі гніздуванні.

Ступінь синонімії дієслів та їх спільнокореневих дериватів, а також різних категорій дериватів за умови збіжного складу не завжди очевидний. Безпечнішим понятійним позначенням таких відношень є ті, які віддзеркалюють вихідні

відношення або ж є лише подібними до них. Запропоновано запитні моделі щодо категоріальних конфігурацій ізосинонімічних рядів віддієслівних похідних лексем з абсолютним чи діапазонним пристосуванням довжин.

Детально вивчено зону збереження первинної щільності синоніміки при віддієслівній транспозиції. Адже місця першої лакуни у рядах різних категорій не завжди збігаються.

Відповідний тезаурус словотвірних рядів дещо відмінний для кожного вихідного тезауруса дієслів. Проте можливе порівняння або й злиття таких індивідуальних тезаурусів.

Загалом гніздові тезауруси можна конфігурувати категоріальними заповненнями у словотворі від відповідної домінанти. Для початку рядності необхідне відношення синонімічної пари заданої категоріальної похідності. Для повноти моделювання доцільне повне відображення словотвірної продуктивності основ та суфіксальної варіативності типів словотвірної деривації, а також підміна похідних при альтернаціях суфіксів.

Просторове моделювання синоніміки зосереджене на практичних виявах візуалізації смислової близькості словникового складу. У частках різних категорій дериватів, які чутливі до заповнення (не)однорідними суфіксальними моделями, можлива верифікація через природність розподілів інтуїтивною компетентністю мовців або ж корпусним (за COCA) відтворенням ряду.

Mariia Bondarenko

CENTENNIAL OF JAMES JOYCE'S ULYSSES IN UKRAINE AND WORLDWIDE: ALONG THE ROCKY ROAD TO RECEPTION

Acquaintance with James Joyce's landmark work Ulysses, which celebrates the 100th anniversary in 2022, has always been a culturally significant event for a literary field of a nation. Being open to multiple interpretation paths, the novel poses an intellectual challenge for readers and translators all over the world. This research aims at exploring the socio-cultural conditions of the reception of Ulysses in Ukraine as compared to the rest of the European states, as well as translation tactics used by Oleksandr Terekh and Oleksandr Mokrovolskyi to reproduce the "voices" of the protagonists.

In 20th-century Central Europe reading and discussing Joyce demonstrated the readership's keeping up with the trend, as far as the novelist's experiments with the language and narrative forms provoked the interest of intellectuals, patrons, and publishers. On the contrary, in the Soviet Union since the mid-1930s, as well as in the US and Great Britain until the 1930s, reading and discussing Joyce meant kicking against the system. In the mentioned countries, skepticism towards Joyce's artistic method gradually escalated into the complete ban on import, distribution, and

publication of Ulysses. Ironically, the rejection of Joyce in the US and USSR was of similar nature: in both states, the writer's work was considered the embodiment of the worst qualities of their ideological opponent. Nevertheless, such debates only stirred up the interest in the countries' literary circles.

Nowadays, the translation of Ulysses into the country's national language can be considered a marker of its lingual and cultural maturity, as well as an advanced literary field. The interpretation of numerous allusions to world literary canon, which are interwoven in Joyce's texts, requires the readership's familiarity with a substantial corpus of precedent texts primarily through translation. Finally, willingness to accept Joyce can prove the culture's being ready to offer the artist complete freedom of expression to cover the most lurid – and even taboo – topics.

Though the majority of the Central and Northern European states (e.g. Germany, France, Spain, Denmark, Norway, the Netherlands, etc.) and certain East European countries (e.g. Poland, Romania, Czech Republic, etc.) got their versions of Ulysses almost immediately after the release of the first edition (1922), the publication of the complete translation of the novel in Ukraine took around 50 years. The first metatextual translations, i.e. critical articles and reviews of the book, appeared concurrently with the publication of the novel in Paris in the 1920-30s. The articles were published in the Lviv-based newspaper Dilo, Kharkiv-based magazines Krytyka, Chervonyi Shliakh, and Zoria.

In 1934, Joyce's artistic method drew the attention of the Ukrainian writer and critic Daria Vikonska. Her study James Joyce. The Mystery of His Artistic Image (Taina Yoho Mystetskoho Oblychhia) presented her personal reception of Joyce's novels Ulysses and A Portrait of the Artist As a Young Man. According to Vikonska, her study had two main objectives: 1) to introduce Joyce to the Ukrainian literary avant-garde; 2) the desire to publish the research on such a prominent writer in the Ukrainian language. Though Vikonska herself emphasized that her work was rather a collection of impressions but not serious scientific research, her book offered the detailed analysis of Joyce's novels and possible ways of their interpretation. In order to illustrate her thoughts, the researcher translated some fragments from the novels Ulysses and A Portrait of the Artist As a Young Man into Ukrainian. To that end, Daria Vikonska's work does not only present a general overview of Joyce's artistic oeuvre but also stands as the first Ukrainian translation of Ulysses – both textual and metatexual.

Resulting from Stalinist repressions of the 1930s as well as the Communist takeover in the West of Ukraine, the development of Ukrainian translated literature and, particularly, reception of Joyce was put on hold for a few decades. The revival of the active literary development began in the 1960s, which was the time of the relative censorship relaxation after Stalin's death. Input of the foreign literature as well as critical response remained under the strict control of the Communist Party. Nevertheless, the 4th, 6th, 13th and the fragment of the 18th episode of Ulysses were firstly translated into Ukrainian by Oleksandr Terekh, edited by Hryhoriy Kochur, and

published in Vsesvit journal in 1966. The publication was accompanied by the article The Despair of James Joyce (Bezvychid Dzheimsa Dzhoisa) written by O. Ivashova. Though recognizing the great influence of Joyce on the prominent "Western" novelists and providing an insightful overview of his major works, the author calls Ulysses "the gloomiest and most pessimistic novel of the 20 th century".

After the restoration of Independence – in the 1990-2010s – the development of the Ukrainian Joyceana was hindered by the dominance of the Russian product in the Ukrainian cultural space and, consequently, the lack of motivation (primarily financial) on the part of publishers. According to Oleksii Zhupanskyi – the head of Zhupanskyi Publishing House, which released the first Ukrainian edition of Ulysses in 2015, – the complexity of Joyce's writing style and popularity of the Russian translation among the Ukrainian readers were among the main reasons for such a long journey of the Ukrainian version of the novel. Its translation required not only diligence and time but also bravery and pure enthusiasm on the part of the translator. Oleksandr Terekh, who was characterised by his colleagues as "a slow translator in the best sense of the word. He made each sentence sound finite so that he would not need to return to it".

Terekh's work, who managed to translate around 2/3 of the text, was completed by Oleksandr Mokrovolskyi, who introduced the Ukrainian audience to the creative oeuvre of William Butler Yeats, Percy Bysshe Shelley, Charles Dickens, J. R. R. Tolkien, etc. The publishing house entrusted this task to Mokrovolsky due to his vast experience of translating world literary canon and poetic talent necessary to reproduce the stylistic subtleties of Joyce's prose.

The comparative Translation Studies analysis of techniques applied for the reproduction of inter- and intratextuality, wordplay, and verbal music in the novel leads to the conclusion that rendering intratextuality (repetition of word-symbols, verse lines, etc. in several episodes) was especially difficult for the translators. However, Terekh and Mokrovolsky managed to recreate the sound canvas of the novel, linguistic diversity, and stylistic peculiarities of each character's speech.

The voice of Stephen Dedalus – one of the main characters of the novel – is rich in verbal music, multilingual inclusions and puns, as well as allusions to world literature and Irish realia. The Ukrainian translators of the novel masterly rendered the musical canvas of Episode 3 using the alliterative and poetic potential of the Ukrainian language: Inshore and farther out the mirror of water whitened, spurned by lightshod hurrying feet. White breast of the dim sea [1, p.8] / Біля берега й далі гладеньке плесо біліло слідами взутих у світло легких квапливих ніг. Білі груди моря млистого [2, p. 51]. Annotated translation, introduction of equivalent foreign language elements, and neutralisation were dominant strategies used by Terekh and Mokrovolskyi for rendering Stephen's multilingualism. For example, the inclusions of Ulster dialect in the sentence Dominie Deasy kens them a' [2, p. 31] were compensated with the Latin expression — Домінус Дізі на них добре знається [1, p. 78].

The repetitive mentions of various slogans and advertisements can be considered one of the dominant linguistic features of Leopold Bloom, who works as an advertising agent. The Ukrainian translators managed to recreate most instances of the wordplay – both verbal and visual – involved in the original advertisements: e.g. POST NO BILLS. POST 110 PILLS [2, p. 126] / НЕ КЛЕЇТИ ОГОЛОШЕНЬ. ГОНОРЕЇ КІНЕЦЬ ЛИШЕНЬ [1, p. 189]. However, several puns were neutralised (e.g. Sandwich? Ham and his descendants musterred and bred there [2, p. 140] / Сендвіч? Шиночка з хлібцем та помазати гірчичкою [1, p. 206].

The voice of the third protagonist Molly Bloom opens to the fullest in the final 18th Episode of the novel. Molly, who was brought up in the military environment, often makes use of obscene lexis and vulgarisms. The Ukrainian translation is generally milder than the original: e.g. Im a little like that dirty bitch in that Spanish photo [2, p. 620] / А може я трішечки схожа на ту повію з іспанської фотографії що в нього [1, p. 705]. Free translation proves to be a dominant strategy used by Ukrainian translators. For instance, Terekh and Mokrovolskyi frequently applied lexical reduplication for the reproduction of neutral lexemes bringing into focus the general vernacular style of Molly's speech: e.g. where those Boers killed him with their war and fever but they were well beaten all the same [2, p. 627] / Де ті обурливі бури убурили його своєю війною чи лихоманкою але їх все одно пожбурили побританили побратанили [1, p. 713].

References

1. Джойс Дж. Улісс / пер. з англ. О. Тереха і О. Мокровольського. К.: Видавництво Жупанського, 2018. 760 с.
2. Joyce J. Ulysses. Richmond: Alma Classics, 2012. 817 p.

Наталія Бондарчук

СИСТЕМНО-ФУНКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ МЕТРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В НАРАТИВІ АНГЛОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ТЕКСТУ

Сучасні студії тексту різножанрової типології у межах теорії тексту (Р. Фідлер, М. Шадсон) постулюють зміни форм передавання й обміну інформацією, зумовлені розвитком цифрових технологій, які домінують в усіх сферах суспільства, а отже й окремих його сегментах, таких як ЗМІ. Окрім традиційних усної і писемної форм викладу інформації, поширеною стає електронна, а творення тексту відбувається в новому електронному середовищі. Електронний текст новин про погоду розглядаємо в парадигмі традиційних категорій газети, з властивими йому структурно-змістовими ознаками тексту, які репрезентують певний жанр і доповнюються прагматичними умовами його реалізації в просторі електронної масової комунікації із врахуванням релевантності та соціальної значущості події. При

цьому така подія може отримати альтернативні мовні втілення в різних електронних текстах, що пов'язано з прагматикою вибору журналістами подій, а також семантико-синтаксичним і композиційно-стилістичним потенціалом мовної варіативності репрезентації інформації. Тому студії форм передавання інформації в новинах про погоду передбачають опис структурно-семантичних, функційних і жанрово-стилістичних ознак текстів онлайн-наративу в орбіті системно-функційного аналізу їх метрологічної лексики.

Питання семантичної структури тексту, його лексичного наповнення є предметом розмаїтих студій у лінгвістиці (Г. Віддоусон, Дж. Лайонз, К. Кусько). Метрологічну лексику розглядаємо з позицій системно-функційної парадигми крізь призму аналізу формування лексичної структури, яка виформовується за семантичним критерієм організації лексичного шару і є підґрунтям розгортання його семантичного простору. Важливими елементами структурації такої лексики в наративі газетного тексту є використання ключових слів, які слугують засобом акцентування інформації (вказують на домінантні теми, що несуть особливе смислове навантаження) та викликають в адресата очікувану реакцію й асоціації.

Не менш важливим параметром формування лексичної структури наративу газетного тексту є прагматика вибору лексики і її організація відповідно до задуму автора/журналіста. Усвідомлений, мотивований і продуманий вибір чітко оформлених мовних структурно-семантичних одиниць: слів, виразів і синтаксичних конструкцій цього наративу, детермінований тематичною єдністю і жанрово-стилістичними ознаками неожанру weather news story, становить основу його семантичного простору. Тож лексична структура визначає не тільки стандартні, але й неповторні індивідуально-авторські зв'язки між значеннями слів. Тому в нашому дослідженні метрологічну лексичну структуру газетного наративу тлумачимо як сукупність ключових слів у межах ієрархії лексичних мікросистем (лексико-семантичних, лексико-тематичних і лексико-асоціативних груп, підгруп, рядів), а також їхні синтагматичні, парадигматичні і деривaційні зв'язки.

Кожна окрема словоформа сприяє побудові змісту газетного тексту, і тільки деякі слова є ключовими (П. Бейкер, М. Скотт), тобто слова, які відіграють головну роль у визначенні важливих елементів тексту. Ключові слова метрологічної лексики виступають не тільки елементами концептуальної, а й граматичної структури газетного тексту. Окрім інформаційного спрямування, вони виступають індикаторами комунікативної інтенції та мікро- чи макроструктури тексту. Текст зберігається в пам'яті в наборі ключових слів, які потім виявляються при його відтворенні. Тому поняття ключових і тематичних слів не є тотожними. До тематичних слів належать слова, що становлять компоненти однієї головної тематичної лінії, елементи якої реалізують конотацію, а ключові слова або обслуговують окремі тематичні блоки тексту (локальні тематичні слова), або реалізують спільно з іншими елементами тексту ідейний задум усього твору (універсальні ключові слова). Ключові слова тематичної групи – частотні варійовані одиниці лексичної організації

тексту. Вони відіграють важливу роль у лексичній структурі тексту, беруть участь у формуванні змісту і створенні смислу задля адекватного його розуміння й емоційно-оцінного сприйняття. Словом, ключові слова в наративі формують смисл газетного тексту, забезпечують його структурно-семантичну цілісність і тематичне розгортання і в такому ракурсі перебувають у полі зору системно-функційного аналізу.

Література:

1. Fiddler R. Mediamorphosis: Understanding New Media. New York: Pine Forge Press, 1997. 320 p.
2. Schudson M., Anderson C. Objectivity, Professionalism and Truth Seeking. The handbook of journalism studies / eds. by Karen Wahl-Jorgenson and Thomas Hanitzsch. New York; London: Routledge, 2009. P. 88–101.
3. Widdowson H. G. Text, Context, Pretext: Critical Issues in Discourse Analysis. Oxford: Blackwell Publishing, 2004. 185 p.
4. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика. Москва, 2003. 397 с
5. Кусько К. Я. Фреймова вербалізація країнознавчого дискурсу. Мовні і концептуальні картини світу. 2001. № 5. С. 117–121.
6. Baker P. The question is, how cruel is it? Keywords, fox hunting and the house of commons. What's in a word-list? Investigating word frequency and keyword extraction / ed. by D. Archer. Farnham: Ashgate, 2009. P. 125–136.
7. Scott M. Focusing on the Text and Its Key Words. Rethinking Language Pedagogy from a Corpus Perspective / eds. by L. Burnard, T. McEnery. Frankfurt: Peter Lang, 2000. Vol. 2. P. 103–122.

Софія Варецька

СУЧАСНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МИНУЛОГО В РОМАНІ «МАБУТЬ ЕСТЕР» КАТІ ПЕТРОВСЬКОЇ

У німецькомовному суспільстві проговорювання вини німецької нації перед людством за скоєні злочини під час Другої світової війни розпочалися одразу після капітуляції. Цей дискурс триває і до сьогодні, хоча з того часу минуло більше як 75 років, однак комплекс питань щоразу змінює ракурс й надалі залишаються лакуни й неомовлені місця чи події, а також і певні спекуляції, як скажімо, мусована думка в масмедійному просторі, що найгіршими злочинами людства є саме ті, які скоїла націонал-соціалістична партія щодо євреїв й таким чином применшується роль голодомору в Україні чи роль колоніалізму та доля біженців у цілому світі. Саме з формулюванням: «за його безкомпромісне і співчутливе проникнення в наслідки колоніалізму і долю біженців в прірві між культурами і континентами» отримав Нобелівську премію з літератури у 2021 році Абдулразак Гурна, що є свідченням тому, що інтелектуальна спільнота

перебуває в постійному дискурсі щодо історичного минулого людства. Як зазначає український літературознавець Олександр Бойченко: «травму не подолаєш, якщо не почнеш про неї говорити. Однак з'ясовується, що не тільки в замовчуванні, а й у проговорюванні також є свої небезпеки. Якщо мовчання не дозволяє травмі вийти на поверхню, то постійне і надто настирливе проговорювання може призводити до ретравматизації». На сьогоднішній день питаннями сімейної, соціальної, національної, індивідуальної пам'яті чи на загал культурою пам'яті займається уже ціла когорта вчених таких як подружжя Алайда та Ян Ассмани, П'єр Нора, Морис Альбвакс, Астрид Ерл та багато інших. Ця практика, на жаль, не була прийнятна для країни переможниці у Другій світовій війні, а саме Радянського союзу. Попри те, що практично в кожній сім'ї чи родині була прихована своя мікроісторія, державна політика залишалася незмінною й більше того табуйованою. Перші реальні історії, які замовчувалися десятиліттями, з'являються лише після проголошення незалежності України, себто після 90-х років XX ст. «Майже в кожній сім'ї були переможці й переможені, кати і жертви. В моїй сім'ї був радянський міф про війну, в якому було дуже багато правди і дуже багато неправди. Але виявилося, що радянський міф ніколи не розповідав про військовополонених, яких було майже шість мільйонів, і про Голокост», згадує авторка дебютного роману «Мабуть Естер» Катя Петровська. Роман з'явився друком 2014 року в берлінському видавництві «Suhrkamp» німецькою мовою й одразу потрапив у категорію бестселерів. Письменниця за походженням українка, родом із Києва, яка вже понад 20 років проживає в Берліні. У романі Петровської немає безпосередньо описано певних історичних подій, усе подано через призму конкретного родича. Себто мікроісторія стає певним рупором й відбиттям макроісторії. Як стверджує Сергій Жадан: «головною інтригою тексту стає не так відновлення хронології та пошук очевидців, як просто пригадування. За великим рахунком це і є книга про пам'ять. Не так важливо – пам'ять родинну чи пам'ять національну. Адже в багатьох випадках твоє приватне, особисте минуле просто неможливо відділити від минулого цілої країни (цілих країн, оскільки персонажі книги справді розкидані імперіями та республіками)».

У п'ятому розділі під назвою «Бабин яр» йдеться про життєву історію прабабусі Мабуть Естер. Авторка так пише слово «мабуть» з великої літери, так наче це насправді ім'я бабусі, на кшталт Анна-Марія. Це «мабуть» з'явилося з розповідей батька Каті – Мирона Петровського, він не пам'ятав як саме звати було бабусю, адже діти кликали її бабуся, а дорослі мамою. Саме це «мабуть» постає стрижневим для усього тексту, попри те, що письменниця детально вивчила інформацію з архівів, особисто побувала в кожній географічній точці, про яку йде мова в тексті, все ж лакун і неточностей було більше ніж достовірних даних. Варто зауважити, що Катя не задавалася метою створити документально достовірний текст, власне це «мабуть» чітко демонструє з одного боку наскільки неточною є людська пам'ять і як по-різному можна трактувати документ.

Попри те, що в книзі йдеться про дідусів, бабусь, тіток та інших родичів авторки, все ж читаючи такий текст, розумієш, що на місці цих історій можуть бути історії з життя будь-якого пересічного українця. В одному з інтерв'ю вона стверджує: «це – не книга про мою сім'ю, не книга про якихось євреїв (чомусь ніхто не помічає, що там величезний розділ про мого українського дідуся). Це – про нас, про якийсь спільний простір і його невирішені проблеми. Таких книжок повинно бути багато. Можливо, тривожних і які не лишають жодної відповіді. Бо які можуть бути відповіді? Треба лише зрозуміти, що трагедія Бабиного Яру і всі трагедії – про всіх нас і ніякої чужої біди в принципі не існує». Таким чином Катя Петровська акцентує увагу в романі на зболені місця не лише української нації, а людства в цілому.

Ольга Винник

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ АНГЛОМОВНОГО ІНТЕРНЕТ-БЛОГА ПРОГРАМІСТА

Процес глобалізації, розвиток комп'ютерних технологій та Інтернету призвів до радикального переходу від традиційних усних та письмових форм комунікації до комунікації електронної, в умовах якої зв'язок між співрозмовниками відбувається не безпосередньо, а через комп'ютер (людина – машина – людина) в автономному режимі (англ. offline) чи у режимі реального часу (англ. online). У світовій лінгвістичній літературі це явище отримало чимало назв, серед яких такі українські терміни, як електронний дискурс, віртуальний дискурс, інтернет-комунікація, й англомовні – computer-mediated communication, Netspeak, technospeak, Internet language, cybertalk. Дослідження специфіки електронної комунікації є однією з галузей сучасного дискурсивного аналізу, яка активно розвивається, про що свідчать багато праць на цю тему вітчизняних та зарубіжних лінгвістів.

Очевидно, що у середовищі програмістів, професійна діяльність яких тісно пов'язана з використанням комп'ютера, електронне спілкування є популярним видом зв'язку з колегами, партнерами, замовниками та керівництвом. Види професійного спілкування програмістів за допомогою комп'ютера є різноманітними й охоплюють як офіційні ситуації (ділове електронне листування, телеконференція), так і неофіційні (інтернет-блог програміста, неформальне електронне листування колег на професійні теми). За формою об'єктивації можна виділити жанри, що є близькими до письмових текстів (електронний підручник або журнал, коментар до коду) та до усних (телеконференція, вебінар).

Предметом цього дослідження є комунікативні характеристики англомовного блога програміста. Відповідно до існуючих визначень, блог, -а, ч. _це гіпержанр Інтернету; певним чином модифікована, оновлювана веб-сторінка, яка містить датовані дописи (пости) мультимедійного характеру, організовані у

зворотному хронологічному порядку, та яка надає читачам можливість переглядати будь-який пост на окремій веб-сторінці і залишати свої коментарі до кожного посту. У середовищі програмістів блоги є цінним ресурсом для відстеження інновацій, спілкування з колегами для обміну знаннями і досвідом, пошуку корисних порад для ефективного вирішення професійних завдань.

Тексти блога представлено двома основними групами: текстами дописів і коментарів. Допис – підготовлене та відредаговане повідомлення на певну тематику, яке автор (блогер) розміщує публічно в Інтернеті. Блогери зазвичай намагаються формулювати свою думку лаконічно та промовисто, оскільки розуміють, що в сучасному світі утримувати людську увагу за допомогою текстових повідомлень стає все важче. Комунікативними характеристиками текстів постів англомовних блогів програмістів є інформативність, точність, експресивність і персуазивність, які зумовлюють вибір мовних і парамовних засобів. Маркерами інформативності й точності виступають терміни як особливі мовні одиниці, що здатні передати максимум інтелектуальної інформації у найбільш чіткій і лаконічній мовній формі. Висока інформативність постів також забезпечується шляхом уведення в текст (безпосередньо чи у вигляді посилань на інший ресурс) графічних невербальних повідомлень (прикладів коду, фотографій, аудіо- та відеофайлів), чий інформативний потенціал доповнює, а іноді перевершує комунікативні можливості суто словесного вираження. Експресивність досягається емоційно-оцінною лексикою, емотиконами, емфатичними конструкціями, метафорами; персуазивність проявляється у широкому використанні особових займенників, наказового способу. Значну увагу блогери приділяють заголовку допису, адже гортаючи стрічку новин, користувач бачить лише перші два рядки і саме за ними визначає, чи корисна буде та чи та інформація для нього. Часто блогери не зупиняються на одній темі, а роблять свої блоги різнобічними, поєднуючи, наприклад, програмування і музику (Rismosch). Єдиного стандарту того, як саме і про що говорити/писати, чи який вигляд повинен мати блог не існує. Однак для того, щоб стати сьогодні популярним і заохотити людей стежити за блогом, потрібно докласти чимало зусиль.

Коментарі – спонтанні короткі повідомлення, що характеризуються множинністю авторства, належать до усно-письмової форми мовлення. Іншими словами, коментування відбувається в умовах інформативного полілогу, створеного мовленнєвими діями усіх учасників спілкування в блозі, які викладають своє розуміння питання, що є предметом обговорення. Комунікативні характеристики текстів коментарів – стислість та емоційність, – реалізуються через відповідні мовні і парамовні засоби.

Ліна Глущенко, Любов Олійник

НОМІНАЦІЇ ДОВЖИНИ АРХІТЕКТУРНИХ СПОРУД У ТЕКСТІ ТРАКТАТУ ВІТРУВІЯ "DE ARCHITECTURA"

Представлене дослідження присвячено встановленню особливостей номінації такого параметру архітектурних споруд (АС), як довжина. Воно є частиною комплексного вивчення архітектурної термінології у трактаті Вітрувія "De architectura", зокрема параметричних іменників, які, як правило, засвідчені у складі термінологічних словосполучень (ТС).

Для номінації величини, розміру предмета та його частин по горизонталі, тобто довжини, автор вживає лексему longitudo (від основи прикметника longus – високий + суфікс -tudo) у складі ТС, які утворюють лексико-семантичну групу (ЛСГ) з архісемою "довжина АС", яка поділяється на дві лексико-семантичні підгрупи (ЛСПГ).

ЛСПГ1 містить ТС з диференційною семою (ДС) "довжина цілої АС" та уточнювальної семи (УС) "призначення АС", відповідно до якої виокремлюємо лексико-семантичні блоки (ЛСБ), зокрема, на позначення довжини громадських будівель (ЛСБ1): longitudo curiae (V 2,1) – "довжина курії"; longitudo fori (V, 1, 2) – "довжина форуму", longitudo balinearum (V, 10, 4) – "довжина бань"; сільськогосподарських (ЛСБ2): longitudo bubilii (VI, 6, 2) – "довжина корівника"; культових (ЛСБ3): longitudo aedis (IV 6,1) –"довжина храму"; longitudo operis (III 4,3) – "довжина будівлі". Іменник operis вживається тут як контекстуальний синонім іменника aedis на основі генералізації значення.

ЛСПГ2 формують ТС з ДС "довжина частини АС" і УС "призначення АС", зокрема, на позначення довжини частини житлової будівлі (ЛСБ1): longitudo atrii (VI, 3, 3; VI, 3, 4) – "довжина атрію"; longitudo compluvii (VI, 3, 4) – "довжина комплювію"; 2) видовищної (ЛСБ2): longitudo scaenae (V, 6, 3) – "довжина сцени".

За своєю синтаксичною будовою у цих ТС домінує, як у інших параметричних іменників (latitudo, altitudo та crassitudo) атрибутивна модель з неузгодженим означенням (longitudo+іменник в Genetivus, тобто двокомпонентні ТС). Окрім цього засвідчена комбінована атрибутивна модель з узгодженим та неузгодженим означеннями: duplex longitudo operis (III, 4, 3) – "подвійна довжина будівлі". При цьому узгоджене означення вказує на кількість значно вищу за норму.

Цей параметричний іменник, як і згадані вище, має видовий характер, виступаючи гіпонімом до гіпероніма – лексеми magnitudo, яку автор вживає для номінації загального розміру, обсягу, протяжності предмета та його частин (від основи прикметника magnus – "великий"+суфікс -tudo) у складі двокомпонентних ТС, що утворюють ЛСГ з архісемою "величина АС", яка поділяється на дві ЛСПГ.

ЛСПГ1 містить ТС з ДС "величина цілої АС" та УС "призначення АС", зокрема, громадської: magnitudines balinearum (V, 10, 4) – "величина бань"; magnitudo theatri (V, 5, 1) – "величина театру"; magnitudo operis (V, 6, 7) – "величина будівлі". Іменник operis вживається тут як контекстуальний синонім іменника theatri на

основі генералізації значення. Вживання синонімічних ТС обумовлено текстотвірною функцією. ТС magnitudo theatri може ускладнюватися узгодженими означеннями ampla з семою "якість вище норми" або amplior з семою "якість трохи вище норми": ampla magnitudo (V, 5, 2) – "значна величина (театру)", amplior magnitudo theatri(V, 5, 3) – "більша величина театру". Такі означення не надають нового термінологічного значення цим словосполученням, а лише виконують референтну роль. ТС ampla magnitudo у VI книзі трактату відноситься до усіх будівель (VI, 7, 3) і має резюмуючий характер.

ЛСПГ2 містить ТС з ДС "величина частини АС" та УС "призначення АС", зокрема, культової: magnitudo cellae (VII, praef, 15) – "величина целли (храму)", tantam magnitudinem (floris columnae) (IV,1,11; IV, 8, 3) – "така значна величина (квітки колони)".

Здійснений аналіз показує, що автор описує параметри АС за певним принципом, докладно характеризуючи кожен параметр в залежності від цілісності чи частковості АС та її призначення, що свідчить про прагнення автора єдиної тогочасної праці з архітектури якомога детальніше висвітлити канони і принципи будівництва.

Юлія Годісь

ПРОМОЦІЙНА АНОТАЦІЯ: ОПИС ЗМІСТУ КНИГИ ЧИ МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ?

За визначенням OALD, промоційна анотація (англ. blurb) – це «короткий опис змісту книги, зазвичай, написаний на палітурці». Однак, чи справді цей мікрожанр описує лише зміст книги? Можливо, це повноцінна маркетингова стратегія, побудована на мовних конвенціях, притаманних рекламному дискурсу?

На початку XX ст. промоційна анотація супроводжувала здебільшого художню літературу. Зараз без цього мікрожанру вже не обходиться практично жодна публікація. Більше того, незважаючи на свою «вторинність», згаданий жанр здатний на відносно автономне існування, наприклад, як анотація та довідка про автора на вебсайтах або як реклама на флаєрах.

У фокусі уваги дослідників промоційних анотацій – їх функціонально-семантична структура [Bhatia 2004, Gea-Valor 2005, Basturkmen 2009, Onder 2013, Godis, 2017], крос-культурні відмінності [Kathpalia 1997], домінування меліоративної лексики [Cacchiani 2007, Gesuato 2007]. Більшість мовознавців сходяться на думці, що персуазивність у промоційній анотації домінує над інформативністю, а позитивна оцінка є ключовим стрижнем жанру, який дедалі частіше називають «рекламою книг». Проаналізувавши 7 промоційних анотацій до творів американських авторів жанру «мистецтво успіху», ми спробували з'ясувати, які мовні конвенції рекламного дискурсу відображені у цьому мікрожанрі.

Відомо, що рекламний дискурс характеризується двома основними комунікативними елементами: інформацією та переконанням. Подібно до завдання реклами переконати адресата в правдивості та істинності рекламного повідомлення, мета промоційної анотації – переконати реципієнта прочитати/купити книгу, а сам текст, як і рекламний, стає утворенням, що характеризується не лише інформативністю, а й образністю та експресивно-сугестивним забарвленням. Для досягнення такої комунікативної мети автори цих текстів ретельно підбирають лексеми та граматичні структури. Широкий спектр оцінної семантики в промоційній анотації формує мовні та дискурсивні конвенції цього жанру, що зближують його з рекламою. Саме оцінні судження впливають на потенційного адресата, спонукають його зацікавитись книгою та в подальшому прочитати/придбати її, тобто зреалізувати кінцеву інтенцію адресанта.

Серед промоційних елементів, котрі «підсилюють твердження у вигідному для адресанта напрямку», зафіксовані слова різної частиномовної приналежності, однак, найпродуктивнішими в досліджуваному жанрі є прикметники (35%). Такі лексеми, як wonderful, celebrated, bestselling, great, famed, famous, delightful, valuable тощо демонструють оцінку книги в цілому та відображають ставлення суб'єкта до неї. Крім того, вони апріорі належать до меліоративної лексики, оскільки містять позитивну сему у своїй семантичній структурі. Нейтральні в оцінному відношенні прикметники у промоційних анотаціях також набувають певної евалютивності. Формування їх оцінної структури визначається контекстуальними умовами: Inside you will find instructive examples and step-by-step guidelines on how to develop the style, spirit and techniques of a first-rate salesperson (Bettger). Саме в такому мовному оточенні зазначені прикметники актуалізують ознаки «легкості» та «практичності» книги, що і створює її меліоративну оцінку. Тенденція до порівняння рекламованої книги з книгами інших авторів призводить до широкого використання прикметників у вищому та найвищому ступенях порівняння: The most helpful and inspiring book on salesmanship that I have ever read (Bettger).

Оцінні іменники (31%) номінують прагмарелевантні якості книги і можуть бути розділені на такі, що актуалізують сему «позитивний результат» (success, happiness, wealth, achievement, prosperity), та такі, що містять сему «популярності» (bestseller), наприклад: This great book can be your key to success and happiness if you will only follow its powerful principles (Tracy); The #1 New York Times Bestseller (Kiyosaki).

Аналіз дієслів, які беруть участь у формуванні позитивної оцінки в промоційних анотаціях (18%), показав значну перевагу дієслів адгерентної оцінки. Серед дієслів інгерентної оцінки (в їх структурі наявна оцінна сема) домінують дієслова help та improve: Countless readers have been helped by the famous "Babylonian parables", hailed as the greatest of all inspirational works on the subject of thrift, financial planning, and personal wealth (Clason); Many of the more than one million graduates of the seminar program upon which this book is based have dramatically

increased their income and improved their lives in every respect (Tracy). Крім того, семантика тут підсилена граматичною категорією часу Present Perfect, котрий виражає завершеність та результативність дії. Масштаби таких позитивних наслідків передають словосполучення countless readers та many of the more than one million graduates. Дієслово increase сприяє меліоративній оцінці, проте, не маючи постійної оцінної семи у своїй структурі, воно виконує роль дієслова-оцінки лише у цьому мовному середовищі, а відтак набуває контекстуальної, або адгерентної оцінки.

Серед займенників як засобів номінації оцінки (12%) найчисельнішими є anyone, all, every. Хоча словникові дефініції фіксують їх семантичну нейтральність, у промоційних анотаціях вони набувають оцінного значення. Аутсайдерами у рекламуванні книги є прислівники (4%), однак вони помітно додають позитивної оцінки реченням, у яких вживаються, уточнюючи оцінну характеристику дії: This book has helped me immeasurably.

На синтаксичному рівні експлікації оцінки у промоційних анотаціях сприяють імперативні та питальні конструкції. Семантика імперативу у Read it and recommend it to the loved ones – and get on the road to the riches (Clason) передбачає радше певні рекомендації та своєрідне запрошення, ніж команди чи нав'язування. Питальні конструкції створюють ілюзію діалогу, що сприяє керуванню увагою адресата. Після запитання видавець відразу подає відповідь, котра імпліцитно містить позитивну оцінку книги/автора: What can a book written in the 1920s tell modern investors about their finances? A whole lot if it's George Clason's delightful set of parables that explain the basics of money (Clason). Такі питальні конструкції слугують «збудниками цікавості», оскільки попри привернення уваги читача, вони інтригують його, і у поєднанні з відповіддю, що містить меліоративну оцінку книги, слугують надійним джерелом переконання купити/прочитати книгу.

Отже, промоційна анотація – це не лише опис змісту книги, а повноцінна маркетингова стратегія, котра масштабно експлуатує мовні конвенції рекламного дискурсу.

Марія Городиловська

SOME ISSUES OF LEGALESE INTERPRETED THROUGH THE LENS OF THE KEY TERMINOLOGICAL UNITS USED IN US CONGRESS ACTS ON IMMIGRATION

Being a legislative branch of the federal government of the United States, the U.S. Congress drafts laws, confirms or rejects presidential nominations for heads of federal agencies, federal judges, and the Supreme Court, and has the authority to declare war. Throughout its history, the U.S. Congress has considered measures on various immigration issues, which included border security, immigrant admissions, immigration enforcement, restrictions on age, race, gender, social status, etc. for

people willing to enter the USA, legalization of unauthorized immigrants, naturalization and nationalization procedures, temporary and permanent immigration, etc. The legislators took into consideration the importance of the legalization of immigration relations since the Declaration of Independence of 1776 and the U.S. Constitution establishment in 1787 and as a result Naturalization Act of 1790 was adopted by the U.S. Congress. It did not include the term 'immigration' in its title, but it was the first official act, which concerned the issues of immigration. The term 'immigration' first appeared in the title of Immigration Act of 1864.

The research is focused on the investigation of legal language which is characterized as a language for specific purposes or special-purpose language, sub-language, scientific language, specialized language (Šarčevic 2000: 9, Pearson 1998: 28), or legalese (Tiesma 2003). Six main features of the legal language are discussed, among which: a) limited subject matter (law); b) lexical, semantic and syntactic restrictions (e. g. specific terminology); c) "deviant" use of grammar; d) high frequency of certain constructions (e. g. complex and compound sentences); e) text structure (e. g. legislation); f) the use of special symbols (Lehrberger 1986: 22). Special attention is paid to the second feature, that is specific terminology. According to Alcaraz and Hughes, typical features of legal English are the following: a) Latinisms; b) terms of French and Norman origin; c) formal register and archaic diction; d) archaic adverbs and prepositional phrases; e) redundancy; f) performative verbs; g) euphemism and contemporary colloquialism (Alcaraz, Hughes, Pym 2002: 6–18). The lexicon of legal language is full of formality or downright pedantry (Varo and Hughes 2002: 8), the vocabulary is complex and unique, archaic and sometimes includes complicated structures, which are difficult to understand not only for a layman but for lawyers as well – this feature may be claimed as a universal feature of legal language, however, different languages have their own unique legal vocabulary. Latinisms frequently appear in legal language, which include such words and phrases as de facto, de jure, prima facia, restitution in integrum, etc. Besides, legal language includes terms of French and Norman origin, for example: feme sole, lien, damages, etc. Legal language implements performative verbs, such as agree, admit, undertake, certify and modal verbs, such as shall, must, may (Berūkštienė, 2016: 101).

The research is conducted with special reference to key terms used in the acts concerning the issues of immigration passed by the U.S. Congress. As throughout the history of the United States, immigration both as a social phenomenon and a process has been a vital part of the American nation formation and was of the utmost importance, a great number of laws dealt with the issues of immigration and immigrants. It is suggested to apply the "nomination criterion" for compiling the corpus of legal acts discussing immigration, that is to select only those acts from the bulk of laws issued by the Congress, which contain the following terms in their titles: 'immigration', 'alien', 'naturalization', 'nationalization', 'national', 'nationality' and 'displaced'. We also concentrate on the mentioned before terms implementation in the acts established by the U.S. Congress as well as discuss their first use in these acts. Specific attention is paid to the terms such as

'immigration', 'immigrant', 'alien', 'naturalization' and 'naturalized' or 'naturalized person' applied by the U.S. Congress in its Immigration Acts.

At the next stage of research, the selected terms are analyzed and their formal, semantic and functional dimensions are established, their specificity in immigration discourse is described and some generalizations concerning immigration–oriented legalese are suggested.

References

1. U.S. Congress [official website]. URL: https://www.congress.gov/search?pageSort=relevancy&pageSize=100&q={%22search%22:%22immigration%22} (accessed December 10, 2021).
2. U.S. Government [official website]. URL: https://www.usa.gov/branches-of-government (accessed November 28, 2021).
3. Alcaraz, Enrique, Brian Hughes, Pym Anthony. 2002. Legal translation explained. Manchester: St. Jerome.
4. Berūkštienė, Donata. 2016. Legal Discourse Reconsidered: genres of legal texts. Kaunas, Lithuania: Vytautas Magnus University: 92–116.
5. Lehrberger, John. 1986. Sublanguage Analysis. Grishman, R., and Kittredge, R., Analyzing Language in Restricted Domains: Sublanguage Description and Processing. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates: 19–38.
6. Pearson, Jennifer. 1998. Terms in Context. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
7. Šarčevic, Susan. 2000. New approach to Legal Translation. The Hague: Kluwer Law International.
8. Tiesma, M. Peter. 2003. The Creation, Structure, and interpretation of the Legal Text. URL: http://www.languageandlaw.org/LEGALTEXT.HTM (accessed July 14, 2021).
9. Varo, A. Enrique, and Brian Hughes. 2002. Legal Translation Explained. St. Jerome Publishing: Manchester.

Olha Hrabovetska

IDEOLOGICAL MANIPULATION IN TRANSLATION: A CASE STUDY OF THE FIRST UKRAINIAN TRANSLATIONS OF *THE GODFATHER* BY MARIO PUZO

"Cultural turn" announced in Translation Studies in the 1980s defined translation as a form of cross-cultural communication. From this perspective, translation as a social and historic phenomenon undergoes various manipulations aiming to comply with dominating expectations of the receiving culture.

The constellation of Translation Studies researchers like Theo Hermans (1985), André Lefevere (1992), Susan Bassnett (1992), Basil Hatim & Ian Mason (1997), Calzada Pérez (2003), Maria Tymoczko (2003) initiated extensive studies of manipulations in translation that opened up a way for further explorations. Since then a plethora of works has been dedicated to an inextricable link of ideology and translation.

Yet the study of ideological manipulation in translation remains topical particularly for post-colonial cultures experiencing changes of ideological dominants. These phenomena are inevitably coded in contemporary art and literature especially in retranslations mirroring the social and ideological evolution.

Cristina Schaffner soundly argues that ideological manipulation in translation can be determined at both lexical and grammatical levels. This prompts the aim of the present research: to show how ideology influenced the translators' decision-making process (deliberate choice or avoidance of specific words and grammatical structures) and consequently, how much this led the translation away from the original. However, this research can by no means be limited to purely linguistic analysis; it presupposes extra-textual approach considering different social and political conditions under which the translation was performed. Critical discourse analysis is applied to find how ideology influences the process and product of translation.

Ольга Гречешнюк

ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ТРАВМАТИЧНОГО МИНУЛОГО У НІМЕЦЬКОМУ РОМАНІ ПОКОЛІНЬ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТЬ

Протягом останніх двадцяти років у німецькомовній літературі дедалі частіше з'являються друком романи, що тісно пов'язані з прагненням людини осмислити своє минуле та віднайти власну ідентичність. Це романи поколінь «На прикладі мого брата» Уве Тімма («Am Beispiel meines Bruders», 2003), «У нас все гаразд» Арно Гайгера («Es geht uns gut», 2005), «Небесні тіла» Тані Дюкерс («Himmelskörper», 2003), «Післяродова лихоманка» Сабіне Шіффнер («Kindbettfieber», 2005), «Такі ми є» Гілі Люстігер («So sind wir», 2005), «Полудниця» Юлії Франк («Die Mittagsfrau», 2007), «Чоловік, що випав зі століття» Морітца Рінке («Der Mann, der durch das Jahrhundert fiel», 2010) та ін. Варто зазначити, що практично усі ці романи входили в список бестселерів, що свідчить про великий інтерес до цієї тематики з боку німецькомовного суспільства. У цих текстах художньо оприявнюються болісні питання німецької історії ХХ ст. – а саме: Друга світова війна, націонал-соціалізм, Голокост, повоєнна розруха та криза, тощо. Ці події потребують свого переосмислення і ревізії їх наслідків, оскільки вони травмували націю, позначившись на її колективній пам'яті й свідомості, змінивши особистісні орієнтири, психологічні установки, соціальні статуси, культурні та національні ідентичності. Однією з найважливіших змістових складових таких романів є опрацювання письменниками травматичного досвіду, шляхом аналізу питань колективної вини та відповідальності за страшні злочини німців.

У такий спосіб письменники долучаються до загальнонаціонального процесу відновлення історичної пам'яті і завдяки переказам власного досвіду та власних правдивих сімейних історій оголюють минуле свого народу перед усім світом.

Звертаючись саме до жанру покоління́вого роману, де головними героями є представники кількох поколінь однієї родини з переживаннями, власним ставленням до минулого та спільною метою – відбувається відновлення забутої чи прихованої сімейної пам'яті та самоствердження власної ідентичності. Великого значення в цьому аспекті набувають студії з дослідження пам'яті, а зокрема теорія культури спогадів (Erinnerungskultur), завдяки якій по новому перепрочитуються такі поняття як «історична політика», «політика минулого», «політика ідентичності» та «політика пам'яті». Саме це і дозволяє людині під іншим кутом поглянути на минуле.

Власне тому у романі покоління письменники відновлюють ті, ще не зовсім втрачені, моменти особистих життєписів, які в сукупності дають інакшу картину бачення, розуміння й усвідомлення великих трагічних події XX ст.

Наталія Гриня

КОНТРАСТ ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Стилістичні, функційні, прагматичні функції контрасту в різножанрових художніх текстах на матеріалі різних мов напрацьовувалися в дослідженнях Г. В. Андрєєвої [1984], І. К. Білодід [1971], В.М.Борисової [2004], Я. А. Гудкова [2010] та ін., в яких відзначається багатоаспектний характер контрасту, котрий актуалізує категорію протилежності у художньому прозовому тексті, як семантичному цілому – semantic whole [Halliday 1976, c. 89; Halliday 1982, c. 209–247], і в його окремих фрагментах. Контраст передбачає особистісне усвідомлення об'єктивних протиріч реальної дійсності з метою конкретного художнього впливу, засвідчуючи складність індивідуально-авторського сприйняття навколишнього світу.

Контраст як стилістична фігура мови може ґрунтуватися на парадигматичній протилежності значень і форм або на синтагматичному співположенні, які реалізують у конкретному контексті прагматично значуще протиставляння. Методологічною підставою напрацювання такого аспекту нашого дослідження є утверджені у традиційній стилістиці тексту положення:

- контраст як стилістична категорія має лексико-семантичну основу;
- виражальними засобами, визначальними при стилістичній реалізації контрасту, є фігури протилежності – антитеза і оксюморон;
- антитеза визначається як стилістична фігура різкого протиставляння понять, положень, образів, станів і т.п.;
- мовну базу антитези у вигляді її основного лексичного матеріалу складають слова-антоніми, оскільки в основі антонімії лежить поняття протилежності ознак.

Двоїстість є обов'язковою умовою існування контрасту незалежно від того, чи виступають в ролі контрастних елементів слова, словосполучення, речення, образи або описи. Контрастотвірні одиниці зазвичай описують у вигляді впорядкованої системи. Передусім треба виокремити основні ознаки контрасту, що визначають статус цього явища. У нашому дослідженні опираємося на запропонований Г. В. Андрєєвою розподіл цього статусу на: логічний, сутнісний, стилістичний:

- логічний статус контрасту полягає в тому, що вона є різновидом опозиції, яка у свою чергу, є логіко-філософською основою контрасту;
- сутнісний статус контрасту виявляється у протиставлянні замкнених систем – образів, ситуацій, суперечливих рис дійсності, що знаходить лінгвальне вираження у протиставленні мовних одиниць різних рівнів;
- стилістичний статус контрасту визначається його художнім впливом на читача, а також становищем у системі інших типів. Завдяки впорядкованості структури стилістичний статус забезпечує внутрішньотекстову зв'язність, взаємодію між частинами тексту і одиницями різних рівнів, які передають ефект контрасту [Андреева 1984, с. 15].

Контраст є одним із способів художнього освоєння автором дійсності. З урахуванням предмета нашого аналізу прийом контрасту трактуємо як основу композиції художнього твору, „семантико-стилістичний стрижень, навколо якого організовано зміст" [Кожина, Баженова 2003, с. 602]. Важливо підкреслити, що він може виступати, „по-перше, як композиційно-стилістичний принцип побудови тексту і, по-друге, як смислова домінанта тексту" [Марченко 1995, с. 89], що знайшло підтвердження в ході аналізу англійськомовних художніх прозових текстів. Контраст має різні діапазони і різні стилістичні прийоми текстового втілення. Його дія поширюється на будь-які мовні одиниці, починаючи з фонетичних прийомів протиставляння, через слово, словосполучення, речення і до цілого тексту [Данилевская 2003, с. 486], що особливо актуально для англійськомовного художнього прозового тексту.

Наталія Гриців

ЗНАЧЕННЯ ТА СМИСЛ В НОВІТНІХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТУДІЯХ: КОГНІТИВНИЙ ВИМІР ПІЗНАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Попри безугавний інтерес до когнітивного перекладознавства (КП), а можливо, саме через турбулентність розвитку цієї пошукової галузі, зарано говорити про уніфікованість дисципліни КП, з опертям на самодостатній теоретичний каркас, методологію, епістемологію чи навіть онтологію. Наукові об'єми предмета та об'єкта дослідження ще також не мають єдиного розуміння [1]. Увагу прикуто до різних методологічних напрацювань, які прагнуть розв'язати проблему у двох найяскравіших виявах: 1) вивчення мови перекладу (translational language) як засобу дослідження та пізнання розумових процесів (mind) та 2) екстраполяція спостережень за поведінкою тіла і розуму/мозкової діяльності (body or brain). Спільним у

цих підходах є задіяння ментальних процесів автора, перекладача та читача. Їм притаманне своє трактування значення (meaning) та смислу (sense), відповідно і когнітивного середовища (cognitive environment), яке їх творить.

Основним здобутком інтерпретативної теорії перекладу, яка дала поштовх КП, стало вживання та розрізнення термінів смисл (sense) текстів або їхніх частин і вагомості (signification) слів. Актуальне міркуванням, що свідомість сприймає смисл не шляхом послідового переходу знизу нагору, тобто від розуміння значення окремих слів до складання їх разом, а, радше, навпаки – згори донизу, у такий спосіб увиразнюючи взаємодію мови та мислення. У цьому ключі, переклад розцінюємо не як лінеарну операцію танскодування, а радше як динамічний процес сприйняття (comprehension) та пере вираження (re-expression) ідей.

Дослідницька кон'єктура значення та смислу в новітніх перекладацьких студіях прагне до пояснення меж та можливостей співактивації цих понять. На сучасному етапі, КП вийшло за межі лексико-семантичного орієнтиру та перекладу окремого слова, тому потреба розмежовувати ці два поняття з прив'язкою значення до окремого слова, а смислу до одного зі значень слова пропала.

Натомість, КП частіше послуговується терміном значення (meaning), ототожнюючи його зі смислом (sense). КП вивчає мовні явища з позиції теорії значення (theory of meaning), теорії розуму (mind theory), теорії ментальної репрезентації (mental representation-based theory), дослідження мислення (a study of thinking) і зосереджується на референційному відношенні слів до речей, з перевіркою того, наскільки переклад відтворює релевантне та ймовірне значення (probable meaning) [2]. Усвідомлення «девербалізованого» значення відходить на периферію, натомість набуває актуальності, так би мовити, «пережитий сенс» (experienced meaning), який вдалося осягнути через життєвий досвід, та спільне значення (shared meaning), з акцентом на те, що без мови не існує спільного перекладного значення (shareable translatable meaning).

КП постулює значення (meaning) так: значення – енциклопедичне; мова не здатна всеохопно відобразити значення, оскільки те, що пропрацьовуємо (переживаємо) розумово значно багатше, ніж те, що артикулюється мовними символами; значення є активним процесом, який залучатиме усі доступні дані (inputs) та збережену інформацію.

Таке революційне розуміння значення як процесу у зв'язності з ментальними операціями та контекстами, підводить нас до міркування, що перекладання (translating) – це не прерогатива мови, а, радше, питання (сприйняття, збагнення, творення, доповнення) значення та спілкування посередництвом цього значення. Успішний переклад потребуватиме творчих зусиль репрезентації значення (a creative meaning-representation effort).

З когнітивного погляду, значення (meaning) неможливо вичерпно репрезентувати у мові чи будь-якій іншій репрезентативній системі (приміром, комп'ютеризованій). Натомість через реконтекстуалізацію (recontextualization) прагнемо

до інтерпретативної схожості (interpretively resembling) змісту оригінального тексту [3]. В основі – когнітивний принцип релевантності (cognitive principle of relevance) і пере-сотворення значення (meaning re-making). Ці аспекти визначатимуться когнітивною стратегією перекладача та його спільним з автором пізнанням (shared cognition).

Іншими словами, перекладач художнього тексту не відтворює авторське оригінальне письмо, оскільки не здатен співмірно мислити категоріями автора, натомість, на основі авторської значеннєвої домінанти пересотворює цільовою мовою те, що зумів збагнути; і цього достатньо. Отож, після збагнення авторського значення, перекладач, переконаний у тому, що саме це значення автор мав на увазі, відтворює його у перекладі, проте авторське значення може переглядатися, переосмислюватися і пере-сотворюватися іншими перекладачами необмежену кількість разів. Зрештою, навіть при найсуворішому дотриманню еквівалентності на усіх рівнях формотворчих характеристик тексту, у підсумку читач асигнуватиме власне значення обраній репрезентації, послуговуючись особистим смислотворчим (meaning-making) потенціалом.

Література:

1. The Routledge Handbook of Translation and Cognition, eds. Fabio Alves and Arnt Lykke Jakobsen, 2021, 570 p.
2. Bruner J. S. (1990). Acts of meaning. Cambridge, MA: Harvard University Press 3. Muñoz Martín, R. (2010). On paradigms and cognitive translatology. In G. M. Shreve, & E. Angelone (Eds.), Translation and cognition (pp. 169–187). Amsterdam: John Benjamins

Зареслава Гук

ГЕРМАНІЗМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ РОМАНІ

(на матеріалі роману С. Андрухович «Фелікс Австрія»)

Лексичний склад будь-якої мови не є гомогенним явищем та складається з різних шарів лексики за своїм походження, творенням та функцією. Не винятковою є і українська мова, в якій побутує і власне українська лексика, і лексика запозичена із різних європейських мов.

Германізми в українській мові здавна цікавлять дослідників, проте побутуванню та функціонуванню германізмів на сучасному етапі розвитку української мови присвячено не так багато уваги.

Об'єктом дослідження є роман молодої української письменниці С. Андрухович "Фелікс Австрія". Дослідження має на меті окреслити, вивчити та розкрити стан побутування та функціонування германізмів на сучасному етапі, оскільки це мало вивчена тема в сучасному мовознавстві та потребує детального дослідження.

Дуже багато часу втрачено для дослідження германізмів через такі історичні обставини, як радянська цензура, яка забороняла розкривати тему німецьких колоній у всьому Радянському Союзу, не лише в Галичині. Час втрачений, тому чим більше років відділяє нас від того часу коли існували колонії, тим більше архаїзується та зникає германський елемент у мовленні галичан. Крім того, нові іншомовні елементи приходять на зміну старим, тому що міняється світ, навколишня реальність та й глобальні процеси вливають на всі сфери життя однією з яких є мова. Мова та мовлення перші реагують змінами на зміни у житті, бо відтворюють саме життя.

Таким відтворенням життя галицького побуту, устрою, соціальних взаємин тощо, власне і є вибраний матеріал з сучасного українського роману Софії Андрухович "Фелікс Австрія". Роман, який був виданий у 2015 році не є досліджений ні літературознавцями та критиками, а ні лінгвістами.

Будь-яке запозичення проходить певний процес асиміляції на фонетичному, семантичному та морфологічному рівнях. Так скажімо, Л. Крисін вважає, що 1) початковий етап – вживання іншомовного слова в тексті у його власній орфографічній та граматичній формах, без транслітерації і транскрипції, в якості своєрідного вкраплення. 2) другий етап пристосування слова до системи мови-реципієнта транслітерацією чи транскрипцією, віднесення до конкретної частини мови; частина германізмів пристосувалась до мови шляхом транслітерації, в такому випадку часто транслітерати не змінюють своєї семантики; 3) період, коли носії мови не відчувають чужомовного походження слова – іншомовне слово вживається поряд з іншими словниковими одиницями рідної мови, зберігаючи жанрово-стилістичні, ситуативні й соціальні особливості; 4) етап стабілізації значення передбачає семантичну диференціацію власних і запозичених слів, близьких за змістом і вживанням; 5) реєстрація запозичення у тлумачному словнику – належність слова до лексико-семантичної системи мови.

Крім того, германізми відшукують своє місце не лише на фонетичному, семантичному та морфологічному рівнях, а й в стилістичній системі мови. Вживані германізми у романі мають номінативну, емотивну, експресивну, ідентифікаційну та комунікативну функції.

У результаті дослідження виявлено, що германізми можуть бути як нейтральними так і стилістично забарвленими лексемами. Також, було з'ясовано, що вжиті у тексті роману германізми мають приналежність до різних тематичних груп, серед яких найчисленнішою є тематична група лексики на позначення побутових предметів та найменувань кулінарних страв. Кожне запозичене слово виконує свою стилістичну функцію у мікроконтексті, поєднуючись із іншими лексичними засобами мови. Германізми в тексті роману вживаються як в прямому, так і переносному значенні, метафоризуються та служать засобом відтворення духу епохи та колориту, контрасту тощо.

Оксана Гуляк

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ІНТЕНЦІЙ У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТУРИСТИЧНО-ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Поняття освіченості молодої людини у суспільстві інформаційного рівня набуває дедалі глибших сенсів у XXI столітті. У суспільстві знань, що стає все більш глобалізованим, освіченість асоціюється не лише з поінформованістю у певних галузях та сферах, а передусім з відповідною якістю знань, істинність яких підтверджується практикою, а їх дієвість є результатом формування на основі знань відповідних переконань та морально-ціннісних орієнтирів особистості.

Поєднання комунікативного, конструктивного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та соціокультурного підходів до навчання іноземної мови студентів туристично-економічних спеціальностей уможливлює врахування специфіки туристичної діяльності як соціокультурного феномена, а також суспільного замовлення щодо професійної підготовки фахівців туристично-економічної галузі в площині формування та розвитку професійно значущих фахових компетенцій, які забезпечують загальну професійну компетентність в ефективному професійному спілкуванні, готовність та здатність до міжкультурної комунікації, основу якої складають володіння іноземними мовами та відповідні світоглядні вміння – культурна неупередженість та національна незаангажованість, толерантність та гуманізм.

Ясна річ, у процесі навчання іноземної мови у ЗВО створюються необхідні передумови для гармонізації світоглядних засад студентів, зокрема їхнього світовідчуття та світосприйняття, оскільки світогляд – це і є система уявлень людини про світ та всі речі в світі, суспільство та своє місце в цьому суспільстві, а прогрес та вдосконалення, як стверджує мовознавча наука, може бути досягнутий лише тоді, коли дослідження історії та природи речей і дослідження слів ідуть разом.

Оскільки кожна мова по-своєму членує пізнаваний світ, по-своєму його трактує, транслюючи культурні особливості свого народу – її носія, оволодіння новою мовою, за висловом провідних мовознавців, асоціюється з набуттям нової точки зору в попередньому світовідчутті, що принагідно розширює інтелект та пізнавальні можливості особистості, передусім за рахунок активізації її когнітивної діяльності та порівняльного контексту, який виникає при цьому.

Через зіставлення культур свого народу та народу-носія мови, яку вивчаєш, порівняння національних культурних особливостей, традицій та звичаїв, відмінностей комунікативної поведінки та етикету студенти приходять до усвідомлення пріоритетів загальнолюдської культури та значення міжкультурного діалогу як чинника стабільності та духовної безпеки в сучасному світі.

Передусім, йдеться про необхідність розвивати міжкультурну компетенцію студентів під час навчання іноземної мови, яка разом з такими фаховими

компетенціями, як професійно-комунікативна, соціокультурна, дискурсивна, інформаційна, підприємницька забезпечує формування загальної професійної компетентності майбутніх фахівців і є основою їхньої професійної культури.

Міжкультурну компетенцію сучасного фахівця складають знання про різноманітність ідей і видів діяльності в сучасному світі; усвідомлення того, як ці ідеї і види діяльності співвідносяться; розуміння того, як ідеї і види діяльності, пов'язані з власною культурою, можуть бути розглянуті з іншої, більш об'єктивної точки зору. Це також і здатність розуміти та тлумачити відмінні від власних манери, моделі поведінки з метою встановлення комунікації, адекватної досліджуваній культурі, та ефективної участі в ній.

Слід зазначити, що присутність у структурі особистості студента умінь та навичок міжкультурного спілкування, готовність до такої взаємодії є уже певним поступом щодо світоглядного вдосконалення, зокрема в аспекті розвитку позитивного мислення молодої людини, яка повинна навчитись бути конкурентоздатною, ініціативною та креативною, ефективно використовувати здобуті знання та вміння, зокрема знання іноземної мови, для успішної соціальної взаємодії на національному та міжнародному рівнях.

Олександра Дейчаківська

ПРЕДИКАТИВНІ ПРИКМЕТНИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Прикметники, як частина мови, не мають ні своєї області предметної належності, ні конкретної референції. Сфера їх застосування – це всі предмети, яким властива та чи інша ознака.

Вчені неодноразово наголошували на багатоплановості прикметників. Прикметники позначають як ознаки об'єкта, так і ознаки пов'язані із дією, темпоральні та модальні ознаки, ознаки інтенсифікації та власне оцінки. Усе це дозволяє трактувати прикметник як клас слів, межі якого є розмитими, або ж, навпаки, говорити про функціональну гнучкість цієї частини мови, семантичний потенціал якої дає змогу прикметнику знаходитися не лише в позиції означення, а й предикатива. Саме ця багатоплановість водночас відображає і всі сторони структури висловлювання.

Проте за усієї різноманітності значень і функцій прикметники мають одну спільну характеристику. Вони належать до предикатних слів. Прикметники не називають слів, а приписують їм ознаки. Значення ознаковості, яке властиве як прикметникам, так і дієсловам, зближує їх поміж собою. Ціла низка спільних характеристик, які в разі прикметників проявляються лише у функції предикатива, дозволяє говорити про приналежність прикметників і дієслів до категорії предикатів.

Підставою для зарахування прикметників і дієслів до об'ємнішої граматичної категорії – категорії предикатів – слугують властиві цілому ряду прикметників

характеристики, до яких належать динамічність (за винятком прикметників на позначення кольору, розміру, температури, ваги); модальність, якщо за предикативним прикметником іде правостороннє розширення; темпоральна сема у випадку інфінітивної комплементації; транзитивність у разі розширення прийменниковим додатком; каузативність за вказівки на каузатор (знову ж таки в ситуації прийменникового розширення). До перелічених вище характеристик належить і фактитивність/нефактитивність прикметників (що характерно й для дієслів) у випадку предикативних прикметників – носіїв епістемічної модальності.

Варто зазначити, що саме семи темпоральності та модальності дозволяють предикативним прикметникам разом із дієсловом посідати центральне місце в реченні, попри відсутність флексій в англійських прикметників, що своєю чергою унеможливлює опущення дієслів-зв'язок.

Ще однією характеристикою, яка опосередковано поєднує предикативні прикметники з дієсловом, є переклад речень із предикативними прикметниками на українську мову, коли під час перекладу опускають не лише дієслово-зв'язку, а й підмет, а головне речення англійської мови представлено модальним прислівником ("I'm quite sure they're not here for that..." – "Певен, що вони тут не для цього").

У світлі класичної концепції синтаксичної деривації (тобто корелювання категоріального значення частин мови й відповідної синтаксичної функції) – співвідношення частин мови та їх функцій характеризується двома протилежними процесами:

а) тяжінням до однозначного синтаксичного вживання категорій (первинна синтаксична функція);

б) використання категорій у невласних функціях (вторинна функція).

Деривaційні трансформи засвідчують, що функція предикатива для прикметників є вторинною, оскільки в цій функції ідеться про короткочасний стан, у якому перебуває суб'єкт. Предикативність містить характеристику, яка є чимось, що приписують особі чи предметові ззовні.

Предикативна функція є необхідною, коли потрібно конкретизувати в той чи інший спосіб характер відношення ознаки до предмета. Конкретизація такого відношення відбувається за допомогою правостороннього розширення. Функцію правостороннього розширення може виконувати прийменниковий зворот, підрядне речення або інфінітив.

У всіх випадках вживання предикативних прикметників, за якими йде правостороннє розширення, спостерігаємо їх адресатну спрямованість, що при докладнішому аналізі дозволяє класифікувати їх як складові того чи іншого мовленнєвого акту.

Серед типів модальності, які характерні для предикативних прикметників, виокремлюють: епістемічну модальність, спрямовану на вираження значень достовірності/недостовірності повідомлюваного; деонтичну та динамічну модальність пов'язані відповідно із поняттями дозволу чи обов'язку, чи спроможності,

а також евалютивну модальність, яка виражає оцінювальні судження щодо змісту підрядного речення. Оскільки в основі модальності загалом лежить оцінка, у випадку предикативних прикметників йдеться дуже часто про емотивну/експресивну модальність. Водночас загальновизнаним вважається факт, що емотивна лексика включає в своє значення оцінний компонент.

Для прикметника як класу слів характерним є існування суб'єктно-оцінювальних значень та відповідних конотацій. Таким чином в самій семантиці прикметника пов'язані власне семантичний і прагматичний плани висловлювання. Якщо для інших частин мови семантичний та прагматичний аспекти, зазвичай, роз'єднані і їхній зв'язок реалізується тільки у висловлюванні, то у прикметників, як уже зазначалося, взаємодія цих двох аспектів продемонстрована вже у самому значенні.

Вивчення прагматичного аспекту знаменує перехід від аналізу стабільного значення до аналізу мінливого змісту висловлювання. Комунікативний аналіз передбачає вивчення теорії мовленнєвих актів і мовних подій, а з іншого боку він пов'язаний з вибором конкретних мовних форм у ході їхньої дискурсивної діяльності.

Oksana Dzera

PROTESTANT TRADITIONS OF BIBLE TRANSLATION IN UKRAINE

The recent wave of academic interest in the sociocultural plane of the Bible translation opens up new avenues for exploring Protestant influences within the Ukrainian religious space and, thus, going beyond traditional and/or canonized Bible translations produced under the auspices of the Orthodox and Greek Catholic churches.

Sociocultural approach to the study of the Bible translations fosters the reconsideration of the nation and language-shaping role, which Protestant tradition of the Bible translation played in Ukraine.

The first partial translations of the Holy Scripture into Ukrainian appeared in the second half of the 16th century under the influence of Reformation ideas pervading Europe and triggering the process of translating the Bible into national languages.

Even such undeniably Orthodox translations as the Gospels of Peresopnytsia (Peresopnytske Yevanheliye) and the Apostle of Krekhiv (Krekhivskyi Apostol) are believed to have been mediated by earlier Protestant Polish versions (New Testament by Seklucjan, 1553 and Radziwill or Brest Bible, 1563 respectively) [8, p. 79].

Vasyl Tiapynskyi and Valentyn Nehalevskyi who independently did two partial translations of the Gospels in the early 1580s represented Socinianism (also known as "Polish Brethren") [3, p. 307], the extreme wing of Protestantism and, apart from reinterpreting theological dogmas, ardently championed the right of common people to read the word of God in their native tongue.

Unfortunately, the process of translating the Holy Scripture into Ukrainian was irremediably interrupted in the late 1580s, not least due to the authority of the Church-Slavonic Ostroh Bible (1581) that deepened the gap between the Church Slavonic language and the vernacular and discontinued any further attempts to produce a Ukrainian version of the Holy Scripture for almost three centuries. No wonder that Ivan Franko [6, p. 405] and Dmytro Chyzhevskyi [7, p. 229] regarded this "coherently Church Slavonic text without Ukrainian elements" as a conservative phenomenon of its time. Maksym Strikha rightly maintains that with time the OB "<...> rather established the idea of Ukrainian and Russian unity, since this very text laid the foundation for the Moscow (1663) and St.-Petersburg (1751) «canonized» editions of the Holy Scripture" [5, p. 39].

In the late 19th century and up to the late 1980s the anti-Ukrainian policy of the Russian empire and atheist ideology of the Soviet regime made it impossible for the Ukrainian Bible to appear on the territory of Ukraine. Rare exceptions were the Moscow edition of Gospels translated by Morachevskyi after the first Russian revolution in 1906-1911 with its further circulation and reprints in Halychyna under the auspices of the Greek Catholic Church and in the Soviet Ukraine of the 1920s (the period known as the Ukrainian Renaissance). The noteworthy example of the ukrainization in this period is the activity of the All-Ukrainian Association of Communities of Christians-Baptists, which in 1928 brought out the reprinted edition of the first full Ukrainian translation of the Bible by Kulish, Pului and Nechui-Levytskyi.

Even more riveting is the fact that the seminal first edition of the Ukrainian Bible in 1903 was financed by the British Bible Society, as well as the translation by Ivan Ohiyenko (1962), which enjoys the most authoritative status in the Ukrainian religious and cultural spaces.

The collaboration of religious denominations within the same project of translating the Bible into Ukrainian opens up a prospect for further research. Ivan Ohiyenko, the Metropolitan of the Ukrainian Autocephalous Church, worked in tandem with protestant pastors Vasyl' Kuziv and Levko Zhabko-Potapovych commissioned as editors by the British Bible Society. The "orthographically theological" dispute between the translator and the editors is worth a separate research. Taras Barshchevskyi argues that in case of the most ardent disagreements the British Bible Society, which had a decisive voice, supported the editors [2, p.254]. For example, despite Ohiyenko's objections, the target text contains the variant христити, хрищення instead of хрестити, хрещення.

Largely owing to the efforts and international connections of the Protestants Ohiyenko's translation of the Bible penetrated Soviet Ukraine, both in its "small zone" (Soviet concentration camps) and "big zone" (the whole state), as Yevhen Sverstiuk aptly reminisces. In 1988-1989 on the 1000th anniversary of the Baptizing of Ukraine an abundance of copies of this translation was flooding into Ukraine via Protestant churches and activists.

Concomitantly, Yakiv Dukhonchanko, the leader of the Baptist church in Ukraine, initiated the project of a new Ukrainian translation in Canada and founded the Evangelistic translation center chaired by pastor Hryhoriy Derkach. In early 1990s the translation titled "Новий Завіт з додатком Псалмів і Притч" was completed and published in Stockholm with a notable circulation. In 1995-1996 this edition was reprinted in Minsk and Kyiv, yet the researchers consider it a modernized variant of the Bible translated by Ohiyenko [4, p. 81].

Though Ohiyenko's Bible is the most popular in the Protestant environment, there is an example of the revised edition of the first Ukrainian Bible. In 2006 The Church of the Christians of the Evangelic Faith published the Ukrainian version of "The full Life Study Bible New Testament" by Donald Ch. Stamps with thorough theological, linguistic, ethical and practical commentaries, tables, maps and a concordance. All English paratexts were translated by Iryna Selesinka while the derivative character of the translation of the main text is overtly stated on the cover page: "a revised and arranged translation by P. Kulish" [1]. The editing of bishop Vasyl' Boiechko lies predominantly in modernizing the translation, in particular substituting Participle I in the attributive function, which is uncharacteristic of Ukrainian, by attributive clauses.

Some endeavors notwithstanding, there is no independent Protestant translation of the full Bible into Ukrainian. Translation projects of the Protestant churches relied heavily on the previously done authoritative versions by P. Kulish / I. Pului and I. Ohienko. Yet since the appearance of the first translations into the national tongue of Ukraine in the 16th century, Protestants, apart from the mediating function of their translations as relay sources, have had the manifest agency in initiating, financing, editing and distributing Ukrainian Bible translations.

References

1. Біблія з коментарями. Виправлений та упорядкований переклад П. Куліша / гол. ред.-упорядн. Єпископ Василь Боєчко. К.: Life Publishers International, 2006.
2. Барщевський Т. "Переклади Біблії церковнослов'янською і українською мовами". Міжнародний біблійний коментар, католицький та екуменічний коментар на XXI століття: у 6-ти т. / відп. ред. В. Р. Фармер. Львів: Свічадо, 2017. Т. 1. С. 244–270.
3. Возняк М. Історія української літератури: у 2 кн. 2-е вид., виправ. Львів: Світ, 1992. Кн. 1. 695 с.
4. Жукалюк М., Степовик Д. Коротка історія перекладів Біблії українською мовою. К.: Українське Біблійне Товариство, 2003. 81 с.
5. Стріха М. Український переклад і перекладачі: між літературою і націєтворенням. К.: Дух і Літера, 2020.
6. Франко І. Сучасні досліди над святим письмом. Зібр. творів у 50 томах. К.: Наук. думка, 1976-1986. Т. 38.

7. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1956.
8. Шевченко Л. Українські переклади Святого Письма на європейському тлі. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2003. № 7. С. 77–81.

Оксана Дзюбіна

THE EMERGENCE OF NEOLOGISMS IN THE CULINARY INDUSTRY

Constant vocabulary replenishment is the essential condition for language development. Being the best representation of language dynamics, it is directly influenced by extralinguistic reality and changes affecting it. Modern linguistic science considers the process of word formation as the form of language functioning necessary for vocabulary organization as well as the specific means of reality representation. Garnering much attention is the role of neologisms as language development indicator, which reflects its adjustment to changes caused by extralinguistic factors, and its functioning as well. The occurrence and functioning of new words is a subject of systematic research. A great deal of currently available information has been researched and published by L. Bondar [1], N. Drabov [2], E. Kusch [2], N. Moisieieva [3], Y. Zatsnyi [3], A. Yankov [3] who contributed greatly to linguistic science.

Having studied previous experience in published articles, we may conclude that neologisms fall into several categories:

- according to word formation method there are lexical, semanticneologisms and new collocations [2, p. 6];
- according to origin there are new coinages and nonce words [2, p. 5];
- according to purpose, there are nominative and stylistic neologisms[1, p. 276].

New words can also be classified according to thematic groups which in our article will encompass the notion “gastronomy“. One of the spheres of human life which comprises the largest number of neologisms is food industry. Generally, they denote nutrition tendencies:

climatarian (noun, formed by means of blending: “climate” + “vegetarian”): a person whose diet is designed to slow climate change. Key features of the climatarian diet include eating more pork and poultry rather than beef and lamb, which produce more of the greenhouse gases carbon dioxide, methane, and nitrous oxide. Climatarians also eat locally processed food to reduce food transportation and use every part of an ingredient, like potato peels and carrot tops, to reduce food waste.

slow-food (noun, formed by means of compounding) – is a movement that promotes local food and traditional cooking. Promoted as an alternative to fast food,

it strives to preserve traditional and regional cuisine and encourages farming of plants, seeds, and livestock characteristic of the local ecosystem. It promotes local small businesses and sustainable foods. It also focuses on food quality, rather than quantity [1, p. 258];

functional drink (noun, formed by means of compounding) – a functional beverage is a drink typically intended to convey a health benefit, usually as a panacea or a performance-enhancing substance. Some include ingredients like herbs, vitamins, minerals, nootropics, amino acids, or additional raw fruit or vegetables. [2, p. 132].

Література:

1. Coleman J. The Life of Slang. Oxford : Oxford University Press, 2012. 368 p.
2. Herring S. Computer-Mediated Conversation: Introduction and Overview // Language @ Internet. 2021. Vol. 8. URL: http://www.languageatinternet.org/articles/2011/Herring. Дата доступу: 11.02.2021.
3. Livingstone S., Ólafsson K., Staksrud E. Risky Social Networking Practices Among – Underage. Users: Lessons for Evidence-Based Policy Communication Livingstone // Journal of Computer-Mediated Communication. 2021. Vol. 18 (3). P. 303–320.
4. Urban Dictionary. URL: http://www.urbandictionary.com/define.php?term=facebook. Дата доступу: 11.02.2021.
5. Word Spy. URL: http://www.wordspy.com. Дата доступу:11.02.2021.

Ірина Ділай

ЗАСТОСУВАННЯ КОРПУСІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ З КОГНІТИВНОЇ СЕМАНТИКИ

Когнітивна лінгвістика початку XXI століття зазнала зміни методологічної парадигми. З розвитком базованих та вживанні (usage-based) та базованих на прикладах (exemplar-based) когнітивних теорій (Р. Леннекер, Дж. Тейлор) виникає потреба в обробці величезних масивів текстової інформації. Оскільки окремі мовні одиниці та їхні послідовності повторюються частіше, аніж інші, можливо встановити особливості когнітивних репрезентацій, які залежать від того наскільки їх використовували. Таким чином, частотність сприяє розумінню мовної організації [2].

Корпусна методологія, яка уможливлює "вивчення мови на основі прикладів "реального" мовного вживання" [6], почала широко застосовуватися у сучасних когнітивнолінгвістичних дослідженнях. З'явилась низка праць, які намагаються поєднати когнітивнолінгвістичну теорію та корпусну методологію (Д. Дів'як, Дж. Ньюман, С. Ґрайс, А. Стефанович, Б. Левандовська-Томашчик та ін).

Перспективи розвитку корпусо-базованої когнітивної семантики описав Д. Ґерертс [3, с. 286]. Дж. Ньюман відзначив, що корпуси актуальні для вивчення усіх основних проблем когнітивної семантики, зокрема концептуальної метафори, полісемії, синонімії, прототипів, аналізу конструкцій, та запропонував шляхи дослідження цих проблем за допомогою використання корпусів [7, с. 522].

Особливо поширеним на сьогодні є застосування корпусів з метою виявлення та вивчення концептуальних метафор. Загалом можна виділити два основні процедурні підходи до корпусного вивчення концептуальної метафори [8]. Перший підхід бере початок з вихідного домену (source domain) та полягає у пошуку слів, синонімічних рядів та семантичних полів у його межах, згодом ідентифікації метафоричних вживань і відповідних цільових доменів. Альтернативний підхід до корпусного дослідження концептуальної метафори бере за основу цільовий домен: спочатку ведеться пошук абстрактних слів цільового домену з подальшою ідентифікацією тих, які вживаються в граматичних моделях разом з одиницями з різних семантичних доменів, які й будуть здебільшого вихідними доменами. Так, А. Стефанович на основі метафоричних моделей у корпусах дослідив концепт ЩАСТЯ в американському варіанті англійської та німецькій мові [8].

Корпусо-базовані методи використовуються у дослідженні прототипів, центральних елементів категорій. Згідно з Дж. Байбі [1], висока частотність токена (token frequency) у конструкції відіграє ключову роль у формуванні центральних категорій; частотність типу (type frequency) і семантика також впливають на поведінку центрального елемента. М. Стаббс запропонував метод систематичного вивчення центральних вживань слова та асоціативної «лексико-граматичної рамки» [10, с. 84-96]. Метод передбачає аналіз колокатів для визначення патернів, які є структурно та інформаційно вагомими. Існують і більш статистично складні методи, наприклад колоструктійний аналіз (collostructional analysis) [9], який передбачає систематичні корпусо-базовані процедури, що може використати когнітивна лінгвістика у визначенні прототипних вживань слів чи патернів. Основною перевагою цих методів є те, що вони базуються на фактах реального вживання мови, доповнюючи інші методи, базовані на інтуїції чи експериментах.

Теорія лексичного праймінгу (lexical priming) також наближає когнітивну лінгвістику до корпусної. Поняття лексичного праймінгу, розроблене в когнітивній лінгвістиці, передбачає, що "в головному мозку є ментальний конкорданс кожного слова, яке він зустрічав... Цей ментальний конкорданс є досяжний та може бути обробленим в такий же ж спосіб, як комп'ютерний конкорданс, так, що всі патерни, в тому числі колокації, готові до вживання" [5, с. 11]. Хоча такий ментальний конкорданс не є тотожним корпусному конкордансу, проте збалансована, правильна побудова корпусів та оптимізація корпусної анотації наближає корпусний конкорданс до ментального, що є вельми перспективним напрямом досліджень.

Окрім корпусо-базованої, розвивається і корпусо-керована когнітивна семантика (corpus-driven cognitive semantics), яку застосовують передусім для аналізу полісемії та синонімії. Контексти вживання, отримані з корпусу, значно розширюють можливості семантичного аналізу. Зокрема, П. Генкс запропонував побудову так званих «поведінкових профілів» (Behavioral Profiles), або сукупностей моделей слова, які визначають його семантику [4]. Звичайно, згодом отримані поведінкові профілі вимагають фахової лінгвістичної інтерпретації.

Таким чином, сучасна когнітивна семантика використовує корпусний матеріал як потужну базу мовних даних як для підтвердження вже існуючих теорій, так і для формулювання нових на основі аналізу величезного масиву емпіричних даних. Така синергія є взаємовигідною, оскільки сприяє вдосконаленню корпусного дизайну та додає валідності когнітивним розвідкам.

Література:

1. Bybee J. Categorization and the distribution of constructions in corpora. Language, Usage and Cognition. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. P. 76-104.
2. Bybee J. L. Usage-based Theory and Exemplar Representations of Constructions. The Oxford Handbook of Construction Grammar / ed. T. Hoffmann, G. Trousdale. Oxford: Oxford University Press, 2013. P. 49–69.
3. Geeraerts D. Theories of lexical semantics. Oxford: Oxford University Press. Chicago, 2010. 317 p.
4. Hanks P. Contextual dependency and lexical sets // International Journal of Corpus Linguistics. 1996. № 1(1). P. 75–98.
5. Hoey M. Lexical priming: A new theory of words and language. London & New York: Routledge, 2005. 220 p.
6. McEnery T., Hardie A. Corpus linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 294 p.
7. Newman J. Corpora and cognitive linguistics. Revista Brasileira de Linguística Aplicada [online]. 2011. Vol. 11. No. 2. P. 521-559.
8. Stefanowitsch A. Corpus Linguistics. A Guide to the methodology. Berlin: Language Scince Press, 2020. 490 p.
9. Stefanowitsch A., Gries St. Th. Collostructions: investigating the interaction between words and constructions // International Journal of Corpus Linguistics. 2003. № 8(2). P. 209–243.
10. Stubbs M. Words and phrases: corpus studies of lexical semantics. Oxford: Blackwell, 2001. 288 p.

Маркіян Домбровський[1]

МАРІЯ З АҐРЕДИ У ДВОХ ЛАТИНСЬКИХ НАПИСАХ КОСТЕЛУ КЛАРИСОК У ЛЬВОВІ

У костелі монастиря кларисок у Львові (нині це музей Пінзеля, пл. Митна, 2) серед іншого розпису збереглися дві фрески 2-ї пол. XVIII ст. (ймовірно, роботи Станіслава Строїнського), присвячені іспанській черниці Марії з Аґреди (1602–1665).

Фрески знаходяться на протилежних стінах храму одна напроти другої і мають під собою мальовані картуші з латинськими написами, які змушують дивитися на фрески як на єдиний диптих – попри те, що у їхній тематиці, на перший погляд, немає нічого спільного.

Права фреска (південна стіна) зображає саму Марію з Аґреди, що проповідує християнство серед індіанців. Напис у картуші служить підписом до фрески, який іменує і пояснює предмет зображення:

Venerabilis Maria de Agredo, quae vitam e[t] [maie]sta[tem] S(anctis)s(i)mae Matris Dei, ab [Ip]samet edocta, cum admirabili Theologia d[escri]psit, et quae, saepius ad [Indos Am]eri[ca]nos divinitus transl[ata], ipso[rum ad fi]dem Catholicam [con]verti[t] animos. – In S[um]mar(io) Process(us) Apostolici XIV. [§] IX. XII.

Преподобна Марія з Аґреди, яка з дивовижною богословською вченістю описала життя і велич Пресвятої Матері Божої з Її власного об'явлення і яка багато разів чудесно переносилась до американських індійців і навернула їхні душі до католицької віри. – У Сумарії Апостольського процесу, XIV. § IX. XII.

Ліва фреска (північна стіна) зображає класичну біблійну сцену «Поклоніння волхвів». Напис у картуші дуже знищений:

Ven(e)r(a)bil[is]
MARIA de Agredo: S(anctis)si[ma] [.....]
[et] a Regi[bus] [q]ui ejus Natum [.....]
[et] prae[ter] [.....] myrrham [.....]
[.....]mmorum oblatam sibi habuit [.....]
[int]er paup[eres? lib]eralissime [.....]
Mater misericordiae.
Преподобна
Марія з Аґреди: Пресвята [.....]
і від Царів, які її Сина [.....]
і окрім [.....] мира [.....]
отримала як підношення [.....]
серед бідних прещедро [.....]
Мати милосердя.

Тема напису – «Поклоніння волхвів». На це вказують окремі збережені ключові слова (насамперед: a regi[bus] – «царями», myrrham – «миро»), і це

[1] Відчитання обидвох написів de visu – спільно з Андрієм Содоморою.

узгоджується з фрескою, під якою знаходиться картуш з написом. Оскільки напис сильно пошкоджений, то про остаточний його зміст можна лише здогадуватись. Збережені фрагменти вказують на те, що напис описує поклоніння волхвів зі спеціальним акцентом на милосерді Богородиці.

Точне джерело напису встановити не вдалося, але можна думати, що зроблений він за мотивами тексту Марії з Аґреди. В такому разі згадка її імені на початку напису – це називання джерела; і, схоже, це єдине можливе пояснення присутності її імені в написі про волхвів.

У релігійному трактаті «Містичний Град Божий» – основній праці Марії з Аґреди – знаходимо розповідь про поклоніння волхвів, причому значно докладнішу, ніж у Матея 2:11-12. На відміну від євангелиста, авторка оповідає, що волхви приходили до Ісуса двічі: першого дня лише поклонились і, не залишивши жодних дарів, відійшли на ночівлю у вифлеємський заїзд. Звідти, вражені убогістю побуту Святої Родини, вони надіслали Марії з Йосипом різні дари. «За ці дарунки Небесна Цариця змогла приготовити щедру трапезу для своїх постійних гостей – для убогих, що звикли приймати від Неї милостиню» (4:17:566)[1]. Далі Марія з Аґреди пише, що, переночувавши, волхви прийшли до яскині вдруге і лише тоді піднесли «особливі, царські, дари: золото, ладан і миро» (4:17:567)[2].

Можна припустити, що наш напис, ґрунтуючись на тексті Марії з Аґреди, говорить якраз про ці два дари – сакральні (й канонічні) золото, ладан і миро, призначені самому Дитяткові, і матеріальні (й апокрифічні), які Богородиця скерувала на доброчинність. І саме на цих останніх і на Богородичному милосерді до убогих, схоже, й зроблено акцент у написі.

Отже, у підсумку, якщо гіпотетично заповнити прогалини, переклад напису міг би бути приблизно такий:

Преподобна Марія з Агреди [писала]: «Пресвята [Богородиця], [як] Мати милосердя, прещедро [розділила] між бідними [дари] (окрім [золота, ладану й] мира), які отримала як підношення від Царів, що [прийшли поклонитися] її Синові».

Проте, навіть, якщо наша гіпотеза про джерело напису правильна, треба мати на увазі, що це не дослівна цитата з «Містичного Граду Божого», а лише резюме відповідного місця. Дослівно цього тексту не знайдемо ні в латинському перекладі 1719 р.[3] , ні в іспанському оригіналі[4].

Очевидно, що обидві фрески в однаковому обрамленні з латинськими підписами у схожих картушах (причому в обидвох згадується ім'я Марії з Аґреди), розташовані на протилежних стінах храму одна напроти другої, задумувались як

---

[1] Укр. переклад цит. за: Марія – земний шлях, труди і подвиги. Божественна історія життя Пречистої Діви Марії. Об'явлення блаженної Мати Марії від Ісуса з Агреди (Іспанія). – Торонто-Львів : «Місіонер», 2006. – С. 244. У латинському виданні (Maria de Jesu. Mystica Civitas Dei. – Augustae Vindel[icorum] et Dilingae, 1719) див. т. 2, с. 171.

[2] Там само, с. 244.

3 Maria de Jesu. Mystica Civitas Dei. Augustae Vindel[icorum] et Dilingae, 1719. Vol. 2, P. 171.

4 Sor María de Jesús. Mística Ciudad de Dios. Barselona, 1860. Tomo IV. P. 128-129.

одне ціле. І ключ до розуміння цієї цілості, схоже, ховається в символічному значенні мотиву поклоніння волхвів.

Як відомо, цей сюжет завжди тлумачився як знак вселенськості християнства і його відкритості до «язичників»[1]. Якщо мати на увазі цю символіку, то наш умовний фресковий «диптих» можна розуміти так.

Диптих присвячено Марії з Аґреди. Права фреска показує її як авторку релігійного трактату «Містичний Град Божий», яка відкриває християнство язичникам. Тим часом ліва зображає євангельську історію з тим самим символічним значенням (Христос відкривається волхвам-язичникам). Таким чином автор розпису вписує «індіанський» сюжет з життя новочасної праведниці в євангельський дискурс, чим надає йому біблійної вагомості. За тим самим принципом і в самій Біблії новозавітні історії євангелисти постійно вписували в контекст старозавітних пророцтв.

Мабуть, щоб підкреслити диптихове прочитання обидвох фресок, ліву художник спорядив підписом не зі Святого Письма, а з книги Марії з Аґреди, яка є героїнею правої. І, може, не випадково біля ніг Марії з Аґреди він зобразив і саму ту книгу з відповідним латинським підписом (Civitas Mystica – Містичний Град). Варто звернути увагу, що жоден з відомих нам варіантів цього мотиву (у графіці чи в живописі) не має цієї деталі львівської фрески.

Роман Домбровський

ДЕМІНУТИВИ В «МЕТАМОРФОЗАХ» АПУЛЕЯ

«Метаморфози» Апулея – в основному пригодницький роман з цілою галереєю персонажів, що належать до соціальних низів: селян, ремісників, дрібних торговців, рабів, а також декласованих елементів: злодіїв, розбійників, повій та ін. І хоч мова «Метаморфоз» зовсім не народна, у ній багато народних і просторічних елементів. Крім того, багато сцен, пригод, вставних новел мають яскраво виражене натуралістично-еротичне забарвлення. Використання демінутивів у цих сферах цілком природне.

На багатство демінутивів в «Метаморфозах» звертали увагу численні вчені. Г. Козьол, який присвятив мові Апулея ґрунтовну монографію [4], подає детальний перелік демінутивів, що трапляються в його творах, здебільшого у «Метаморфозах».

Твір Апулея налічує біля 180 десубстантивних демінутивів, більше 30 деад'єктивних і 15 демінутивів, утворених від прислівників. Вони утворюються за моделями класичної латини. Найпродуктивнішими є суфікси -ulu і -culu, на долю яких припадає відповідно 51 і 21 відсотки від загальної кількості демінутивів. Демінутиви, утворені суфіксами -ulu і -culu, як правило, відносяться до давнього

[1] Пор.: Ioannes Chrysostomus. In Matthaeum 6:3 (PG 57, col. 65).

лексичного фонду і мають різну предметну співвіднесеність. Вони позначають осіб, тварин, будівлі, культові споруди, географічні об'єкти, предмети домашнього вжитку, кулінарні вироби, одежу, прикраси тощо, рідше абстрактні поняття: servulus, ranula, casula, aedicula, crustulum, grumulus, vasculum, flosculus, anulus, sportula, specula і ін.

Малопродуктивним виявився в Апулея суфікс -ellu, незважаючи на фонетичну повнозвучність і наголошений голосний. З цим суфіксом засвідчено 18 демінутивів, що становить 9 відсотків від загальної кількості: asellus, libellus, labellum, puella і ін. Очевидно, моделі з суфіксом -ellu ще не здобули тоді в народно-розмовній мові такої продуктивності, якою вони володіли на пізніших етапах розвитку латинської мови.

Малопродуктивний на всіх етапах розвитку латинської мови демінутивний суфікс -illu є позиційним варіантом суфікса -ellu. Тому цікаво відзначити, що продуктивність моделей з цим суфіксом в Апулея майже така сама, як із суфіксом -ellu. Засвідчено 17 словникових одиниць, що становить 8 відсотків від загальної кількості: pupilla, sigillum, pusillus, tantillum і ін.

Демінутивні суфікси -eolu, -iulu можна розглядати як розширені позиційні варіанти оновленого суфікса -ulu, який зберігає давнішу форму -olu після голосних e, i. Поодинокі випадки, утворені з цими суфіксами трапляються вже в класичній латині, наприклад у Цицерона дублети fasceola і fasciola (від fascia). Але серійні утворення з цими суфіксами засвідчені тільки у пізньолатинських текстах. В «Метаморфозах» Апулея знаходимо 3 демінутиви з суфіксом -eolu і 9 з суфіксом -iolu, що разом становить 6 відсотків від загальної кількості: gurgustiolum, дублети lanceola і lanciola, fasceola і fasciola і ін.

До розширених демінутивних суфіксів можна віднести також суфікс -unculu, який, виокремившись в утвореннях з суфіксом -culu від основ, які містять n (carbon-is – carb-un-culus, narration-is – narrati-un-cula та ін.), функціонував і як самостійний формант. В «Метаморфозах» Апулея засвідчений демінутив domuncula (від domus).

Демінутиви від демінутивів (складні демінутивні суфікси) утворювалися на всіх етапах розвитку латинської мови. Вони оказіонально виникали в народно-розмовній мові і зрідка проникали в тексти. У Цицерона таких демінутивів немає. Зате Апулей, який не відмежовувався від народно-розмовної мови, вживає як традиційні демінутиви ancillula, tantillulum, так і більш оригінальні villula, bellule.

Вплив грецької культури і літератури позначився на словниковому складі Апулея, в якому є слова з грецькими суфіксами. До них належить також демінутивний суфікс -iscu, за допомогою якого утворену слово Paniscus (від Pan), що позначило божество нижчого рангу.

Номенклатура демінутивних суфіксів збільшилася через набуття семи демінутивності первісно недемінутивними суфіксами. Найпродуктивнішим серед них був суфікс -inu. Він вказував на молодшого члена сім'ї. Міноративно-пестливе

значення концентрувалося в суфіксі, який виокремився як демінутивний і став приєднуватися до загальних імен. В Апулея засвідчений приклад paupertinus.

Крім власне демінутивів, у творі зустрічаються слова демінутивного характеру, які перетворилися у терміни. Термінологізація демінутивів – явище дуже часте і зустрічається у всіх мовах, які володіють системою демінутивних суфіксів. Використання демінутивів для назв знарядь і особливо в термінолексиці – звичне явище в українській [1, с. 13], російській [2, с. 241-242], іспанській [3, с. 208-209] і інших мовах. Воно мало місце в латинських технічних творах, але окремі приклади зустрічаються і в художній літературі. Зокрема, у «Метаморфозах» Апулея засвідчені такі деривати демінутивного характеру, які перетворилися в лексеми термінологічного або близького до нього значення: ansula, musculus, bacillum, sigillum і ін.

Демінутиви в Апулея здебільшого поєднують міноративність з емоційністю. Виникає питання, яке з цих значень первинне. Ми поділяємо традиційну точку зору про первинність міноративного значення, на яке нашаровуються різні, як правило, позитивні емоційні значення і які, за певних умов, частково або повністю можуть заглушити міноративність. У випадку неможливості об'єктивної міноративності у демінутивах реалізується суб'єктивна міноративність, яка привноситься у семантичну структуру демінутивів мовцем: uxorcula, diecula.

Мова II ст. ще не належить до пізньої латини, яка датується від кризи наголосу і фонологізації тембрових відмінностей голосних. Але в мові «Метаморфоз» є деякі риси, які відрізняють її від мови літератури класичного періоду і зближують у стилістичному відношенні з мовою пізньолатинської літератури. До них відносяться у першу чергу багатство і виразність демінутивів.

Література:

1. Бондарь А. М. Структура деминутивного образования в современном украинском языке: автореф. дис. … канд. филол. наук. Ужгород, 1979. 22 с.
2. Дементьев А. А. Заметки по русскому словообразованию // Учение записки Куйбишевского педагогического института. Куйбышев, 1955. С. 233-254.
3. Помірко Р. С. Іспанська мова та її діалекти (варіантність слова). Львів, 1996. 201 с.
4. Koziol H. Der Stil des L. Apuleius. Wien, 1872. 354 s.

Ірина Дробна

DIE FUNKTIONEN DER JURISTISCHEN SPRACHE UND IHRE VERTEILUNG IN UNTERSTILE

Die Praxis der Übersetzung der juristischen Texte ist eine engspezialisierte Richtung, die vom Übersetzer tiefe Kenntnisse im Bereich der Rechtswissenschaft und Jurisprudenz fordert. Dieses Thema ist heutzutage besonders aktuell, denn im

Rahmen des Eurointegrationsprozesses, den wir jetzt in der Ukraine beobachten können, sowie in Verhältnissen der Weltglobalisierung ist rechtliche Kommunikation von großer Bedeutung und spielt eine sehr wichtige Rolle aus der Sicht von praktischen Aspekten.

Wenn wir die Fachsprache erforschen, stoßen wir darauf, dass es keine einheitliche Definition dieses Begriffs gibt. Im weiten Sinne versteht man aber unter der Fachsprache eine Sprache, die für bestimmte Branchen oder in bestimmten Sachgebiete gebraucht wird. Die Sprache der Jurisprudenz (auch: juristische Sprache) ist eine Art der Fachsprache, die entsprechende stilistische Eigenschaften und strukturelle Gattungsbesonderheiten aufweist. Für juristische Sprache ist die Verwendung der Fachterminologie, juristischer Konstruktionen, anderer spezifischer Sprachmittel und Mittel der Äußerung der juristischen Meinung charakteristisch (Артикуца, 2002: 155–157). Das erlaubt uns, die juristische Sprache als eine unabhängige Gattung der Sprache auszuzeichnen, die besondere Kenntnisse in Jurisprudenz und die Beherrschung des besonderen Wortschatzes der Sprache verlangt.

Die Sprache der Jurisprudenz als ein einheitliches Ganzes verfügt über eine Menge von sehr wichtigen und wertvollen Eigenschaften. Vor allem sind für sie Präzision, Klarheit, Deutlichkeit und die Verwendung der Wörter streng in einem gewissen Sinn kennzeichnend. Der juristischen Sprache ist Einfachheit und Zuverlässigkeit der grammatischen Konstruktionen eigen, d. h. die Zweideutigkeit wird ausgeschlossen. Und das ist ein sehr wichtiger Aspekt in der Jurisprudenz, denn die Handlung, die nicht genau und zweideutig geäußert ist, wird falsch ausgeführt (Schmidt-König, 2005: 76).

Die Sprache der Jurisprudenz hat einen sehr breiten und offenen Anwendungsbereich. Deswegen charakterisiert sie sich durch funktional-stilistische und narrativ-stilistische Verschiedenartigkeit. Dafür stehen ihr die Mittel verschiedener Funktionalstile zur Verfügung, und zwar: Amtsstil (Bereich der inneren und äußeren Gesetzgebung, der Rechtsdurchsetzung, des Gerichtsverfahrens, des Notariatswesens, des Aktenwesens); Stil der Wissenschaft (Bereich der juristischen Wissenschaft und Bildung); Stil der Publizistik (juristische Massenmedien, die Rechtsbildung der Bevölkerung, Gerichtsreden) und Stil des Alltagsverkehrs (Bereich der juristischen Fachkommunikation) (Hoffman, 1984: 53). Diese Hauptfunktionalstile lassen sich auch in Unterstile einteilen. Diese Einteilung erfolgte dank verschiedener Thematik und Gattungsklassifizierung der juristischen Texte.

Jede funktional-stilistische Varietät der juristischen Sprache hat ihre spezifischen Eigenschaften, Normen und Verwendungsbestimmungen der sprachlichen Mittel bezogen auf die Situation und kommunikative Aufgabe. Die Sprache der offiziellen Texte, zum Beispiel, insbesondere die Sprache der Gesetzgebungsakte, die für Regelung der sozialen Verhältnisse bestimmt ist, charakterisiert sich durch Förmlichkeit, Generalisierung, Standardisierung, Kodifizierung, Impersonalisieren, informationstragende Charaktere, stilistische

Neutralität und Inexistenz der individuellen Autoreigenschaften. Die Sprache der juristischen Wissenschaft zeichnet sich durch Logik, Objektivität und Motiviertheit, Tatsachenpräzision, Argumentation, Generalisierung usw. aus (Eriksen, 2002: 1–20). Die Sprache der juristischen Publizistik realisiert zwei Hauptfunktionen, die eng verbunden sind – Informativität und Einfluss. Diese Art der juristischen Sprache charakterisiert sich durch polemische Schärfe, Popularität, Bildhaftigkeit, Expressivität und durch Verbundenheit von verschiedenartigen Elementen im Text. Die kommunikative Funktion ist die Hauptfunktion des Stils der Alltagsrede im juristischen Kontext. Sie wird in zwei Typen der sprachlichen professionellen Kommunikation realisiert – in der offiziellen und halboffiziellen, oder in der inoffiziellen Kommunikation. Für diese Art ist Spontanität, Unvollständigkeit oder umgekehrt Überfluss der sprachlichen Mittel, expressiv-emotionelle Färbung usw. charakteristisch (Otto, 1981: 44–57).

References

1. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Berlin: Akademie-Verlag, 1984. S. 53.
2. Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache // Der offentliche Sprachgebrauch. Stuttgart, 1981. Band II. S. 44–57.
3. Eriksen L. Einführung in die Systematik der juristischen Fachsprache, 1999. Münster, 2002. S. 1–20.
4. Schmidt-König Chr. Die Problematik der Übersetzung juristischer Terminologie. Eine systematische Darstellung am Beispiel der deutschen und französischen Rechtssprache. Münster: Lit. Verlag, 2005. S. 76.
5. Артикуца Н. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України: навч. пос. Т. 2. С. 155–157.

Анна Дудок

СТРУКТУРНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Префіксальні дієслова сучасної англійської мови характеризуються широким інвентарем продуктивних префіксів. Вони утворюють особливий лексичний прошарок, що динамічно розвивається, забезпечуючи комунікативні потреби фахівців відповідної галузі знань. З точки зору інформативності префіксальні дієслова сучасної англійської мови передають найбільше смислове навантаження.

У мовознавчій науці префікс визначається як препозитивна загальна службова частина низки слів, що виконує словотвірну функцію в одному із актів деривації, змінює свою смислову структуру в процесі мовного розвитку та бере участь у формуванні ономасіологічних категорій. Дослідження структури, семантики та словотвірних потенцій префіксальних дієслів, що функціонують у

сучасній англійській мові, здійснюється з урахуванням їх структурно-семантичних параметрів, згідно яких виокремлюються германські (власне англійські) та романські (іншомовні) префікси.

Вважаємо, що ключовими методами дослідження префіксальних дієслів є аналіз словникових дефініцій, словотвірний синтез, компонентний аналіз, методика значення-смисл, тощо. Зокрема, словотвірний синтез полягає у виявленні потенцій основ префіксальних дієслів, що має відображення у кількісних та якісних аспектах реалізації, якими є, власне, словотвірна активність та валентність префікса. Також, словотвірний аналіз та синтез здійснюється з використанням моделювання, яке, як науковий спосіб пізнання об'єктивного світу, сприяє образній репрезентації мовних процесів. Важливим є також установлення концептуальних структур, що визначають специфіку словотвірних процесів англомовних префіксальних дієслів. Такий підхід сприяє всебічному дослідженню лінгвокультурологічних та лінгвопрагматичних аспектів інших мовних явищ у різних національних варіантах сучасної англійської мови.

Залучення до наукового пошуку базових семантичних категорій значення та смисли, уможливлює розуміння суті префіксального дієслова, як процес виявлення стабільного інваріантного значення кожного дієслова у парадигматиці мови та різних його семантичних змінних смислів у синтагматиці мовлення.

Отже, під префіксом розуміємо ту частину слова (морфему), яка в своєму розвитку набула відповідного абстрактного значення і яка ставиться перед словотвірною основою, наповнюючи її та змінюючи семантичне й когнітивне значення. Слушною є думка дослідників, які відносять префіксацію до синтаксичного способу словотвору, а не до деривації, так як префікси, не відносять утворені слова до нової частини мови, оскільки вони як словотвірні форманти зазвичай більш самостійні у фонетичному, морфологічному та семантичному аспектах порівняно з суфіксами.

Наведене твердження можемо пояснити таким чином: по-перше, передуючи основі, префікс не зливається в єдиний фонетико-морфологічний комплекс з формоутворювальними флексіями, а має своє автономне (інваріантне) значення з притаманною йому смислотвірною парадигмою Лише порівнюючи різні процеси на основі спільної узагальненої функції можна без жодних труднощів пояснити усі численні словникові описи префіксального дієслова. Як висновок, можемо стверджувати, що германські та романські дієслівні префікси демонструють високий словотвірний потенціал поповнення сучасної англійської мови.

Звісно, що наукові підходи до вивчення префіксальних дієслів потребують подальшого вдосконаленого і глибшого аналізу. Перспективний напрямок подальших досліджень вбачаємо в комплексному вивченні префіксальних дієслів сфери інших наук шляхом поєднання словотвірного аналізу й синтезу, а також їх когнітивного наповнення.

Роман Дудок

СЛОВО ПРО ВЧЕНОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

На пошану професора, доктора філологічних наук, академіка Вищої школи України Катерини Яківни Кусько з нагоди 90-річчя від дня народження.

Постать доктора філологічних наук, професора, академіка Вищої школи, відомого германіста К. Я. Кусько насправді багатогранна. Вона працювала і на освітянській ниві як багаторічний завідувач кафедри іноземних мов нашого університету і в науковій та організаційно-виховній сферах. Зокрема про насичену педагогічну, наукову та організаційну діяльність свідчить той факт, що професор Катерина Яківна Кусько була членом оргкомітетів п'яти наукових конференцій, які варто згадати у контексті сьогоднішньої конференції: "Лінгводидактичні проблеми викладання іноземних мов на економічних факультетах" (Тернопіль, 1997); "Лінгводидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах" (Тернопіль, 1999); "Лінгводидактика та лінгвостилістика на зламі століть: питання теорії і практики" (Львів, 2004); "Текст, текстолінгвістика і дискурс, дискурсознавство у світлі когнітології" (Львів – Вінниця, 2005); конференц-семінару "Вербальні та невербальні особливості дискурсу різножанрової типології" (Львів, 2006).

Вражає солідний науковий доробок Катерини Яківни – понад 180 наукових праць, виданих в Україні та за кордоном, серед яких виступи на численних наукових конференціях різного рівня, підготовка молодих науковців, керівництво науково-пошуковою роботою аспірантів, здобувачів і докторантів (варто зазначити, що загалом під науковим керівництвом Катерини Яківни успішно захищено 22 кандидатські та одна докторська дисертації), численні виступи офіційним опонентом на захистах докторських і кандидатських дисертацій у спеціалізованих Радах провідних університетів України. Проф. К. Я. Кусько авторитетно очолювала роботу авторських колективів трьох вагомих наукових проектів, результати яких відображено у колективних монографіях: "Дискурс іноземномовної комунікації" (Львів, 2002); "Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти" (Львів, 1998); "Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов" (Львів,1996).

Наукова праця Катерини Яківни Кусько тісно пов'язана з навчально-методичною роботою кафедри та факультету іноземних мов. У 2006 р. у видавництві "Нова книга" вийшов у світ у співавторстві фундаментальний підручник з німецької мови для студентів філологічних факультетів університетів "Deutsch für Philologen"/ "Німецька мова для філологів". Сфера наукових досліджень К. Я. Кусько надзвичайно широка: лінгвістика тексту, когнітивна лінгвістика, стилістика, дискурсознавство, лінгводидактичні проблеми викладання іноземних мов, лексикологія, перекладознавство, культурологія лінгвістичних досліджень тощо.

Упродовж багатьох років Катерина Яківна Кусько очолювала керівництво держбюджетною темою: "Дискурс іноземних мов на гуманітарних факультетах

університетів: вербальна та екстравербальна реалізація". Протягом дванадцяти років була керівником Регіонального наукового семінару з текстолінгвістики та дискурсознавства, в роботі якого брали участь не лише викладачі та аспіранти кафедр ЛНУ ім. Івана Франка, а також інших навчальних закладів України. Варто додати, що К. Я. Кусько представляла українську лінгвістичну школу не лише в Україні, а й на міжнародних конференціях та симпозіумах, зокрема у Мюнхені (2001) та у Гагені (2002) виступила з доповідями з проблем Європейського мовного взаєморозуміння, українсько-німецьких міжкультурних наукових контактів та проблем перекладознавства, тривалий час була головним редактором Українського наукового збірника "Іноземна філологія".

Безперечно, що непросто оцінити наукову спадщину проф. К. Я. Кусько в межах зазначеної конференції, тому наведу лише фрагментарно наукові погляди та бачення розвитку наукових парадигм Катерини Яківни з її ключової статті "Лінгвістика на зламі століть: стратегії та методологічні орієнтири" (2004), яка є актуальною на сьогодні та справді служить орієнтиром для науковців, аспірантів, усіх, хто цікавиться проблемами дискурсознавства та текстолінгвістики: 1) процеси глобалізації, що відбуваються в різних країнах, у різних сферах життя впливають на наукові тенденції, стратегії, методологічні орієнтири. На думку Катерини Яківни це стосується різних наук, у т.ч. філологічної, яка зазнає дедалі помітніших змін щодо змісту, пріоритетів, концептуальних тлумачень, проблематики, дослідницьких перспектив для реалізації Європейської мовної політики [2]; 2) Наукові напрями наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. призвели до активізації когнітології як провідної наукової галузі філологічної науки, орієнтованої на глибше пізнання різних життєвих сфер і категорій. Зокрема, значний пізнавальний діапазон когнітивної лінгвістики, як провідної галузі філологічної науки, когнітивної текстолінгвістики, вважала Катерина Яківна, простежуємо в різнофахових, різножанрових текстах, а також у різномовних актах усної комунікації. Когнітивні стратегії сучасної лінгвістики пов'язані з верифікацією істини, що є незмінним стратегічним концептом когнітивного стану людини і суспільства.

Наведені наукові погляди Катерини Яківни знаходять вияв також у сучасних філологічних дослідженнях. Катерина Яківна розглядала когнітологію, як науку про пізнавальну діяльність людини, про складні, але важливі для наукового прогресу процеси когніцій, які загалом уже пройшли період становлення і утвердження, залишаються незмінним міжмовним та інтердисциплінарним концептом сучасного складного методологічного феномену. На думку Катерини Яківни когнітивні стратегії, властиві сучасному мовознавству, значно впливають на методологічні трансформації та зміни, що відбуваються у сучасній філології [4];

3) Провідною методологічною парадигмою філологічної науки нашого часу Катерина Яківна визнавала антропоцентричну парадигму, оскільки антропоцентризм, як наукова парадигма орієнтує дослідників у галузі філологічних наук на поглиблене вивчення вербальних структур, мовних явищ і процесів у тісному

зв'язку з конкретними суспільними процесами, та конкретною людиною. Антропоцентрична парадигма, на глибоке переконання вченої, експлікує появу нових дослідницьких галузей мовознавства, тобто реалізує свій методологічний потенціал. Такі дослідницькі методологічні орієнтири відповідають сучасним тенденціям глобалізації суспільного життя. Певним наслідком інтердисциплінарних наукових процесів та взаємовпливів є посилений вихід філології за межі різних гуманітарних наук, плідним виявом і мовним конструктом якого є дискурс [3];

4) Дискурс за твердженням Катерини Яківни є складне і неоднозначне поняття, але водночас ним не можна нехтувати в сучасних дослідженнях. Не всім імпонує цей термін, не всі визнають доцільність його вживання, не всі розуміють його сутність, його значний семантичний та функціональний потенціал. Значення дискурсу як наукового та методологічного феномену, передовсім у тому, що він об'єднує дослідників різних галузей і сфер, філологів і не філологів для поглибленого вивчення мовних явищ. Унаслідок таких методологічних орієнтирів дискурсний аналіз стає міждисциплінарною сферою дослідницьких зусиль фахівців різних галузей. Гетерогенність поняття "дискурс", очевидно, пов'язана з його методологічним потенціалом, його здатністю поєднувати численні та різні за змістом наукові категорії, явища, його певною науковою привабливістю [1],[5].

Додамо, що Катерина Яківна акцентувала увагу також і на когнітивно-психологічних та антропологічних засадах дискурсу, закладених ще у працях М. Бахтіна, часто цитувала лаконічний та гасловий вислів ван Дейка: "Дискурс – це мовлення, заглиблене чи занурене у життя." Щодо подальших студій цього складного, але плідного лінгвогуманітарного феномена, дедалі більшу увагу учена приділяла численним типам і видам дискурсу, як от: аргументативному, спонукальному, ультимативному, авторитарному, аксіологічному, риторичному, гендерному та ін. Причому, останній – гендерний, як вважалаКатерина Яківна , потребує глибшого аналізу у зв'язку з посиленим гендерним дисбалансом в Україні і світі. Отож, дискурс стає інтердисциплінарним методологічним конструктом. Дискурсна проблематика, що охоплює питання теорії і конкретного аналізу, прагматики і дидактики висвітлюється в колективній монографічній праці – "Дискурс іноземномовної комунікації", презентація якої відбулась у Львові у листопаді 2003 р., до якої відсилаємо читача.

І на завершення, хотів би акцентувати на тому, що К. Я. Кусько постійно наголошувала у своїх наукових розвідках чи під час роботи з аспірантами наскільки важливо усвідомити шляхи й методи впровадження нових наукових парадигм у дослідницький процес, екстраполювати плідні методології у сферу дидактики викладання гуманітарних дисциплін, що, на її думку, віртуально і реально сприятиме якості навчально-методичних трансформацій у вищій школі.

Оцінюючи загалом науково-педагогічну спадщину, хочу відзначити, що для мене випала висока честь виголосити слово про вченого, германіста, педагога, людини, що жила, працювала і спілкувалася серед нас. Катерина Яківна Кусько запам'яталася нам не лише як справжній висококваліфікований викладач та вчений,

а як шляхетна, скромна, глибоко інтелігентна та толерантна особистість. Завжди пам'ятатимемо Катерину Яківну, як багатогранного вченого, якій завжди був притаманний високий професіоналізм, працелюбність, людяність та порядність.

Література:

1. Кусько К. Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики // Наукові записи АН Вищої школи України. К., 2002. Вип. 4.
2. Кусько К. Я. Текстолінгвістика, текст і дискурс – актуальні і віртуальні тенденції розвитку. Черкаси, 2002.
3. Кусько К. Я. Мовна інтерференція в рамках інтеркомпрегенції (нім. мовою). Hagen, 2002.
4. Кусько К. Я. Фреймова реалізація країнознавчого дискурсу (на матеріалі німецькомовних рекламних текстів). К., 2001.
5. Кусько К. Я. Дискурс усної іноземномовної комунікації. Харків, 2001.

Христина Дудок

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІА ХАРАКТИРИСТИКА АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ "МОБІЛЬНИЙ ЗВЯЗОК"

Проблема розвитку науки і техніки, а відповідно і галузевої термінологічної лексики є однією з актуальних для сучасного мовознавства протягом останніх десятиліть. Це повною мірою стосується і сфери мобільних технологій, яка безпосередньо пов'язана з безперервним процесом формування та розвитку окремих терміносистем, системний аналіз яких представляє великий інтерес для сучасного галузевого термінознавства.

Термінологічна система галузі мобільного зв'язку належить до наймолодших систем, оскільки виникла наприкінці XX сторіччя разом із появою і розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій. Оскільки лідерами розвитку галузі мобільного зв'язку є англомовні країни, природньо, що первинна номінація нових розробок відбувається англійською мовою. Потужний вплив сучасних науково-технічних технологій спричиняє появу нових слів, словосполучень та термінів у сучасній англійській мові сфери мобільного зв'язку. Лексичні одиниці сфери мобільного зв'язку перманентно розвивають нові значення для позначення сучасних понять і об'єктів, призводячи до збагачення цієї терміносистеми.

Основними методологічними критеріями дослідження сучасної англійської термінології мобільного зв'язку є з'ясуванням у слова-терміна одного узагальненого значення (інваріанта), яке співвідноситься з різними об'єктами реальної дійсності та реалізується у мовленні через процеси смислотворення. На наш погляд, семантичну структуру терміна мобільного зв'язку утворює сукупність його семантичних елементів, що знаходяться між собою у тісних кореляціях.

Термінологічні одиниці сфери технологій мобільного зв'язку відображають як структурні, так і лексичні особливості сучасної фахової англійської мови. З точки зору морфологічної структури, терміносистема мобільного зв'язку – надзвичайно цікавий об'єкт лінгвістичного дослідження, адже увага до питань мови взагалі, і мови мобільних технологій, зокрема, підвищує рівень комунікативної компетенції у сучасному глобалізованому суспільстві. Саме динамічність, необхідність постійного вдосконалення мови мобільного зв'язку робить її необхідним компонентом сучасного динамічного життя.

У результаті аналізу фактологічного матеріалу з'ясовано, що найчисленнішими і найактивнішими тематичними групами, що поповнюють терміносистему мобільного зв'язку є назви цифрових та логічних частин мобільного телефону і зовнішніх пристроїв прийому – передачі інформації. Детальний аналіз лексико-семантичних особливостей термінологічних сполучень, досліджуваної сфери сприяв виокремленню найпродуктивніших моделей нових терміноутворень, які передусім виконують номінативну та інформаційну функції, власне позначаючи продукт сфери мобільного зв'язку.

На підставі, вище викладеного, доходимо висновку, що семантична та функціональна варіативність є невід'ємною складовою терміна сфери мобільних технологій, адже змістова динаміка дає змогу йому адекватно відображати мінливу дійсність, завдяки дискретній будові змісту терміна можливий кількісний склад семантичних компонентів його значення, у результаті чого термін в різних умовах функціонування може звужувати або розширювати свою семантику.

Вважаємо, що у подальшій перспективі дослідження може бути залучено увесь термінологічний корпус на позначення мобільних технологій, з метою експлікації його глибинного смислотвірного потенціалу, ієрархічну організацію концептів, яка за допомогою внутрішніх семантичних та синтаксичних процесів, поєднується з термінами цієї сфери. Окреслений науковий підхід також відкриває перспективи подальшого поглибленого аналізу семантики англомовної терміносистеми не лише на семантичному, а й на когнітивному та концептуальному рівнях.

Христина Дяків

КОМУНІКАТИВНІ НЕВДАЧІ СТУДЕНТІВ У МОВНІЙ ПАРІ НІМЕЦЬКА – УКРАЇНСЬКА

До особливостей лексики німецькомовних країн належать терміни, які здебільшого вважаються безеквівалентною лексикою (лакунами) для українців, які вивчають німецьку мову. Таким чином, такі лакуни викликають труднощі та можуть призвести до невдач між комунікантами загалом. Щоб їх уникнути, необхідно розширювати соціально-комунікативні та міжкультурні навички [1]. Такі

навички є важливою передумовою успішного спілкування та міжкультурного взаєморозуміння. На основі аналізу словникового складу німецької мови [2] можна виділити такі лексичні групи, які представляють поняття матеріальної та духовної культури носіїв німецької мови представників, що спричиняють виникнення збоїв у спілкуванні носіїв німецької мови та українськомовних, які вивчають німецьку мову. Сюди належать і привітання, кольороназви, поняття на позначення способу життя та побуту, свята, забобони, абревіатури, композити, правила ділових переговорів і телефонної комунікації, порівняння та деякі географічні назви тощо.

Найтиповішими труднощами в оволодінні німецькою мовою, що спричиняють комунікативні невдачі українськомовних учнів є такі [3; 4]:

1) фонологічні (порушення правил довготи і короткості німецьких голосних, відсутність твердого приступу, невірна вимова монофтонга [ŋ], неправильний наголос у складних словах, невідповідна інтонація);

2) лексичні (лакунарна лексика, мовні різновиди, діалектизми, топоніми, вигуки, кольороназви, складені числівники, абревіатури, композити, лексико-семантична інтерференція);

3) синтаксичні (порушення порядку слів у простому і складному реченнях, порядку додатків, обставин, хибна побудова і неправильне розуміння сполучників, поширених означень та модальних партиципів);

4) прагматичні (невідповідна форма звертання, порушення комунікативних актів телефонної розмови, вітання і прощання, порушення етикету і норм комунікативної поведінки загалом).

Спостереження не претендують на вичерпність, однак можуть слугувати доказом необхідності вивчення лінгвальних, культурних та прагматичних аспектів особливостей комунікації, а також порівняння іноземної мови з власною. Безумовно, для розуміння іншої культури і повноцінної та успішної комунікації необхідні не лише знання засобів мовного коду, а володіння культурою, у якій реалізується мова, знання з історії, традицій і звичаїв народів німецькомовних країн, потрібно знати зв'язок сучасної німецької дійсності з мовою, оволодіти системою ідей, поглядів, притаманних носієві мови. Усі ці чинники формують достатню комунікативну компетенцію мовців у міжкультурній комунікації.

У цьому випадку перспективним є аналіз прикладів інтерференції рідної мови та фальшивих друзів перекладача, тобто комунікативних невдач загалом щодо контрастивних досліджень та міжкультурної комунікації.

Література:

1. Cherubim D. Entwicklung durch Abweichungen: Gewinne und Verluste an den Rändern der Sprache // Alte und neue Wörter. Der Deutschunterricht. Beiträge zu seiner Praxis und wissenschaftlichen Grundlegung. 2015. № 3/15. S. 2-13.

2. Duden: Deutsches Universalwörterbuch. 6., überarbeitete und erweiterte Auflage. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2006.
3. Dyakiv K. Linhvokrayinoznavstvo nimets'komovnykh krayin: navchal'nyy posibnyk. L'viv: Vydavnychyy tsentr LNU im. I. Franka, 2015.
4. Dyakiv K. Phraseologismen mit Farbkomponenten als Grund für kommunikative Deviationen im Deutschen und Ukrainischen // Einblicke und Rückblicke: Beiträge zur deutschen Phraseologie und Parömiologie aus intra- und interlingualer Sicht. Hrg. Anna Gondek, Alina Jurasz, Joanna Szczek. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren GmbH., 2018. Bd.1 / 33. S. 247-258.

Ірина Жох

ЕМОТИВНІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗДИВУВАННЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ.

На даному етапі розвитку гуманітарних наук, все частіше звертаються до лінгвістичних досліджень та їх зв'язку з іншими науками. У цьому випадку, ми розглянемо зв'язок з психологією. Важливе місце у мовознавчих науках займає вивчення фразеологічних одиниць.

Фразеологічні одиниці вивчали провідні лінгвісти та існують різні дефініції фразеологічних одиниць та їх поділи. Вони позначають не нові предмети чи явища, а служать для образно-емоційної оцінки вже існуючих. Важливою особливістю оцінки є те, що в ній завжди наявний суб'єктивний фактор, який взаємодіє з об'єктивним.

Існують численні дослідження, присвячені емоціям. Це роботи Р. Плучика, А. Вежбицької, І. Голубовської, Ю. Апресяна, В. Шаховського, Дж. Лакоффа, М. Джонсона та інших дослідників. В їх роботах розроблені дефініції емоцій, сформульовані типові риси емоцій взагалі та характерні властивості конкретних емоцій, встановлені механізми виникнення і функціонування емоцій, надані їх класифікації за різними критеріями, виокремлені концепти, за допомогою яких можна зрозуміти природу емоції

Візьмемо поділ К. Ізарда [К. Ізард М., 1980]. Він виділяє фундаментальні емоції: інтерес, радість, здивування, гнів, відраза, презирство, страх, сором, сум і провина. Емоції характеризуються як відносно короткочасні душевні переживання, котрі відображають ставлення людини до навколишнього світу і самого себе, показують важливість чи незначущість подій чи ситуацій.

У мовленні фразеологічні одиниці часто є носіями емоцій.

На мовному рівні емоції трансформуються в емотивність. Емотивне значення – це значення (семема), єдина структура якого містить сему емотивності тієї чи іншої категорії, тобто це значення, в якому виражено або визначено емотивний зміст.

Отже, ми бачимо важливість дослідження емотивної сфери фразеологічних одиниць. Наведемо приклади фразеологічних одиниць для позначення емоції здивування.

no es oro todo lo que reluce – не все золото, що блищить

Зрозуміти позитивний чи негативний відтінок несе ця фразеологічна одиниця можна лише з контексту.

З елементом oro (золото) ми зустрічаємо й інші фразеологічні одиниці:

como mil oros, como un oro – радує око

como oro en paño – безцінний, на вагу золота

es otro tanto oro – просто скарб

vale tanto oro como pesa – що б ми без нього робили

Як бачимо, oro (золото) викликає приємні асоціації і має вираження позитивної емоції у мові. Дане дослідження може бути використане для подальшої роботи у сфері емотивної фразеології, для полегшення перекладу фразеологічних одиниць та для досліджень в галузі когнітивної лінгвістики.

Юрій Захаров

ФОНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕРМАНСЬКОГО ТА ВЕРХНЬОНІМЕЦЬКОГО ПЕРЕСУВІВ ПРИГОЛОСНИХ

Перебудова консонантизму ідє. мови-основи у прагерманській мові характеризується збереженням місця артикуляції при одночасній зміні способу артикуляції та дзвінкості проривних. На рівні прагерманської мови спостерігаємо перехід глухих проривних у глухі щілинні (позиційно, за законом Вернера, у дзвінкі щілинні), дзвінких проривних у глухі проривні, придихових дзвінких проривних у дзвінкі щілинні та (частково) проривні (процеси мають форму руху по колу, пор. Prokosch). Ці трансформації є вищою мірою систематичні та незворотні.

У подальшому розвитку германський консонантизм зазнав низки трансформацій, які характеризуються у різних діалектах різним рівнем частотності та відображення на письмі. До них належать, наприклад, палаталізація велярних та ослаблення глухих щілинних (леніція) в давньоанглійській мові, оглушення дзвінких проривних та асибіляція глухого велярного у східногерманських діалектах, оглушення дзвінких проривних в ісландській мові.

Найбільш глибокими видозмінами у порівнянні з реконструйованим германським консонантизмом позначені верхньонімецькі діалекти, причому традиційно розрізняють три етапи так званого другого пересуву: пересув герм. дзвінких щілинних у дзвінкі проривні, дзвінких проривних у глухі проривні, глухих проривних у глухі африкати та щілинні (позиційно). Враховуючи критерій глибини та оригінальності змін, ядром другого пересуву слід вважати африкацію (з наступною фрикативацією), оскільки два інші процеси не є настільки

докорінними та своєрідними (виникнення дзвінких проривних із германських дзвінких щілинних різною мірою властиве не тільки верхньонімецьким діалектам, а оглушення дзвінких проривних мало локальний і нестійкий характер).

Ми приймаємо, що африкація відбулася в усіх позиціях у слові (пор. Wissmann, Vennemann 1987, 2008), а виникнення щілинних є вторинним процесом і наслідком асиміляції з метою полегшення вимови. Натомість лінгвістично орієнтовані концепції (Курилович, Задорожний), що базуються передусім на тезі про вплив суто внутрішніх факторів (тенденція до поляризації опозиційних пар), потребують уточнень. Водночас не слід розглядати аспірацію як рушійну силу обох пересувів, і натомість більш імовірним чинником видається ослаблення артикуляційної енергії (пор. антропофонічно обґрунтовані тези В. Рюссер, А. Шмітта, енергетичну теорію В. Таранця). З іншого боку, переконливою є теорія біфуркації (перехід герм. глухих проривних у відповідні аспіровані в більшості германських діалектів за винятком пізніших верхньонімецьких, у яких, на противагу аспірації, відбулася африкація – теорія Т. Феннеманна). Водночас, у світлі теорії мовного контакту між прагерманцями та пунійцями (Vennemann, 2006) на увагу заслуговує етнологічно обґрунтована теорія (субстратально-суперстратальні впливи та процеси).

Література:

1. Васько Р. В. Давньогерманський консонантизм: парадигматика і синтагматика : монографія. К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. 304 с.
2. Задорожный Б. М. Историческая фонетика и морфология немецкого языка. Львов: Вища школа, 1987. 302 с.
3. Таранец В. Г. Энергетическая теория речи : монография. 2-е изд. доп. Одесса: Печатный дом, 2014. 188 с.
4. Prokosch E. A Comparative Germanic Grammar. Philadelphia: Linguistic society of America, 1939. 353 p.
5. Vennemann Th. Betrachtung zum Alter der Hochgermanischen Lautverschiebung // Bergmann, Rolf et al (Hg.). Althochdeutsch. Heidelberg: Winter, 1987. Bd. 1. S. 29–53.
6. Vennemann Th. Grimm's Law and Loanwords // Transactions of the Philological Society. Oxford, Maiden, 2006. Vol. 104:2. P. 129-166.
7. Vennemann Th. Lombards and Lautverschiebung: A Unified Account of the High Germanic Consonant Shift // Sprachwissenschaft. Heidelberg: Winter, 2008. Bd. 33, H. 3. S. 213–256.
8. Wissmann W. Ausdrucksworte und Lautverschiebung // Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur. Leipzig: H. Hirzel. Bd. 76, H.1/2. S. 1–12.

Олена Знась

ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРИРОДА ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛ Й.В.ҐЕТЕ

На сучасному етапі лінгвістика має уявлення про процесуальну природу вербальної комунікації, яка функціонує у часі й просторі. Таким чином об'єктом вивчення має стати система, що розвивається в історичному просторі та суспільстві з урахуванням взаємодії мовного та позамовного факторів, які слід розглядати як єдине ціле.

Людина має знати сферу своєї діяльності та її мету. Отримуючи позитивні та негативні емоції, критично реагує на ту чи іншу ситуацію, приймає рішення, яке принесе бажаний результат. У разі недосягнення результатів, вона займається зміною мети.

Людина втручається у світ, щоб реалізувати поставлену мету, порозумітися з оточуючими – це елементарні типи діяльності, коли відбувається спрямованість на мету та кінцевий результат.

Динаміка речення як самостійної комунікативної одиниці залежить насамперед від способів вираження та конкретного лексичного наповнення його головних та другорядних членів, від характеру зв'язку їх між собою, від його структурного типу.

Динаміка може охоплювати значний за обсягом і складний за змістом матеріал, при цьому речення може бути цілісним, передавати інформацію в усій складності залежностей та зв'язків, наявних у позамовній дійсності.

Особливість динаміки речення полягає у тому, що вона нібито відтворює процес сприйняття в усій безпосередності супровідних емоцій, коли виникає потреба одразу ж набрати значного темпу в розповіді, ввести в гущавину подій, допомагає створенню напруженого темпу.

Динаміка речення сприяє тому, що окремі розподілені деталі складаються в одну повну картину, сюжет, текст, коли окремі риси, деталі чогось з'являються у пам'яті письменника, поступово приєднуються до вже певним чином сформованої думки про описуване явище в цілому. Текст, комунікація є однією з найбільш активних сторін діяльності соціуму, його існування та розвитку.

Динаміка речень, що містять дієслова емоцій, отримала окреме місце з характерними особливостями мовної поведінки. Власне в них була виявлена складна відповідність між семантичними ролями учасників та їхніми синтаксичними позиціями: від емоції до мовної дії. Емоції вирізняються передусім тим, чим вони обумовлені своїм виникненням.

Як висновок слід зазначити, що психічний стан викликається скоріш за все не самою подією, а тим, що людина придумала про неї. Шлях від події до стану проходить крізь думку, інтелектуальну оцінку. Події як такі ще не визначають виникнення емоційного стану. Причиною виникнення емоції може бути або інформація про події, або безпосереднє їх сприйняття.

Святослав Зубченко

ПЕРЕКЛАД ТВОРІВ АНТИЧНИХ АВТОРІВ ВІД РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ДО 2021 РОКУ

Згідно з результатами всеукраїнського соціологічного дослідження «Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання», здійсненого на замовлення Українського інституту книги від 10 липня 2020 року, близько 20% дорослих читачів називає улюбленим жанром класичні твори [3: 17]. Те саме дослідження вперше за часи незалежності України фіксує перевагу україномовного тексту (перевагу надають 32% опитаних) над російськомовним (27% опитаних) [3: 18]. У той самий час дослідження захищеності перекладачів та перекладачок в Україні, проведене Українським літературним центром та ГО «Translators in action» у 2021 році фіксує фактично повну відсутність перекладачів з античних мов на українському книжковому ринку. Зокрема серед першого десятка мов, з яких перекладають українською нема ані давньогрецької, ані латинської [4: 8]. Ці дані підтверджує й «База книжкових перекладачів» на сайті Українського літературного центру, де з 298 зареєстрованих книжкових перекладачів лише троє зазначили у профілі латинську, як мову з якої перекладають українською і жоден не обрав однією з робочих мов старогрецьку [сайт]. Звісно, відомості з цієї бази не віддзеркалюють цілісної картини, проте тенденції очевидні.

Як і тенденції з виданням книжок в Україні. Так, з часів незалежності кількість читачів невпинно зменшується. Станом на 2020 рік щодня читають всього 8% дорослих (навіть у 2018 таких було 11%) [3: 10]. У пандемічний 2021 рік за один місяць виходило 800 тисяч книжок на місяць, тобто менше, ніж 1\50 книжки на одного громадянина. Варто відзначити, що в цей показник входять також підручники [7]. Зі здобуттям незалежності в Україні діяло 3000 книгарень, натомість у 2020 за даними Національної освітньої асоціації їх залишилося всього 200 [2]. Кількість активних гравців видавничої галузі попри певне зростання у 2010-х знову йде на спад. Участь у Форумі видавців у Львові у 1995 році взяли 66 видавництв, у 2000 – 167, 2010 – 283, 2019 – 256 [1]. Тобто тенденції книговидання в Україні носять здебільшого низхідний характер.

Водночас розуміння ситуації дозволяє віднайти способи її розв'язання. Саме тому вже не одне десятиліття українські перекладознавці та філологи відстежують ситуацію з україномовними перекладами. Стосовно перекладів античних авторів цю традицію започаткував Йосип Кобів, який здійснив ґрунтовне дослідження перекладів з класичних мов у Галичині до 1939-го року [6]. У наш час його справу продовжила Леся Звонська, написавши статтю про українські переклади з давньогрецької мови (розпочавши від першого перекладу 1788 року) [5], а також у співавторстві з Леонідом Павленком видавши бібліографію наукових досліджень і перекладів з класичних мов від 1788 по 2013 рік [8]. Ми спробуємо продовжити напрацювання цих філологів-класиків, проаналізувавши

видані в Україні книжки античних авторів, перекладені з латинської та давньогрецької мови в період після Революції гідності й до 2021 року включно.

У 2014 році вийшло два переклади з давньогрецької мови. Український читач вперше отримав змогу ознайомитися з творчістю грецького поета Архілоха в перекладах Андрія Содомори. Важливим доповненням книжки від львівського видавництва «Піраміда» стала повість про цього поета, написана професором Соломоном Лур'є. Інша книжка цього року «Як писати історію» Лукіана вийшла у «Видавництві Українського католицького університету» в перекладі Уляни Головач, Олександра Маханця та Назара Різуна. Видання доповнене коментарями. Перекладів античних авторів, які писали латиною, у 2014 році нами не виявлено. Водночас варто зазначити, що з латини таки перекладали. Зокрема у видавництві «Фоліо» вийшов твір «Про славних жінок» Джовані Бокаччо у перекладі Павла Содомори, а також «Діяння римські. Християнські притчі Середньовіччя» у перекладі Ростислава Паранька від видавництва «Апріорі».

Український читач у 2015 році вперше отримав змогу прочитати українською мовою твір Ґая Цезаря «Записки про Гальську війну» у перекладі Тараса Лучука. Це коментоване видання вийшло у львівському видавництві «Астролябія». Окрім того, у «Видавництві Українського католицького університету» під редакцією Марії Горячої виходить антологія «Ранні Отці Церкви», куди увійшли переклади латинських та давньогрецьких християнських текстів I-II століть, що належать до найрізноманітніших жанрів.

У 2016 році вперше українською переклали філософські «Діалоги» Луція Сенеки. Переклад з латинської у виконанні Андрія Содомори з'явився у видавництві «Апріорі». Володимир Литвинов переклав для видавництва «Основи» байки Федра.

Наступний 2017 рік став відчутно продуктивнішим, позаяк з'явилися переклади як з латинської, так і з давньогрецької мови. Андрій Содомора продовжив знайомство українських читачів з Сенекою: у видавництві «Апріорі» виходить переклад «Моральних листів до Луцилія». Той самий перекладач працює над перекладами грецької епіграми. В результаті у все тому ж видавництві «Апріорі» з'являється антологія «Грецька епіграма», де серед багатьох інших авторів знаходимо епіграми Платона, Каллімаха, Теокрита. Відзначаємо також роботу з античним матеріалом у видавництвах центру та сходу країни. Так харківське видавництво «Фоліо» в межах серії «Істини» перевидає уже знайомі українцям переклади «Метаморфоз, або Золотого осла» Апулея у виконанні Юрій Цимбалюка та Йосипа Кобіва; «Енеїди» Вергілія у виконанні Бориса Тена; «Апології Сократа. Діалогів» Платона у виконанні Йосипа Кобіва та Юрія Мушака. Київське видавництво «Дніпро» видає твір Цицерона «Про старість» та Корнелія Непота «Життєписи видатних античних полководців». Автор обидвох перекладів з латини — Володимир Литвинов. Окремо також відзначимо переклад «Вибраних дотепів» Поджо Браччоліні у виконанні Ростислава Паранька. Хоч цей автор не належить до античної доби, проте все ж писав латиною. Переклад вийшов у межах серії «Ad libitum» у «Видавництві Українського католицького університету».

У 2018 році традиційно найактивнішим було видавництво «Апріорі». В межах серії «Бібліотека античної літератури» вперше з'являється переклад «Вибраних листів» Плінія Молодшого та «Походження богів. Робіт і днів. Щита Геракла» Гесіода. Обидва переклади виконав Андрій Содомора. Його ж перу належить переклад з латинської «Подорожі у східні краї» фламандського монаха Віллема де Рубрука. Це ж видавництво перевидає переклад твору Марка Аврелія «Наодинці з собою» у виконанні Ростислава Паранька. Вперше він виходив у 2007 році у видавництві «Літопис». Продовжує наповнювати серію «Істини» видавництво «Фоліо». Зокрема з'являються перевидання Гомерових «Іліади» та «Одіссеї», а також Аристотелевої «Поетики». Всі – в перекладах Бориса Тена. Це ж видавництво перевидає переклад з латинської «Теологічно-політичного трактату» Бенедикта Спінози авторства Володимира Литвинова. Марія Горяча продовжує укладати збірники перекладів ранньохристиянських текстів. У 2018 у «Видавництві Українського католицького університету» під її редакцією виходить збірник «Отці Церкви про багатство і бідність», куди увійшли переклади авторів III-V століть нашої ери. Це ж видавництво випускає переклад з латинської Ростислава Паранька твору XII століття «Книга про причини», а також переклад «Бенкету» Платона, що вийшов з-під пера Уляни Головач.

Рік 2019 приніс українським читачам кодекс давньогрецької жіночої поезії «Перші поетеси» від видавництва «Астролябія», куди увійшли переклади Тараса Лучука віршів Сапфо, Миртіди, Телесілли та інших. Видавництво «Апріорі» перевидало «Метаморфози» та «Любовні елегії. Мистецтво кохання» Овідія у перекладах Андрія Содомори.

Те саме видавництво у 2020 році продовжує перевидавати доробок Овідія в перекладах Андрія Содомори. Друком виходять «Ліки від кохання» та ще один наклад «Метаморфоз». Перевидає видавництво й інший його переклад – «Розраду від філософії» Боеція. Вдруге виходять переклади Цицерона «Про закони. Про державу. Про природу богів», які перекладач Володимир Литвинов уперше публікував у 1998 році. Перевидає «Апріорі» й переклад Ростислава Паранька середньовічного твору «Знамениті оповідки з діянь римських», який виходив з дещо іншою назвою у 2014 році. Водночас це видавництво поповнює серію «Бібліотека античної літератури» новими перекладами, відкриваючи нових перекладачів та перекладачок з латинської та давньогрецької мов. Уперше окремим виданням виходить весь творчий доробок Теокріта. Автор перекладу «Ідилії. Епіграми» – Андрій Цісик. Дзвінка Коваль перекладає з давньогрецької «Листи гетер» Алкіфрона, що виходять однією книжкою з твором Теофраста «Характери». Ця ж перекладачка заповнює прогалину українських перекладів античних творів перекладом з давньогрецької «Строкатих історій» Клавдія Еліана. Назар Ващишин видає переклад «Змови Катіліни» Саллюстія Кріспа й спільно з іншими перекладачами – переклади епіграм Марціала.

Рік 2021 пройшов під знаменом видавництва «Апріорі». Серію «Бібліотека античної літератури» поповнили переклади творів Марка Цицерона у виконанні Володимира Литвинова («Філліпіки. Катон Старший, або Про старість» і «Тускуланські бесіди. Про обов'язки»). Видавництво перевидає переклади Андрія Содомори: Овідієві «Любощі. Любовні елегії. Мистецтво кохання. Ліки від кохання» та Горацієві «Оди. Еподи. Сатири. Послання». Дзвінка Коваль презентує переклад «Держави» Платона, Назар Ващишин – «Піапеї», а Марта Тимошенко – «Про кулінарну справу римлян» Марка Ґавія Апіція. Інше львівське видавництво «Астролябія» публікує повне зібрання творів Гая Валерія Катулла у перекладах Тараса Лучука («Байдики, Поеми, Елегії та Епіграми»), а київське видавництво «Прометей» перевидає «Життєписи видатних античних полководців» Корнелія Непота у перекладі Володимира Литвинова.

Здійснений огляд засвідчив, що з 2014-го року кількість україномовних перекладів античних авторів неухильно зростає. Насамперед завдяки серії «Бібліотека античної літератури» від видавництва «Апріорі». Інші активні видавництва: «Фоліо», «Астролябія» та «Видавництво Українського католицького університету». Серед перекладачів найпродуктивнішими виявилися Андрій Содомора, Володимир Литвинов і Тарас Лучук. Відзначаємо також тенденцію до перевидання вже наявних перекладів.

Література:

1. Батуревич І., Хмельовська О. 30 років незалежного книговидання в Україні // Читомо. URL: https://chytomo.com/30-rokiv-knyhovydannia
2. Войціцька В. Чому книгарні та видавництва зачиняються і як це зупинити // УП. Життя. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2022/01/7/247054
3. Волосевич І. Шуренкова А. Звіт за результатами всеукраїнського соціологічного дослідження «Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання». К., 2020, 181 с.
4. Дослідження «Неперекладна відповідальність»: Професійна захищеність книжкових перекладач_ок в Україні. К.: ГО «Український літературний центр», 2021, 101 с.
5. Звонська Л. Українські переклади давньогрецької літератури: здобутки та перспективи // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. К., 2021. № 2(30). С. 17-20.
6. Кобів Й. Нарис історії українського перекладу з класичних мов у Галичині до 1939-го року // Іноземна філологія. Львів, 2009. № 121. С. 258-268.
7. Круглов В. Нові карантинні обмеження: коли книгарень може не стати, а COVID-19 залишиться // УП. Життя. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2021/10/21/246254
8. Павленко Л. Звонська Л. Українська класична філологія: бібліографія, історія, персоналії (XVIII-XXI століття). К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 319 с.

Уляна Зьомко

ПОНЯТТЯ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ АВТОРА У КРИТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Жанр рецензії у кінокритиці надає журналістові широкий простір для самовираження, оскільки головною функцією такого тексту є висловлення особистої оцінки фільму. Вплив тексту рецензії на читача, здатність викликати його інтерес або довіру зумовлені реалізацією в тексті категорії самопрезентації автора.

Термін «самопрезентація» ввів у наукову лексику І. Гоффман, зміст концепції якого передбачав проведення аналогії між реальними ситуаціями у житті та театральною виставою. Проте, сьогодні це поняття використовують майже у всіх гуманітарних науках, лінгвістиці зокрема. Самопрезентацію найчастіше тлумачать як стратегічний відбір суб'єктом (actor) інформації, представленої про себе [5; 9]. На думку О. А. Пікульової, складність цього феномену відображена у дихотомії «Я зовнішнє – Я внутрішнє». «Я зовнішнє» відображене у поняттях «самоподання», «керування враженням», «роль», «імідж», тоді як «Я внутрішнє» передають поняття «саморозкриття», «самовираження», «Я-концепція», «самоідентифікація» [2].

У західній психології існує два домінантні підходи у дослідженні самопрезентації особистості. Перший (загальнопсихологічний) трактує самопрезентацію як компонент самосвідомості, як мотивацію досягнення успіху або уникнення невдач, і вивчає її як зосередження уваги суб'єкта на собі. Другий підхід (соціальнопсихологічний) розглядає самопрезентацію як саморозкриття під час комунікації через транслювання своїх думок, тобто, це усвідомлюваний або неусвідомлюваний процес, який здійснює суб'єкт [1]. Думки дослідників різняться щодо усвідомленості/неусвідомленості самопрезентації. Б. Р. Шленкер та М. Ф. Вейгольд підкреслюють, що самопрезентація не є суто маніпулятивною діяльністю. Індивід намагається відобразити дещо покращену Я-концепцію, але, при цьому, він також прагне бути цим ідеалом [10]. А, отже, самопрезентація включає не тільки усвідомлювані моменти подання себе оточенню, а й неусвідомлювані мотиви поведінки [1]. Натомість, І. Джонс, Т. Піттман, які досліджують зв'язок самопрезентації особистості з її прагненням до влади та впливу, тлумачать самопрезентацію як повністю усвідомлюваний процес [7], як стратегію, яку реалізують п'ять прямих тактик: тактика здобування прихильності (ingratiation) з метою сподобатись іншим; 2) тактика самопросування (self-promotion), щоб створити враження особи вмілої та кваліфікованої; 3) тактика залякування (intimidation) для демонстрації влади; 4) тактика екземпліфікації (exemplification) для створення образу людини з високими моральними принципами; 5) тактика прохання (supplication) для отримання допомоги [8].

Беручи до уваги універсальність мотивів самопрезентації (а саме підтримки відчуття своєї унікальності; демонстрації приналежності до певного середовища; затвердження бажаної «Я-концепції» і зміцнення самооцінки; отримання певної вигоди, підвищення привабливості, отримання схвалення; збереження і збільшення влади тощо) український дослідник А. О. Кононенко відзначає, що представники

публічних професій (журналісти та кінокритики зокрема) більшою мірою усвідомлюють процес контролю над створюваним враженням, ніж у інших сферах. На думку вченого, на особливості стилю комунікації та вибір самопрезентаційних тактик і стратегій впливають також гендерні і вікові фактори [1]. Серед компонентів самопрезентації автора, які проявляються на вербальному рівні С. Карпентер, Д. Канвер та Р. Тіммонс, досліджуючи візуальну та вербальну самопрезентацію журналіста у соціальних медія, називають формальність тексту (наскільки стиль журналіста безособистісний), самокатегоризацію автора (чи журналіст ідентифікує себе як член певної групи), професійні уміння та гендер [4].

На відміну від безпосередньої самопрезентації, яка передбачає прямий контакт особистості з цільовою аудиторією, під час вивчення самопрезентації автора рецензії, мова йде насамперед про опосередковану самопрезентацію, успішність якої більшою мірою визначається когнітивними і комунікативними особливостями комунікатора [1]. Відповідно до жанру і комунікативної мети ступінь прояву автора в тексті може варіюватися від «тіньової присутності» автора в об'єктивованій інформації до «відвертого Я» [3, с. 9]. У рецензії журналіст може бути інформатором, репортером, колумністом або аналітиком, що свідчить про «динамічність категорії автора, у якій відображається сценарій авторської поведінки», результатом якої стає текст рецензії [3, с. 10].

Відсутність узгодженого підходу до розмежування стратегій і тактик самопрезентації іноді призводить до плутанини у термінах. Психологи зараховують до стратегій самопрезентації ухилення (яке реалізують тактики виправдовування, зречення та перешкоди самому собі), атрактивну поведінку (тактики вибачення та старання сподобатися), самопідвищування (захисні тактики виправдання, ухвалення відповідальності та асертивні тактики приписування собі досягнень), самоприниження (асертивна тактика прохання/ благання) та силовий вплив (асертивна тактики залякування і негативної оцінки інших) [1].

Більшість лінгвістів тлумачать самопрезентацію як тактику і послуговуються відповідно до об'єкта дослідження різними термінами на її позначення, а саме: «тактика самопохвали», «тактика побудови образу «своїх» (самопрезентація)», «тактика вихваляння», «тактика позитивної авторепрезентації», «тактика акцентування позитивної інформації про себе», «тактика «гра на підвищення іміджу»», «тактика позитивної саморепрезентації». Ми погоджуємося із трактуванням самопрезентації автора рецензії як тактики, як локальної інтенції, яка реалізується за допомогою сукупності мовленнєвих ходів на мовленнєвому рівні. Стратегію ж тлумачимо як генеральну інтенцію, що співвідноситься із цілою комунікативною подією (стратегії на підвищення, пониження та об'єктивного представлення об'єкта критики у рецензії).

У нашому дослідженні розглядаємо самопрезентацію як навмисну усвідомлювану поведінку, спрямовану на створення певного враження у оточення [12] і неможливу без аудиторії [6]. Адже, створюючи текст рецензії, автор прогнозує і намагається врахувати можливу реакцію читачів. Б. Р. Шленкер розмежовує такі

види аудиторії: інтерактанти (фактичні реципієнти, які беруть участь у безпосередній комунікації), «уявна аудиторія» (яку суб'єкт намагається врахувати у процесі опосередкованої комунікації) та сам суб'єкт як аудиторія (який вкладає своє знання і усвідомлення норм під час самопрезентації) [9]. У контексті аналізу рецензії мова насамперед йде про останні два види аудиторії самопрезентації, проте цікавим і перспективним видається також дослідження реакції інтерактантів на матеріалі читацьких коментарів до онлайн-рецензій на сайтах відомих журналів та газет.

Отже, тактика самопрезентації реалізує в тексті рецензії категорію автора, яка є провідною в масмедійному дискурсі. Вона дає змогу рецензентові представити себе як професіонала, ерудита, творчу особистість тощо та викликати чи підтримати позитивну реакцію читача на свою позицію щодо кінокартини. Не зважаючи, на велику кількість досліджень присвячених самопрезентації у різноманітних галузях гуманітарних наук (психології, соціології, психолінгвістики, комунікативної лінгвістики, медіалінгвістики тощо) це поняття й надалі залишається актуальним для подальшого теоретичного та емпіричного дослідження.

Література:

1. Кононенко А. О. Структурно-функціональні моделі самопрезентації викладача соціо-гуманітарних дисциплін : дис. … докт. психол. наук : 19.00.05. Сєвєродонецьк, 2017. 428 с.
2. Пикулёва О. А. Психология самопрезентации личности: гендерные и возрастные аспекты. Психологическая наука и образование. 2013. Том 18. № 4. С. 37–44.
3. Шмелева Т. В. Текст как объект грамматического анализа. Красноярск, 2006. 63 с.
4. Carpenter S., Kanver D., Timmons R. It's About Me // Journalism Practice. 2016. URL: http://dx.doi.org/10.1080/17512786.2016.1245587 (дата звернення: 30.12.2021).
5. Goffman E. Presentation of self in everyday life. Garden City, NY: Doubleday, 1959. 259 p.
6. Hollenbaugh, E. E. Self-Presentation in social media: Review and research opportunities // Review of Communication Research. 2021. Vol. 9. P. 80–98. URL: https://doi.org/10.12840/ISSN.2255-4165.027 (дата звернення: 21.12.2021).
7. Jones E.E. Interpersonal perseption. NY, 1990. 256 p.
8. Jones E. E., Pittman T. S. Toward a general theory of strategic self-presentation // Psychological perspectives on the self. 1982. Vol. 1. P. 231–262.
9. Schlenker B. R. Identity and self-identification. The self and social life. New York: McGraw-Hill, 1985. P. 65–99.
10. Schlenker B. R., Weigold M. F. Interpersonal processes involving regulation and management // Annual Review of Psycology. 1992. Vol. 43. P. 133–169.
11. Schneider D. J. Tactical Self-Presentations: Toward A Broader Conception. Impression Management Theory and Social Psychological Research. New York: Academic Press, 1981 P. 23–40.
12. Tedeschi J. T., Ries M. Verbal strategies in impression management. The psychology of ordinary explanations of social behaviour. London: Academic Press, 1981. P. 23–40.

Олена Івасюта

КОРЕЛЯЦІЯ СИМВОЛІКИ І СТИЛІСТИКИ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

У художніх текстах символ межує з такими лінгвостилістичними поняттями, як знак, міф, алегорія, метафора, художній образ. Символ і знак об'єднує репрезентативна функція, проте у знака, який є конкретним і однозначним, зв'язок сиґніфіката з сиґніфікантом довільний. У символу, який є абстрактним і багатозначним, цей зв'язок – вмотивований. Діалектичний взаємозв'язок є між символом та міфом – символ, з одного боку, є міфологічним та оновлює міф, з іншого міфологія є символічною. Символ і міф схожі функціонально, але історично міф передував символу. Обидва акумулюють основні аспекти колективної та національної пам'яті, проте міф є панхронічним, а символ діахронічним. Відмінність символу від міфу полягає в тому, що міф – це сюжет, символ – надсюжетний.

Щодо символу та алегорії, то у них є спільні риси – через опосередковану репрезентацію вони позначають поняття, але, якщо алегорія вказує і виражає зміст, то символ – вказує і заміняє, він є самодостатнім. Алегорія належить до сфери мови, її позатекстові значення заздалегідь визначені, конкретні, вона розкриває сенс. Символ належить не лише до мови, він виражає внутрішню сутність, його значення не вичерпується текстом, він багатосмисловий, нескінченний. В обох наявна культурна складова, але якщо алегорія є конвенційною і взаємозамінною в культурах, то символ – неконвенційний і культурно не взаємозамінний.

Символ і метафора беруть свій початок з одного джерела – образу, вони виникають стихійно у процесі художнього освоєння світу і є відносно незалежними. Концептуальна метафора і символ є інструментами пізнання і інтерпретації. Спільним для них є те, що вони є об'єктом інтерпретації. Структура символу образна, але відмінна від образності тропів. Символ – стійкий і мотивований, хоча невизначений, метафора – нестійка, одномоментна, є знаковою реальністю, тому чітка. У символі форма стабільна, він наближається до поняття знаку. Метафора і символ є дотичними, близькими за формою, але не тотожними. Різною є їхня природа, якщо метафора є семантичною, то символ імперативним, функції також є різними: метафора – естетична та дескриптивна, символ – репрезентативний і соціальний.

Традиційний символ – це стійкий, художній образ, справжня символіка – це вихід за межі художнього боку твору. Символ і художній образ подібні складністю, багатогранністю і поєднанням у структурі матеріального та ідеального. Однак, образ відображає суб'єктивну, авторську реальність, символ вбирає в себе поняття, сенси, сюжети. Символ функціонує широко та існує ізольовано, поза контекстом, художній образ існує в контексті і є способом буття художнього твору.

Література:

1. Lakoff G. Contemporary Theory of Metaphor // Metaphor and Thought. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1993. P. 202–251.
2. Lototska K. English Stylistics // Textbook. Lviv: Ivan Franko National Univ. of Lviv Publishing Centre, 2008. 254 p.
3. Лосев А. Ф. Диалектика мифа // Из ранних произведений. М.: Правда, 1990. 656 с.

Olha Ivashchyshyn

DEVELOPING SPEAKING SKILLS AND GRAMMAR COMPETENCE OF PHILOLOGY STUDENTS IN ONLINE ESP CLASSES

Students undertaking English at the Faculty of Philology in Ivan Franko National University of Lviv explore various activities that contribute to developing students' skills in Listening Comprehension, Reading, Speaking, Grammar and Writing. The program of the English language course involves the study of language structure and function, the day-to-day use of language, and the major influences that have shaped English over the last millennium.

On the one hand, the ESP course for Philology students addresses some of the major current issues on general language that covers the teaching of grammar and communication. On the other hand, it involves a specialized program that is designed to develop the communicative use of English in the field of linguistics, which is manifested in theoretical and practical teaching materials guiding the students towards making their own contribution to acquiring linguistic knowledge. In this way, the course aims to achieve the following learning goals:

Goal 1: Students take a critical attitude towards existing ideas formulated in the teaching material of the textbook. This means that they are able to draw insights from the texts and apply them to their professional communication on linguistic topics. Besides this, they are also able to use the findings and claims of the previous lessons in the textbook.

Goal 2: Students learn to do active text-based research into the grammatical aspect of English. This means they are able to handle and analyze texts and show the results of acquiring knowledge of grammatical complexity presented in the textbook. It also means they can draw correct conclusions from their analysis and are able to demonstrate their practical competence in an appropriate way.

Goal 3: Students see and can explain the connections between the teaching material of the textbook and the contribution of other teaching resources to enhancing their knowledge and analyzing the outcomes.

Classes focus on providing the theoretical background and its practical implementation on developing the skills that are needed to reach the above goals.

In addition, in the situation of online education, classes also aim to produce an awareness of what it means to study online and inspire a deep interest in the use of online resources on the topics of the textbook. The skills and knowledge acquired in the course of study are tested at credits and a final exam.

Nowadays, when highly developed Internet technologies bring the opportunities to study synchronously in virtual classrooms, teaching ESP integrates innovative offline and online methodology creating an online learning environment. In contemporary education with the spreading of Covid-19 throughout the world and a consequent shift to online education, virtual classes are based on a number of educational platforms for conducting online instruction (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, Skype, Cisco Webex, BlueJeans, etc.), electronic management systems (Moodle, Canvas, Chamilo, Claroline, Tutor, Dokeos, Fedena, etc.) and web-applications (Duolingo, Beelinguapp, QLango, TALAS, etc.).

The ESP classes for Philology students are organized based on Zoom and Google Meet platforms, Moodle management system, and TALAS web-application. They have been effectively applied for creating ESP course which integrates teaching materials of the textbook, video resources, and interactive online tests. The combination of these educational resources provides the opportunity to create a learning environment in accordance with the topic of every lesson. As a result, a great variety of online video resources and interactive online tests are engaged in language learning in order to intensify the process of acquiring English knowledge. They help the teachers to implement innovative methods and strategies for teaching ESP, as well as increase students' motivation in developing language skills.

Video resources contribute to organizing students' communication in dialogues and team discussions that are of great importance for developing speaking skills. In addition, online classes give students the opportunity to practice communication in role-playing, simulations, brainstorming, information gap, storytelling, story completion, interviews, etc.

Online tests involving a great deal of matching, filling gaps, single choice, multiple-choice exercises help to practice language skills and enhance students' grammar competence. The students can see the final score on completing the tests and the corrections of their mistakes. Online tests encourage students to be enthusiastic about this kind of activity and make the process of learning grammar more effective.

Our observations and feedback from students confirm that, despite certain risks related to the quality of Internet connection and other issues, online classes bring innovative perspectives for teaching ESP creating an effective learning space that challenges the advancement of students speaking skills and grammar competence.

Ольга Іващишин

УЧИТЕЛЮ! ПЕРЕД ТВОЇМ ІМ'ЯМ СХИЛЯЮ ГОЛОВУ…

«Стежки, стежки мереживом снуються,
Нема їм ні початку, ні кінця.
Вузькі, широкі – всі в одну зіллються,
В оту дорогу, що звемо життям» [1].

Учитель – це людина, яка несе все добре, мудре, світле й чисте, яка передає знання і життєвий досвід, з якої беруть приклад. У стінах університету таким учителем для кожного викладача, який розпочинає свій шлях у науково-педагогічній діяльності, є науковий керівник. Для мене і багатьох моїх колег науковим керівником і першим Учителем була і є Катерина Яківна Кусько. Вона увійшла в історію кафедри, факультету, університету як науковець і педагог, який присвятив своє життя філологічній науці, навчанню аспірантів та студентів, яким вона завжди з радістю, любов'ю і відкритим серцем передавала свої знання, допомагала розвивати здібності на основі духовних цінностей, спрямованих на творчу працю і самовдосконалення. Проф. Кусько К. Я. надавала великого значення прищепленню любові до іноземномовного слова і на цій основі створила свої оригінальні форми й методи організації навчання та виховання студентів. А до цього передувала нелегка життєва дорога.

19 листопада 1931 р. в селі Покровське (назване на честь церкви Покрови), Неклинівського району, Ростовської області, поблизу Таганрога в сім'ї Надії та Якова Юркевичів народилась довгожданна дитина, яку назвали Катериною. З історичних довідок відомо, що перші спогади про село Покровське відносяться до 1769 р. Зокрема, історик Д. І. Яворницький у своїй книзі «Історія запорізьких козаків» [4] пише, що у гирлі річки Міус, біля її впадіння в Азовське море, поблизу Таганрогу та слободи Неклинівка Ростовського повіту в 1769 р. 500 душ сімейного запорізького козацтва за розпорядженням Коша (центрального органу управління на Запорізькій Січі) заснували три слободи: Миколаївську, Троїцьку та Покровську. До 1887 року ця місцевість входила до Катеринославської губернії, з 1920 р. по 1924 р. – до складу Донецької губернії, після 1924 р. – до Ростовської області.

Згодом сім'я переїхала у Донецьк до бабусі Марти за родиною матері, де її застала війна. Окрім доньки Катерини, в сім'ї були ще діти Борис, Олександр та Валентина. Усі вони вирізнялись своїм розумом, цілеспрямованістю і гарним вихованням. Зокрема, брат Борис згодом став капітаном Тихоокеанського флоту. Проте саме Катерина своїм твердим характером та устремлінням до наук вдалася у батька, який завжди відзначався палким бажанням вчитись. Коли почалась війна, батько пішов на фронт, а сім'ю відправили в евакуацію до Казахстану. В евакуації жилось дуже важко, але сім'я була дружньою, усі підтримували і допомагали один-одному. Катерина Яківна згадувала, що коли її за успіхи у

навчанні послали у піонерський табір, де діти час від часу отримували печиво, вона завжди відкладала частину для своїх рідних. Під час повернення додому радість від того, що везе подарунок сім'ї, переповнювало серце і робила її безмежно щасливою у цей важкий голодний час.

Коли закінчилась війна, батько, Яків Олексійович, був підполковником. Його частину на деякий час залишили служити в Берліні, куди йому вдалось забрати дружину та дітей. Після виводу військ з Німеччини дорога додому пролягала через Львів. На той час Катерина закінчила школу та, прибувши до Львова, закохалась у це старовинне місто і твердо вирішила поступати на навчання до Львівського університету. ЇЇ бажання підтримав і допоміг реалізувати батько. Катерина залишилась навчатися у Львові, а родина повернулася додому в Ростовську область.

Під час навчання в університеті Катерина Яківна познайомилися з Людмилою Марченко, Тетяною Буйницькою, Валентиною Садіковою та ін. ЇЇ улюбленими викладачами були Анна Яківна Мюллер, Олексій Володимирович Чичерін, Богдан Михайлович Задорожний. Навчаючись на першому курсі, познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком Дмитром Даниловичем Куськом, з яким у 1955 р. одружилась.

Родом чоловік був із села Мирогоща, Дубнівського району, Рівненської області. Дубнівський район відзначився тим, що саме його вибрав Микола Гоголь як територію для опису подій у своєму відомому творі «Тарас Бульба», що звичайно ж впливало на формування свідомості людей, які проживали у цій місцевості. Дмитро Данилович навчався на філологічному факультеті на одному курсі з Дмитром Павличком. Сам же Дмитро Данилович прекрасно володів художнім словом і часто змагався у красномовстві з майбутнім поетом, проте вирішив присвятити своє життя громадській діяльності, а згодом захопився науково-педагогічною роботою. Користувався повагою і любов'ю усіх, хто був з ним знайомий. Помер у 1999 р.

Закінчивши університет у 1955 р., молода сім'я Дмитра Даниловича та Катерини Яківни отримала направлення на роботу в школу села Віжомля, Яворівського району, Львівської області. Дмитро Данилович обійняв посаду директора школи, Катерина Яківна – вчительки німецької мови. Дмитро Данилович та Катерина Яківна поставили за мету донести до мешканців села своє тверде переконання про вагомість навчання дітей, прививали любов до книжки, рідної та іноземної мови. Катерина Яківна створила клуб інтернаціональної дружби в школі села, де проводила просвітницьку роботу, знайомила школярів з життям однолітків за кордоном, тим самим створюючи основу для розвитку навичок спілкування та знань з німецької мови.

У 1958 р. сім'я Кусько повернулась до Львова, де Катерина Яківна поступила на роботу у школу-інтернат для дітей-сиріт, а Дмитро Данилович зайнявська громадською роботою, згодом став проректором Поліграфічного інституту,

засновником та завідувачем кафедри книгознавства. Уже під час роботи в школі-інтернаті Катерина Яківна Кусько, продовжуючи бути вірною собі у виборі методів педагогічної діяльності, започаткованих ще у школі с. Віжомля, заявила про себе як про педагога, який по-справжньому любить дітей і робить для їхнього навчання та виховання усе можливе. Із спогадів Евеліни Шабайкович, яка вперше познайомилась з Катериною Яківною під час проходження практики у школі-інтернаті, дізнаємось про гуманне, толерантне і лагідне відношення молодої вчительки до складних за характером вихованців, які на її думку завжди заслуговували на співчуття і любов.

У 1959 р. народилась донька Галина, а у 1963 р. – син Сергій. У 1961 р. Катерина Яківна перейшла на роботу до своєї alma mater, Львівського державного університету імені Івана Франка, де спочатку захистила кандидатську дисертацію і у 1972 р. отримала науковий ступінь кандидата наук, а згодом захистила і докторську дисертацію та у 1982 р. отримала науковий ступінь доктора наук за спеціальністю «германські мови». У 1984 р. отримала вчене звання професора, а у 1999 р. її обрали академіком Академії Вищої школи України. З 1979 р. по 1996 р. вона обіймала посаду завідувача кафедри іноземних мов. У 2005 р. Кусько К. Я. було присвоєно почесне звання «Заслужений професор ЛНУ імені Івана Франка». У вересні 2006 р. її було нагороджено Медаллю з нагоди 150-річчя Івана Франка.

Професор Кусько К. Я. працювала на ниві педагогічної діяльності впродовж 55 років. Вона зробила значний внесок у розвиток відносин опорної, як її називали у той час, кафедри іноземних мов рідного університету з відповідними кафедрами інших університетів України та за її межами, зокрема Лейпцігського та Віденського. Вона була ініціатором співпраці з Фундацією Боша, завдяки якій на кафедрі працювали викладачі з інших країн. Ім'я професора Кусько К. Я. знали і шанували в університетах Європи та США. Вона виступала з доповідями на багатьох міжнародних конференціях, була ініціатором і організатором низки регіональних та міжнародних конференцій. Впродовж багатьох років професор Кусько К. Я. була головою спеціалізованої Ради по захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю 10.02.04 – «германські мови», відповідальним редактором збірника наукових праць «Іноземна філологія» (1989–2000 рр.), засновником та керівником наукового семінару, який згодом став регіональним. Впродовж тривалого часу проф. Кусько К. Я. керувала державною темою «Адаптивна система викладання іноземних мов», у якій задовго до впровадження Болонської системи велика увага приділялась самостійній роботі студентів, що свідчить про масштаб її діяльності та вміння бачити перспективу розвитку педагогічної науки.

Професор Кусько К. Я. працювала на кафедрі до останніх днів. Усвідомлення необхідності виконувати свої обов'язки не залишало її навіть під час хвороби. Її життєвим кредо були слова із поеми Й. В. Гете «Фауст» [2], які у перекладі Миколи Лукаша звучать як «Лиш той життя і волі гідний, хто б'ється день у день за них». На жаль, підступна смерть 23 березня 2010 р. не дала можливість

завершити роботу над книгою про улюбленого поета, письменника, драматурга і мислителя, творчість якого приваблювала широтою поглядів, гуманізмом, силою духу та значним чином впливала на формування життєвих принципів і відношення до праці, які Професор Кусько К. Я. передала своїм учням. Вона була неординарною людиною, досвідченим та вимогливим педагогом, який створив свою наукову школу. Своїми поглядами та способом мислення вона випереджала час, обравши пріоритетом життя гуманізм, право на вибір власної думки для кожної людини, яка була поруч як у житті, так і у педагогічній та науковій діяльності. Саме такою пам'ятають її аспіранти, студенти, колеги і саме тому спогади про цю високо інтелігентну людину, віддану улюбленій праці, Учителя, який виховав багатьох послідовників, викликають бажання сказати про неї словами поета Івана Світличного:

«Ти – смертний між безсмертними богами,
Пощезнуть вічні ритми, тони, гами,
Та не поглине чорне забуття
Божисту вдачу високосно жити» [3].

Література:

1. Геращенко В. Вісті Ковельщини [Електронний ресурс]: Школа. Ковель, 2015. [Цит. 2022, 3 січня]. – Режим доступу : vk.volyn.ua/news_30_7259_SHkola.html
2. Гете Й. В. Фауст / пер. з нім. М. Лукаша. К.: Держлітвидав УРСР, 1955. 499 с.
3. Світличний І. Серце для куль і для рим. К.: Вид-во «Радянський письменник», 1990. С. 53.
4. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. Львів: Вид-во «Світ», 1990. Т. 1. 319 с.

Лілія Карвацька

PARATEXT IM SPIEGEL DER ÜBERSETZUNG (AM BEISPIEL DES WERKES VON SOFIA ANDRUCHOWYTSCH „DER PAPIERJUNGE")

Der Begriff Paratext wurde erstmals im Buch des französischen Literaturwissenschaftlers Gerard Genette „Paratexts: Das Buch vom Beiwerk des Buches" verwendet. Damit bezeichnete er außertextuelle Elemente, die einen signifikanten Einfluss auf die Komplexität der Beziehung zwischen literarischem Text, Autor und Leser haben (Genette 2001: 54). Der Paratext ist ein dialogisches Phänomen, da der Leser beim Eintauchen in die Haupthandlung des Werks ständig nach Hilfe des Autors sucht und auf Kommentare, Fußnoten oder andere Bestandteile des Paratextes zurückgreift, um so den Haupttext zu bewerten und kritisch zu interpretieren. Trotz seinem impliziten Charakter hat Paratext einen großen Einfluss auf den Leser, indem er die Grenzen zwischen der sogenannten Welt

der Realität und dem künstlerischen Wesen auflöst. Einerseits erfüllt Paratext nur sekundäre Hilfsfunktion, die dem Leser ein bestimmtes Moment des Hauptwerks erklärt, andererseits ist Paratext die Grundlage für den Haupttext, insbesondere wenn es um Titel, Fußnoten und Kommentare geht.

Die Anmerkung und Fußnote sowie andere Elemente des Paratextes zielen darauf ab, die Informationsstruktur des Hauptwerks zu erweitern. Die Bedeutung der Anmerkungen und Fußnoten besteht darin, eine bestimmte Bezeichnung (oder eine Reihe von Bezeichnungen) zu rekonstruieren, die man für die Wahrnehmung von Begriffen oder Wörtern einer anderen Sprache und einer anderen Kultur (Abkürzungen, Neologismen und Realien) oder sogar Sachen innerhalb der eigenen Kultur (Archaismen, Dialektismen) für wichtig hält. Die Philologin Mariana Sokol ist überzeugt, dass „zusätzliche paratextuelle Elemente eines literarischen Textes zur Schaffung einer solchen kommunikativ-paratextuellen Situation beitragen, in der sich die Absicht des Autors nach einer angemessenen Interpretation seines Werkes verwirklicht / realisiert" (Сокол 2009: 293). Die Aufgabe des Übersetzers besteht darin, alle Elemente des Paratextes so angemessen wie möglich zu übersetzen, da sie die Idee des Werkes enthalten und in der Sprache der modernen Linguopoetik wird das als Megakonzept bezeichnet (Бойко 1989: 14).

Die Analyse des Gebrauchs und des Umgangs mit den Fußnoten und Anmerkungen in der Übersetzung lässt uns schlussfolgern, dass es sich im Roman „Der Papierjunge" hauptsächlich um Realien, Dialekte und theologische Fachsprache handelt. Es ist vom Interesse, einige Beispiele zu betrachten, die die Übersetzungsstrategie von Maria Weissenböck veranschaulichen. Man kann grundsätzlich von drei Strategien sprechen: wenn paratextuelle Elemente übersetzt wurden, wenn sie in der Übersetzung verschwinden und wenn sie im Original nicht enthalten sind und in der Übersetzung hinzugefügt wurden.

Im Original gibt es eine große Anzahl der Dialektismen aus der Dnister-Region, und viele Wörter, die dazu gehören, stammen etymologisch aus dem Deutschen. In diesem Fall braucht man keine zusätzlichen Kommentare auf Deutsch. In einigen Fällen lehnt die Übersetzerin Fußnoten ab, verwendet jedoch keine standartsprachigen Entsprechungen mehr, sondern greift nach veralteten Wörtern oder Dialekten. Noch eine Strategie, mit der die Übersetzerin gearbeitet hat, basiert auf dem Verzicht auf Markierung der soziokulturellen Merkmale, indem sie standartsprachige Entsprechungen verwendet. Eine weitere Gruppe von Fußnoten sind diejenigen, die sowohl im Original als auch in der Übersetzung zu finden sind. Zu diesen Wörtern, die Erklärung brauchen, gehören zuallererst die theologische Fachsprache und Wörter, die sich auf jüdische Riten beziehen und in der Übersetzung sie teilweise übersetzt teilweise lokalisiert sind. Fußnoten zu den kulturellen Merkmalen der zeitgenössischen ukrainischen Kultur werden sehr präzise ins Deutsche übersetzt. Die letzte Gruppe umfasst die Fußnoten und Anmerkungen, die nicht im Originaltext zu finden sind. Aufgrund der Probleme bei der Übersetzung von Realien benutzt die Übersetzerin

eine solche Methode, Paratext ins Werk einzuführen, d.h. Fußnoten und Anmerkungen zu erstellen. Also, um die Namen der nationalen ukrainischen Gerichte, ukrainische Symbole oder Realien im Zusammenhang mit der Kirche zu erklären, greift die Übersetzerin nach paratextuellen Elementen.

Schlussfolgernd lässt sich sagen, dass Paratexte ein wesentlicher Bestandteil des Kunstwerks sind. Sie ergänzen es und machen es klarer, aber gleichzeitig stellen den Übersetzer vor immer neue Herausforderungen und ermutigen ihn immer, über die Methoden seiner Übersetzung nachzudenken. Diese hängen von der Vision des Autors und von der Kultur ab, für die der Text präsentiert wird. Paratexte sind oft kulturell verwandt und Übersetzung existiert nicht ohne kulturelle Transformationen, so dass diese drei Begriffe eng miteinander verbunden sind. Schließlich besteht das Hauptprinzip der Übersetzung nicht nur darin, den Text zu übersetzen, sondern ihn für eine andere Kultur verständlich zu machen und Paratexte sind dabei immer hilfreich.

References:

1. Genette G. Paratexte: Das Buch vom Beiwerk des Buches. Suhrkamp Verlag; 7 Auflage, 2001 [1987]. S. 54.
2. Сокол М. Примітка та коментар у системі інтертекстуалізації // Волинь філологічна : текст і контекст. Інтертекстуальність у системі художньо-філософського мислення : теоретичні й історико-літературні виміри : зб. наук. пр. 2009. С. 293.
3. Бойко Л. Б. Особенности функционирования заглавий в текстах с различными коммуникативными заданиями: автореф. дис. канд. филол. / ОГУ им. И. И. Мечникова. 1989. С. 14.
4. Андрухович С. Фелікс Австрія [Текст] : роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. 288 с.
5. Andruchovyc S. Der Papierjunge : Roman; aus dem Ukrainischen übersetzt von Maria Weissenböck. Salzburg ; Wien : Residenz Verlag, [2016].

Марта Карп

МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА АНАЛІЗУ ЗАСОБІВ КОГЕЗІЇ І КОГЕРЕНТНОСТІ В АНГЛІЙСЬКИХ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗКАХ

Англійська мультимодальна літературна казка (далі АМЛК) Філіпа Арда – це сучасна чарівна літературна казка, що ґрунтується на симбіозі філософської казки та казки-гри, ознаками якої є звернення до міфології й фольклору; осучаснений чарівно-казковий хронотоп; підвищений ступінь психологізму: перетворення персонажів із системи "знаків" на систему "образів", яка вирішує конфлікт казки (протистояння протагоніста (дитини) й антагоніста (дорослого), наявність другорядних персонажів); "подвійне побутування": поверхневий казковий і прихований філософський рівні прочитання; ігрове начало: візуалізації та копіювання

реального світу, поєднання суб'єктивності й об'єктивності сприйняття подій, уведення образу наратора. АМЛК Філіпа Арда віддзеркалює стан сучасної літератури, тенденції суспільного життя, являє собою етап еволюції казкового жанру, оскільки активно "експлуатує" мультимодальні вербальні та невербальні канали подання інформації для різноманітного сенсорного сприйняття художньо-літературного твору.

Контамінована когезія на противагу лінгвальній когезії – це зв'язок засобів вербального складника (далі ВС) і невербального складника (далі НС), коли інтерпретація засобів ВС у тексті АМЛК залежить від засобів НС і навпаки. Відповідно засоби лінгвальної когезії контамінуються у результаті зрощення та схрещення ВС і НС, яке результується у нижченаведеному: контамінова референція поєднує семіотично неоднорідні складники тексту АМЛК, установлює зв'язки між мовними та немовними одиницями, коли семантична / іконічна (паграфемна / графічна) інтерпретація однієї з них здійснюється шляхом співвіднесення з референтним значенням іншої; контамінована субституція передбачає заміну цілої групи слів або речень іконічними та паграфемними / графічними засобами через мультимодальні канали подання інформації; контамінований еліпсис – це опущення одного з компонентів у системі засобів НС із метою надати повідомлюваному більшої виразності, динамічності; контамінована кон'юнкція – це встановлення зв'язку між ВС і НС для маніфестації кореляції між ними; контамінована лексична когезія актуалізується у процесі взаємного поглинання повторювальних засобів ВС засобами іконічного складника (далі ІС), паграфемного складника (далі ПС) / графічного складника (далі ГС).

Контамінована когерентність тексту АМЛК забезпечується інтеграцією засобів ВС та НС, зумовлює розгляд мультимодального художнього прозового тексту (далі МХПТ) як макрознака (Я.С. Петефі) у співвідношенні з текстемою чи мовленнєвим жанром на рівні текстової парадигматики. Тематична структура тексту АМЛК характеризується контамінацією тематичних прогресій: лінійної прогресії, прогресії з наскрізною темою, прогресії з похідною темою, прогресії з розщепленою темою, прогресії з тематичним стрибком (М. Ґадесі). Актуалізація невербального візуального каналу сприйняття інформації залежить від типу тематичної прогресії: лінійна прогресія передбачає домінування вербального складника над іконічним; прогресія з наскрізною темою, прогресія з похідними темами та прогресія з розщепленою темою передбачають балансування/рівноправність між ВС та ІС; прогресія з тематичним стрибком передбачає превалювання ІС над ВС. Вербальний складник переважає в сталій структурі (тема → рема) тематичної лінійної прогресії, яка функціонує за певними правилами. Іконічний складник переважає в динамічній структурі прогресії з тематичним стрибком.

У тексті АМЛК структури іконічного і вербального складників розглядаються в синтаксичному, семантичному й прагматичному аспектах семіотики, ос-

кільки вони беруть участь в інформаційних процесах, виконуючи репрезентативні та комунікативні функції. У синтаксичному аспекті в структурі іконічного складника будуються відношення в безперервному зворотному просторі на відміну від лінійно впорядкованих знаків ВС з їхньою незворотною послідовністю. В семантичному аспекті іконічний складник моделює свій об'єкт у порівнянні з вербальним складником, який позначає його. У прагматичному аспекті ІС впливає на адресата за рахунок того, що показує об'єкти (його план вираження та план змісту розраховані на візуальне сприйняття) на противагу ВС, який описує, розповідає про об'єкти (Ґ. Р. Кресс, Т. ван Льовен).

Отож інтегральний потенціал семіотики та наратології актуалізувався в теорії мультимодальності. Мультимодальність використовує декілька засобів у створенні семіотичного продукту чи явища з урахуванням способу поєднання цих засобів, які можуть підсилювати один одного, виконувати додаткові ролі чи бути ієрархічно впорядкованими. Семіотико-наративний аналіз мультимодальності зосереджено на інтеракції між ВС (мовою), ІС (зображенням) та ПС/ГС (шрифтовою графікою) для утворення єдиного смислу в тексті англійської мультимодальної літературної казки.

Література:

1. Kress G. R., Leeuwen T., van. Reading Images. The Grammar of Visual Design. Great Britain: Edmundsbury Press Limited, 1996. 288 p.
2. Kress G. R., Leeuwen T., van. Multimodal Discourse: The modes and media of contemporary communication. Bloomsbury Academic, 2001. 142 p.
3. Petöfi J. S. Language as a Written Medium: Text / ed. by N. Collinge // An Encyclopaedia of Language. London: Routledge; New York: Routledge, 1990. P. 207–243.
4. Thematic Development in English Texts / ed. by Mohsen Ghadessy. London; New York: Pinter Publishers, 1995. 276 p. (Open Linguistics Series).

Христина Качак

СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНОГО РЕПОРТАЖУ ЙОЗЕФА РОТА

Творчість письменника і журналіста Йозефа Рота – яскравий приклад синтезу літератури та публіцистики. Поряд із Еґоном Ервіном Кішом і Максом Вінтером він належить до визначних представників літературного репортажу, гібридної форми, яка містить ознаки цих двох систем.

Тож метою дослідження є окреслення і співставлення специфічних рис вибраних репортажів Йозефа Рота з основними ознаками жанру, визначення їхнього впливу на літературно-репортажний текст.

Мойсей Йозеф Рот (Moses Joseph Roth, 1894–1939) – визначний австрійський письменник, автор романів «Йов: Роман простого чоловіка» («Hiob.

Roman eines einfachen Mannes,», 1930), «Марш Радецького» («Radetzkymarsch», 1932), «Гробівець капуцинів» («Die Kapuzinergruft», 1938) та інших. Його ім'я відоме також у журналістиці і згадується поряд із Гайнріхом Гайне, Куртом Тухольським і Еґоном Ервіном Кішем. Деякі репортажі Йозефа Рота можна окреслити як подорожні, адже потреба у нових журналістських матеріалах змушувала автора до подорожей, зокрема Україною, Албанією, Росією, Польщею й Італією. У 1925 та 1926 роках Йозеф Рот працював іноземним кореспондентом газети «Frankfurter Zeitung» у Парижі. Його підхід – як колумніста і репортера – переконливо ілюструє функціональні можливості літературної журналістики як альтернативи майнстрімовій журналістиці, зазначає Тобіас Ебевайн у своїй праці «Інша журналістика» («Der „andere" Journalismus: Verselbständigung und Differenzierung an der Grenze von Journalismus und Literatur», 2015) [1, с. 12]. Репортажі Йозефа Рота, не в останню чергу завдяки художній майстерності автора, залишаються цікавими і для сучасного читача.

Літературний репортаж приваблював письменника Йозефа Рота актуальністю публіцистичного письма і можливістю розширити оповідний репертуар літератури завдяки журналістській оповіді. Як наслідок, письменницька і журналістська діяльності органічно поєдналися у його творчості.

Літературний репортаж – жанр, який базується на конкретних фактах і відтворює перед читачем реальні події, не виключаючи при цьому суб'єктивного аспекту сприйняття і домінування особи репортера, що забезпечує автору значно більше свободи. Ця свобода знаходить своє відображення у більшому обсязі і особливому мовно-стилістичному оформленні тексту, що забезпечує йому актуальність упродовж тривалого часу [2; 3; 4]. Узагальнюючи ознаки літературного репортажу, Олеся Яремчук називає також ефект присутності, який переносить читача на місце подій, деталізацію, кінематографічність, простоту мови і глибоке дослідження теми, в центрі якої – історія людини [14, с. 96]. Попри наявність у репортажах Йозефа Рота загальних ознак літературного репортажу, можна спостерігати і його специфічні риси. Деякі з них виокремлені в результаті аналізу репортажів «Die Grenze», «Deutsch-Kreuz», «Kaffeehausfrühling», «Der Marktplatz der Kettenhändler», «In und außer Dienst», «Volkscafé», «Artisten», «Lyon».

Йозеф Рот не лише показує читачеві події, детально описуючи, що, де і з ким відбувається. Іманентною ознакою його репортажів є безпосереднє звернення до реципієнта. Автор використовує при цьому форму другої особи однини і множити:

„Seht hin! Dort streiten zwei Händler um die wuchtige Gestalt eines biederen Landmannes" [7, с. 67],

„Und oft glaubt man, auf dem Vorwärtsmarsche etwas liegengelassen und vergessen zu haben, und dann, urplötzlich, an einer beliebigen Stelle deiner Landstraße, siehst du es wieder vor dir, als wärest du rückwärts geschritten" [6, с. 130].

Часто у літературних репортажах задля забезпечення об'єктивності і відповідності дійсності чітко вказуються місця (назви міст, сіл, вулиць), де

відбувається подія. Йозеф Рот однак нерідко відмовляється від такої конкретизації. Яскравим прикладом слугує репортаж «Der Marktplatz der Kettenhändler», в якому автор акцентує на місці дії за допомогою анафори, повторюючи тільки прислівник «тут»:

„Hier ist der Ursprung des Übels. Hier rundet sich das erste Glied der endlos langen Kette. Hier kauft man die Lebensmittel »aus erster Hand«. Von hier aus ergießt sich der dünne und ach so kostbare Strom von Milch, Eiern und Butter in die Straßen und wenigen Häuser der Stadt. Wo das ist, will ich nicht verraten" [7, c. 65].

Такий прийом допомагає заінтригувати читача, підсилити напругу. Автор не задовольняє читацької допитливості і наприкінці тексту, пояснюючи це турботою про самого читача. Ніби відповідь на питання, читаємо:

„Wo das ist? Wie gesagt, vor einem Bahnhof in nächster Stadtnähe. Mehr mitzuteilen ist gefährlich für den Verräter und überflüssig für den Leser" [7, c. 67].

Так само чинить автор і з іменами дійових осіб. Незважаючи на те, що в центрі літературного репортажу, зазвичай, є історія людини чи групи людей, імена яких відомі, у репортажному тексті «Volkscafé», який розповідає про історію закладу, його відвідувачі зібрані під неозначено-особовим займенником «man»:

„In diesem Kaffeehaus bekommt man um billiges Geld, um sehr billiges Geld, einen weißen Kaffee(...) Den Kaffee trinkt man aus dickbäuchigen Porzellantassen, die mit ihren vielen vernarbten Rissen und Sprüngen geradezu aussehen wie Korpsstudentengesichter" [13, c. 201].

Непересічну роль у репортажах Йозефа Рота відіграє репрезентація акустичного аспекту як засобу ідентифікації, визначення приналежності до певної спільноти. У репортажі «Deutsch-Kreuz» процитовані рядки із пісні, баварсько-австрійської пісенної форми Gstanz, що надало тексту колоритного забарвлення:

„Von da Nah und von da Fean
Lod' ma olli ein, an jedn gseg ma gean.
Ochzig Hella is Eintrittsgöld
Des wegn is a nit gfölt.
Denn wou spült d'Neuhausa Musi
Dou is a Hetz, a Gschpusi" [8, c. 113].

Варто зауважити, що у проаналізованих репортажах відсутній яскраво виражений документальний рівень, який передбачає інтеграцію у текст довідкової інформації. Автор не вдається до використання документів, чисел чи інших додаткових джерел, які моли б підтвердити сказане, а подає тільки загальну інформацію:

„Lyon ist eine alte Stadt, es ist 43 Jahre vor Christi Geburt gegründet worden" [12, c. 427].

Незважаючи на те, що в літературних репортажах спостерігається характерна для цього жанру оповідь від першої особи однини, наратор у Йозефа Рота не персональний (виконує роль спостерігача, кореспондента, свідка), а всезнаючий, аукторіальний.

Отже, перелічені специфічні риси літературних репортажів Йозефа Рота, хоч і відрізняють його від інших представників жанру, проте не виходять з парадигми літературно-репортажного тексту, натомість надають йому авторської індивідуальності і створюють унікальну систему, спрямовану на читача.

Література:

1. Eberwein T. Der „andere" Journalismus: Verselbständigung und Differenzierung an der Grenze von Journalismus und Literatur // Medien & Zeit. Jg. 30. Nr. 1, 2015. S. 5-16.
2. Geisler M. Die literarische Reportage in Deutschland: Möglichkeiten und Grenzen eines operativen Genres. Königstein/Taunus: Scriptor Verlag, 1982. 428 S.
3. Haller M. Die Reportage. Theorie und Praxis des Erzähljournalismus. Köln: Herbert von Halem Verlag, 2020. 312 C.
4. Kostenzer C. Die literarische Reportage: Über eine hybride Form zwischen Journalismus und Literatur. Innsbruck: Studien Verlag, 2009. 193 S.
5. Opitz F. Literarische Journalisten – Journalistische Literaten: Autorschaft und Inszenierungspraktiken bei Joseph Roth und Tom Wolfe. Bielefeld: transcript Verlag, 2021. 318 S.
6. Roth J. Artisten. Das journalistische Werk: Bd. 1: Das journalistische Werk 1915–1923. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1989. S. 230-233.
7. Roth J. Der Marktplatz der Kettenhändler. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1989. Das journalistische Werk: Bd. 1: Das journalistische Werk 1915–1923. S. 65-67.
8. Roth J. Deutsch-Kreuz. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1989. Das journalistische Werk: Bd. 1: Das journalistische Werk 1915–1923. S. 113-114.
9. Roth J. Die Grenze. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1989. Das journalistische Werk: Bd. 1: Das journalistische Werk 1915–1923. S. 100-103.
10. Roth J. In und außer Dienst. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1989. Das journalistische Werk: Bd. 1: Das journalistische Werk 1915–1923. S. 43-44.
11. Roth J. Kaffeehausfrühling. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1989. Das journalistische Werk: Bd. 1: Das journalistische Werk 1915–1923. S. 32-34.
12. Roth J. Lyon. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1990. Das journalistische Werk: Bd. 2: Das journalistische Werk 1924–1928. S. 427-429.
13. Roth J. Volkscafé. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1989. Das journalistische Werk: Bd. 1: Das journalistische Werk 1915–1923. S. 200-203.
14. Яремчук О. Факт проти вигадки у літературному репортажі // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика, 2018. Вип. 44. С. 95-100.

Ярина Кільо, Алла Паславська

МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ЗАБОРОНИ У НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Попри важливу роль кіноіндустрії у культурному житті кожної національної культури, науковий інтерес до її продуктів, зокрема до якості перекладу фільмів в українському перекладознавстві доволі обмежений. Ще меншу увагу приділено особливостям аудіовізуального перекладу універсальних мовних категорій.

Однією з таких універсальних категорій є заперечення, яке розглядають у рамках граматичного, семантичного, синтаксичного чи лінгво-прагматичного підходів. Комплексність цієї категорії зумовлює необхідність виокремлювати різні сфери її дії. Окрім того варто розрізняти заперечення як семантичну категорію (Negation) і заперечування (Negierung) як мовленнєву дію (М. Квайн, В. Кюршнер, А. Паславська, Й. Якобс та ін.)

Безпосереднім об'єктом дослідження виступає заборона як різновид заперечування. Заборону (Verbot) трактуємо як МА з ілокутивною метою спонукати слухача не робити чогось та можливою експлікацією змісту МА за допомогою дефініції "не дозволяється, що p". Перлокутивний ефект заборони полягає у дотриманні адресатом певної поведінки.

Матеріалом дослідження слугували вербальні та невербальні засоби реалізації заборони у німецьких фільмах з українськими субтитрами та дублюванням 2021, 2020 та 2013 років загальною тривалістю 427 хв.

Залежно від особливостей мовного чи немовного вираження заборони виокремлено три групи: вербальну (за допомогою слів), невербальну (за допомогою рухів і дотиків) та вербально-невербальну.

Встановлено, що вербальна заборона буває (не)прямою експліцитною та (не)прямою імпліцитною. Невербальна заборона реалізується за допомогою акустичної групи (екстралінгвістика, просодика), оптичної (кінесика), тактильно-кінестетичної (такесика). Вербально-невербальна заборона здійснюється шляхом поєднання вербальних та невербальних засобів. Виявлено, що у вербальній реалізації експліцитна заборона вживається частіше, ніж імпліцитна; а в невербальній переважає оптична група.

У результаті здійсненого перекладознавчого аналізу виявлено відмінності в реалізації заборони в обох мовах, що зумовлено особливостями морфологічної будови німецької та української мов, перекладацькими трансформаціями, культурними відмінностями між носіями німецької та української мов, а також часовими та просторовими обмеженнями, які накладає аудіовізуальний переклад. Спільні ознаки зумовлені універсальним характером заперечування як мовленнєвого акту.

Література:

1. Паславська А. Й. Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування. Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 290 с.
2. Крайник О. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри заперечення в сучасній німецькій мові: дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Львів. нац. ун-т. ім. Івана Франка. Львів, 2017. 213 с.
3. Мельник А. В. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних анімаційних фільмів (на матеріалі української, німецької та англійської мов): дис. … канд. філол. наук: 10.02.16 / Київ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка. К.. 2013. 229 с.
4. Heinemann W. Negation und Negierung. Handlungstheoretische Aspekte einer linguistischen Kategorie. Leipzig: Veb Verlag Enzyklopädie, 1983. 285 S.

Svitlana Kohut

MORPHOPRAGMATICS OF AUGMENTATIVES IN ENGLISH

It is common knowledge that augmentatives represent a marked category whereas diminutives are classified as an unmarked category (W. H. Dressler and L. M. Barbaresi). These two phenomena have been analyzed through the prism of cross-linguistic representation and, therefore, scholars have arrived at several important conclusions. Firstly, some researchers believe that "the presence of an augmentative implies the presence of a diminutive, but not vice versa" (P. Schneider). Secondly, if a language has both augmentatives and diminutives, augmentatives are much less frequent than diminutives (B. Volek, Z. Klimaszewska). Thirdly, the languages that have rules of diminutive and augmentative formation, have more rules of diminutive formation, i.e. have more diminutive than augmentative affixes (L. Spitzer).

Contrary to diminutives, English augmentatives have long been denied as a full-fledged linguistic phenomenon (e.g. E. Mednikova). However, the results of our research allow us to disprove such a categorical statement and claim that the English language does have augmentatives, though not so numerous as diminutives, but nonetheless rich semantically and pragmatically. Another conclusion concerns the number of affixes representing augmentativity. More specifically, prefixes with the given seme considerably outnumber suffixes containing the seme under analysis.

Universally, augmentative and diminutive affixes are classified as evaluative affixes and refer to a complex language phenomenon lying within the scope of morphology and semantics. However, recent linguistic works have proven that in this particular case morphology is capable of a direct interface with pragmatics, not only mediated through its semantics. Therefore, certain morphological patterns "may generate autonomous pragmatic meanings, independently of their denotative power" (W. Dressler, L. M. Barbaresi).

Cross-linguistically, unlike diminutives that are usually associated with 'small', augmentatives are linked with the basic meaning 'big'. Even so, the range of meanings augmentatives have in English, cannot be restricted to 'bigness'. Thus, we can claim along with K. Schneider that "the meaning of an augmentative form seems to be purely additive one, consisting of the meaning of the base word plus the component(s) [+ 'large' (+ 'attitude')]" expressed by the affix (K. Schneider).

The ambiguous nature of smallness (i.e. it can denote positive and negative attitude) results in the fact that diminutives can have either appreciative or depreciative meaning. Likewise, augmentatives can also be characterized by both appreciative or depreciative meanings, though depreciation tends to dominate. However, it proves to be slightly different in some other languages, for instance, Italian, where augmentatives are extensively used in child-centred speech situations and naturally do not refer to depreciation. Strange enough, in the material we have analyzed (basically English non-fiction, not child-oriented speech) augmentatives still tend to convey positive and negative attitude almost in equal proportions.

Apart from the core meaning 'big', words containing augmentative prefixes and suffixes can have the following meanings:

1. Excessiveness.

Lexemes with the prefix over- seem to belong to the most numerous class of prefixed augmentatives. In their semantic structure the seme of 'excessiveness' appears to be rather vivid, often having depreciative component:

e.g. He said evidence shows tightly controlled companies are more likely to wasteful acquisitions, overpay employees and spend unnecessarily on capital expenditures.

(to overpay – to pay somebody too much; to pay somebody more than their work is worth (Oxford Advanced Learner's Dictionary)

In this respect we have to mention suffixoids –intensive and -rich, which also convey an excessive level of something:

e.g. To put it differently, observe that before unbundling, manufacturing involved a collection of labour-intensive stages and knowledge-intensive stages.

Berenice is guilt-ridden over the small boy's death, recollecting how, when he gave voice to his illness, she hushed him.

(labour-intensive – requiring more effort than usual; guilt-ridden – full of guilt (OALD))

2. Undue / unjustified degree.

The prefix over- sometimes acquires the meaning of undue or unjustified degree, which is also excessive and denotes depreciation:

e.g. The first time she performed, she gives an almost overemotional speech full of pain and righteousness, and then storms out at the end.

(overemotional – excessively or unduly emotional (OALD))

Another suffix potentially conveying an undue level of something is –ose:

e.g. He was, I think, more verbose than he should have been, but as you suggest, he "held serve" – and in this context, that counts as a win.

(verbose – using or containing more words than are needed (OALD))

3. Reaching the maximum level of degree.

Unlike in Ukrainian, for instance, in modern English prefixes ultra- and hyper- are quite productively attached to adjectives, whereas out- is added to a verb base, giving to them the meaning of 'exceeding the limits of something' or 'reaching the maximum degree of a certain quality'. Unlike over-, ultra- and hyper- can generally form new words with positive attitude:

e.g. Hadid has built everything from an art museum in Cincinnati to an ultramodern BMW plant in Germany.

(ultramodern – extremely modern (OALD))

The majority of words with hyper- are restricted to the medical sphere of use, meaning 'abnormal', but currently the prefix demonstrates powerful potential in forming new words with the opposite, i.e. positive meaning:

e.g. My diet right now is mostly proteins with a little carbs but since you are hyperright now it should be the other way around.

(hyperright – absolutely right (OALD))

The polysemantic prefix out- most fully reveals augmentativity in verbs which signify 'having outstanding abilities':

e.g. I speak here of good days which luckily by now, far outnumber the bad days memory days no matter how hard you try the blame and self-loathing comes to eat you alive and the only solace you find is through the thing that you have hated for so long and now are trying to find peace with.

(to outnumber – to be greater in number than (OALD))

Analysis of the derivatives with prefixes has revealed ample synonymous rows of lexemes containing morphemes hyper-, ultra-, mega-, super- and supra-. In modern English one may equally use supersensitive – suprasensitive – hypersensitive, supermarket – hypermarket, superstore – megastore, ultrasonic – supersonic, superstar – megastar etc. The above-mentioned prefixes play an important role in producing English neologisms, for instance, mega-agency, megabrains, mega-celebrity, megapowerful, megarich, megamotivated, megaevent, megamansion, megathreat; superpower, supership; hypercompetitive, hyperconscientious, hyperdriver, hypergrowth, hyperpower, hyperunemployment and many others.

Therefore, the given paper aimed at providing the most vivid highlights of morphological value of key affixes attached to words usually designated as augmentatives in English. Beyond any doubt, the list of affixes classified as augmentative affixes can and should be extended, since augmentatives formed by similar patterns are coined in English day after day. One more significant conclusion concerns the fact that augmentative affixes in English do not necessarily have to be counterparts to diminutive-forming affixes in terms of positive or negative attitude or evaluation, as augmentatives are almost equally appreciative and depreciative.

References

1. Diminutives and Augmentatives in the Languages of the World // Lexis : A Journal in English Lexicology. 2011. Issue 6. URL : https://journals.openedition.org/lexis/396
2. Dressler W. U., Barbaresi L. M. Pragmatics and Morphology : Morphopragmatics // The Oxford Handbook of Pragmatics / Ed. by Y. Huang. Oxford: OUP, 2017.
3. Schneider K. P. Diminutives in English. Tűbingen : Max Niemeyer Verlag, 2003.

Марія Козолуп

РОЛЬ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ: ПОГЛЯД УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Письмо як вид навчальної діяльності посідає значне місце у програмах підготовки фахівців усіх рівнів вищої освіти як українських, так і закордонних університетів. Численні дослідження, передусім закордонних науковців, доводять, що академічне письмо є не лише комплексом комунікативних умінь і навичок, але й потужним інструментом навчання та когнітивного розвитку студента, засобом його

соціалізації в академічних та фахових спільнотах. Видається очевидним, що обсяги та складність академічного письма повинні зростати з кожним роком та рівнем навчання у ЗВО. Цей факт береться до уваги при укладенні програм підготовки фахівців, розробленні навчальних планів, створенні програм курсів навчальних дисциплін. Водночас не слід забувати, що центром навчального процесу є сам студент, а відтак, його розуміння та ставлення до цього процесу є важливим для досягнення цілей, які ставить перед собою університет. Сучасна закордонна наукова література містить численні дослідження, присвячені аналізу бачення та ставлення студента до різноманітних аспектів навчання, у тому числі до письма. Педагогічна наука України та інших пост-радянських держав практично не приділяла уваги дослідженням ролі академічного письма у навчальному процесі, тим більше не проводилося порівняльних досліджень досвіду навчальної письмової комунікації в університетах різних країн.

Дане дослідження було здійснене на базі Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна) та Варшавського університету (Польща). Метою роботи було поглянути на досвід та практику академічного письма у цих університетах очима студентів. Ми поставили завдання з'ясувати ставлення студентів до письмових видів діяльності в процесі навчання, зокрема дізнатися про їхнє розуміння ролі академічного письма у процесі розвитку фахівця, його значення у соціалізації до фахової спільноти, а також простежити емоційне ставлення до окремих аспектів письмової діяльності. Окремо, ми намагалися дізнатися, наскільки студенти обох університетів розуміють поняття академічної доброчесності, та як вони ставляться до проблеми плагіату.

У дослідженні взяли участь по 30 студентів магістратури педагогічних факультетів обох університетів. Основним методом дослідження стало письмове опитування, а інструментом – анкета, базована на шкалі Лікерта. Учасникам дослідження було запропоновано 30 тверджень, які стосувалися ролі академічного письма та різноманітних аспектів його навчання в університеті. Студентів попросили висловити своє погодження/ непогодження з даними твердженнями на основі 5-ти бальної шкали, де 5 означало «цілком погоджуюсь», 4 – «радше погоджуюсь», 3 – «важко сказати», 2 – «радше не погоджуюсь», 1 – «цілком не погоджуюсь». За змістом твердження було розділено на 4 групи: 1 – стосовно ролі письма у когнітивному розвитку та фаховому становленні студента, 2 – стосовно важливості опанування окремих жанрів академічного та дисциплінарного письма задля соціалізації до відповідних науково-фахових спільнот, 3 – стосовно різноманітних аспектів навчання академічного письма в університетській програмі, 4 – стосовно розуміння основних засад академічної доброчесності, ставлення до плагіату, вміння його уникати.

У результаті дослідження було з'ясовано: 1) студенти обох навчальних закладів слабо розуміють зв'язок між письмовою діяльністю та когнітивним розвитком, зокрема академічною успішністю в галузі спеціалізації та становленням фахівця;

2) попри те, що студенти обох університетів визнають існування прямого зв'язку між володінням комунікативними навичками і соціальним успіхом, вони висловили невпевненість щодо залежності між володінням письмовими жанрами фахової комунікації і майбутніми перспективами працевлаштування; 3) обидві групи респондентів виявили певні негативні упередження (apprehensions) стосовно виконання письмових завдань та висловили потребу у необхідності додаткового навчання академічного письма; 4) реакції студентів різних університетів на твердження, які стосувалися плагіату та його уникнення продемонстрували статистично значущу відмінність, що засвідчує кращу обізнаність польських студентів з проблемами плагіату та розуміння того, як із ним боротися.

Дане дослідження мало загальний характер і охоплювало широкий спектр питань, пов'язаних із використанням академічного письма у вищій освіті. Отримані результати можуть стимулювати подальші, більш конкретні дослідження у цій сфері, зокрема, з'ясування причин труднощів, які доводиться долати студентам, виконуючи письмові завдання в рамках університетських програм, уточнення якої саме допомоги та підтримки студенти очікують від університетів для покращення їх академічної грамотності тощо. Водночас, отримані результати не можуть бути репрезентативними з огляду на невеликий розмір вибірки, та той факт, що до опитування були залучені студенти лише двох університетів в одній галузі знань.

Наталія Коминська

ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ В РОМАНІ ТОНІ МОРРІСОН «ПІСНЯ СОЛОМОНА»

Тоні Моррісон – видатна афро-американська письменниця, лауреатка численних премій (Нобелівської, Пулітцерівської, Буккерівської та інших), значно збагатила літературну традицію США новими темами та мотивами. Її творчість привертає увагу критиків, літературознавців та дослідників зі всього світу, оскільки вона у своїх романах піднімає теми расизму, рабства, самоідентифікації, пошуку власної ідентичності афроамериканцями, які намагаються пристосуватися до життя в Америці. Також важливим для письменниці є жіноча доля, свідомість, самовираження, пошук жінкою себе на психологічному та соціальному тлі.

У романі «Пісня Соломона» Тоні Моррісон показує, як статус, раса, материнство, спільнота формує жіноче світосприйняття. Вона зображає жінок, які намагаються реалізувати себе у маскулінному суспільстві та показати світові, що вони не є слабшими за чоловіків. Як зазначає Лідія Єрмак: «Хоча чоловіки у її романах займають важливе місце, більша увага фокусується на важкому становищі жінки, її долі, проблемі розвитку її особистості, ролі у суспільному та сімейному житті» [1, с. 159]. І даний твір є прекрасним прикладом цього. Хоча письменниця обрала головним героєм роману афроамериканського хлопця

Мейкона Деда-молодшого, на прізвисько Молочник, вона анітрохи не применшила суть жіночих персонажів у цьому творі. Тоні Моррісон створила цілу гаму жіночих образів, через характери яких протиставила жіноче і чоловіче світобачення. Зосереджуючись на психології афроамериканки, авторка показала глибину жіночого характеру. Героїнями роману «Пісня Соломона» стали представниці однієї родини: Пілат, її дочка Реба і онука Агар та Рут (невістка Пілат) зі своїми двома дочками Корінтіас та Ліною.

Дослідниця творчості Тоні Моррісон Людмила Угляй зазначає, що «особливу відповідальність за визначення расової, культурної та ґендерної ідентичності Тоні Моррісон покладає на плечі чорношкірої жінки як носія афро-американської культури. Тому роль предка авторка переважно відводить літній чорношкірій жінці, підкреслюючи матріархальний лад афро-американської спільноти та надаючи своїм романам феміністичного дискурсу» [3, с. 157]. Саме таким персонажем в романі «Пісня Соломона» і виступає сестра Мейкона Деда-старшого – Пілат. Вона є непересічною особистістю, вольовою, самодостатньою і незалежною жінкою, з глибоким внутрішнім світом і духовною силою. Материнство відіграє ключову роль у її житті і тому на перше місце вона виводить свою дочку та онуку, яких і намагається захищати впродовж усього життя. Коханцю Реби, який підняв на неї руку Пілат сказала такі слова: «Жінки всі дурні, соколику, а матері – найдурніші… Матерям болить, коли хтось не любить їхніх дітей» [2] і приставила вістря ножа до його серця. Цим самим вона дала йому зрозуміти, що ніхто не має права ображати її дитину, адже за це понесе миттєве покарання. Вона ніколи не боялася чоловіків, навпаки чоловіки боялися її, адже вона мала стрижень і її важко було зламати.

Пілат, як і більшість жіночих персонажів у романах Тоні Моррісон, виховує дитину без допомоги чоловіка і зовсім цим не переймається. На превеликий подив односельчан та й самого батька дитини, вона відмовляється з ним одружуватися. Проте, цей вчинок не був викликаний її егоїзмом або якоюсь зверхністю, її охоплює страх, що він, а потім й всі інші дізнаються її таємницю (у Пілат не було пупка). В майбутньому вона хотіла зустріти коханого чоловіка, але все одно не знаходила гідної заміни батьку Реби. А потім вона й зовсім перестала боятися, що хтось побачить її фізіологічну особливість, її навіть веселило налякане лице чоловіків, коли вони бачили її гладкий живіт. І це доводить, що Пілат є сильною особистістю і вона не зважає на думку суспільства.

Проте, Пілат завжди турбував зв'язок між членами родини, вона вважала, що сім'я має виступати пріоритетом у житті кожного афроамериканця. Тому її так непокоїв розпад братової сім'ї і вона намагалася зберегти її за будь-яку ціну. Коли Рут завагітніла втретє, Мейкон одразу ж звелів їй позбутися плоду, але Пілат стала на її захист і підтримала бажання невістки зберегти дитину. За словами Рут «Без неї мені забракло б сили наполягти на своєму. Вона врятувала мені життя. І тобі теж, Мейконе» [2]. Ця ситуація показує, який глибокий зв'язок існує

між зовсім різними жінками, які роблять все, для досягнення спільної мети. Тоні Моррісон демонструє менталітет афроамериканців, підкреслює наскільки важливою умовою самореалізації для афро-американських жінок є їхня община, адже вони можуть покладатися лише одна на одну у цьому чоловічому суспільстві. У свій час жінки з острову допомогли Пілат народити і виховати її дочку Ребу, а зараз вона продовжила їхню справу і допомогла невістці.

Розкриваючи жіночі образи в даному романі, Тоні Моррісон хоче зобразити різних афро-американок, показати контраст між вільними і пригнобленими жінками, простежити як складеться їх доля і наголосити, що кожна жінка є унікальна. І наче, на противагу Пілат, письменниця змальовує дружину Мейкона – Рут. Порівнюючи цих двох жінок можна помітити, що шкіра Пілат була чорна, а у Рут – жовтувата, одяг Рут був вишуканий, елегантний, а Пілат носила звичайнісіньке плаття та ще й на голе тіло, гроші для Пілат не мали жодної ваги, вона легко розлучалася із зовнішніми атрибутами, а Рут не уявляла свого життя без них, вона була рабом матеріального світу як і її чоловік Мейкон. Єдине, що було спільне – «обидві мали тісний посмертний зв'язок зі своїми батьками та знаходили в цьому зв'язку підтримку й полегшення» [2]. З малечку Рут була сильно прив'язана до тата, жила під його опікою і пишалася цим. Проте, саме це і лякало, і дратувало її чоловіка водночас. Мейкон вважав це якимось хворобливим зв'язком і намагався його розірвати. Дізнавшись про смерть тестя Мекон одразу ж приїхав додому, хотів зайти в кімнату і попрощатися з ним, але Рут не дозволила йому цього зробити, адже він був у брудному одязі. Переодягнувшись Мейкон пройшов до кімнати і побачив дружину, яка лежала біля батькового тіла в ліжку і цілувала його, прощаючись з ним. І навіть після його смерті Рут продовжувала ходити до тата на кладовище, підтримуючи з ним духовний зв'язок. Одного разу, під час розмови з сином, вона так сказала про свого батька: «Багатьом було цікаво знати, жива я чи мертва, а тато переймався тим» [2].

Все життя Рут обертається навколо чоловіків, вона залежна від них, від їхньої думки, від їхніх дій. Спочатку ця залежність була від батька, потім не отримавши бажаної уваги від чоловіка, вона всю свою увагу приділила дітям, а особливо сину Мейкону Деду-молодшому. Проте, завдяки батьковим розповідям, він також соромився і деякою мірою зневажав свою матір. І навіть коли він захистив її від батька, то хотів показати йому свою силу і перевагу, а не врятувати маму.

Незважаючи на це, Рут продовжувала ідеалізувати свого сина і коли вона дізналася, що Агар хоче вбити Мейкона, вона страшенно розлютилася. Приїхавши до дому Пілат, Рут дочекалася Агар і сказала, що «якщо йому хоч волосок з голови спаде, то, Бог мені свідок, я скручу тобі в'язи» [2]. Ця фраза, сповнена гніву і відчаю, здивувала Агар, але водночас і викликала жіночу ревність. Дві жінки любили Мейкона понад усе, робили все, щоб привернути і втримати його увагу, а йому було повністю байдуже до них.

Агар ревнувала Молочника до матері та й до інших жінок, які були біля нього. Її кохання було коханням анаконди, яке здавлювало її зсередини і зводило з розуму. Цю ревність вона не могла перебороти, а, можливо і не хотіла, адже вважала, що все її життя пов'язане з Мейконом-молодшим. А коли він її покинув, Агар почала його переслідувати і вирішила, що краще його вбити ніж віддати іншій жінці.

Її персонаж є ще одним прикладом того як чоловіки у цьому романі впливають на жінок, тиснуть на них і змінюють їх під свої бажання. Адже до знайомства з Мейконом Агар вважала себе найкращою і найкрасивішою, бабуся Пілат і мама Реба обожнювали дитину, виконували всі її забаганки і тому Агар росла впевненою в собі дівчиною, яка бачила свою перевагу над чоловіками і пишалася цим. Коли Молочник закохався в Агар, вона довгий час не зважала на нього, інколи підсміювалася, інколи дражнила. Проте, Мейкон добився її і за дванадцять років настільки прив'язав її до себе, що після розставання Агар повністю втратила свою ідентичність. Вона не могла змиритися з тим, що хтось її не любить, почала вважати себе потворною, з надто чорною шкірою і жахливо кучерявим волоссям.

Зрада Молочника перевернула усе її життя і завдала сильного морального болю, який вона так і не змогла пережити. Агар не була схожа на свою маму та бабусю «Не така сильна, як Пілат, і не така простодушна, як Реба. Не могла жити так, як вони. Потребувала того, що потребують чи не всі темношкірі дівчата: мамок, бабусеньок, тітоньок, сестричок, сусідоньків, подружок, учителів недільної школи – всього того, що давало б їй наснагу, якої вимагало саме життя, і кріпило дух» [2]. Цією ситуацією Тоні Моррісон ще раз привертає увагу читачів до того факту, що афро-американкам потрібна жіноча община, щоб вижити у цьому домінуючому чоловічому світі. Адже жінки є підтримкою один для одної, і як колись Пілат допомогла Рут, так і цього разу хтось би допоміг Агар вийти з депресії, віднайти себе і почати нове життя, але цього не трапилося.

Спостерігаючи за героїнями роману «Пісня Соломона» можна простежити, як події та інші персонажі твору впливають на жіноче світосприйняття, змінюють їх, роблять їх сильнішими або ж навпаки руйнують їхню особистість. Даний роман є чудовим прикладом того, як герої намагаються дати відповідь на питання «Хто я?», зрозуміти себе, свою причетність до певного роду, статі, віднайти свою ідентичність. Адже потреба людини в ідентичності виходить за значимістю на одне з перших місць сьогодення, спонукає до роздумів та дискусій.

Література:

1. Єрмак Л. Літературно-критична рецепція романів Т. Моррісон «Пісня Соломона» та «Улюблена» // Studia Methodologica : [науковий збірник]. Тернопіль : ТНПУ, 2013. Вип. 35 : Поетика лірики : зб. наук. праць пам'яті доктора філол. наук., професора Т. Волкової. С. 158-164.
2. Моррісон Т. «Пісня Соломона». К.: Юніверс, 2007. URL: coollib.com/b/468490-toni-morrison-pisnya-solomona/read
3. Угляй Л. В. Психологізм прози Тоні Моррісон : дис. … канд. філол. наук. К., 2017. 231 с.

Ігор Кондратишин

АВГУСТИН ПРО ПЕРЕКЛАД БІБЛІЇ

Августин ніколи не ставив собі за мету створювати і розвивати перекладацьку науку – його рекомендації, як правило, перебували в контексті герменевтичних настанов. Приміром, коли на початку третього розділу трактату «Про християнське вчення» єпископ з Гіппона дає поради, якими якостями повинен володіти інтерпретатор Біблії, то вони звучать і як поради для перекладачів. І слово «interpretari» він уживає в різних значеннях – і як «інтерпретувати», і як «пояснювати», і як «перекладати».

Святе Письмо – Боже послання людям, яким за Божим задумом лікуються духовні хвороби людства, – як відомо, промовляє різними мовами А тому розповсюдження християнства, дієва сила його головної Книги – це не тільки релігійне, теологічне чи культурологічне питання, це і проблема перекладознавча. Звідси – особливі вимоги до перекладу Біблії.

При перекладі важливо зберегти повноту змісту слова Божого.. У Святому Письмі, наголошує Августин, є багато загадкових рядків, незрозумілих для неуважного і лінивого читача. Це зроблено Богом навмисне – для того, щоб людина працею і наполегливістю поборола гріх гордині.

Мовні проблеми перекладу, якими важливими вони б не були, в уявленні Августина, все ж, поступаються за важливістю іншим вимогам перед перекладачем. Найголовніша з них – наявність у нього страху Божого і просвітлення[1]. Також Августинове непохитне переконання щодо вищості духа над буквою можна відчути, наприклад, у «Сповіді», де він розважає над алегоричним значенням слів «плодіться і розмножуйтесь» (Буття 1,29): «Я знаю, що те саме поняття, яке дух розуміє на один лад, матеріальними образами[2] може бути виражене на тисячні лади, а з другого боку, дух сприймає на тисячні лади поняття, що його такий образ означає на один лад. Дивись на просте поняття любові до Бога й любові до ближнього. Скільки ж то різних символів, яка безліч мов, – а в кожній мові яка безліч зворотів, щоб висловити це у чуттєвій формі! У такому значенні зростають і множаться живі плоди вод[3]!

Августин наголошує на браку точної відповідності між значенням, ще не висловленим жодною мовою і його артикульованою формою. Ця невідповідність завжди випливає з багатства духа і бідності мовних засобів для його вираження. Багатство духа – це і коли одне об'ємне значення духа виливається в множинність його словесних виражень, і коли множинність духовних значень

---

[1] Saint Augustine. On Christian Doctrine / Transl. by D.W. Robertson. New Jersey: Prenyice Hall, 1997. III, 27, 38.

[2] Тобто знаками. В цитованому перекладі друкарські огріхи – відсутність коми після слова «лад» і її наявність після слова «образами» – утруднюють розуміння Августинової думки.

[3] Святий Августин. Сповідь / пер. з лат. Ю. Мушака. К.: Основи, 2008. XIII, 24, 36.

передається одним матеріальним словом. З цього випливає, що і в одному, і в іншому випадку словесне вираження лише частково віддає те, що має на увазі розум. А тому при інтерпретації цих виразів треба виходити з передумови, що важливо не те, що слово чи вираз означає, а те, що в нього вклав дух.

Ще однією нагальною вимогою є знання речей. Під останніми Августин розуміє знання мови оригіналу і мови перекладу, а також звичаїв і традицій народів, які говорять цими мовами. Наприклад, каже Августин, переклад географічних назв, таких, як Сілоам, Єрусалим, Сіон, Синай, Єрихон, Ліван, Йордан або імен Адам, Єва, Авраам, Мойсей полегшують розуміння образних висловів і символів. Знання поведінки деяких тварин розкриває зміст біблійних висловлювань – на зразок Божого научання: «Будьте мудрі, як змії» (Мат. 10, 16). Змія виставляє своє тіло з тим, щоб захистити голову від нападників. Мудрість наша, каже Августин, полягає в захисті нашої голови, тобто Ісуса.

Речі єпископ також ставить вище за слова. Христос, пояснює він, навчаючи своїх учнів молитви, навчив їх у схронах духу не стільки словам, скільки речам[1]. Народи розділені мовами, але те, що стоїть за словами – реалії життя – однакові для всіх. Якщо запитати грека латинською, продовжує Августин, чи він хоче бути щасливим, то ці слова його не схвилюють. Але сказані грецькою, вони викличуть такі ж емоції, як і в латинянина, бо поняття щастя перебуває в його пам'яті і саме воно, а не слова, хвилює. Реальність є ні грецькою, ні латинською[2], а тому переклад можливий і необхідний, якщо перекладати не слова, а те, що за ними стоїть.

Слова вживаються або в прямому (signa propria) або в переносному (signa translata) значенні[3]. Перекладач мусить знати, які речі стоять за кожним із них. Але навіть слова, вжиті у прямому значенні, не завжди легка здобич для тлумача. Каменем спотикання нерідко виступають лексичні невідповідності. Задля досягнення смислової адекватності перекладачі йдуть на деякі зміни слів, незвичні для латинської мови. Наприклад, для перекладу рядка з псалму «І не віднімай з моїх уст слова правди ніколи, бо я покладав надію на твої рішення» деякі тлумачі, керовані прагненням більшої точності, зважилися на незвичну для латини складну форму supersperavi і вірш отримав наступне звучання: „et ne auferas de oro meo verbum veritatis usquequaque quia in iudiciis tuis superspevari" (Ps. 118:43)[4] – «і не віднімай з моїх уст слова правди ніколи, бо я понад міру покладаю надію на твої рішення»[5].

---

[1] Об Учителе I, II, // Блаженный Августин. О бессмертии души. Москва: Издательство АСТ, 2004. С. 373.

[2] Сповідь, X, 20,29.

[3] Saint Augustine. On Christian Doctrine. Transl. by D.W. Robertson. New Jersey: Prenyice Hall, 1997. II,10,15

[4] Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem. I. Genesis – Psalmi. Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt, 1975. C. 922.

[5] Exposition.of the Psalms. Ps. 118:43. Українською цей вірш перекладено так: І не відіймай з моїх уст слова правди ніколи, бо я жду Твоїх присудів! (І. Огієнко).

В роботах Доктора Церкви натрапляємо на цікаві зразки інтерпретації біблійних уривків у його розмірковуваннях про багатозначність Святого Письма. Переказуючи історію Вавилонського змішання мов, Августин наводить приклад, на його думку, викривлення змісту оригіналу, коли латинські перекладачі, введені в оману двозначністю старогрецького слова enantion (1. перед; 2. проти) вираз «мисливець ante Бога" (мова йде про правителя Німрода, який підбурював своїх підлеглих збудувати вежу), переклали як «мисливець перед Богом». Про Німрода, пояснює Августин, мовиться, що він був мисливцем, а «слово мисливець тут може тільки означати шахрай, гнобитель, винищувач земних створінь. Він задумав збудувати вежу проти Бога, вежу, що символізує його безбожну гординю».[1] Правильний переклад, таким чином, «мисливець проти Бога».

І тут я хотів би зробити невеликий відступ і висловити деякі думки – натхнені Августином – щодо багатозначності слів у перекладознавчому аспекті.

В екзегетиці інтерпретація Святого Письма часто розуміється як віднайдення того єдино правильного прочитання, що його мав на увазі Господь і вклав у розум апостолів, які записали цю думку і зробили це словами, які дуже часто далекі від однозначності. Часто це ж завдання беруть на себе і перекладачі та прагнуть це «єдино правильне» значення передати в перекладі. Багатозначність оригіналу, особливо тоді, коли уживаються навіть протилежні значення, сприймається (свідомо або підсвідомо) як недолік, який треба подолати в перекладі. Перекладач ідентифікує себе як інтерпретатор і від цього будується стратегія: від багатозначності оригіналу до однозначності перекладу.

Чи правильно це? Якщо хтось заявляє, що якась двозначність (чи багатозначність) старогрецького тексту є результатом випадкової двозначності (багатозначності) слова в старогрецькій мові і що значення тут засадничо однозначне і його треба віднайти і віддати у перекладі, якщо саме так сприймати Біблію, то це, на мій погляд, може бути недооцінкою Святого Письма. Слово Боже, яким Всевишній промовляє до людей, поліфонічне і цю поліфонічність можна почути у людському слові Книги книг. Трапляються уривки, коли слово подібне до симфонічного твору, в якому одна (головна) «мелодія» породжується багатьма «інструментами». Ці інструменти виконують партії, які можуть відходити від головної мелодії, але разом вони творять гармонію і основний мотив. І якщо партитуру оригіналу, цю симфонію різних звучань, що зливаються в одну мелодію, передати як соло одного інструмента в перекладі (хай і того, що збігається з головною мелодією), то це спрощення і збіднення твору. Бо саме тут у цій багатозначності, у цій напруженості між значеннями виникає те первісне об'ємне значення. Зберегти цю поліфонію, зважаючи на різницю між мовами, далеко не просто, але й спрощувати його собі наперед не варто. Іноді, вирішення лежить поруч. Для прикладу, ще раз скористаймося наведеним Августином

[1] Saint Augustine. Concerning the City of God against the Pagans. London: Penguin Books, 2003. XVI, 4, C. 658.

перекладом старогрецького слова ἐναντίον (енантіон) з Буття 10,9, де мовиться про Німрода. А що коли ἐναντίον в цьому уривку означає не одне або друге (перед або проти), а одне і друге одночасно – і «мисливець перед лицем Бога", і «мисливець проти Бога", тобто всупереч Богові, особливо, якщо взяти до уваги традицію пов'язувати Німрода з будівництвом Вавилонської вежі? І що, коли спробувати його так і перекласти, приміром, українською, – на щастя, наша мова робить це можливим – мисливець проти[1] Бога? Тут і просторові, і об'єктні відношення – як і в старогрецькій.

Багатозначність Біблії, що твориться, серед іншого, і багатозначністю лексичних одиниць, ще раз наголошу, не є недоліком, навпаки, її принадою. Усі двозначності і незрозумілості Святого Письма – це Божий промисел, задуманий для того, щоб люди «у поті чола» добиралися до сенсу Божого послання і щоб ці труднощі, як писав Августин, упокорювали людську гординю.[2] Вирівнювати оригінал, пояснювати його, полегшувати читання – це завдання герменевта, але не перекладача – у цьому, якраз, відмінність між ними. Якщо такі полегшення робить перекладач Біблії, то це – ризикну заявити – відхід від Божого задуму.

Леся Корпан

АРІСТОТЕЛІВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МЕТАФОРИ

Історичний парадокс проблематики метафори полягає в саме її першочерговому зарахуванні до риторики, дисципліни, яка до середини XIX століття, перестала фігурувати у cursus studiorum. Платонівське ставлення до метафори було неоднозначним, ба-навіть, інколи вкрай негативним через її широке застосуваннях в цілях софістики (як потужний засіб оправдання хибних тверджень на публічних виступах). Риторика Арістотеля полягала у спробі її офіційного становлення на основі філософії, в чому і найбільша заслуга – напрацювання зв'язку між риторичний концептом переконання (твердження правдиве і твердження очевидне) та логічний концептом істинності (діалетично правдивий та очевидний силогізми).

Арістотелівській теорії підстановки за аналогією протиставлялася теорія порівняння, яку розробляли Квінтіліан («Про виховання оратора») і Ціцерон («Про оратора»). На відміну від Арістотеля, згідно з яким метафора є «невластивим іменем, перенесеним з роду на вид або з виду на рід, або з виду на вид, або за

---

[1] Див.: Словник. української. мови. К.: Наукова думка, 1977. Т. 8. С. 314. Українською грецький прийменник ἐναντίον у всіх перекладах відтворено прийменником перед: «велетень-ловець перед Господом» (П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький), «великий ловець перед Господом» (І. Хоменко), «дужий мисливець перед Господнім лицем» (І. Огієнко), «сильний звіролов перед Господом (Богом)» (Філарет), «великан-мисливець перед Господом» (УБТ).

[2] On Christian Doctine I,2,2.

аналогією» («Риторика»); теорія порівняння розглядала метафору як скорочене порівняння. Квінтіліан і Ціцерон акцентували увагу на відношенні подібності, що лежить в основі метафори, а не на дії підстановки. І хоча теорія підстановки та теорія порівняння не виключають одна одну, все ж вони по-різному тлумачать співвідношення метафори з іншими тропами. У теорії підстановки Арістотель дав метафорі невиправдано широке визначення, тоді як представники теорії порівняння зводять метафору лише до перенесення за аналогією; коли ж перенесення відбуваються з роду на вид та з виду на рід, то це – синекдоха, яка звужує й узагальнює відповідно, а як з виду на вид, то – метонімія.

Вочевидь, Арістотель підпорядковує порівняння метафорі. Для нього, відсутність терміна порівняння у метафорі не вимагає того, щоб метафора була скороченим порівнянням, як було прийнято за часів Квінтіліана, проте, навпаки, порівняння є розгорнутою метафорою. Порівняння спрямоване на «це є як це», тоді як у метафорі – «це є цим» (дане тлумачення притаманне не лише пропорційній метафорі, а й кожній метафорі, яка є імпліцитним порівнянням по мірі того, коли порівняння є розгорнутою метафорою).

Метафора як образ має складну природу і складну дію – синергію, через яку ця природа проявляється: метафора водночас затемнює (Арістотель, Ш. Баллі) і прояснює (А. Берґсон) смисл речей. Така її синергія (співдія затемнення і прояснення) розкриває її сутність, яка, ґрунтується на порівнянні та підміні речей за аналогію, є образом, здатним поєднати у собі непоєднувані смисли, чим і уможливлює проникнення розуму в суть речей. І хоча природа метафори складна, та все ж вона бачиться нами гармонійною. Як велике бачиться на віддалі, а близькість речей потьмарює їх сприйняття, так, послуговуючись французькою приказкою: «Pour bien sauter, il faut reculer», – ми вважаємо, що саме метафоричний образ здатен охопити цю віддалену близькість або наближену даль у єдності емпіричної (фізичної) та умоглядної (метафізичої) реальностей.

Ганна Кость

АНАЛІЗ КЛІФГЕНГЕРА КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕЦЕПТИВНОЇ ЕСТЕТИКИ ТА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Термін кліфгенгер запозичений лінгвістикою з вокабуляру кінематографії для позначення відкритого фіналу чи незавершеності художнього твору. Головною функцією кліфгенгеру є створення ефекту загадковості чи сумніву, оповідної напруги чи непевності з метою залучення перцептивних здібностей читача. Як трансверсальне явище кліфгенгер адаптує комунікативну проблематику до методів лінгво-стилістичного аналізу, з одного боку, а з іншого – відкриває когнітивний підхід до розуміння твору. Крім цього, таке явище незавершеності підвищує інтерпретативний потенціал художнього тексту.

У більшості випадків кліфгенгер представлений у кінцевій частині твору, але може позначати також завершення глави чи певного епізоду у розвитку фабули, що створює атмосферу непевності, емоційної напруги та очікування розв'язки.

Така техніка незавершеності притаманна здебільшого детективним романам, романам-епопеям, трилерам. У таких текстах кліфгенгер представлений як мета-наративне явище, оскільки письменник пропонує багатовекторне розгортання сюжетної лінії, складні ситуації та конфлікти, причини й розв'язки яких часто приховані, а то й незрозумілі. Таке моделювання сюжету спричиняє ефект невизначеності, загадковості та емоційної кульмінації, що своєю чергою, загострює зацікавлення читача. Саме читач повинен вибудувати гіпотетичний зв'язок між описаними подіями і персонажами, визначити їхнє місце і роль у розвитку теми, ґрунтуючись на текстових даних, на власному читацькому досвіді, власних асоціаціях і перцептивних здібностях. Таким чином, кліфгенгер є невід'ємним елементом побудови і розв'язки художніх конфліктів. За словами С. Шодера, це – уміла і складна гра, коли певне міркування або якийсь опис вводяться в оповідь, становлячи при цьому інтенціональний розрив у розповіді і спонукаючи до нових міркувань (Schauder 2008 :178).

У художньому тексті кліфгенгер може представляти декілька інтерпретативних стратегій: він розглядається, насамперед, як структурне явище з певним розташування у тексті, а також як власне мовний феномен з чітко означеним експліцитним та імпліцитним вираженням. Інтрига вибудовується завдяки різноманітним алюзіям, повторам, спогадам, риторичним питанням, що у своїй сукупності створюють тематичні й семантичні ізотопії, які заповнюють частину тексту між початком історії та її імовірним закінченням чи не-закінченням.

Таким чином, кліфгенгер представлений як один із способів вираження незавершеності сюжету, «порушення» або розрив у розвитку інтриги.

Наукові праці Y. Robert (1996), R. Baroni (2017), Божко О. С. (2017), M. Déguy, D. Williams послужили теоретичним підгрунтям для нашого дослідження.

Матеріалом аналізу кліфгенгера ми обрали роман «Таємниця Жовтої Кімнати» Ґастона Леру (« Le mystère de la chambre jaune »). На наш погляд, текст цього роману якнайкраще представить найрелевантніші моделі кліфгенгеру. Вже присутність лексеми mystère у заголовку роману орієнтує читача на те, що сюжет розгортатиметься навколо загадкової події, а саме замаху на життя Матільди Станжерсон. Цей замах виглядає цілковито дивним і навіть надприродним, оскільки нападник не був знайдений. Для слідства було незрозуміло, яким чином він потрапив у кімнату Матільди, а також, як він із неї вийшов, оскільки жодних слідів проникнення (через вікно, двері чи драбину) не виявлено. Упродовж усієї оповіді, в очікуванні розкриття цієї таємниці читач перебуває у стані непевності, сумнівів, саспенсу. Кліфгенгер стає вирішальним моментом у розгортанні цієї таємничої історії і стимулює перцептивну діяльність читача.

Література:

1. Божко О. С. Атмосфера «саспенс» як домінантна ознака літературного жанру «фентезі» // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог: Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 67. С. 51–54.
2. Baroni R. Le rôle des personnages dans les rouages de l'intrigue // Letras de Hoje. 2017 (1). № 52(2). C. 156-166.
3. Baroni R. La tension narrative. Paris: Seuil, 2017 (2).
4. Leroux G. Le mystère de la Chambre Jaune. Paris: Editions J'ai lu, 2003.
5. Schauder S. Figures de l'inachèvement: Michel-Ange et Camille Claudel. Topiques, 3 (104). 2008. C. 173-190.

Галина Котовські

МОВА ПОПУЛІЗМУ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ

Політиків часто звинувачують у популізмі. І це зрозуміло, адже характерною ознакою популізму є обіцянки і прості рішення складних завдань. Жоден політик не пообіцяє тяжких часів, підвищення цін чи спад економіки. Більшою чи меншою мірою, але популізм притаманний багатьом політичним силам. Так було у різні часи у різних народів, і сьогодні спостерігаємо, наскільки успішними можуть бути політичні партії у їхній боротьбі за владу завдяки популізму. Дослідження у політології, соціології, лінґвістиці ставлять собі за завдання дослідити прояви популізму і його вплив на політичний та економічний розвиток держав. Щодо проявів, слід зазначити, що вони бувають дуже несподіваними: привести корову під парламент, зробити вила чи мотику атрибутом «народного» політика, використовувати телесеріал для передвиборчої агітації. Насправді, перелік прикладів креативності популістів можна було б продовжити. Незважаючи на всю розмаїтість популістських заяв, дій і поведінки, все ж можна виділити характерні ознаки, щоб окреслити популізм як феномен політичного життя, що бере свій початок з Античності, а в історичному розвитку модифікується, набуває національного забарвлення, але незмінно знаходить прихильників серед електорату.

Про консенсус щодо дефініції терміну «популізм», незважаючи на зацікавлення збоку експертів та науковців, годі говорити. Популізм «постає і політичною технологією, і специфічною характеристикою політичної діяльності, і суспільно-політичним феноменом, навіть ідеологією». [1] Розуміння цього явища ускладнено також двояким тлумаченням популізму – як наукового терміну і як характеристики з лексикону політичної боротьби. Дедалі частіше ярлик «популізм» застосовують як зброю проти опонентів у політичній дискусії. «Звинувачення в популізмі само по собі може бути популістським, демагогічним замінником аргументів» [3] Навіть ті політичні сили, які не класифікуються як

популістські, не раз стикаються із таким звинуваченням збоку журналістів чи політичних конкурентів. Щоб уникнути надто широкого тлумачення популізму, доречно виходити із тих ознак, які характеризують популізм незалежно від соціо-політичного, культурного чи історичного контексту. На думку експертів, такі ознаки становлять «ядро» «чистого популізму», можуть незначною мірою відрізнятись диференціацією, в залежності від теорії, проте дають можливість конкретизувати і окреслити поняття популізму. Передовсім, слід згадати протиставлення «народ – еліта», у якому «справжніми виразниками» інтересів і волі народу, звичайно ж, є популісти. Відхиляючи «істеблішмент», популісти виступають за «пряму демократію», сприймаючи народ як однорідну групу із однорідними потребами. Свій політичний капітал популісти здобувають на темах, які роз'єднують суспільство, зазвичай, вони вдаються до емоційної аргументації, сприяють ескалації протиріч. Пропонуючи швидке і просте вирішення проблем, насправді, популісти не шукають політичного консенсусу, їхні обіцянки у більшості випадків апріорі нездійснені. Популізм процвітає у період криз – політичних, економічних, фінансових, міграційних. «Популізм — це симптом. Він характерний у першу чергу для дисфункціональних політичних систем, не здатних повноцінно виконувати свої функції та неспроможних відповідати політичним, економічним та соціальним запитам населення. Він буйно проростає на проблемах, що хронічно не вирішуються, недостатньо комунікуються чи іґноруються офіційною лінією». [2]

Говорячи про те, що популізм не має жодної когерентної доктрини, Карін Прістер [5] порівнює цей феномен політичного життя із хамелеоном. Популізм перманентно пристосовується до політичних систем, у цьому його слабкість, але разом із тим – і його гнучкість. На прикладі Німеччини спостерігаємо, що популістськими можуть бути і ліві, і праві сили. Щоправда, завдяки уроку Другої світової війни Німеччина стала країною, резистентною до популізму, проте міграційна криза 2015–2016 рр. спричинила зростання рейтингу право-радикальної партії AfD (Альтернатива для Німеччини) у 2017 році. Все ж на останніх виборах у Бундестаг (2021 р.) AfD здобула на 11 місць менше, загалом 83 мандати. Популістська партія лівого крила Linke отримала набагато гірший результат – 39 мандатів, втративши 30 місць з попередніх виборів 2017 року. Відмінність між правими і лівими популістами Німеччини базується на поняттях інклюзії та ексклюзії. У той час як ліві популісти переслідують інклюзивний проект, який має на меті охопити малозабезпечені класи, праві популісти прагнуть виключити певні групи, наприклад, іммігрантів. Хоча партія лівих є антифашистського спрямування, проте із правим популізмом має багато спільного: скептицизм щодо представницької системи та політичної еліти, розпалювання страху перед глобалізацією та яскраво виражений євроскептицизм.

Дослідження передвиборчих програм, партійних з'їздів, виступів лідерів у Бундестазі показали особливості політичної мови, якою послуговуються праві

та ліві популісти. Спираючись на дослідження Райзігль [4], можна виділити наступні принципи популістської риторики: засоби чорно-білої дихотомії «друг-ворог»; навіювання, що політичний оратор – це рупор народу; принцип патетичної драматизації та емоціоналізації; використання повторів; амбівалентність та обіцянки порятунку чи звільнення.

Література:

1. Кіянка І. Популізм як виклик публічному управлінню: історичний аспект // Науковий вісник. 2018. Вип. 21: «Демократичне врядування». URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk21/fail/Kijanka.pdf
2. Проценко В. Антологія популізму: дійсна причина народної любові та ефективна зброя проти українських популістів. URL: https://voxukraine.org//longreads/populism/index.html
3. Dahrendorf R. Acht Anmerkungen zum Populismus, 2019. URL: www.freiheit.org/de/deutschland/dahrendorf-acht-anmerkungen-zum-populismus
4. Reisigl M. Dem Volk aufs Maul schauen, nach dem Mund reden und Angst und Bange machen, 2002. URL: populismus-staat-demokratie-ein-interdisziplinres-streitgesprch-1-aufl-9783658300753-9783658300760.pdf
5. Priester K. Wesensmerkmale des Populismus, 2012. URL: https://www.bpb.de/apuz/75848/wesensmerkmale-des-populismus?p=0

Роксоляна Кохан

«КОГНІТИВНИЙ ПОРТРЕТ» СТУДЕНТА В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

(вивчення другої іноземної мови)

Вивчення іноземної мови вже тривалий час посідає важливе місце у фаховій підготовці студентів усіх спеціальностей. Активні інтеграційні процеси утверджують актуальність формування соціально активної, мобільної особистості: участь у міжнародних проектах, конференціях та різнопрофільних заходах є принципово важливим чинником фахової підготовки, що сприяє розширенню власного горизонту студента, а також відкриває значні можливості репрезентації себе у світі.

Особистісно зорієнтований підхід у реалізації змісту вищої освіти передбачає забезпечення її ключових засад, а саме – створення сприятливого середовища для самовираження й саморозвитку студента [2]. Оскільки ринок праці специфічно форматує прагматичну реальність, особистісні характеристики фахівця набувають дедалі більшого значення. Самобутність студента крізь матрицю його кваліфікації, здатність до професійної мобільності та високі показники компетентності визначають професійні можливості та перспективи студента, а, відтак, задають напрям навчальному процесу.

«Навчання з дому», «навчання перед екраном», «хоум-офіс» – наше «сьогодні» пропонує численні парафрази для означення нинішнього формату навчання. Не щодень за студентською лавою чи зі стосом книг і навчальних матеріалів в коридорі в очікуванні іспиту. Емоційний контекст сучасного навчання зазнав безповоротних змін, адже вже щонайменше один студентський випуск склав магістерські іспити в дистанційному режимі. Паралель із шкільними випускниками видається лише частково доречною з огляду на специфіку навчання. Стосовно самого процесу навчання наголосимо на особливостях його переорієнтації з огляду на раптову та стрімку необхідність. Zoom, Moodle, MS Teams, Google-наради – учасники навчального процесу змушені конфронтувати з найрізноманітнішими соціальними викликами.

Однозначною перевагою двомовного навчання є комунікативна доступність фахових знань, умінь та навиків. Оскільки цінність знань проявляється у процесі їхнього застосування, іншомовна компетентність виводить вузькоспеціальну підготовку на більш масштабний рівень, де незліченні можливості тотожні зростаючій відповідальності.

Важливим аспектом вивчення іноземної мови є feedback. Як складова та конструктивний спосіб кооперації, feedback персоналізує навчальні поведінкові моделі. Самоусвідомлення у процесі опанування нового матеріалу, так само, як і усвідомлення себе співучасником конкретної освітньої системи, визначає ступінь комунікативної заангажованості студента. Отож, feedback – вербально-емотивне повідомлення певній особі, якою вона на основі власної поведінки, висловів, міркувань, успіхів тощо постає у свідомості та баченні інших – є достатньо дієвим навчальним механізмом, зосередженим на стимулюванні й мотивації когнітивно-комунікативної діяльності студента шляхом активізації його суспільних потреб та запитів.

Д-р Юрґен Фляйґ (Карлсруе, Німеччина) говорить про такі переваги feedback [1]:

1) feedback є ефективним засобом навчання: свідомість людини особливо активізується, коли стають відомими результати її діяльності. Коли студенти працюють в групі (навіть у дистанційному режимі) й усвідомлюють і проявляють готовність до взаємного feedback, зростає можливість результативно навчатися один в одного й переймати досвід (feedback як міжособистісний контакт тісно пов'язаний із природно закладеною потребою конкуренції).

2) feedback забезпечує усвідомленість учасників щодо перебігу навчання та власної ролі в ньому. Позитивна оцінка успіхів та запропоновані альтернативні вирішення певного навчального питання, проблеми, ситуації тощо уможливлюють становлення комфортної для всіх учасників атмосфери.

3) feedback мотивує особу до формування навчальних установок та вподобань.

Ситуація, що не була осмисленою чи омовленою, навряд чи залишить слід у свідомості людини і стане її досвідом. Аналіз власних (можливих/потенційних)

дій (у комунікативних ситуаціях, навчальних ситуаціях, змодельованих фрагментах реальності тощо), окрім фахових вмінь і навиків, реалізує особистісні якості студента, що є важливою передумовою досягнення ним навчальних результатів.

Питання самоусвідомлення у процесі вивчення мов становить важливий компонент організації навчального простору, реалізація якого забезпечує когнітивно насичену та усвідомлено вмотивовану діяльність вивчення іноземної мови. У контексті викладання й оволодіння другою іноземною мовою ідеться про певний ментальний «образ», припасований особистістю під себе на основі досвіду вивчення основної іноземної мови.

Самоувідомлення людини, як відомо, містить загальні почуття та уявлення, а також іноді приховані роздуми, емоції, стимули, бажання і страхи. Соціальне відображення особистості синтезує видимі й приховані риси та є продуктом індивідуального самопізнання. Якісна комунікація у процесі опанування нового матеріалу сприяє досягненню бажаного навчального результату. Особливо це актуально для іноземних мов, коли йдеться про практичні навики: когнітивні закономірності комунікативних умінь полягають в необхідності інтенсивного мовленнєвого контакту в межах навчального середовища та поза ним. Відтак, feedback з огляду на максимальну індивідуалізацію відносин стає ключовим принципом успішної іншомовної навчальної діяльності.

Актуальне сьогодні очно-віддалене вивчення мови передбачає використання певної бази як «трампліну» для стрімкого чи не дуже (залежно від особистих якостей студента) входження в навчальний процес. «Zoom»-навчання специфічно синтезує суперечності: з одного боку, процес вивчення мови є якісним при його інтенсивності й залученості максимальної кількості навчальних інструментів – зокрема, і цифрових, з другого боку – рівень відповідальності, покладений за таких умов на студента, стає своєрідною перевіркою мотивації студента та його навчальної самосвідомості. Правильно організований освітній хронотоп вдома, вміння «порозумітися» з прокрастинацією й не завжди обирати простіший шлях (як-от онлайн-перекладачі, що є вагомою перешкодою опанування іноземної лексики), а також готовність до кооперації з іншими студентами й викладачем (чи то очно, чи на освітній платформі) – видається, що глобальна суть освіти зазнала категоричних змін, прогресивна чи руйнівна сила яких оприявниться тільки згодом.

Література:

1. Fleig, Jürgen. Lernen durch Feedback. Feedback geben und empfangen. 2020. URL: https://www.business-wissen.de/hb/lernen-durch-feedback/druck.html
2. Wright, Gloria Brown. Student-Centered Learning in Higher Education // International Journal of Teaching and Learning in Higher Education. 2011. № 23(1). P. 92-97.

Ярема Кравець

ЖАНРОВА БАГАТОГРАННІСТЬ ПРОЧИТАННЯ ОБРАЗУ МІКЕЛАНДЖЕЛО: ДРАМАТУРГІЙНЕ (Г. ЛОНГФЕЛЛО), ЕСЕЇСТСЬКЕ (Р. РОЛЛАН), ПОЕТИЧНЕ (Е. ВЕРГАРН)

Життєвий і творчий подвиг художника, скульптора, поета часів Відродження, громадського діяча Мікеланджело Буонаротті (1475-1564) вже декілька століть присутній у красному письменстві різних національних культур. Не стали винятком і американська, французька та бельгійська літератури, в яких до постаті італійського мистця звернулися найвидатніші їхні письменники.

1883 року з'являється окремим виданням драма «Мікеланджело» американського романтика, поета, есеїста, літературного критика Генрі Лонгфелло (1807-1882) – останній твір письменника, одне з найзначніших його звершень. Лонгфелло звитяжно увійшов в українську культуру трьома перекладами свого найкращого твору «Пісня про Гайавату», що стали неабияким надбанням українського красного письменства. Ще в 1899-1900 роках українську версію «Гайавати» здійснив Панас Мирний (надруковано 1971 року в семитомному виданні українського класика). 1912 року цей твір ще раз прозвучав у перекладі Олександра Олеся (передрук 1983 року за редакцією Віктора Коптілова). Третя версія з'явилася 1957 року в перекладі Костянтина Шмиговського. Загалом у різні часи твори Лонгфелло перекладало понад п'ятнадцять українських поетів України та діаспори.

Дія драми «Мікеланджело» відбувається в сорокові-п'ятдесяті роки шістнадцятого століття, коли відомий художник, скульптор, архітектор, поет, сімдесятирічний Мікеланджело працює в Римі над фрескою «Страшний суд» для Сікстинської капели, а також бере участь у будівництві собору Святого Петра. У творі високо трактується життєстверджуюча тема величного і безсмертного мистецтва, натхненного людського подвигу, яка не була новою у творчості Лонгфелло – ця тема проходить через усю творчість письменника, починаючи з вірша «Псалом життя».

Зазнавши великих втрат, згорьований долею рідного міста Флоренції, залишившись самотнім після смерті Вітторії Колонни, Мікеланджело живе лише своїм мистецтвом. Скульптор зазнає постійного цькування своїх недругів та заздрісників, які заважають йому працювати, звинувачуючи в нищенні того, що зробили попередні архітектори. Мікеланджело захищає свій задум, сповнений рішучості завершити будівництво собору. У творі цікаво подані образи художників того часу – Бенвенуто Челліні, Тіціана, Вазарі, фра Себастіано, присутність яких дозволила авторові п'єси рельєфніше змалювати образ видатного скульптора доби Відродження.

Цікавими у творі є монологи Мікеланджело (сцени «Майстерня Мікеланджело. Він працює над картоном Страшного суду», «Кімната в будинку Мікеланджело», «Мікеланджело перед моделею собору Св. Петра», «Мікеланджело

сам-один у лісі»). Драма Лонгфелло сповнена глибоких роздумів про долю мистецтва, дискусій про його сутність, що авторові твору майстерно вдалося відтворити у сценах «Мікеланджело, Бенвенуто Челліні»; «Мікеланджело, фра Себастіано дель Пйомбо»; «Мікеланджело і Тіціан»; «Виноградник папи Юлія III» та ін. Не позбавлені ліризму два жіночі образи трагічної долі – Вітторія Колонна та Джулія Гонзага; цікаво читаються фрагментарно подані образи слуги Урбіно, біографа скульптора Джорджо Вазарі, знаного монографічним дослідженням «Життя найславетніших живописців, скульпторів та архітекторів» з окремим розділом «Життєпис Мікеланджело Буонаротті» (Флоренція, 1550). Лонгфелло, безперечно, знав цю працю діяча епохи Відродження, використовуючи окремі фрагменти тексту Дж. Вазарі у драмі «Мікеланджело».

«Життя Мікеланджело» французького письменника Ромена Роллана (1866-1944), нобелівського лавреата 1916 року, з'явилося друком своїм першим виданням 1905 року одразу ж після «Життя Бетовена» (1902). Вже незадовго французький читач одержав третій есей – «Життя Толстого» (1911). Пояснюючи задум життєпису видатного італійського митця, який уособлював собою героїчний Сумнів і Перемогу з обрізаними крилами, Ромен Роллан писав: «Трагізм долі, яку я тут показую, в тому, що він дає нам образ вродженого страждання, яке йде від самого єства, безперервно точить його і полишить його, лише довівши до кончини. Це один з тих наймогутніших типів великої людської раси, яка від дев'ятнадцятого століття наповнює наш Захід криками болю і зойками віри – християнин. (...) Величні душі, як ті високі гори, їх шмагає вітер, їх сповивають хмари, але там дихається легше, вільніше. Повітря там таке чисте, що змиває всю облуду з серця; а як хмари розходяться, з тих високостей бачиш ціле людство. Такою була ця велетенська гора, яка здіймалась над Італією доби Відродження і зламаний обрис якої ми бачимо високо в небі».

Життєпис про Мікеланджело, запропонований Роменом Ролланом, складався з наступних розділів: «Боротьба (1. Міць; 2. Зламана міць; 3. Відчай)»; «Відречення» (1. Кохання; 2. Віра; 3. Самотність)»; «Епілог. Смерть». Підставовою основою для написання цього твору було велике листування Мікеланджело з його рідними, друзями, італійськими політичними діячами; ґрунтовні праці про живописця і скульптора авторства Джорджо Вазарі, біографія авторства Кондіві, людини, неймовірно відданої Мікеланджело. Вартісним доповненням до тексту були вибрані сонети митця, подані італійською мовою, які окремими уривками звучали у прозовому тексті, ілюструючи певні сторінки життя і творчості Мікеланджело. Життєпис видатного скульптора належав письменникові, який упродовж двох років відкривав для себе зразки італійського Відродження, пізнавав шедеври Мікеланджело, опрацював певну кількість музикознавчих праць, був автором наукової праці з історії опери у Європі перед Люллі та Скарлатті. Уже після названих життєписів Ромен Роллан зацікавився індуїзмом, надрукувавши такі праці, як «Життя Рамакришни», «Життя Вівекананди» та «Магатма Ґанді» (1923).

«Життя Мікеланджело» Ромена Роллана 1975 року прийшло в українському перекладі автора цих тез до читачів журналу «Жовтень» (тепер – «Дзвін»). Знало свої наступні публікації 2015 року у виданні «Ромен Роллан. «Життєписи геніїв» (Львів, «Тріада плюс») та 2020 року у виданні «Ромен Роллан. «Життєписи славетних» (Львів, «Тріада плюс»). Це було найповніше видання есею французького письменника, доповнене сонетами Мікеланджело італійською мовою (в цьому виданні, як і в наступному, друкувалися також «Життя Бетовена» та «Життя Толстого» в інтерпретації того ж перекладача, вперше перекладені на сторінках журналу «Жовтень»). Переклад «Життя Мікеланджело» дістав високу оцінку паризького видання «Bulletin Fonds Romain Rolland / Association des Amis du Fonds Romain Rolland. Paris» за 1975 та 1977 роки.

Поетичне прочитання однієї з найважливіших сторінок мистецької творчості Мікеланджело бачимо у класика бельгійської літератури, французькомовного поета Еміля Вергарна (1855-1916). Поема «Мікеланджело» із поетичної добірки «Величні ритми» (1910), в яких, за словами одного літературознавця, «вчуваються державні ритми», стала оспівуванням образу «сили», одного з могутніх поступувань людства. Згадана добірка складається з п'ятнадцяти великих віршів-поем, у яких виступають потужні фігури людей зі своїм внутрішнім світом, думами і пошуками (Геркулес, Лютер, Мікеланджело). Усе перебуває в русі, в постійному пошуку, щоденному змаганні.

Цікавим є зачин цієї поеми: «Quand Buonarotti dans la Sixtine entra…» – автора цікавить насамперед процес творення. Перша сцена відразу ж вводить нас у дію: художник метким, натренованим оком розглядає висоту склепіння, довжину приміщення, те, як падає світло в залу, як потрібно «dompter et soumettre Les chevaux clairs et effrénés de son travail». А потім, говорить поет, митець пішов «vers la campagne». У своєму есеї «Життя Мікеланджело» Ромен Роллан писав, що Мікеланджело замкнувся і більше не виходив, обмірковуючи це замовлення. В Е. Вергарна ціла строфа присвячена діалогу художника з природою – у природі він бачить вияви людського існування. Особливість асоціативного бачення підсилюється спогляданням «des arbres noueux et lourds», яких він сприймає, наче живих істот.

Далі маємо строфи, з яких можемо говорити про документальність поеми Вергарна. На основі чого він писав цей твір? Використовував біографічні довідки Кондіві чи Вазарі? Адже все свідчить про те, що бельгійський автор був добре обізнаний з одним із тих двох документів (скажімо, 3-я і 4-а строфи).

Строфа, що починається словами «Ce fut au temps de Mai, (…) Que Michel-Ange, enfin, rentra dans la Sixtine, Avec la force en son cerveau», відділена в часі (формування творчих ідей) від першої строфи. Лишень, коли все це вклалося в його думках, коли він сам собі вияснив, що робитиме («il avait ramassé son idée en faisceaux»), увійшов у Сікстину, щоб виконати доручене замовлення. Художник знову заходить до капели і поринає у творчі плани («une flamme nouvelle ardait

sous sa paupière»). Чотири наступні строфи – розповідь про роботу художника над фресками, опис усього того, що знаходиться на малюнках (розмалювання стелі – це гуманістична картина, все тут пов'язане з історією людей, людської цивілізації). В останній, восьмій, строфі маємо те саме слідування документальності розповіді, що й на початку твору – закінчення роботи, огляд її папою Юлієм II, невдоволення папи, муки та страждання скульптора. Знову подано часовий орієнтир, який підтверджує зв'язок розповіді з правдивою історією («Ce fut par un jour frais d'automne»; «Ce fut au temps de Mai»). Е. Вергарн лаконічний у своїй розповіді, його більше цікавить процес творення, аніж інші обставини; більшу увагу він звертає на конфлікти, муки творчості, аніж на оцінку твору масами глядачів. Отже, у творі маємо конфлікт, процес творення, муки творчості та сумніви, які огортають Мікеланджело, тобто все те, що було близьке самому бельгійському авторові. Окрім того, Еміль Вергарн знав творчість художника, добре розумівся на мистецтві, був автором статей про англійських, нідерландських, фламандських, французьких художників; дебютуючи в літературі, упродовж певного часу друкував мистецтвознавчі статті в бельгійській та французькій періодиці. (Примітка: поема «Мікеланджело» в українському перекладі Миколи Терещенка друкувалася у двох виданнях поезій Еміля Вергарна (1946, 1966).

Ольга Крайник

СТРУКТУРА СПРОСТУВАННЯ ЯК МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Мовленнєві акти (далі МА) заперечення – це реактивні МА в секвенції ініціативного та реактивного МА, за допомогою якого мовець ставить під сумнів, відкидає чи блокує ініціативний МА слухача.

За структурою можна розмежувати прості і складні заперечні МА. Простий заперечний МА – це мінімальна заперечна предикативна одиниця. Складний заперечний МА – це МА, який містить декілька мінімальних заперечних предикативних одиниць, поєднаних між собою спільною комунікативною інтенцією мовця. Прості МА комбінуються визначеним чином. Коли один МА – головний (г), бо містить безпосередньо негативну реакцію мовця на пропозитивний зміст ініціативного акту, а інший МА – підпорядкований (п), бо вживається для обґрунтування такої негативної реакції, то такий тип зв'язку є комплексним: Ich bitte Sie, mir den Fall noch einmal zu übergeben, Kommandant. – Darauf kann ich nicht eingehen, unter keinen Umständen (г). Sie sind nicht mehr bei uns, Herr Doktor Mattäi (п). У даному випадку головний МА дає безпосередню відповідь на ініціативне прохання слухача, а залежний МА доповнює і пояснює попередній.

При поєднанні МА, які є рівноцінними, говорять про композитні МА:

Ich möchte sogar sagen, dass es um einen alten Amerikaner handelt, und der Riese ist lebendig gezeichnet. – Riesen gibt es doch nicht. Erzählen Sie mit keine

Märchen. Кожен реактивний МА мовця може бути окремим, достатнім МА як відповідь на ініціативний МА слухача.

Іншими різновидами є ще складені МА, що поєднують метакомунікативи і прості МА. Метакомунікативи – це такі МА, ілокутивна мета яких – забезпечити здійснення власне МА за допомогою встановлення контакту (наприклад, привітання), його пролонгації (заповнення пауз, перевірка роботи каналу зв'язку), а також розмикання мовленнєвого контакту (прощання): Mein Gott, waren Sie in der Badewanne, dass Sie so lange nicht abgenommen haben. – Hallo, Frau Wagner, ich hab jetzt keine Zeit. Ich bin auf dem Sprung ins Theater.

Складний заперечний МА мовця містить метакомунікатив встановлення контакту у поєднанні з двома асертивами (А): Jetzt müssen Sie aber Ihre Hose etwas in Ordnung bringen. Wollen Sie sie ausziehen? – Also, ich glaube, das ist nicht nötig (A). Ich glaube, sie ist noch tragbar für einen Sargträger (A). У цьому випадку метакомунікативи пролонгації контакту поєднуються у складному заперечному МА з асертивами.

Кількісний аналіз прикладів заперечення свідчить про те, що найбільш частотними у вживанні є заперечні МА спростування (70%), що реалізуються у тих випадках, коли мовець ставить під сумнів думку слухача, будучи впевненим у своїй правоті. Наприклад: Du hast dir ein zweites Leben eingerichtet und mich beibehalten als eine Selbstverständlichkeit, um die du dich nicht zu kümmern brauchtest. – So ist es nicht. Das siehst du falsch.

Спростування визначаємо як реактивний МА заперечення, яким мовець ставить під сумнів істинність ініціативного МА слухача, з ілокутивною метою ствердити певний стан речей через спростування іншого, та можливою експлікацією змісту МА за допомогою дефініції "невірно, що p": Es war Hirschmann, Herr Leutnant. – Es war nicht Hirschmann. Перлокутивний ефект спростування полягає в тому, щоб змусити слухача повірити мовцю.

Спростування може виконувати некооперативну стратегію, якщо в його основі лежить конфлікт позицій між обома співрозмовниками. Дуже часто мовець додає обґрунтування свого спростування. Наприклад: Ich liebe dich, weil du mir eine ungewöhnliche Szene machst. – Ich mache dir überhaupt keine. Ich glaube, ich wüsste gar nicht, wie man das anfängt.

Коли слухач не стверджує, а запитує, – здійснюється кооперативна стратегія, і конфлікт позицій відсутній, а наявна невпевненість у позиції слухача стосовно оцінки певного стану речей. Слухач своїм питанням прагне позбутися невпевненості у своїй позиції. Це можна побачити на таких прикладах: Wer schreibt denn da Schreibmaschine? Der Urchrist? – Nein, das ist Anthony, genannt Lothar.

МА спростування передує ініціативний МА. Ініціативний МА є запевненням, коли слухач веде мову про себе; констатацією, коли слухач розповідає про сторонніх осіб, події тощо; припущенням, коли слухач висловлює думку про мовця.

За структурою МА спростування поділяються на прості та складні МА. Простий МА спростування – це одна предикативна одиниця, наприклад: Weißt du, wer den ersten wissenschaftlichen Aufsatz über die Möglichkeit des Einfangens negativer Teilchen, die schwerer als das Elektron sind, in normaler Materie geschrieben hat? – Nee. Мовець спростовує за допомогою еквівалента речення "Nee" припущення слухача про знання мовця, виражене у формі запитання, як хибне.

Складні МА спростування містять декілька предикативних одиниць. Вони можуть бути комплексними: Das tut das Leben mit Vorliebe. Das musst du als Richter doch wissen. – Nein, nein, in der Tiefe ist alles logisch. Was nicht so erscheint, hat man noch nicht verstanden. Головним МА спростування виступає еквівалент речення nein, до якого належать ще два підпорядковані МА, які доповнюють і пояснюють головний МА.

Складні за структурою МА можуть також виступати композитними: Aber ich habe doch niemanden beschuldigt. – So ganz kann man das nicht sagen(1). Sie haben einen Hochschullehrer dieser Universität beschuldigt (2). Реактивні МА спростування (1) і (2) є рівноцінні між собою і можуть кожен окремо виступати відповіддю на ініціативний МА слухача.

Складні за структурою МА утворюють ще групу складених МА – метакомунікатив у поєднанні з простими МА. Und Sie haben das Gefühl, dass Sie selbst sauber bleiben könnten? – Nein, Professor Hackmann, sauber bleiben kann man in unserem Metier so wenig wie in der Politik .

Головні МА у складних МА спростування виступають асертивними та експресивними типами висловлень. МА спростування з комісивним та директивним типом висловлення не виявлено у простих МА за ілокутивним потенціалом і за структурою; у складних МА вони зустрічаються у групі комплексних МА як підпорядковані головним асертивному чи експресивному типу висловлень.

У поєднанні з експресивними типами висловлень, що зустрічаються значно рідше, асертивні типи утворюють гібридні МА спростування за кількістю ілокутивних сил, які є комплексними, композитними чи складеними за структурою. Головним у комплексних МА спростування є практично завжди МА з асертивним, рідко з експресивним типами висловлень.

Орест Красівський

ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНА МАСМЕДІЙНОЇ СФЕРИ

Розширення горизонтів філологічних пошуків зумовлене активізацією інформаційних технологій у сучасному англомовному мас медійному просторі. З огляду на це, виникає необхідність у переосмисленні усталених підходів, методів і методик дослідження, залучення теоретико-методологічної бази нових

лінгвістичних напрямів, які уможливлюють обґрунтування структури, семантики та прагматики мас медійного терміна.

Наша гіпотеза дослідження мас медійного терміна ґрунтується на припущенні, що семантичний потенціал та функційно-прагматична роль сучасного англомовного мас медійного терміна зумовлена його динамічністю, де функціонують комунікативно значущі та семантично місткі одиниці. Сучасний англомовний мас медійний комунікативний простір об'єднує традиційні (телебачення, радіо, друкована періодика) та інноваційні (функціонують в Інтернет-площині, електронна пошта, онлайн-версіїперіодичних видань, соціальні мережі, тощо, американські, британські ЗМІ, які дають змогу співрозмовникам миттєво обмінюватися інформацією незалежно від відстані та часу, як от: Skype, Viber, Google, Faceboook, Twitterтощо. Зауважимо,що значну частину сучасного англомовного мас медійного простору становить реклама. Безперечно, щопідгрунтям для дослідження сучасного англомовного мас медійного простору слугує теоретико-методологічна база, системна поетапна методика. Так на першому етапі шляхом використання методу суцільної вибірки мас медійних термінів формується корпус ілюстративного матеріалу. На другому етапі, спираючись на описовий метод та методи індукції, дедукції,аналізу й синтезу виявляються мовний, емпіричний матеріал, здійснюється інвентаризація та систематизаціядосліджуваної термінології мас медійної сфери. Традиційно третій етап передбачає розкриття семантичного потенціалу аналізованих термінологічних одиниць, тощо.

Таким чином, окреслені ключові теоретико-методологічні засади слугують системним базисом для подальшої наукової розробки питань із вивчення мас медійного простору терміна, а також дослідження когнітивного аспекту його функціонування у різних дискурсах.

Наталія Кузик

ХОЛІСЕНСОРНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА ОЗНАКА "РЕЧЕВОСТІ" У ТВОРАХ ФРАНСІСА ПОНЖА

Феноменологічний заклик "retour aux choses" або "повернення до самих речей" найперше вимагає неупередженості до вже набутих настанов свідомості, сприймаючи світ, речі, предмети [2]. Едмунд Гусерль говорить про світ, даний у природній настанові як такий, що "нескінченно розгорається у просторі та нескінченно становиться і постає у часі" [1, с. 61]. Усвідомлення світу насамперед означає, що світ постає безпосередньо наочним, таким що ми можемо його досвідчувати. За словами філософа "Завдяки зору, дотику, слуху тощо, в різні способи чуттєвого сприйняття, тілесні речі в якомусь просторовому розташуванні є просто тут, у літеральному чи образному сенсі вони "наявні", чи я особливо уважно займаюся ними, споглядаючи, думаючи, відчуваючи, воліючи, а чи ні" [1, с. 61].

Отож, погляд або споглядання і чуттєве сприйняття стають для феноменологів першоосновою для пізнання речей (сутностей). У другій половині ХХ століття феноменологія разом зі своїм методом дескрипції стає своєрідною "школою погляду" і такі міркування можемо зустрічати й на сторінках художніх творів представників Нового роману у французькій літературі, а саме шозистів, яскравим представником яких є Ален Роб-Грієє. Письменники вдаються до численних описів, які лише констатують присутність того чи іншого об'єкта з детальною візуалізацією, без жодної психологічної глибини.

Для лінгвістичного аналізу такого феномену ми використовуємо поняття "речевість" яке позначає сукупність описів окремих речей, предметів, фізичних тіл, що виступають повноправними, часто основними елементами художнього твору з метою їх зображення у різних досвідах, крізь призму чуттєвого, і не лише візуального сприйняття.

Одні з перших спроб позбавити речі упереджених суджень належать французькому письменникові першої половини ХХ століття Франсісу Понжу, якого вважають також поетом-феноменологом "phénoménologue des années 40" [5]. Він намагається не відтворити реальне, а зробити його видимими, "le rendre visible" [5, с. 97]. У його збірці творів "На боці речей" головними героями стають буденні речі і явища. Автор привертає увагу читача до ящика для перевезення фруктів (Le cageot), свічки (La bougie), дверей (Les plaisirs de la porte), хліба (Le pain), апельсину (L'orange), води (De l'eau), дощу (Pluie), осені (La fin de l'automne) і іншого, до чого людське око звикло.

Варто зазначити, що на думку дослідника Алена Мілона Франсіс Понж, як і філософ Моріс Мерло-Понті, вважає присутність людини важливою і необхідною для сприйняття речей, а особливої уваги надає поняттю тіла, яке відчуває. Для обох повернення до сутностей речей можливе через зір, через споглядання, через візуальне сприйняття: "le sens par lequel cette opération de retour est possible est bien la vue" [5, с. 87]. Ален Мілон також зазначає, що будь-який опис все ж таки є маркований різноманітними досвідами людини, ось чому кожна річ, кожен предмет є як окремий персонаж зі своїми особливостями і характером [5, с. 99].

Французький лінгвіст Ален Рабатель вважає, що зорове сприйняття покликане для об'єктивного опису предметів і речей, а інші зосереджують увагу на реакцію суб'єкта та його реакцію на зображуване. На його думку чуттєве сприйняття, яке актуалізується, вербалізується у дискурсі, "рідко опирається лише на одному відчутті" [6, с. 3]. Саме тому у своїй статті "Du rôle du perceptuel en image dans la référenciation des perceptions autres que visuelles", опираючись на сучасні дослідження, говорить про холісенсорність (l'holisensorialité) сприйняття. Цей феномен підкреслює цілісність, глобальний характер сприйняття, і побудований на присутності у дискурсі двох або трьох відчуттів, де одне з них домінує [6, с.3].

Дослідники говорять про переосмислення п'яти відчуттів, адже чуттєвий досвід – це не лише подразнення наших рецепторів, а й контекст, коли і як ми отримали цей чуттєвий досвід, мова йде про розвиток сенсорного досвіду як

холісенсорного (цілісного) [4, с. 339]. Наведені вище міркуванння стали основою для аналізу творів Франсіса Понжа, у яких ми простежили явище холісенсорності. У дослідженні ми виокремили деякі мовно-стилістичні способи вираження холісенсорності у тексті, з'ясували, що домінують способи вираження зорових відчуттів (колір, форма), але присутні також слухові відчуття. Особливу увагу зосередили також на відчутті руху, що перегукується з феноменологічним поняттям кінестези, хоч і не входить до переліку п'яти відчуттів.

Отже, поняття речевості, шозизму є тісно пов'язані з феноменологією, бо стосуються питання сприйняття речей та предметів, хоча з деякими особливостями їхніх способів вираження у текстах художніх творах. З феноменологією пов'язана також холісенсорність, яка спостерігається у творах Франсіса Понжа і використовується автором для опису сутності речей крізь призму цілісного відчуттєвого сприйняття.

Література:

1. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії: Книга перша. Загальний вступ до чистої феноменології. Х.: Фоліо, 2020, 348.
2. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду / відп. ред. Анатолій Лой. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. 280 с.
3. Ponge F. Le parti pris des choses, Editions Gallimard, 1942, texte intégral + dossier par Émilie Frémond, Folio plus classiques, 2009.
4. Dubois D., Cance C., Coler M., Paté A., Guastavino C.. Sensory Experiences : Exploring meaning and the senses. John Benjamins Publishing Company. 2021. 598. URL: https://books.google.com.ua/books?id=TZpOEAAAQBAJ&pg=PA336&lpg=PA336&dq=Holisensoriality&source=bl&ots=6tPiCD6GN4&sig=ACfU3U0D7YFLYtpg1NRzY1LlX2yLXV_SZQ&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwjii-qvkrT1AhVFi_0HHdXwCGQQ6AF6BAgCEAM#v=onepage&q=Holisensoriality&f=false
5. Milon A. Au croisement de la poésie et de la philosophie : Francis Ponge et Maurice Merleau-Ponty. Labyrinth. 2020. Vol. 22, No. 1. C. 79-100. URL: www.researchgate.net/publication/346168505_Au_croisement_de_la_poesie_et_de_la_philosophie_Francis_Ponge_et_Maurice_Merleau-Ponty
6. Rabatel A. Du rôle du perceptuel en image dans la référenciation des perceptions autres que visuelles. 2014. S. 39-56. URL: https://www.researchgate.net/publication/306259631_Du_role_du_visuel_en_image_dans_la_referenciation_des_perceptions_autres_que_visuelles

Лілія Кузнецова

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПОКОЛІННЯ Z

Кожне покоління неподібне на попереднє та має свої унікальні особливості. В даний час на нашій планеті одночасно проживає шість поколінь. До працездатної групи належить три покоління людей, які само можна віднести до

педагогічної спільноти: бебі-бумери (1943-1963 рр.) – цінують атмосферу стабільності та відчуття потрібності; покоління X (1963-1984 рр.) – цінують розвиток навчання, роботі приділяють більше уваги, ніж сім'ї, спрямовані до індивідуального успіху; покоління Y (1984-2000 рр.) – комунікативні, цінують вільну атмосферу. Схильні до співпраці та водночас прагнуть швидких результатів.

Останнім часом багато досліджень було присвячено вивченню покоління міленіалів, і тільки-но, здавалося б, все з ними стало зрозуміло, як повноліття почали досягати представники так званого покоління Z. Які ж вони підлітки покоління Z? Чим вони відрізняються від минулих поколінь та чому потрібно про них говорити?

«Теорія поколінь» Н. Хоува та В. Штрауса базується на твердженні, що історія суспільних процесів циклічно й повторюється кожні 80-90 років. За цей час суспільство проходить чотири етапи: підйом (у суспільстві домінують бажання групуватися й об'єднуватися), пробудження (переважає бажання автономії та індивідуальності), спад (процвітання індивідуалізму) і криза (руйнування старих суспільних інститутів і поява нових).

«Теорія поколінь», у якій уперше було виокремлено «покоління Z» (1995-2012 р.) і названо його основні характеристики, була розроблена в 1991 році американськими вченими Н.Хоувом і В. Штраусом. У 2003-2004 роках науковці під керуванням Є. Шаміс адаптували «Теорію поколінь», зазначивши, що в нашому соціумі поколінням Z потрібно вважати дітей, які народилися й народяться в період 2004-2024 років. Психологічні особливості дітей покоління Z та способи роботи з ними описано у працях зарубіжних (Д. Коатс, С. Попова, Ш. Постник-Гудвін, А. Сапа, Є. Шамис) і вітчизняних (Г. Колесова, О. Любченко, А. Мірошникова, Г. Солдатова) науковців та викладачів практиків. В Японії роками народження «покоління Z» вважають 1985-1992, бо рівень технологічного прогресу в повсякденному житті жителів Японії був вищим за інші країни постіндустріального типу розвитку. В Україні цей період настав пізніше – від 2004 року.

Покоління учнів, народжених після 2000 року – це перше повністю цифрове покоління. Їх називають «generation Z» або «покоління Z», «цифрові люди», бо вони пов'язані між собою за допомогою соціальних мереж Інтернет, YouTube та мобільних телефонів. Їх цінності знаходяться ще у процесі формування, але психологи відзначають тяжіння до індивідуалізму, самовпевненість і спрямованість до успіху. Щоб уникнути «конфліктів поколінь» і вибудвувати адекватну та продуктивну співпрацю викладачів та студентів, батьків та дітей необхідно з'ясувати характерні ознаки сучасного покоління українських дітей і дібрати ефективні психолого-педагогічні способи співпраці х ними.

Інформаційне середовище, у якому живе покоління Z, суттєво впливає на розвиток їх особистості, визначаючи характерні ознаки. Американський дитячий психолог Ш. Постник-Гудвін визначає такі ознаки дітей покоління Z:

1. Нетерплячість (виросли в онлайн-середовищі та звикають до того, що бажання завжди будуть виконані у віртуальній ральності, але щоб зробити це у реальному житті. Часто недостатньо просто натиснути на кнопку).

2. Зосередження на короткострокових цілях (у всьому отримати негайні результати, як в Інтернеті).

3. Залежність від Інтернету (сидять у соціальних мережах, грають в Інтернет ігри, постійно розповідають про своє життя в блогах і спілкуються через Skype, Zoom тощо).

4. Фрагментарність образного мислення (не виховані на книгах, а тому максимум що вони можуть читати, це будь-які статті, найчастіше - міні-новини, формат твітів і статусів у соціальних мережах).

5. Швидко стають дорослими (виросли в епоху економічної депресії; а від них усі очікують тільки одного – бути успішними).

6. Орієнтація на використання (знають, чого хочуть і як це отримати, тому мають у своєму арсеналі десятки аргументів, які використовують, коли просять щось у батьків).

7. Цінують чесність, тому в соціальній мережі відкриті багато хто живе у світі фантазій, але деякі пишуть правдиво та чесно, інколи – дуже відкрито, чим шокують старше покоління).

8. Віртуальний світ на першому плані (у виборі між особистою зустріччю та спілкуванням у кіберпросторі віддадуть перевагу другому способу).

9. Техніку знають краще, ніж розуміють почуття оюдей (запитують не вчителів і батьків, а шукають відповіді в Інтернеті, тому збільшується комунікативна відстань дітей від їх батьків і переривається ланцюг соціального наслідування, передавання досвіду).

10. Розумні виконавці (легко піддаються впливу).

Відомий американський експерт у сфері освіти дорослих і дітей Дж. Коатс у праці «Покоління та стилі навчання» дає такі поради сучасним викладачам, щодо побудови адекватного стилю навчання учнів, студентів які відносяться до «Покоління Z»: добре структурувати навчальний процес; забезпечувати «зворотній зв'язок"; зробити навчальний матеріал «яскравим і візуальним»; скоротити та візулізувати інформацію; керувати мудро; спілкуватися усно, використовувати методики, які включають уснмй обмін інформацією між учнями: вербалізована інформація швидше і краще зберігається в пам'яті. Спілкування учнів між собою стимулює пам'ять і робить навчальний процес більш динамічним.

Покоління Z буде краще сприймати матеріал, якщо він буде подаватися в оптимістичному тоні; цілі, що ставляться будуть зрозумілими і реальними; час буде використовуватися ефективно та матеріал, що подається не буде перевантажено інформацією. Для кращого засвоєння матеріалу дієвим буде залучення цифрових технологій, інтерактивне пояснення матеріалу, швидке переключення з одного виду діяльності на інший, індивідуальний підхід, пріоритетність практичної роботи та геймефікація.

Нещодавнє дослідження, здійснене за підтримки Фонду Фрідріха Еберта зосередилося на вивченні цінностей та пріоритетів молоді від 14 до 29 років в Україні (що охоплює як міленіалів, так і покоління Z).

За результатами звіту, молодих людей в Україні більше за все турбує економічне питання, а одним з найбільших страхів є корупція та війна. Сучасна молодь в Україні мало цікавиться політикою, а політикам не довіряють три чверті молодих людей в державі, мовиться у дослідженні.

Література:

1. URL: https://sites.google.com/a/uis.edu/colrs_cook/home/teaching-the-generation-z-student
2. URL: https://buki.com.ua/news/pokolinnya-z/

Христина Куйбіда

ГРЕЦЬКЕ ПРЕФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ

Усі історичні етапи грецької мови, починаючи від койне, характеризуються наявністю різниці між науковим та народним стилем, яка поступово зростає, найперше в фонетиці та морфології. Таким чином, особливості грецького словотворення, префіксацію зокрема, слід аналізувати комплексно, як з погляду синхронії так і діахронії.

В словотворі новогрецької мови (НГ) виділяємо такі різновиди префіксації: чиста префіксація (вважається близькою до складання: περιγράφω (περί + γράφω) та префіксально-суфіксальний / флексійний спосіб : προσωρινός (προς + ώρα).

Префікси, зважаючи на диглосію в історії розвитку грецької мови, прийнято поділяти на: αχώριστα λαϊκά μόρια (α-, ανα-, αν, ξε-) та αχώριστα λόγια μόρια (всі інші префікси). Це, фактично, тотожне поділу на: невіддільні префікси та префікси, що мають автономну форму (значення яких може змінюватися в залежності від семантики основи). До першого типу відносяться префікси: α-, ανα-, αν-, δυσ-, які позначають заперечення чи відсутність ознаки, наприклад, α-ξέχαστος "незабутній"; а також ξε- зі значенням "зовні, дуже, цілком, позбавлення чогось": ξέ-μακρα "дуже далеко", чи ευ- зі значенням "добрий, добре, легкий, легко": ευεργετώ "робити добро", ευκαιρία "можливість". Префікси другого типу представлені ширшим діапазоном; за походженням це переважно збережені ще з давньогрецької (ДГ) прийменники чи незмінні частини мови, це: ανα-, αντι-/ανθ-, απο-, δια-, εις-, εκ- /εξ-, εν- /εμ, επι- /επ-/εφ-, καρα-, κατα-, μετα-, νη-, παρα-, περι-, προ-, προς-, συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ-, συ-, συνε-), υπερ-, υπο- (υπ-, υφ-). Префікси прислівникового походження – це αμφι-, αει-, αρτι-, μετα- ξανα-, πολυ-: αεικίνητος, "невтомний, який постійно рухається", αρτιγενής "новонароджений". Певні деривати, таким чином,

можна трансформувати в аналогічні синтаксичні конструкції (κατα-βυθίζω "топити" = βυθίζω κατά; ξανα-βάφω "перефарбувати" = βάφω ξανά).

Префіксація залежить також і від твірної бази. Основа в ролі другого компонента грецького деривата може бути вільною (περιστρέφω "повертати" – στρέφω "крутити, повертати") й зв'язаною (προσδοκώ "очікувати, надіятися").

З погляду еволюції префікси в НГ можна поділити на:

1) префікси, які збереглись морфологічно незмінними з ДГ (невіддільні α-, δυς-, ευ- та автономного походження: αει-, αμφι-,ανα-, απο-, αρτι-, εις-, εκ-, εν-, επι, κατα-, μετα-, παρα-, περι-, προ-, προς-, συν-, υπερ-, υπο-).

2) префікси, які зазнали часткових змін (невіддільний α- /у ДГ ἀ-privativum, ἀ-intensivum, ἀ-copulativum/ в НГ зберіг лише значення заперечення чи відсутності ознаки: άσκοπος "безцільний"). Префікс αντι- в НГ набув значення "порівняння, зіставлення, місце навпроти": αντιπαραβάλλω "порівнювати", αντιπροθάλαμος "передпокій". В семантиці префікса δια- з'явилось значення "розрізнення, розкидування, суперництва": διασπώ "розрізняти", διαγωνισμός "змагання" та ін.

3) втрачені префікси: ἀρι-, ἐρι-, ζα-, δα-, βρι -, префікс νη-, який не був продуктивним навіть в ДГ, залишився лише у слові νήπιο "дитина, немовля".

4) запозичені префікси. До них належить лише καρα- , що прийшло з турецької мови: καρα-τέλεια "надто чудово".

5) нові префікси чи префіксоїди. На основі граматичних елементів утворилися ξε- (ξεκαθαρίζω "очищати, виясняти" < εξ-ε-καθάρισα) ξανά (ξανακάνω "переробляти" < εξ - ανα - κάνω). На основі лексичних елементів утворилися префіксоїди θεο- (θεόγυμνος – цілком голий) та ακρο-(< άκρος), μωρο-(< μωρό), σ(ι)ο- (< ισιος) у низці НГ діалектів, наприклад: ακριοκόκκινος "трохи червоний", μωροσκοτεινά "трохи темно", σιόκαιρος "одного віку".

Загалом слід зазначити, що грецька префіксальна деривація є тривалим, діахронічно стабільним морфологічним процесом; основні ж історичні зміни відбулися в основному через переосмислення існуючих у мові словотвірних елементів.

Ольга Курпіль

СУФІКСАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ –ISH ЯК МОРФОЛОГІЧНИЙ ЗАСІБ СЕМАНТИЧНОЇ ДИФУЗІЇ

Питання розмитих семантичних структур у лінгвістиці входить до широкої філософської проблеми дихотомії хаосу та порядку. Взаємозв'язок хаосу та порядку якнайкраще пояснює мовні одиниці та процеси, що виходять поза рамки регламентованості, чіткої відповідності, впорядкованості.

Впорядкованість не викликає зосередження уваги і регламентовані структури не несуть додаткової інформації, окрім іманентної. У свою чергу, хаотичні структури виокремлені на фоні регламентованих. Як зазначає Н. Арутюнова, «невпорядкованість є інформативною».

До проявів хаотичності на мовному рівні відносимо різноманітні мовні одиниці, де порушений план змісту та план вираження. Невідповідності між денотатом та сигніфікатом є багатогранні: більше, ніж один денотат у сигніфіката; розмитий денотат, розмитий сигніфікат, або семантична нечіткість в обидвох сторонах мовного знака.

Мовні одиниці, в яких розмитий денотат та сигніфікат є власне диффузними семантичними структурами: whatchamacallit, whatsitsname, thingamabob, whatsyoucallit, widget, doohickey, gizmo, thingy, vague, fuzzy.

Поняття розмитості семантичної структури (vagueness, fuzziness) спостерігаємо в апроксиматорах. У них може бути розмитим або денотат, або сигніфікат.

Семантичне поле лексичних апроксиматорів доповнюється словотвірними лексемами із суфіксом –ish, як от, boyish, foolish, sluggish, waspish, womanish.

Ish-апроксиматори мають тенденцію до розширення свого лексико-семантичного поля. Інформатори вважають, що суфікс –ish може додаватися до будь-якої лексичної основи для утворення апроксиматорів. Все ж, їх функціонування обмежене узусом. Розширений словотвір можливий у колоквіалізмах.

Виявлений доволі рідкісний морфологічно-синтаксичний тип конверсії. Суфікс -ish субстантивується із значенням «щось подібне, приблизне»:

“You must try to remember that some people are normal. Ish. I adore you. Do be kind.” (BNC) “…wedding photos. At least mine’s natural! Ha! Ish.” (BNC)

“Didn’t I review this somewhere else in this ish?” (BNC)

Частиномовний аналіз свідчить, що прикметник та іменник є фреквентивними у цьому словотвірному процесі: childish, reddish, smartish, dreamish. Однак, суфікс –ish для позначення апроксимації також словотвірний із іншими частинами мови: дієсловом – snappish; числівником – fortyish, elevenish; прислівником – uppish.

Словотвірні апроксиматори із -ish мають щонайменше такі значення: «з властивими рисами, подібне», «приблизність», «наближеність до». Інколи ці семи переплітаються між собою. Апроксиматори із семою «з властивими рисами» здебільшого є похідними від іменників, що означають живі істоти, як от: boyish, womanish, sluggish, waspish.

Із семою «приблизність» апроксиматори походять від числівників, що означають час або вік: “You get back from work about tenish?”, “She is at her fortyish.” (BBC English)

Ish-апроксиматори, які є прикметниковими похідними, мають сему «наближений до». Прикметники кольору посідають частотне місце у цій групі: bluish, greenish, whitish. Словотвірні похідні із суфіксом –ish можливі для усіх односкладових прикметників. Двоскладові прикметники також вживаються із даним суфіксом. Їх частотність невелика.

Наталія Куспісь

СЕМІОТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

Сьогодні реклама залишається одним із важливих соціальних засобів, який утворює своєрідний тип відносин у суспільстві, та вимагає переоцінку поглядів щодо розв'зання проблем, пов' язаних з рекламною комунікацією. Вона здатна позначитися на сприйнятті споживачів тоді, коли інші засоби маркетингу виявляються безрезультативними. Крім того, реклама дає поштовх розвитку товарних ринків та сфери послуг. Водночас вона здатна маніпулювати думками та поведінкою людей. Основна мета рекламної комунікації – забезпечити певний напрям масовій активності. Матеріалом рекламної комунікації слугує рекламний текст – особливий тип тексту, який інформує нас про певний товар чи послугу, та завдяки своїй аргументативності має на меті переконати споживачів придбати певний товар чи скористатися певним видом послуг.

Термін «семіотика», як наука про знаки, розглядався багатьма науковцями у різних площинах. Сформувалась лише у XX столітті, хоча знакові підходи до вивчення певних явищ та процесів траплялися ще у творах античних та середньовічних вчених. Засновниками цієї науки вважаються швейцарський лінгвіст Фердинанд де Соссюр та американські філософи Чарльз Пірс і Чарльз Морріс. Крім того, величезний внесок у розвиток семіотики як науки про знаки зробили Р. Барт та Ю. Лотман. Серед сучасних науковців дослідженнями семіотики займаються О.І. Бугайова, Є.А. Єліна, Є.С. Ковтуненко [2, 121-122]. Для того, щоб краще зрозуміти суть даної науки, варто розглянути її трактування різними науковцями. Як стверджував Ю. Лотман, семіотика займається розробкою поняття знака, мовного знака, мови та символу [2, 123]. Одним із перших, хто звернувся до семіотичних моделей реклами був Р. Барт. Він наголосив на тому, що візуальні (іконічні) знаки суттєво відрізняються від вербальних знаків, та висунув концепцію про уточнювальне значення вербального знака стосовно візуального [2, 122].

Що стосується туристичної сфери, то її важко уявити без вдалої та ефективної реклами, оскільки вона безпосередньо впливає на суспільство. Отже, реклама в туристичній сфері є засобом непрямого зв'язку між туристичним продуктом і споживачем. Тобто основним завданням реклами є надавати інформацію про компанію та її продукт, водночас переконуючи майбутніх клієнтів зосередити свою увагу на конкретній компанії та її продукті, а також підсилити впевненість клієнтів у правильності їх вибору [3].

Розглядаючи будь-який рекламний текст туристичної сфери з семіотичної точки зору, варто зазначити, що семіотика реклами у свою чергу вважає можливим існування та розгляд різноманітних варіантів аналізу рекламного тексту. Завдяки цьому маємо змогу визначити структуру та семантику реклами, зрозуміти, на якій основі побудований її ефект сугестії, а також розробити власний рекламний текст, беручи до уваги його структурні розділи, самостійно

проаналізувати тип рекламного повідомлення, підкреслюючи в ньому як переваги, так і недоліки. У даному аспекті семіотика реклами призначена розширити та поглибити знання в сфері спілкування як знакового та комунікативного явища. При цьому семіотика реклами розуміється, як наука про знаки, що є основним підгрунтям для вивчення всіх аспектів реклами, оскільки знаковий характер будь-якої реклами не піддається сумніву. Вивчення та аналіз таких базових понять семіотики як текст, знак, інтерпретація, символ, служить фундаментом як для складання грамотного рекламного повідомлення, так і для адекватного прочитання готового рекламного продукту. Семіотика дає визначення знаку як такого, класифікує знаки, групує їх по певних критеріях, приводить знакові ситуації і випадки їх використання.

Таким чином, бачимо, що для того щоб краще зрозуміти роль семіотики у дослідженні рекламного тексту, необхідно розглянути конкретні рекламні приклади. Матеріалом дослідження слугують рекламні тексти туристичної сфери. Крім того, у дослідженні використано аналітичний метод для аналізу словесного та візуального компоненту реклами. Базовою основою дослідження виступає теорія Р. Барта. Розглянемо наступні рекламні приклади: «Regular exposure to sunlight is the best source of vitamin D. That's why our resort lie in some of the most beautiful places in the world» [5]; «A good night's sleep is proven to bolster memory, reduce stress and even promote longevity. Our unique heavenly bed has been engineered with exactly that in mind» [5]; «A TWO HOUR FLIGHT TO ENDLESS HOURS OF ADVENTURE. BERMUDA. So much more» [4]; «THERE ARE NO LIMITS. DISCOVER OUR NEW DESTINATIONS AND TRAVEL PACKETS» [1]; «We'll help you discover the many sides of Italy» [4]; «CREATE POSITIVE CHANGE THROUGH THE JOY OF TRAVEL» [4]; «Your story starts HERE with serenity at SUNRISE. Let yourself GO» [4]; «BE THE FIRST TO WALK OUR RED CARPET. Take a wander through a breathtaking land in Northern Territory's Red centre of Australia» [4]; «EXPLORE. GO OUT. HAVE FUN!» [4].

Отже, застосувавши методологію семіотичного аналізу до текстів туристичної реклами, бачимо, що семіотика, як наука про знаки дає інструментарій для розкодування рекламних повідомлень та на конкретних рекламних прикладах можна побачити як творці реклами використовують її засоби у готельному бізнесі, туристичних компаніях та авіакомпаніях. Крім того, семіотика може бути застосована як наука, що визначає напрямок усіх видів реклами, зазначених вище. Тобто роль семіотики полягає у переплетенні вербального (текст) та візуального (зображення) компонентів, від влучного використання яких буде залежати який ефект дана реклама справить на клієнта, та чи захоче він скористатися конкретним видом послуг.

Література:

1. URL: https://www.google.com/search?q=there+are+no+limits.+discover+our+new+destinations+and+travel+packets&hl=uk&sxsrf=AOaemvJLFd6TOhM6mWFNbpPTjpbULIDflA:1639473280846&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwja15f0-
2. Гриненко І. В., Романчук С. М. Семіотична природа соціальної комунікації // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31. №14.4. С. 121-126.
3. Миронов Ю. Б. Особливості реклами в туризмі. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/rekl_tur.htm
4. Tourism billboards. URL: https://www.google.com/search?q=+tourism+billboard&tbm =isch&ved=2ahUKEwjUwoTDk5j1AhWQkKQKHdWfA3wQ2-
5. Westin Hotel & Resorts pictures. URL: https://www.google.com/search?q=westin+hotel+and+resorts+pictures+%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B0&tbm=isch&hl=uk&chips=q:westin+hotel+and+resorts+pictures+%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%

Ірина Кушнір

ВИМІРИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ К. ЛЕМОНЬЄ

Для К. Лемоньє характерне розуміння землі як життєвої основи Всесвіту. Конотації Матері-Землі є надзвичайно різними у його романах, вони вбирають символічну опозицію завершення і початку життя, що виявляється у багатстві специфікацій як образ-символ, архетипний символ, мотив і т.п. У контексті гендерної ідентичності жінка у романах К. Лемоньє є втіленням землі. Дослідження має на меті з'ясувати своєрідність її висвітлення у руслі натуралізму в поєднанні з натуризмом. Звідси об'єктом вивчення став менш досліджений раніше роман "Закоханий".

Поряд із натуралістичними і соціальними тенденціями у творчості раннього періоду К. Лемоньє відкрив інший бік свого таланту – неоромантичний, першим виявом якого став роман-сповідь "Закоханий" ("L'Homme en amour", 1897), що започаткував тему протиставлення природи цивілізації. Це розповідь героя про його минуле. Напівсиротою він зазнав у дитинстві суворого ставлення батьків і релігійних наставників, ворожих до будь-якого вияву природних почуттів. Він легко потрапляє до пастки молодої вдови, з котрою переживає гаму різноманітних почуттів – від щастя до каяття. Це кохання стає для нього прокляттям цілого життя. Герой роману "Закоханий" звинувачує суспільство і церкву у втраченому житті: якщо б із дитинства його навчили поважати своє тіло, його природні потреби, а не вважати це гріхом, тоді він зміг би бути щасливим. Конвенційна мораль придушила все природне і людське, теорія гріха не принесла щастя людині. Однак К. Лемоньє не виступає прихильником вільного від моралі суспільства,

він лише звинувачує її протиприродність. Фаталізм зводить героя з Од, і він з першої зустрічі відчуває, що "Nous étions l'un et l'autre régis par des événements qui nous rapprochèrent et ainsi furent les ministres de notre vie" [1, с. 143]. Од – втілення фізичного кохання, кохання земного і природного, у творі вона часто порівнюється із землею: "[…] elle sentait la terre, la rosée des bois, l'arôme des écorces, l'évent musqué des bêtes comme un limon chaud. Et ensuite je l'eus en mes bras comme la terre elle-même" [1, с. 158]. Вона, як і земля, чекає свого женця чи сівача: "Son corps splendide chaudement palpitait comme une terre grosse, comme les gerbes d'un champ sous un midi d'août […]. Elle avait le flanc profond et noir des glèbes vouées aux moissons…" [1, с. 184 – 185]. Таке ж порівняння жінки з родючою землею звучить у романі неодноразово. Щоб забути її і звільнитися від згубної пристрасті, герой їде в село, де спостерігає життя селян, "les fils sacrés de la terre" [1, с. 212]. Він заздрить їхньому вільному життю у злагоді з природою. Всі нещастя міського життя невідомі синам землі: "[…] le rite d'hymen divinement s'accomplissait comme s'était accomplis les semailles et les labours, afin que la semence éternellement levât, perpétuant le mariage des races et de la glèbe" [1, с. 212]. Герой вважає, що "l'humanité n'est elle-même qu'un aspect concret de l'univers et ses agitations résument la pulsation terrible du cœur de la terre" [1, с. 217]. Але життя йде своїм визначеним шляхом, і герой повертається до міста. Там "la terre fut oubliée, le symbole du grand amour fécond" [1, с. 223]. Фізична пристрасть знову опановує його. Він не в силі опиратися чарам вдови: "J'avais été le pèlerin et l'aveugle. J'avais frappé la terre de mon bâton; des sources délicieuses avaient jailli; et cependant j'étais à présent le même homme qui n'avait pas connu encore la leçon du simple laboureur" [1, с. 223].

"Закоханий" відкриває той період творчості К. Лемоньє, у якому знаходять вияв пантеїзм чи "натуризм" письменника. Для дослідженого роману характерне асоціювання жіночих персонажів з землею, її родючістю, архетипним значенням матері, що демонструє певні комплекси чоловічого персонажа.

Література:

1. Lemonnier C. L'Homme en amour. Paris: Nouvelles Editions Séguier, 1993. 328 p.

Уляна Кушпіт

ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Для України, з її потужними територіальними, культурними та економічними зв'язками з Європою, питання іншомовної підготовки з метою професійної діяльності є суттєвим з низки причин: для вивчення напрацювань закордонного

досвіду, для дослідження наявної у країні проблеми стосовно якості та вивчення мов у ланках освіти, для поліпшення професійного навчання іноземних мов у системі іншомовної освіти держави. Вивчення іноземних мов згідно з міжкультурним підходом можна вважати розвитком цілісної особистості, сприяння її самоусвідомленню через обізнаність зі своєю культурою та збагачення досвіду, усвідомлення різниці між мовою й культурою інших країн.

Фахова підготовка вчителя фізики має спиратися на компоненти знань, яким в навчальному процесі та навчальних планах закладів вищої освіти не надається достатньої уваги. На наш погляд, таким аспектом підготовки вчителя фізики є іншомовна складова, оскільки сформована іншомовна компетентність учителя позитивно впливає на його готовність до професійної діяльності загалом. Роль іншомовної підготовки вчителя фізики в сучасних умовах постійно зростає. Мова йде не лише про його професійну іншомовну компетентність, але й можливості подати учням навчальний матеріал в контексті його розуміння іноземною мовою.

Посилення міжнародної співпраці та доступність інформаційних джерел передбачає розвиток готовності студентів усіх спеціальностей до якісного володіння іноземними мовами, у першу чергу англійською. Це повною мірою стосується учителів фізики. Мета розвитку іншомовної компетентності вчителя фізики за інтегративного підходу полягає у формуванні такої системи інтегрованих знань та умінь слухача, яка враховує як загальні його цілі в будь-якому закладі освіти, так і специфічні, зумовлені особливостями вчителя фізики та вимогами інтегративного підходу.

Без належної іншомовної підготовки значно звужуються можливості сучасного вчителя в удосконаленні власної професійної підготовки, оскільки це суттєво обмежує йому доступ до іноземних джерел інформації, роботу з комп'ютерною технікою за наявності іншомовних програм і редакторів. Зараз у світі існує дуже багато журналів, які спрямовані на вивчення курсу фізики загальної. Українських журналів явно не вистачає для задоволення достатньо високого рівня особливо для тих студентів і учнів, які прагнуть вийти за межі стандартної програми. Тому мотивація у студентів є достатньо висока і теж розвивається в кількох напрямах: пошук інформації і підготовка до уроків серед іншомовних джерел; здатність викладати курс фізики англійською мовою; здатність спілкуватися з колегами-вчителями з інших країн тією ж мовою, не обов'язково при зустрічах, а, наприклад, в тому ж онлайн-режимі.

Однак, для професійного розвитку вчителя, необхідно ще передбачити варіативний компонент з різними ступенями поглиблення. Тобто, паралельно з вивченням курсу фізики з наростанням і з елементами англомовного тексту, необхідно забезпечити ще декілька напрямів такого напряму. Це читання оригінальної методичної літератури англомовної, не тієї, яка написана тут, а з журналів інших країн методичних, які публікують це живою науковою мовою, якою

спілкується цілий світ, по-перше. По друге, необхідно виділити заняття для уніфікації, коли не просто перекладаються тексти, а коли ведуться діалоги, спілкування і розширюється словниковий запас.

Наголосимо, що при сучасному розвитку інтернету, спілкування – онлайн вчителів фізики різних країн є дуже ефективне і може бути дуже цікавим, але відбувається воно, як правило, англійською мовою. Тому оцей компонент мотивації для студента є дуже і дуже високим. І, на кінець, третє: це мотивація викладача підготувати студента до такого роду діяльності, тобто сформувати у нього оцю спеціальну компетентність.

Варто виділити ряд переваг щодо використання систем дистанційного навчання та недоліків. До переваг відносимо необмежений вибір можливостей для повноцінного викладу онлайн-курсу: подача та оновлення навчального матеріалу, перевірка, опитування; відсутність географічних кордонів; вільний доступ до платформ; необмеженість у часі, а недоліками є низька пропускна спроможність електронної мережі, складність системи курсу на платформах тощо.

Людмила Левицька, Ольга Шумська

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Сучасні реалії та потреби суспільства зумовлюють пошук нових ефективних форм і засобів навчання. Удосконалення підготовки майбутніх фахівців неможливе без оптимізації навчального процесу і впровадження новітніх освітніх й інформаційних технологій та інтерактивних методик у процес навчання іноземної мови. В основі навчання іноземної мови на факультетах та у ВНЗ немовного профілю повинна бути професійна спрямованість, позаяк вона ґрунтується на врахуванні потреб майбутніх фахівців у певній спеціальності.

Сфера іноземної мови професійного спрямування (зокрема ділової), згідно з Н. Брігером, складається з наступних взаємопов'язаних компонентів: знання мови, комунікативних вмінь та професійного змісту. Завдання викладача полягає у поступовому збільшенні мовних знань студентів з основ фаху та розвитку комунікативних умінь, притаманних професійній діяльності. М. Елліс і К. Джонсон також вважають, що навчання має базуватися на фаховості. Тобто ознакою навчання мови професійного спрямування є її специфіка щодо певних професійних потреб тих, хто навчається. Оскільки ці сфе ри та ситуації відрізняються залежно від спеціальності, зміст різних курсів іноземної мови також буде різним. Виходячи з того, що спеціаліст певної галузі потребує знання іноземної мови для успішного здійснення своєї діяльності у професійних ситуаціях, увесь процес навчання іноземної мови професійного спрямування повинен бути максимально наближеним до реальної професійної діяльності даного спеціаліста. Досвід

практичної роботи свідчить, що в умовах відсутності мовного середовища невимушені ситуації спілкування іноземною мовою виникають дуже рідко. Більшість ситуацій моделюються викладачем, але оскільки всі параметри ситуацій аналогічні суспільним і зумовлюють появу відповідної комунікативної інтенції та вирішення комунікативного завдання, у студентів формуються повноцінні мовленнєві уміння.

Слід зазначити, що на сьогодні у навчанні викладачі і методисти надають перевагу інтерактивним методикам викладання, де студент є не простим слухачем, а активним творцем процесу навчання, здатним до взаємодії та активного спілкування. Саме інтерактивні технології, у яких закладено потенціал розвитку, створюють необхідні передумови для формування мовленнєвої компетенції студентів, здатності критично мислити, приймати колективні та індивідуальні рішення, вдосконалювати професійну та загальну культуру спілкування. Важливо, що інтерактивні методи навчання можна застосовувати практично для всіх видів навчання: аудиторного, заочного, дистанційного, в Інтернеті тощо. Під час інтерактивних занять викладач і студент знаходяться в рівних умовах, викладач не просто подає навчальний матеріал, а стає активним учасником дискусії, направляючи її у потрібне русло. Будь-які інтерактивні заняття корисні, оскільки вчать висловлювати свої думки і відстоювати власну точку зору.

Практичний досвід показує, що використання в навчальному процесі інтерактивних технологій навчання збільшує діапазон термінологічної лексики за фахом, робить процес навчання пізнавальним і професійно спрямованим. Інтерактивні технології навчання стимулюють когнітивні процеси та активізують мовний і мовленнєвий матеріал в іншомовному спілкуванні студентів, розвивають їхні творчі здібності і професійно орієнтовані вміння в наближених до реальних умовах.

Позаяк, модернізація процесу викладання іноземних мов професійного спрямування у вищій школі триває та йде активний пошук шляхів його вдосконалення, то пріоритетна роль на цьому етапі відводиться інформаційно-комунікативним технологіям. Інформаційні технології з їх потужними можливостями, з комплексом програм і устаткування є частиною інноваційних технологій навчання іноземної мови. Сукупність технічних та дидактичних засобів дозволяє подавати навчальну інформацію у текстовому, графічному, звуковому, відео, анімаційному та інших форматах. Залежно від методичних завдань освітні мультимедійні технології можна поділити на програмно-методичні (методичні рекомендації, програми, тематичні плани тощо); навчальні (електронні підручники, словники, енциклопедії, довідники); контрольні (тестові та програми з оцінювання).

Комплексне використання інформаційних технологій у навчальному процесі сприяє динамічності, інтенсифікації процесу навчання, забезпечує його диференціацію з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, дає можливість наочно представити складну іншомовну інформацію, відкриває доступ до нових

джерел інформації. Завдяки інтеграції різних форматів інформації мультимедійні програмні засоби дають змогу імітувати реальні процеси, візуалізувати абстрактну професійну діяльність за рахунок імітації процесів. Створення спеціальних програм для формування у студентів мовної компетенції, використання мережі Інтернет у навчальному процесі, розробка проектів, презентацій з використанням комп'ютерних технологій та Інтернету допоможе мотивувати і зацікавити студентів.

Серед методів, які активно використовуються у навчальному процесі, слід виокремити так зване комбіноване навчання, що об'єднує інтерактивні методики з інформаційними технологіями. Популярністю серед студентів користується робота з блогами або вебсайтами, що висвітлюють актуальні події у порталах відомих видань, де можна ознайомитися з потрібною інформацією, розмістити коментар.

Таким чином, інноваційні технології навчання, інтенсифікуючи процес здобуття знань, модернізуючи форми проведення занять, є важливою складовою формування професійної іншомовної комунікативної компетенції. Вони відкривають доступ до нових джерел інформації, активізують процеси ментальної обробки іншомовної інформації, надають нові можливості для формування професійних та лінгвістичних навичок та дозволяють реалізувати інтерактивні методи навчання.

Аналіз методичних джерел та власний досвід практичної діяльності свідчить, що стратегії впровадження інтерактивного навчання іноземної мови, використання освітніх мультимедійних проектів, оволодіння сучасними методиками роботи з Інтернетом, розробка електронних курсів зі спеціальностей можуть бути напрямами подальших досліджень, хоча це, як показує практика, потребує не лише зусиль викладачів, але й сучасного технічного оснащення.

Застосування інтерактивних освітніх та мультимедійних технологій, особистісно-орієнтованого та проблемного підходів до навчання з досягненням комунікативних цілей через інтерактивну діяльність сприятиме подальшому вдосконаленню процесу навчання іноземної мови та формуванню іншомовної професійної компетенції студентів вищих навчальних закладів.

Лариса Лемещук

ЗДИВУЙ МЕНЕ: НАРАТИВ В ЧИКЛІТІ СОФІ КІНСЕЛЛИ І КОГНІТИВНИЙ ВИМІР ПІЗНАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Пам'яті вчителя – Катерині Кусько

Чикліт (Chick Lit), що в перекладі чтиво для ціпочок, як новий жанр літератури став успішним із самого початку своєї появи, але популярності він набув наприкінці 90-х років XX ст. Як один із жанрів сучасної прози він має своє

місце в історії літератури і сягає витоками початку класичної літератури Великобританії. Цей факт зводить chiklit до високого літературного походження і надає йому великої ваги (S. Harzewski). Chik Lit успадкував основні літературні традиції, включаючи традиційну прозу, популярні любовні романи та романи виховання, що зумовлено впливом жіночої літератури минулих століть. Чикліт набагато ближче до реалій життя сучасної жінки мультимодальної культури, аніж інші жанрові різновиди. Жінка XXI століття не хоче сліпо вірити догмам, вона хоче залишатися самою собою. Вона прагне здивування як Сільві, дружина Дена, героїня роману Софі Кінселли "Surprise Me' – Здивуй мене" (2018) незважаючи на те, як це корелює з феміністською концепцією. Це захопливе чтиво для читачок, які віддають перевагу літературі з більшою палітрою різнотематичних побутових, сімейних сюжетів, аніж у традиційних плаксивих любовних романах.

Роман Софі Кінселли "Surprise Me' – Здивуй мене" (2018) реалістичний за суттю, наближений до сучасного життя, розглядає такі важливі проблеми для жінки, як романтика сім'я і самотність, зате більш притомно, без зайвих страждань і відчаю. Крім того, одна з головних особливостей Сільві, героїні роману – це вміння підходити з гумором до будь-якої стресової життєвої ситуації та з іронією оцінювати все, що її оточує: "I have this secret little vocabulary for my husband. Words I've invented, just to describe him. I've never even told him about them: they just pop into my head, now and then. Like …" (Kinsella Sophie).

Традиційна для цього жанру форма наративу – від першої особи або форма сповіді або дружнього визнання. А суть такої наративної сповіді у тому, що Сільві та Ден – ідеальна пара. У восьму річницю весілля вони йдуть на прийом до лікаря і чують спантеличину новину. Їм залишилося жити, навіть страшно вимовити... Загалом, вони обоє проживуть до ста років! А це означає, що їхній безхмарний шлюб триватиме ще шістдесят вісім років. Стоячи біля вівтаря, вони мріяли, що проведуть разом усе життя, ось тільки не підозрювали, що життя буде таким довгим. Подружжя вже знає одне про одного все. Що ж їм робити вічність, що залишилася? А якщо вони набриднуть один одному? Цього допускати не можна. Тому Сільві вигадує цікаву гру "Здивуй мене – Surprise me", щоб постійно підігрівати стосунки. Але майже відразу все виходить з-під контролю. І з'ясовується, що Сільві та Ден зберігають один від одного страшні секрети. Саме на такому лабіринті сплетених наративних рівнів скеровуємо когнітивний вимір пізнання художнього світу тексту, творимого британською письменницею Мадлен Софі Вікгем, відомою під псевдонімом Софі Кінселла (1969 –).

Подібна форма наративу, майстерно впровадженого письменницею, ще більше зближує читачку та героїню. Адже наївність прикрашає жінку. Це одна з найбажаніших, найпривабливіших жіночих якостей, одночасно зворушлива і шляхетна. Показник чистоти духу, невинності помислів, чарівної непристосованості до життя, беззахисності перед суворим світом. Багато хто свідомо культивує в собі цю дефіцитну якість – наївність, тобто віру в ідеальний устрій світу

всупереч здоровому глузду: "We've always been that couple. Blended. Intertwined. We read each other's thoughts. We finished each other's sentences. I thought we couldn't surprise each other any more. Well, that shows how much I knew."

Роман Софі Кінселли – безпрограшний варіант, коли хочеться чогось легкого і в плані наративних сплетінь і мовних ігор. Її герої – зовсім земні дівчата, в яких легко можна упізнати свої риси та через це одразу пройнятися симпатією. Але їхня особливість, яка й створює основну наративну канву роману Surprise me, – це робити зовсім несподівані висновки зі своїх спостережень. Казкове життя раптом змінюється, коли Сільві і Ден мають шанси прожити разом так довго. Ось тоді Сільві і пропонує влаштовувати несподіванки, щоб майбутні роки пройшли цікаво. І через це, здавалося б, блискуче рішення все летить шкереберть. Для тих, хто знайомий зі стилем письменниці, цього разу здивуються, бо Софі Кінселла нас вразить (у тому й весь цимес когнітивного виміру пізнання світу художнього тексту): те, що випливе на поверхню через не зовсім вдалий задум Сільві, змусить героїв дуже змінитися та подорослішати, а читача – можливо, задуматися. І це, як міркуємо, карколомно зворушливий сюрприз від Кінселли.

My lungs have frozen. My cheeks are tingling. I feel like an actor in a daytime soap, and here's why: 1. I'm prowling around Dan's office, when 2. he's out at work, oblivious to what I'm doing, and 3. I've opened a secret locked drawer in his desk, and 4. I can't believe what I've found; what I'm holding; what I'm seeing.

Залишаємо наратив наукового викладу незавершеним. Все як у стилі Софі Кінсели, аби здогадатись …, аби довигадати …., аби ….задуматись.

Література:

1. Kinsella S. Surprise Me, 2018.
2. Harzewski S. Tradition and Displacement in the New Novel // Crusie, Jennifer. Flirting with Pride and Prejudice: Fresh Perspectives on the Original Chick-Lit Masterpiece. Dallas, Texas: Benbella Books, 2006.
3. Mabry R. About a Girl: Sexuality in Contemporary 'Chick' Culture, 2006 // Ferris, Suzanne. Young Mallory. Chick Lit: The New Woman's Fiction. New York, London: Taylor & Francis Group, 2006.

Богуслава Лесечко

СИСТЕМНІСТЬ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ

Системні уявлення з'явилися з об'єктивних причин і розвиваються під дією об'єктивних факторів. [4, с.15]. Виникнення системного підходу у наукових дослідженнях пов'язане з неспроможністю зрозуміти складні явища за допомогою існуючих методів. Так, зокрема, у більшості робіт, що базувались на концепції елементаризму, проблема дослідження складних об'єктів спрощувалась, зводилась до

вивчення вихідного "атома", простого елемента. Та ще у часи Декарта було усвідомлення недостатності елементаризму та протилежної йому концепції цілісності, а також самого способу мислення у рамках такої дихотомії [2, с.17].

Згодом з'являється ідея створення "логіки цілісності". І тут величезну роль для всієї методології зіграла лінгвістична концепція структуралізму Ф. де Сосюра, який усвідомив суттєві відмінності між механізмами функціонування та механізмами розвитку. Його концепція показала самостійну роль системного аналізу мови і пов'язану з цим незалежність синхронного та діахронного аспектів її вивчення [2, с.24-25].

Синхронічна лінгвістика має вивчати логічні та психологічні відношення, які поєднують елементи, що співіснують і утворюють систему; вона розглядає їх відношення такими, як вони сприймаються однією колективною свідомістю.

Діахронічна лінгвістика, навпаки, має вивчати відношення, які поєднують послідовні в часі елементи, що не сприймаються тією самою колективною свідомістю; тобто елементи, що послідовно замінюють один одного і не утворюють у своїй сукупності системи [5, с.127].

Ф. де Сосюр розглядав мову як цілісну систему, яка визначалася відношеннями між її елементами. "...майже всі одиниці мови залежать або від того, що їх оточує у мовленнєвому ланцюжку, або від частин, з яких вони складаються самі. Це можна показати на прикладі словотворення [5, с.162].

Матеріалом нашого дослідження стали словотвірні гнізда тематичної групи "Сільськогосподарські культури". Під словотвірним гніздом (СГ) розуміємо "сукупність слів, які характеризує спільність кореня" [1, с.109], допускаючи при цьому послаблення у низці випадків живих мотиваційних зв'язків. Актуальність такого дослідження фахової лексики дозволяє виявити системні зв'язки досліджуваної лексики, визначити словотвірний потенціал тієї чи іншої лексеми. Е. А. Земская підтримувала такий напрямок досліджень, підкреслюючи, що у сучасній дериватології актуальні проблеми вивчення словотвірного потенціалу різних частин мови та семантичних груп [3, с.77].

Крім свідчення продуктивності/непродуктивності відповідної лексичної одиниці, актуальність уваги до СГ обумовлена необхідністю здійснення всебічного аналізу словотворення як системи СГ, вивченням особливостей лексико-семантичної системи. Адже "СГ беруть активну участь у впорядкуванні лексичних відношень слів. Вони широко використовуються як засіб відображення лексичної синонімії, антонімії і омонімії твірних слів у похідній лексиці" [6, с. 383]. На доцільність опису гнізд однієї тематичної чи лексико-семантичної групи вказує низка вчених (Т. Л. Беркович, А. Д. Чолакова, А. Н. Тіхонов і ін.). Оскільки таким гніздам притаманні загальні закономірності у семантичних та структурних змінах, вони є базою для створення типових гнізд. Вивчення конкретних груп гнізд, "їх структурний та семантичний аналіз, класифікація гнізд є важливим та актуальним завданням словотвірної науки" [7, с. 208].

Один із головних результатів дослідження полягає у виявленні системних зв'язків у словниковому складі мови у організації слів із спільним коренем (репрезентується у одному із компонентів складного слова чи словосполучення). Сам об'єкт дослідження, тобто гнізда, відіграють надзвичайно важливу роль у системній організації словотворення, більше того вони самі є підсистемами у загальній лексичній системі мови. Ця підсистема розвивається у горизонтальній та вертикальній площинах, утворюючи горизонтальні підгнізда, де різні значення вихідного слова утворюють відповідні підгнізда (напр. Bohne з лідерами "біб" – Bohnenmehl, Bohnenpflanze, Marschbohne та "фасоля" – Bohnenrost, Limabohne, Bohnenpflückmaschine) та вертикальні підгнізда (напр. Rübe > Zuckerrübe: Zuckerrübenfnbau, Zuckerrübenaussaat, Zuckerrübenfeld і ін. (всього – 39 лекс. одиниць).

Гніздові лексичні одиниці, утворені навколо тематичної групи "Сільськогосподарські культури" ввійшли у низку галузевих лексичних підсистем сільського господарства, а також у загальнонауковий лексичний фонд. Загальна кількість гніздових слів, утворених навколо 61 вихідного слова досліджуваної тематичної групи, складає 5415 одиниць, а середня кількість гніздових слів, що припадає на одне базове, – 88,7 одиниць.

Література:

1. Ахманова О. С. Синтаксис как диалектическое единство коллигации и коллокации. М.: МГУ, 1969. 183 с.
2. Блауберг И. В., Юдин Э. Г. Становление и сущность системного подхода. М.: Наука, 1973. 269 с.
3. Земская Е. А. О парадигматических отношениях в словообразовании // Русский язык. Вопросы его истории и современного состояния. Виноградовские чтения I-VIII. М.: Наука, 1978. С. 63-77.
4. Лесечко М. Д. Основи системного підходу: теорія, методологія, практика: навч. посібник. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2002. 300 с.
5. Сосюр Ф., де. Курс загальної лінгвістики / [пер. з фр. А.Корнійчук, К. Тищенко]. К.: Основи, 1998. 324 с. URL: http://194.44.152.155/elib/local/ sk611351.pdf
6. Тихонов А. Н., Авина Н. Ю. Диахронические аспекты изучения словообразовательного гнезда // Актуальные проблемы русского словообразования. Ташкент: Укитувчи, 1982. С. 383-388.
7. Чолакова А. Д. Структура словообразовательных гнезд непроизводных инхоативных глаголов на -ну/ть/ // Актуальные проблемы русского словообразования. Ташкент: Укитувчи, 1982. С. 208-211.

Володимир Лисюк

ТИПОЛОГІЯ ТЕРМІНІВ-ПОЛІСЕМАНТІВ В ІСПАНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Медична термінологія не завжди відповідає критерію однозначності, оскільки характеризується наявністю різнопланових семантичних відношень, що спричинюють різні перешкоди в процесі комунікації між особами, залученими до різних медичних дискурсів. Одним із проявів цих відношень є явище полісемії.

Під полісемією розуміємо наявність кількох сигніфікатів у однієї лексичної одиниці. Базуючись на семантичній класифікації полісемії [1, с. 145], у медичній термінології іспанської мови виокремлюємо такі типи термінів-полісемантів:

1) ***Внутрішньогалузеві полісеманти*** – це терміни, що мають два чи більше значення у межах медичного дискурсу. Вважаємо, що причиною їхньої появи є семантична еволюція вузькогалузевих термінів, що викликана:

- ***динамікою розвитку наукових знань***. Так, термін ***ventrículo*** в процесі еволюції медичних знань про людський організм набув різних значень: «1. Порожнина маленького розміру; 2. кожна із двох конусоподібних порожнин серця, права і ліва, що розділені міжшлуночковою перегородкою (...); 3. Порожнина, що розташована в глибині мозкових структур (...); 4. середня частина порожнини гортані, що розташована між помилковими та істинними голосовими складками; 5. найширший орган шлунково-кишкового тракту, що розташований між стравоходом та дванадцятипалою кишкою (...)» [2].
- ***багатозначністю формантів терміна***. Так, полісемічність суфікса ***-ico***, для якого характерними є значення «1. що має відношення до; 2. що володіє певною ознакою» [2] відобразилась у семантиці термінів ***taquicárdico*** (1. що має відношення до тахікардії чи пов'язаний з нею; 2. що страждає на тахікардію [2]) та ***tetraplégico*** (1. що має відношення до тетраплегії чи пов'язаний з нею; 2. що страждає чи протікає з тетраплегією [2]).

2) ***Міжгалузеві полісеманти*** – це терміни, що належать до різних галузей знань та характеризуються незмінним семантичним ядром (інваріантом), але низкою різних периферійних смислів [1, с. 146]. Наприклад, термін ***válvula*** вживається у різних сферах: *техн*. «накривка, що у певних машинах чи каналах служить для відкривання чи закривання проходу рідини чи газу»; *мед*. (*анат*.) «мембранна складка, що перекриває потік рідин, які циркулюють по судинах тіла тварин»; *елект*. «механізм, що вставляється у електричне коло з метою зміни току, що протікає по ньому, його вирівнювання, посилення чи інших цілей» [4], проте зберігає незмінним семантичне ядро – «елемент, що слугує для регулювання потоку».

3) ***Зовнішньомовні полісеманти*** – це терміни, що позначають як медичні, так і загальні поняття. Їх поява, на наш погляд, зумовлена міграційними процесами між загальновживаною лексикою та термінологією. Так, слово ***sonda*** в загальній мові має значення «інструмент чи пристрій, що використовується для

дослідження та обстеження важкодоступних зон» [3]. Однак, у межах медичного дискурсу його семантика трансформовується шляхом додавання спеціалізованих уточнюючих сем з метою вираження медичного поняття: «видовжений та тонкий інструмент, різної довжини та діаметру, жорсткий чи гнучкий, плотний чи порожнистий, залежно від призначення, що має переважно тупий кінець та вводиться у природний, штучний чи патологічний канал, у рану чи порожнину з метою дослідження, полегшення стенозу, видалення перешкоди, введення в середину рідких чи газоподібних речовин, чи їх дренування назовні» [2].

Структурно-морфологічний аналіз полісемантичних термінів виявив, що полісемія характерна для однослівних термінів та термінів-словосполук. Останні – малочисельні, що пояснюється низькою ймовірністю розвитку полісемії в результаті збільшення кількості складових компонентів. Наведемо приклади: ***pared celular*** (1. шар целюлози різної товщини, що покриває зовнішню поверхню мембрани рослинної клітини. 2. бактеріальна структура, що покриває клітинну мембрану, утворюючи жорстку оболонку, що зберігає форму клітини, запобігає її розриву в гіпотонічних умовах та надає їй резистентність до антибіотиків та будь-якого типу зовнішньої агресії [2]); ***dificultad respiratoria*** (1. суб'єктивне відчуття задишки, що може бути спричинене легеневими, серцево-судинними, нервово-м'язовими чи, навіть, психогенними факторами; 2. респіраторний дистрес-синдром (синдром, що характеризується інтенсивним (що розвивається за кілька годин чи днів) некардіогенним набряком легень, в результаті гіперпроникливості альвеолокапілярної мембрани, що спричинена її пошкодженням [2]).

Отже, полісемія є природним явищем у медичній термінології. Причинами виникнення багатозначності у медичних термінах іспанської мови є такі фактори як динамізм розвитку наукових знань, багатозначність формантів терміна, міграційні процеси між загальною та спеціалізованою лексикою. Полісемія в іспанській медичній термінології представлена на внутрішньогалузевому, міжгалузевому та зовнішньомовному рівнях.

Література:

1. Саламаха М. Я. Англомовна терміносистема охорони довкілля: структура, семантика, прагматика: дис. … канд. філол. наук : 10.02.04 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 239 с.
2. Diccionario de términos medicos. URL: https://dtme.ranm.es/index.aspx
3. Diccionario de uso del español actual. URL: http://clave.smdiccionarios.com/ app.php
4. Diccionarios.com. URL: https://www.diccionarios.com/

Сергій Лисюк

ТИПОЛОГІЯ МЕТОНІМНИХ НАЗВ ІСПАНСЬКОЇ ФУТБОЛЬНОЇ СФЕРИ

Метонімія являє собою один із продуктивних смислотвірних засобів поповнення футбольної лексики сучасної іспанської мови вторинними номенами. Її сутність полягає у перенесенні форми мовної одиниці або оформлення мовної категорії з одного об'єкта позначення на інший на основі певної їх суміжності, дотичності при відображенні в свідомості мовця [2, с. 339].

Дослідження футбольної лексики сучасної іспанської мови показало, що чимало її лексичних одиниць утворилися у результаті метонімічного перенесення. З його допомогою творяться вторинні номени, що використовуються на позначення як офіційних назв команд, футбольних трофеїв, так і неофіційних прізвиськ клубів чи причетних до них людей.

Аналіз ***офіційних назв футбольних клубів*** дозволив нам виявити у футбольній лексиці сучасної іспанської мови такі моделі метонімічного перенесення:

- **«географічна назва міста (ойконім) – назва футбольного клубу»**:
  Barcelona *(футбольний клуб «Барселона»),* ***Sevilla*** *(футбольний клуб «Севілья»);*
- **«назва жителів певних місцевостей (катойконім) – назва футбольного клубу»**:
  Alcoyano *(футбольний клуб «Алькояно» з міста Алькой);*
- **«назва осіб за національністю та етнічною належністю (етнонім) – назва футбольного клубу»**:
  Espanyol *(використання етноніма у назві барселонського клубу зумовлено тим, що цей клуб, створений у жовтні 1900 року Анхелем Родріґесом, Октавіо Абаллі та Луїсом Рокою, першим створив умови професійного заняття футболом для національних гравців, які були позбавлені можливості виступати в клубах Catalá Foot-ball Club, Fútbol Club Barcelona та Hispania Athletic Club, які допускали до свого складу лише закордонних або каталонських футболістів);*
- **«назва територій (хоронім) – назва футбольного клубу»**:
  Extremadura (від назви автономного округу на південному заході Іспанії);
- **«назва пляжу (пляжонім** – термін Торчинського М.М. [1, с. 177]**) – назва футбольного клубу»:**
  Levante *(від назви пляжу Леванте, де було розташоване ігрове поле команди – «camp de la platgeta» (campo de la playita*);
- **«географічна назва водоймища (гідронім) – назва футбольного клубу»**:
  Betis *(походить від латинської назви річки Гвадалквівір – Beatis, що використовувалася за часів римського панування);*
- **«власна назва людини (антропонім) – назва футбольного клубу»**:
  Colo-Colo *(назва чилійського футбольного клубу із Сантьяго є реферуванням до імені вождя індіанського племені арауканів, який підняв свій народ на боротьбу з іспанськими конкістадорами).*

Назви футбольних трофеїв утворюються за моделлю метонімічного перенесення «***Власна назва гравця – назва трофею***»: ***Trofeo Ricardo Zamora*** (нагорода названа на честь легендарного іспанського воротаря Рікардо Самори, що присуджується голкіперу з найменшим показником пропущених м'ячів), ***Trofeo Alfredo Di Stéfano*** (в основі номена лежить реферування до легендарного гравця Альфредо ді Стефано; присуджується найкращому футболісту сезону шляхом опитування читачів газети «*Marca*» та футбольних експертів Іспанії).

Неофіційні назви футбольних клубів утворено на основі таких моделей метонімічного перенесення:

- **«продукт харчування – прізвисько футбольного клубу»**:
  pepineros *(pepinero – з спортивного клубу «Леганес» (мадридський футбольний клуб) або пов'язаний із ним [3])*: в основі алюзія на огірок як один із найпопулярніших продуктів, що вирощувався у маленькому сільськогосподарському містечку Леганес на початку XX століття;
- **«зоонім – прізвисько футбольного клубу»**:
  granotas *(футбольний клуб «Леванте»)*: назва походить від валенсійського слова *granota*, що у перекладі іспанською означає «*rana*» (жаба); таке прізвисько у команди виникло у зв'язку з тим, що стадіон, на якому та проводила свої матчі, розташовувався на березі річки Турія, де постійно водилося багато жаб;
- **«назва роду занять – прізвисько футбольного клубу»**:
  armeros *(спортивний клуб «Ейбар»): назва викликана тим, що Ейбар славився великою кількістю майстерень, де виготовляли зброю різного роду;*
- **«назва елементу побуту – прізвисько футбольного клубу»**:
  colchoneros *(футбольний клуб «Атлетіко Мадрид»)*: назва є алюзією на червоно-білу полосату тканину, якою обтягувалися матраци, що виготовлялися в Іспанії у період після громадянської війни. Такого ж кольору була і форма команди з берегів Мансанареса.

Чимала кількість ***прізвиськ людей, причетних до футбольного клубу*** утворена за такими моделями:

- **«клубний колір – прізвисько осіб, що причетні до клубу»**:

Дослідження прізвиськ-кольоративів, що функціонують у сфері футболу показало, що клубні кольори можуть стосуватися:

  - ***конкретного клубу***: ***franjiverde*** (стосовний до спортивного клубу «Ельче»), ***blanquivioleta*** (стосовний до футбольного клубу «Реал Вальядолід» чи пов'язаний із ним [3]);
  - ***будь-якого клубу***: ***verdiblanco*** (стосовний до будь-якої спортивної команди, ігрова футболка якої містить білий та зелений кольори [3]), ***blanquinegro*** (стосовний до будь-якої спортивної команди, ігрова футболка якої містить білий та чорний кольори [3]).
- **«назва мешканців – прізвисько осіб, що причетні до клубу»**:

hispalense (з Севільї або пов'язаний із цієї іспанською провінцією або її столицею [3]): застосовний також і до футбольного клубу «Севілья»; в основі номена лежить римська назва міста Севілья – Híspalis;

- ***«анатомічний елемент – прізвисько осіб, що причетні до клубу»***: ***culés*** (culé – з футбольного клубу «Барселона» (каталонський спортивний клуб) або пов'язаний із ним [3]): назва реферує до частини тіла вболівальників (*culo – сідниці*), яка виднілася із муру, що оточував «Campo de la calle Industria» у тих випадках, коли трибуни були переповнені. Відтак, слово *culé* стало не лише реферуванням до вболівальників, але й псевдонімом самого клубу.

Отже, метонімія володіє доволі потужним семотвірним потенціалом у сфері футболу. З її допомогою творяться як офіційні, так і неофіційні назви футбольних клубів, їхніх гравців та вболівальників.

Література:

1. Торчинський М. М. Денотатно-номінативна структура територіонімів як складник української ономастичної терміносистеми // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. праць. Хмельницький, 2015. Вип. 9. С. 173-180.
2. Українська мова : енциклопедія / ред. кол.: В. М. Русанівський та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
3. Diccionario de uso del español actual. URL : http://clave.smdiccionarios.com/ app.php

Oleksandra Litvinyak

RECONCILING THEORY AND PRACTICE IN INTERPRETER TRAINING

For historical reasons, most of the educational institutions training interpreters in Ukraine do not have long traditions of teaching interpreters. Therefore, nowadays, when the need for interpreters has increased drastically, we are still on the way to finding the right training concept that would work in our circumstances.

Like in many other countries, the interpreting profession lacks "occupational closure". Unless it is in a legal context (e.g. court interpreting), interpreters in Ukraine are often not asked whether they have any certification, hence the problem of people knowing two languages but not knowing about the techniques of interpreting or rules of professional conduct.

Training by apprenticeship has long been considered a standard approach to becoming an interpreter. And this common belief that when it comes to training interpreters it is best to make them practice as much as possible persists. It can hardly be denied that practical training is of great importance. However, just skills, even honed to perfection, are not enough to survive professionally. The students should be equipped with a certain amount of knowledge about their profession, potential

places of employment, and what that might entail. Therefore, the understanding of certain theoretical concepts and approaches is crucial for those who call themselves "professionals".

Theoretical courses for younger students are intended to introduce them to the profession, give hints where to start. In the early stages, lectures help prevent many mistakes, for it is much easier to learn doing something the right way from the beginning than to get rid of a bad habit after it has been formed. This is especially so considering the fact that our curriculum is designed in such a way that it presupposes many hours of individual work. For this individual work to be effective, students should to know what to do, how to do it, and why to do it, instead of groping in the dark learning from their own mistakes.

Practical classes often concentrate on the acquisition and perfection of individual skills and their combinations resulting in the fact that students seem to be well-trained performance-wise but lack a holistic picture of what a professional interpreter really is. Therefore, we believe that an interpreter training program needs to strike a balance between theory and practice.

Following some researchers (e. g. Sawyer) we believe that "the pedagogical value of theory lies in its meaningfulness to the student". The theoretical material presented at the lectures should bear a vivid relation to practice, otherwise, the students will fail to see its importance and treat it seriously (unless they intend to pursue an academic career).

In addition, the theoretical courses aim to dispel the most popular myths. We have noticed that by the time our students start learning to interpret they already have some myths and preconceptions in their heads, especially what concerns simultaneous interpreting. For example, that interpreting is an inborn ability that cannot be taught, one either has it or not. Lectures on the main methods, techniques, principles, and processes related to interpreting help them understand the profession better and reduce their fear and anxiety.

Researchers (e. g. Ornstein and Hunkins) distinguish between the so-called official curriculum and hidden curriculum. The official curriculum gives an outline of the training program, while the hidden curriculum offers much broader content, which sometimes cannot be deduced from the description in the official one. On the one hand, this hidden curriculum equips students with a great portion of additional knowledge. On the other hand, however, the things that are not explicitly stated in the official curriculum may be perceived as something less serious and important.

AIIC, EMCI, and other authoritative organizations recommend that a theoretical component be included in the interpreter training curricula. In particular, the EMCI core curriculum defines the components considered to be essential for a post-graduate (Master's) interpreting program. It includes the theory of interpretation, the practice of interpretation, consecutive interpretation, simultaneous interpretation, and the EU and international organizations. The "theory of interpretation"

component aims at making learners understand the differences between translation and interpretation, theoretical aspects and premises related to interpretation, elements of linguistic and cognitive theories that have a bearing on interpretation. At the same time, the practical component presupposes mastering not only interpretation skills and techniques but also communication skills (e. g. public speaking), information search and processing skills, preparation skills, etc.

MA in Interpreting program at London Metropolitan University includes a module called "Interpreting Theory and Interpreting Assignment Preparation Strategies", which is divided into two parts and runs during two semesters. The first, introductory part, is aimed at introducing the students to interpreting theories for a better understanding of the interpreting process. Eventually, the students should be able to use their theoretical knowledge for the purposes of reflection analyzing their performance. The second part of this module focuses on the preparation and aims at helping students "develop a strategic understating" and adopting a strategic approach to preparation for an interpreting assignment.

Interestingly, the Master of Arts in Conference Interpretation program at the Middlebury Institute of International Studies at Monterey seems to include the theoretical component mostly as a part of their hidden curriculum, for the description of the program includes mentions of the latest translation (not interpretation) theories, while the sample course schedule does not reflect any. We can only suppose that they are hidden under the "electives" title.

Following Sawyer, we believe that introductory courses in interpreting are aimed not only at helping students understand the theoretical premises of their future profession, but also at the initiation of students in the professional interpreter community.

The discussions as to whether the theoretical component should precede practical training or be introduced simultaneously with it persist. We believe that they should go hand in hand, for the theory is informed by practice, but it can also facilitate the improvement of practical skills and help avoid certain mistakes.

When it comes to an introductory course on interpreting, we believe that the following topics should be covered:

- Basic terminology. Absolutely necessary for any professional to communicate with other professionals in the same area, read professional literature, attend professional development seminars. A meta-language of the profession that will definitely come in handy.
- History of interpreting. Is covered to show that an interpreter is a profession with a long history, it did not appear in the 20th century. The standards of the profession changed over time. Some things that used to be acceptable in the past may not be acceptable anymore.
- Modes and types of interpreting. Interpreting settings. Gives an understanding of where interpreting may be used. The skills required of an interpreter in a particular situation. Helps some people realize they would like to do one kind of job but not another.

- Models of interpreting (e.g. Gile's efforts model). Helps students understand the process of interpreting, dispels the erroneous belief that (simultaneous) interpreting is a magical process performed only by exceptionally gifted people. Helps them balance their efforts in practical classes, as well as understand the reasons for certain mistakes.
- Interpreter competence. Helps figure out what is it that an interpreter needs to know, be able to do, and understand.
- Memory. Instead of just saying that an interpreter should have a good memory, it is very useful to explain to the students some very basic ideas of how their memory works and offer them some ways of how to train, improve, and maintain a good memory. It also helps students understand the necessity of some exercises done in practical classes.
- Quality. Professional vs non-professional interpreting. The students should know about the objective and subjective quality criteria in interpreting. In addition, trainees of an interpreting program should realize the difference between professional and lay interpreting, which may also help them in their future communication with clients who do not always understand the difference between the two. In particular, considering the state of the Ukrainian interpreting market at the moment, training professional interpreters is really important to ensure its proper evolution.
- Preparation. Also, an element that is not always taught in practical interpreting classes. In many cases, the students have to invent their way of doing that. However, there is no need to reinvent the wheel when it's all been done before. Therefore, we believe that explaining to the students the main principles and approaches to preparation may save them a lot of time and effort, even though they should still choose the ones that work best for them.
- Ethics and code of professional conduct. The importance of these topics can hardly be overestimated. This knowledge is one of the main characteristics of a professional interpreter. It includes many components like bets practices, booth manners, (diplomatic) protocol, dress code, and many others which are not regularly discussed in practical classes but are essential for professional interpreters.
- Stress management. This topic is rarely (if ever) covered in practical interpreting classes, however, is very important for proper performance, especially when it comes to novice interpreters. It is also closely connected to the topic of occupational health which is rarely paid enough attention both inside and outside the classroom.

Having said all this, it is important to remember that the students will benefit from the synergy of theory and practice only if there is proper communication between the teacher of theory and the teacher of practical classes (if these are different persons) to make sure that their work reinforces each other's efforts instead of denying them.

Тетяна Ляшенко

КУЛЬТУРНИЙ НАПРЯМ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ, КОНЦЕПЦІЇ І ПОСТАТІ

Наприкінці 70-х років XX ст. традиційна або лінгвістична концепція перекладу, яка акцентувала увагу на подібності мовних систем і знайшла своє втілення в теорії рівнів еквівалентності, поступово втрачає свою актуальність. «Ретроспективний» підхід до перекладу, орієнтований на текст оригіналу, змінює підхід «проспективний» з фокусом на статусі і функції перекладу в цільовій культурі. Така зміна підходів підготувала підґрунтя для «повороту до культури», започаткованого у межах двох незалежних одна від одної перекладознавчих концепцій. Результати досліджень Дескриптивного перекладознавства, представлено групою науковців на чолі з Ґ. Турі в Нідерландах та Ізраїлі, та Функціоналістського підходу до перекладу, що об'єднав низку науковців навколо досліджень Г. Фермеєра в Німеччині, виявили спільні погляди щодо необхідності відмови від концентрації уваги на мовних одиницях тексту оригіналу і щодо вагомості культурного контексту перекладу.

Райс К. та Г. Фермеєр розглядають переклад у новій комунікативно-функціональній парадигмі як інтенціональну і цілеспрямовану діяльність. Процес перекладу починається з вилучення вихідного тексту із вихідного культурного середовища та вихідного текстового простору і завершується його інтеграцією у середовище і текстовий простір цільової культури. Отже, переклад розглядають як культурний трансфер, а перекладацьку діяльність як культурно детерміновану діяльність (Reiß/Vermeer 1991).

Методологічні зміни відбуваються і в галузі літературознавчого перекладознавства, яке фокусувало первинно увагу на літературних системах і функціях перекладу в межах національних літератур. Згодом теорія полісистем І. Евен-Зогара, а також дескриптивна теорія перекладу Ґ. Турі сформували нове розуміння перекладу як регульованої взаємодії двох і більше літературних систем (Prunč 2011).

Літературознавча школа деконструкції (П. де Ман, Д. Х. Міллер, Д. Гартман, Г. Блум) розсіяла ілюзію раціоналістів про прозорість і універсальність мови, про сталий і непорушний смисл. До здобутків деконструкції відносять можливість переосмислення оригіналу, розгляд питання взаємодії ідентичності і відмінності, а також увага до контексту текстових і культурних світів, у якому функціонує переклад (Dizdar1997).

Прихильник герменевтичної школи Ф. Пепке викривав еквівалентність як ілюзію. На думку дослідника, всі культурно зумовлені тексти літератури, філософії, науки, а також елементи соціальної дійсності із символічним значенням допускають у процесі інтерпретації не одне, єдине можливе правильне тлумачення, а певну кількість інтерпретацій відповідно до бачення і досвіду інтерпретатора. Переклад передбачає не лише побудову стосунків з текстом, а й з мовним світом Інших і з відображеними в мові їхніми світами (Paepcke 1986).

«Поворот до культури» пропагує М. Снел-Горнбі, яка також вдається до критики теорії еквівалентності. Вихід перекладознавства за межі лінгвістичної парадигми і звернення до питань культури відкриває, на думку дослідниці, нові об'єкти і методи дослідження (Snell-Hornby 1990). Зокрема окреслюється нова модель взаємодії прихильників лінгвістичного та літературознавчого підходів.

Вагомим культурознавчим поштовхом для перекладознавства стають наукові праці С. Баснет у тандемі з А. Лефевром. Науковці послідовно висувають у центр уваги перекладознавчих досліджень культуру як результат складних процесів трансформації, присвоєння і маніпулювання (Translation, History and Culture, 1990). Увага перекладачів змістилася від поняття еквівалентності до поняття розбіжностей. У фокусі перекладознавців опинилися перекладачі, покликані не лише долати, а навіть створювати розбіжності між ВТ і ТП у процесі формування культури, а також представники суспільства, які можуть рекомендувати, вимагати або забороняти перекладачам створювати або послаблювати такі розбіжності.

У парадигмі культурології (Cultural Studies) у 1990-х роках наука про переклад запозичує чи адаптує теоретичні моделі з культурології, зокрема з феміністичних, гендерних та постколоніальних досліджень. На увагу заслуговують ідеологічні і політичні аспекти дослідження. Е. Прунч говорить про одночасний прихід з «поворотом до культури» і «владного повороту». Приходить усвідомлення того, що переклад як засіб репрезентації «Чужого» і конструювання знання відбувається на межі конфліктів і конвергенцій владних інтересів. Вимога неупередженого перекладу, яка утвердилася в певних культурах, все частіше підлягає сумніву (Prunč 2011).

Таким чином, культурний напрям у перекладознавстві як досі найвизначніший «поворот» в його історії започаткував перехід від орієнтованого на текст оригіналу, ретроспективного, «наукового» підходу до проспективного, функціонального підходу, орієнтованого на читача тексту перекладу. Відбувається переорієнтація від уявної симетрії мов до реальної мовної асиметрії та асиметрії культур. Розширення поняття культури за рахунок компонента влади виводить на передній план питання асиметрії влади в історичному, локальному і глобальному контекстах. Ознаками сучасного перекладознавства стають відкритий діалог, критична саморефлексія, увага і повага до «Іншості» та розмаїття.

Література:

1. Dizdar D. Die Norm brechen. Möglichkeiten eines neuen Vokabulars in der Translationswissenschaft. TcT, 11=NF 1, 1997. S. 129–147.
2. Prunč E. Entwicklungslinien der Translationswissenschaft. Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht. Berlin, 2011.
3. Reiß K., Vermeer H. J. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Tübingen: Niemeyer, 2. Auflage (Linguistische Arbeiten 147), 1991.
4. Snell-Hornby M. Linguistic ranscoding or Cultural Transfer? A Critique of Translation Theory in Germany. Bassnett S., Lefevere A. (Eds.).Translation, History and Culture. London : Pinter, 1990. P. 79–86.

Валентина Максимук

РОЛЬ ЕПІГРАФА В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ ДЕВІДА БЕЙКЕРА "THE SEDUCTION OF EVA VOLK"

У дослідженні охарактеризовано роман «Звaблення Єви Фольк» Девіда Бейкера – сучасного американського письменника с точки зору екстраординарного підходу до висвітлення історичних подій другої світової війни у Німеччині періоду з 1929 року по 1945 рік.

Розглянуто передмову до роману де Девід Бейкер зазначає, «що нацизм – це протилежність усьому гідному і моральному. Однак історія , розказана на сторінках цієї книги, викриває неприємну реальність: Адольф Гітлер зміг заручитися захопленою підтримкою переважної більшості німців, які, як і багато хто з читачів роману, вважали свій світогляд гідним і моральним. Сувора правда полягає в тому, що політику Гітлера підтримало на референдумі 95 відсотків населення Німеччини, серед яких переважали розсудливі, врівноважені й порядні люди. Після першого року правління Гітлера 75 відсотків викладачів громадських шкіл Німеччини з великим ентузіазмом вступили у Націонал-соціалістичну лігу вчителів. Більшість пасторів охоче склала присягу на вірність фюреру. Десятки мільйонів простих громадян склали аналогічну присягу підчас спеціальних радіотрансляцій» (PREFACE). Автор запитує: «Але як таке могло статися? Хіба нацистів підтримували тільки нелюди?» Тут потрібно перейти до мови оригіналу: "Perhaps it would be better if that were true…for then we would only need to fear monsters. However the story is not about monsters.

It's about human beings.

It's a story about ordinary people in Hitler's Germany who were so seduced by evil that they became blind to truth" (Preface).

Вперше після назви "The Seduction of Eva Volk" вживається слово seduced by evil, що розкриває суть цієї назви. На прикладі життя юної дівчини Єви Фольк, її родини, друзів, односельців розгортається трагічна історія простих християн Німеччини, яки були звaблені зародженням фашизму. Очима юної Єви Фольк звабливий гітлерівський рух асоціюється з її коханим, Вольфом Кайзером. Дорогою ціною платить вона за свою пристрасть до людини яка, пронизана ідеями нацизму. Наслідки цієї сліпоти дуже страшні не тільки для Єви, але і для всього німецького народу.

Слово "history" вживається з займенником "she"і порівнюється з дзеркалом, в якому можна побачити своє відображення в відображенні інших. Still, blindness may be opposed and history can help do just that, particularly when we use her as a mirror. If we dare, we can learn much by looking at ourselves in the reflection of 'the other', whether she be German or Jewish, Palestinian or Israeli, Christian or Muslim, American… or not (Preface) (Виділення наше). Використання займенника her, як до живої істоти підкреслює, що до Історії треба відноситися уважно.

Здійснюється акцент на наші попередні розвідки, які свідчать про те, що такі сильні позиції тексту, якими є заголовок та епіграфи, початкові та кінцеві глави, ключеві слова, власні імена та ін. виступають актуалізаторами практично усіх текстових категорій. Вони є характерними для багатьох сучасних англомовних романів, які були предметом наших попередніх досліджень.

Ці, перелічені мовні явища, є також характерними для роману Девіда Бейкера "The Seduction of Eva Volk" ("Звабление Єви Фольк"). Особлива роль належить епіграфу. Епіграф як одна із складових частин текстової архітектоніки виконує значне смислове навантаження. Як сам роман, так і кожна з його трьох частин, а також розділи мають епіграф. Практично усі епіграфи, трьох частин (Parts) і 33-х розділів (Chapters), персоніфіковані, і належать відомим політичним діячам, президентам, богословам. Епіграфи відображають відношення цих історичних осіб до Німеччини і до описаних у розділах подій.

Визначення ролі епіграфа у конкретному сучасному американському історичному романі доповнить існуючи дослідження присвячені епіграфу і розширить діапазон його використання і функції у художньому творі.

Було проаналізовано тридцять три епіграфи розділів роману і трьох частин шляхом повної вибірки та їх класифікації.

Звертання до епіграфа відомо ще з античних часів. У стародавніх греків епіграфами називали написи на надгробних плитах або на стінах будівель. Перші літературні епіграфи з'явилися в творах письменників епохи Відродження. У широкий вжиток вони увійшли тільки з кінця XVIII століття.

Починаючи з XIX століття в Україні епіграф почали використовувати не тільки на початку твору, а й перед кожною його частиною. Уміння влучно підбирати епіграф слугувало доказом освіченості і ерудованості автора. Вміло використовували епіграфи відомі письменники О. С. Пушкін, І. С. Тургенєв, Л. М. Толстой, М. В. Гоголь, Т. Шевченко.

Літературознавці і лінгвісти вважають, що використовуючи епіграф, письменник свідомо розширює межі свого твору, включаючи його в діалогічну взаємодію з вже відомими творами чи навіть із цілою культурною традицією. Епіграф створює архітектонічну упорядкованість твору, утворює особливу структуру тексту, розгортає його композиційно.

Для того щоб якнайкраще зрозуміти роль та функціонування епіграфа в історичному романі, Девіда Бейкера "Звабление Єви Фольк", зауважимо, що роман поділений на три частини, кожна має назву, період датований проміжком років і епіграф. Подаються покроковий аналіз назв трьох частин роману та авторизовані епіграфи-цитати до них.

З'ясовується, що назви частин і епіграф-цитата тісно пов'язані в сюжетному плані. Тема, задана у назві частини, доповнює, розвиває контекст. Сам твір, його сюжетна лінія розвивається на прикладі невеличкого містечка Німеччини. Наявність епіграфів розширює рамки сприйняття до більш глибоких, світових проблем.

Важливо відмітити, що кожна частина має розділи, які не мають назв, натомість, кожен з тридцяти трьох розділів розпочинається з епіграфа. Епіграф першого розділу кожної частини в свою чергу тісно пов'язаний з епіграфом цієї частини. Він є його продовженням, або реакцією інших діячів на попередню цитату, створює ідею і певний настрій твору. В даному випадку розкриває тему фашизму і соціал націоналізму у Німеччині. Частині перша, Groaning for Salvation, (Стогін про порятунок) присвячена Німеччині періоду десятилітнього занепаду після першої світової війни, та епіграф до неї, мають контроверсійний характер. А епіграф до першого розділу, ще більше посилює негативне ставлення до Німеччини висловом майбутнього на той час президента Америки Гарі Трумена: "I'm for peace but that gang should be given a bayonet peace…It is a shame we can't go and devastate Germany and cut off a few of the Dutch kid's hands and feet, and scalp a few of their old men." Future American president, Harry S. Truman.

Отже, з одного боку, епіграфи першого розділу є висловами , що належать політикам різних країн, а саме, Prime Minister George Clemenceau of France (Part I), Future American president, Harry S. Truman (Ch. 1), Future Polish Interior Minister, Cyryl Ratajski (Ch. 5,) періодичним виданням 'Social Demokraten' Swedish periodical (Ch. 2), і висловлюють своє негативне ставлення до нацистської Німеччини, з другого боку, вони належать протестантському теологу Emanuel Hirsch (Ch. 3), ментору Адольфа Гітлера Dietrich Eckart: "In Christ, the embodiment of all manliness, we find all that we need (Ch. 4), нацистському інтелектуалу Ernst Beumler: "Man overcomes his doubts and anxiety, not by seeing himself as absolutely good, but by knowing where he belongs" (Ch. 6), нацистському журналу "To us, Christianity is not an empty phrase but a glowing life. It lives through us and in us and thus is the strength of the nation gathered under the sign of the Cross. When the red beast sneers at us we look up to the Cross and receive the doctrine of struggle" (Ch. 7), в яких проповідується християнська місія німецького народу і виправдовується намір боротьби з "червоним звіром".

Вислів, що належить протестантському теологу, потребує особливого тлумачення. Emanuel Hirsch: "We Germans must become a pious Volk, a Volk in which the gospel has power over our consciences (Ch. 3). Використовуючи німецький правопис для позначення слова "народ" Volk, автор підкреслює зв'язок з назвою твору The Seduction of Eva Volk, що уособлює постать Єва з усім німецьким народом. Ця теза проходить по всьому роману і є ключовою в цьому творі. Eva Volk є уособленням німецького народу, і все що відбувається з нею є своєрідним узагальненням та віддзеркаленням долі усього німецького народу періоду 1929–1945 років, засліплених нацистською ідеологією з одного боку, та глибоке переконання в правоті своїх вчинків, підкреслюється вірою в бога, з другого боку.

Спостерігаємо у вище наведених прикладах широке використання релігійної лексики в епіграфах, таких як Christ, Christianity, Cross, gospel, що підкреслює переконаність тих, хто є їх авторами, в правоті своїх переконань і вчинків.

Подається послідовний аналіз епіграфів кожного розділу кожної частини, що які сприяють розкриттю сюжетної лінії роману та піднімають різні політичні та історичні теми. До подій у Вайнхаузені автор додає документальні факти, що відбувається не тільки у Німеччині, а і у світі. На цьому історичному фоні на політичному горизонті з'являється Адольф Гітлер.

Частина II Як ангел світла 1933–1939 (PART II As an Angel of Light 1933–1939) розпочинається епіграфом цитатою Адольфа Гітлера, що наповнена позитивними християнськими намірами.

Епіграфи послідуючих розділів належать релігійним представникам і по суті своїй розвивають тему позитивного відношення націонал соціалістів до Християнства.

Цей розділ присвячений приходу Гітлера до влади як канцлера і очікуванню його виступу по радіо мешканцями Вайнхаузену. Промова Гітлера подається як пряма мова та виділена курсором, що додає документальності змальованих подій. Її зміст направлений на боротьбу з більшовизмом, який обвинувачується у руйнуванні та розхитуванні підвалин моралі й віри, насміханні з культури та приватної власності, з народу й патріотизму, із справедливості й честі. Виступ новопризначеного канцлера нібито відповідає Християнський моралі. Буквально за місяць країна переживала величезні якоюсь мірою позитивні зміни. Але після підпалу рейхстагу, підозра впала на комуністів, багато що змінилось. Німецький парламент, охоплений страхом, негайно наділив Гітлера необмеженою владою. Як тільки канцлер отримав можливість керувати країною на свій розсуд, комуністів почали заарештовувати і відправляти до концентраційних таборів на зразок того, що був побудований в Дахау, неподалік від Мюнхена, нібито на перевиховання.

Далі канцлер оголосив суботу днем загальнонаціонального бойкоту євреїв їх нескінченній брехні.

Наступний десятий розділ (Chapter Ten) присвячений єврейському питанню, про що свідчить епіграф до нього.

Подається також аналіз третьої частини твору Хто має вуха, щоб слухати, нехай слухає! 1940–1945 (Part III. He that Hath Ears, Let him Hear 1940–1945).

Послідовний покроковий аналіз кожного розділу та їх частин дає змогу зробити висновки, що широке використання епіграфу як на початку кожної частини, так і кожного розділу дозволяє авторові розширити горизонти подій, створює розвиток сюжетної лінії, наближає її до реальних історичних фактів.

Використання епіграфа, створює атмосферу глобальності подій шляхом цитування реальних політичних, релігійних діячів часів, описаних у творі. За допомогою епіграфа розкриваються теми фашизму і соціал націоналізму у Німеччині 1929–1945 років, антирасистська тема, тема Християнства і Християнської моралі та єврейська тема.

Герої роману стають залученими у розвиток історичних подій, які доповнюються документальними фактами. Вони висловлюють своє відношення до того, що було заявлено автором на початку частини або глави твору.

Використання автором роману історичної, релігійної лексики, лексики з німецьким правописом; початкові та кінцеві глави, ключові слова, власні імена заслуговують на більш глибоке майбутнє дослідження.

Bohdan Maksymtschuk, Iryna Arabska

AUGUST SAUER (1855-1926) – EIN INTELLEKTUELLER VON FORMAT WEGBEREITER DER LITERATURWISSENSCHAFTLICHEN RICHTUNG AN DER LEMBERGER UNIVERSITÄT

August Sauer gehört zu den prominentesten österreichischen Germanisten, die das wissenschaftliche Profil der Lemberger Germanistik in den 80-er Jahren des XIX. Jahrhunderts prägten. Anders als seine polnischen Vorgänger-Oberlehrer Hloch oder katholischer Priester Janota, deren wissenschaftliche Interessen hauptsächlich sprachgeschichtlich orientiert waren, brillierte A. Sauer mit seinen ausgediegenen soliden germanistischen Kenntnissen, die er an den Universitäten Wien und Berlin bei F. Müller, K. Müllerndorf, W. Scherer in solchen Fächern wie Deutsche Philologie und Geschichte, Indogermanistik, Klassische Philologie, Nordische Philosophie, Psychologie, Geographie erworben hat. Seinen wissenschaftlichen Werdegang verdankt er seinem Gymnasiallehrer in Wien Pater Hugo Mareta, der ihn auf heimische Literatur hinwies, zur häuslichen Kultur anregte und die Liebe zu Grillparzer – zu dem größten dramatischen Dichter und Prosaiker Österreichs einflößte. Daran anknüpfend, modifizierte A. Sauer Scherers Version einer neuen deutschen Nationalphilologie, die losgelöst von dem anderssprachigen Umfeld aufgebaut werden sollte, kanonisierte Grillparzer und stellte somit die Beschäftigung mit der österreichischen Literaturgeschichte auf eine neue Grundlage-bibliographisch, editorisch und interpretativ. Als Anhänger der deutschen Nationalphilologie gründete er in Prag „Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen" und leitete kulturpolitische Revue „Deutsche Arbeit". Eben er entwickelte nach dem Ausschluss Österreichs aus Deutschland ein neues polyfunktionales Konzept der österreichischen Literatur mit Grillparzer als Klassiker an der Spitze. Anders als A. Sauer lebte sein Nachfolger in Lemberg R. M. Werner in Eintracht mit der slawischen Umgebung, beherrschte Tschechisch und Polnisch und war immer bestrebt, andere Kulturen kennenzulernen. Er vermochte auch, auf die polnische Avantgarde zu wirken; sein Student Karl Irzykowiki wurde unter seinem Einfluss zum Vermittler in Polen des Schaffens von Christian Friedrich Hebbel – einem bedeutenden deutschen Dramatiker, Lyriker und Prosaisten. Diese interkulturelle Mission erfüllte z. B. in Böhmen Franz Thomas Bratranek, der zuerst in tschechischen Autoren-und intellektuellen Kreisen verankert war und sich dann in Krakau als polnisch-deutscher Literaturvermittler betätigte.

Seine wissenschaftliche Tätigkeit begann A. Sauer in Wien, indem er 1877 über Joachim Wilhelm von Brave und seine Beziehung zu G. E. Lessing bei K. Tomaschek promovierte. 1879 habilitierte er über den fünffüßigen Jambus von Lessings Natan. Seine berufliche Laufbahn begann A. Sauer 1879 als Privatdozent für deutsche Sprache und Literatur an der Universität Wien und von 1879 bis 1883 war er als Supplent des germanistischen Extraordinats (nach dem Tode von E. Janota 1879) und Direktor des Seminars für deutsche Philologie an der Universität Lemberg tätig. Von 1883 bis 1886 betätigte er sich als unbesoldeter a. o. Professor für deutsche Sprache und Literatur an der Universität Graz, wo er Vorlesungen und Übungen in Grammatik und Literatur des Mittelalters, über neuere deutsche Literatur und Geschichte der deutschen Literatur von Gottsched bis Goethe abhielt. Im Jahre 1886 wurde A. Sauer an die deutsche Universität Prag berufen, wo er als Professor für deutsche Sprache und Literatur wirkte. In seiner Grazer Zeit war er als Herausgeber von Sammelwerken sowie als Autor seiner selbstständigen Publikationen tätig. Die von ihm herausgegebenen „Wiener Neudrucke" bereicherte er durch zwei Arbeiten: „Briefe über die Wienerische Schaubühne von Joseph Freiherrn v. Sonnenfels und „Vier dramatische Spiele über die zweite Türkenbelagerung aus den Jahren 1683-1685". Auch in Graz begann er an seinem Lebenswerk zu arbeiten - an der Grillparzers Forschung: die vierte Grillparzer – Ausgabe erschien in 16 Bänden im Jahre 1887. Seit seiner Grazer Zeit widmete sich Sauer ebenfalls der Frauenliteratur, etwa mit seinem Band „Deutsche Frauenbilder aus der Blütezeit der deutschen Literatur" von 1885, der sich in erster Linie mit dem Einfluss der Frauen auf das Schaffen großer Dichter befasste. 1897-1898 bekleidete er den Posten des Dekans der philosophischen Fakultät und war zugleich Mitglied der Ständigen Kunstkommission des Ministeriums für Kultur und Unterricht in Wien. In den Jahren 1907-1908 bekleidet er das Amt des Rektors der Prager Universität und des Vorsitzenden des Akademischen Rates. Im Jahre 1926 wurde er in den Ruhestand versetzt.

Parallel zu seiner administrativen Tätigkeit setzt A. Sauer seine wissenschaftliche Arbeit fort als Herausgeber von verschiedenen wissenschaftlichen Reihen und Zeitschriften, als Mitarbeiter an Handbüchern und Festschriften und als Autor einer Reihe von wissenschaftlichen Publikationen darunter „Gesammelte Reden und Aufsätze zur Geschichte der Literatur in Österreich und Deutschland" (Wien, Leipzig, 1903), „Literaturgeschichte und Volkskunde" (Prag, 1907) u.a.m.

Eine besondere Etappe in der pädagogischen und wissenschaftlichen Laufbahn A. Sauers nimmt seine Lehrtätigkeit an der Lemberger Universität in den Jahren 1879-1883. Die Lemberger philosophische Fakultät forderte von einem Germanisten nicht nur die Kenntnisse auf dem gesamten Gebiet der deutschen Sprache und Literatur, sondern auch die Kenntnisse der polnischen Sprache als Amtssprache. Da A. Sauer keine slawische Sprache beherrschte und sich in die slawischen Umstände nicht integrieren konnte, fühlte er sich in Lemberg nicht gemütlich und bemühte sich um ein Lehramt an einer deutsch-österreichischen Universität. An der Lemberger Universität unterrichtete er „Die Geschichte der deutschen Sprache und Literatur",

„Deutsche Metrik“, „Das deutsche Drama im 19. Jahrhundert“ sowie „Entwicklungsgeschichte der lyrischen und epischen Poesie“. Gleichzeitig war er wissenschaftlich sehr tätig, indem er Textreihen und Editionen zum „Sturm und Drang”, zur Literatur der deutschen Aufklärung und zum österreichischen Biedermeier begründete. Zusammen mit Richard Maria Werner und Jakob Minor gab er „Die Beiträge zur Geschichte der deutschen Literatur und des geistigen Lebens in Österreich” heraus. Besonders brillierte er mit seinen Goethe-Abhandlungen, die 1885 in „Die Studien zu Goethe-Philologie“ eingingen, wo er die Philologie als Lebensform, als eine Art Kommunikation zur Vermittlung von Wissen und Normen betrachtete.

In Lemberg begann er die Arbeit an der Ausgabe der Gedichte Gottfried August Bürgers, die 1984 erschienen ist.

Letzen Endes bekam er 1883 Berufung nach Graz und seufzte erleichtert: “ich bin nun aus diesen unerquicklichen Verhältnissen für immer erlöst, darf wieder Mensch und wieder Deutscher sein. Zu solchem Völkerkampfe tauge ich nicht“ [2, 106].

So endete an der Lemberger Universität die wissenschaftliche Laufbahn A. Sauers – eines der prominentesten österreichischen Intellektuellen zwischen Kultur und Wissenschaftspolitik.

References:

1. Buxbaum E. August Sauer – Germanist, Herausgeber und Mentor // Primale parole e poila musica. Wien, 2020.
2. Höhne S. August Sauer. Ein Intellektueller in Prag zwischen Kultur und Wissenschaftspolitik. Köln, 2011. S. 106.
3. Internationales Germanistenlexikon 1800-1950. Bd. 3, Walter de Grugter. Berlin, New York (Herausgeber ch. König). S. 1568-1570.
4. Maxymtschuk B., Petrashchuk N. Die Lemberger Grammatik im Wandel der Zeiten. – Deutsch in der Ukraine. Geschichte, Gegenwart und zukünftige Potenziale: Forschungen zur deutschen Sprache im Mittel- Ost- und Südeuropa Fz DIMOS, Bd. 10. Regensburg, 2021. S. 84-105.

Сергій Малайко

ТОТАЛІТАРНА ПРИРОДА РАДЯНІЗМІВ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Радянські терміни відомі багатьом людям. Деякі з них, такі як РАГС чи ВИШ, досі залишаються в сучасній українській мові. Інші, такі як соробкоп – є застарілими. Багато в чому, цікавою є природа цих слів. Вони – продукт радикальної спроби змінити підхід до суспільних відносин, який спробували реалізувати більшовики. Такі скорочення мали показати прогресивну природу радянської держави та той факт, що вона відрізнялась від консервативної влади Російської Імперії. Мова стала ареною класової боротьби на території, яку контролювали комуністи з 1917 по 1991 роки.

Враховуючи тоталітарну природу радянської держави, спроби змінити підхід до мови безумовно мали на меті створити новий історичний суб'єкт, Homo Sovieticus, "совєтского человека." Ця людина мала мислити в рамках нового режиму, де держава контролювала усі аспекти життя. В чомусь, експеримент більшовиків вдався: сьогодні їх підхід до скорочень досі популярний. Загалом, переклад радянізмів – проблема для перекладачів. Люди в інших націях (особливо, тих, які не були під контролем більшовиків) не стикались з подібним феноменом, перетворючи їх у реалії. Тому, головна мета доповіді – проаналізувати основні тоталітарні елементи радянізмів і головні підходи до їх перекладу.

Mariia Manyatsa

MULTILINGUAL AUDIO GUIDES AS A WAY TO PRESENT UKRAINIAN TOURIST CONTENT TO FOREIGN AUDIENCE

Modern tourism is one of the fastest devas "cider"eloping industries in the world. It helps countries and communities to both show the beauty of their best tourist attractions and have a good income from serving inner and outer travelers. Although information about interesting places always played an important role in choosing from many prospective destinations, this role has been crucial in the last two years, because the sphere of tourism, like other spheres of our life, has experienced major changes. In the conditions of closed borders and increased health concerns, some people have shifted their travelling experience into an online mode, others, who still travel in person, extensively use different tools to enhance their experiences in the visited places. One of such convenient tools that is already widely used in a world practice is a great variety of audio guides, offered both in the Internet and at specific places of tourist's interest such as museums, galleries, exhibitions, other locations. Audio guides can serve people in several different ways. One is to offer an audio excursion (or provide some useful information) in case there is no way or substantiated reason for a tour guide to make a live excursion (for example, these can be used in tour info centers for those who first visit a country or a city). Another place where the audio guides can be of great help is small museums, which cannot afford to hire a lot of staff to accompany tourists during their visits. Such tool is also very helpful under the conditions of current pandemic – people do not need to gather into groups and order excursions, they can enjoy the visits to cultural facilities on their own. One more great opportunity which has evolved recently is obtaining free access to online audio guides about thousands of tourist destinations. This can be used by those who already stay in our country as well as those who only plan their visit.

Therefore, we made an attempt at analyzing a number of audio guides about Ukraine as well as their translations presented at the platform izi.TRAVEL. According to their website, izi.TRAVEL is the: "go-to platform for the travel market: a dynamic

hub where thousands of content providers can easily create multimedia guides for millions of travelers". The system encounters nearly 15,000 guides about 121 countries. The website operates in 11 languages (interface), and even more languages are used within audio guides themselves.

The website has a clear structure and a user friendly interface: all the menus are placed in a cohesive manner through web pages. After choosing a location the system shows all the available guides together with the languages into which each is translated. The majority of guides operate in Ukrainian/Russian, a lot of them are also presented in English. One might also find guides in Polish. All the guides can be accessed in an online mode, a lot of them can also be downloaded to the users' devices, using QR-codes located near the tour's title.

All the guides share a similar structure: the list of tracks containing the audio guides themselves, these are usually accompanied by text, often images (photos of the featured places) are provided. As shown in Fig. 1, sometimes one might find an interactive map featuring all the places from the audio excursion.

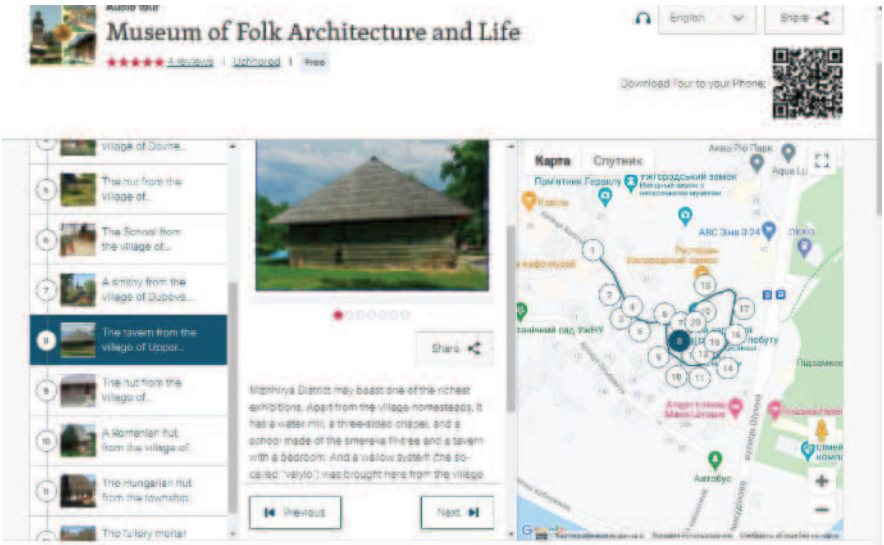

Fig. 1 General view of a typical audio guide.

During this study we tried to determine to what extent these audio guides are presented in languages other than Ukrainian and to what extent they can serve foreign audience. We analyzed 200 guides: out of these 200 only 69 had English as one of the operating languages. Six guides were presented in German, 5 in Polish, and only one – in French. Therefore, 81 guide out of 200 was serving the needs of foreign audience. At the same time 37 out of 81 guides had 2 operating languages (English and Ukrainian), 16 were presented in English, Ukrainian and Russian, 4 audio

guides were presented in English exclusively. Here we might see that this service gives foreign tourists some ideas about Ukraine, interesting places to visit, traditions and culture of Ukrainians. However, due to the fact that the guides are created by the platform users and it is the author's decision which languages the guide would be operating in, a lot of guides operate only in Ukrainian/Russian.

Having analyzed a number of audio guides, accessible at a free platform izi.TRAVEL, we came to a conclusion that an audio guide is a convenient tool to present Ukrainian tourist content to foreign audience. The platform provides guides (including audio tour, text and images) about Ukraine in several languages (Ukrainian, Russian, English, German, French), however, less than a half of analyzed guides truly serve foreign audience, presenting a vast field of future work in this direction.

Світлана Маркелова, Ольга Красільнікова

ЖАНРОТВІРНІ ЧИННИКИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ДРАМИ

(на матеріалі англомовної драматургії абсурду)

Постмодернізм у літературі ХХ століття відзначається пошуками нових літературних форм авторського вираження. Один з найяскравіших прикладів – це літературна течія абсурдизму, що виникла у середині минулого століття. До цього напрямку відносяться твори таких авторів: Е. Йонеско, А. Адамова, Ж. Жене, М.Фріша, Г. Граса, А. Корпіта, Н. Сімпсона, Г. Пінтера. Найперша драма, що дістала назву абсурдистської – це п'єса «Очікування Годо» С. Бекета. Абсурдизм як літературний напрям заперечує реалістичний підхід у зображенні людини та світу. Письменники-абсурдисти винайшли нові засоби художнього опанування дійсності та передачі своїх поглядів і втілення ідей, які докорінно відрізняються від традиційних.

Наше завдання полягає в аналізі жанротвірних рис драматургії абсурду, тобто особливостей інноваційних підходів до художнього представлення внутрішнього світу людини та інтерпретації дійсності у жанрі театру абсурду. Досліджуються новаторські художні засоби та прийоми, що знайшли втілення у п'єсах цього напряму. Аналізуються такі жанрові ознаки та категорії тексту драматургії абсурду як алогізм, адресатність, інформативність, підтекст, хронотоп, а також жанрова маркованість художніх образів та діалогів тощо.

Дистинктивними рисами п'єс театру абсурду є відсутність логіки у розвитку подій, незрозуміла трансформація явищ та понять, невмотивованість дій персонажів, невизначеність проблематики, наявність психологічного та соціального вакууму, нездатність персонажів до спілкування. Отже, тотальний алогізм це важлива жанротвірна риса, що притаманна драматургії абсурду. Сутність алогізму як стилістичного прийому полягає у цілеспрямованому порушенні логічних

зв'язків у художньому тексті з метою досягнення певного стилістичного ефекту. Абсолютизація цього стилістичного прийому, тобто побудова цілого художнього твору на алогізмі ситуацій, вчинків, діалогів та образів лежить в основі абсурдизму як художнього напряму в літературі. У такий спосіб здійснюється реалізація цільової настанови на донесення до реципієнта (глядача, читача) думки про ірраціональність оточуючого світу, безнадійність людського існування, неспроможність до комунікації, що втілюється безпосередньо в абсурдному тексті як такому, тобто реалізується на рівні тексту.

Як відомо, п'єси театру абсурду неможливо інтерпретувати у раціональних термінах. Свідома відстороненість автора від тексту художнього твору призводить до розмитості такої важливої категорії тексту як адресатність, яка зумовлює гармонізацію свідомості реципієнта із змістом тексту. У розмитості адресатності текстів п'єс театру абсурду полягає наступна важлива жанротвірна особливість цього художнього напряму.

Діалоги п'єс театру абсурду нагадують випадково підслухані розмови, які видаються незрозумілими, або навіть безглуздими через брак інформації про ситуацію та події для їх адекватної інтерпретації. У результаті протягом цілої п'єси реципієнта не полишає відчуття, що він не знає чогось суттєвого, що дозволить йому зрозуміти усе до кінця. Наприклад, хто такий Годо і чому його обов'язково треба дочекатися (С.Бекет «Очікуючи Годо»), чому Стенлі панічно боїться, що його знайдуть, і хто такі Голдберг МакКен (Г. Пінтер «День народження»), що призвело до морального і фізичного зубожіння Крепа (С. Бекет «Останній запис Крепа»). Цей перелік можна продовжувати безкінечно. Суттєвим є те, що інформаційні лакуни лишаються незаповненими, що призводить до виникнення ефекту абсурдності. Відповідно брак інформації для вичерпної інтерпретації п'єс театру абсурду призводить до виникнення відкритого ряду пресупозицій, а також до різних підтекстів у різних реципієнтів. Отже, деформація текстових категорій інформативності та підтексту є важливими жанротвірними чинниками п'єс театру абсурду.

Наступним жанротвірним чинником абсурдистських п'єс є те, що у діалогах п'єс театру абсурду зазвичай порушений певний аспект комунікації. Це може бути спілкування без урахування ситуативних потреб, безпредметність розмови, постійна безпідставна зміна тем, патологічна відсутність реакції на слова співбесідника або намагання замаскувати справжні почуття безглуздими словами.

Важливим жанротвірним чинником є особливість реалізації категорії хронотопу, яка визначає художній час та місце подій. Зазвичай, п'єсам театру абсурду притаманна відсутність так званого макропростору, тобто повна або часткова відсутність зв'язків з більш широким контекстом. Звуження просторових меж проявляється як вихопленість з контексту загальної реальності. Художній простір замикається мікропростором, а саме - конкретним місцем подій, де персонажі зазнають фізичних і душевних страждань, звідки вони не

можуть або не хочуть вирватися. У драматургів-абсурдистів склалися певні усталені образи місця подій, що повторюються у п'єсах.

Висока частотність появи напівпорожньої кімнати в абсурдистських п'єсах дозволяє розглядати цей образ як стилістичний прийом, що підкреслює самотність і занедбаність людини у світі. Напівпорожній або порожній інтер'єр поглиблює враження внутрішньої спустошеності, а відокремленість кімнати (мікропростору) від навколишнього світу (макропростору) символізує самотність людини у світі.

Інший параметр хронотопу, час подій, також дістає особливої реалізації у цих п'єсах. П'єсам театру абсурду притаманна практично повна невизначеність часу протікання дії. Зазвичай у традиційних п'єсах часові параметри позначені в інтродуктивних авторських ремарках або є зрозумілими з подальшого контексту. Зовсім інше спостерігається у театрі абсурду: час ніколи не є визначеним або зрозумілим, що є безумовно важливою дистинктивною жанровою ознакою абсурдистських п'єс, оскільки ситуації представлені як вихоплені з дійсності фрагменти без будь-яких ретроспективних або гіроспективних зв'язків. Штучна ізольованість в часі виступає як художній прийом, що підкреслює незмінність жалюгідного стану людини. Відтак поняття художнього часу (категорії, що визначається розвитком сюжету та відповідною зміною станів персонажів) практично відсутнє. У процесі розгортання п'єси не відбувається змін, які б впливали на ситуацію.

Поняття художнього часу звужується до конкретного вихопленого з дійсності моменту, що не співвідноситься ні з минулим, ні з майбутнім. Тобто в театрі абсурду відбувається абсолютизація такого аспекту категорії континууму тексту як стагнація, що проявляється в уповільненні або призупиненні дії художнього твору з певною метою, та є більш притаманне прозі. Домінування стагнації - це ще одна жанрова ознака драматургії абсурду.

Образи персонажів п'єс театру абсурду є також жанрово маркованими. Це проявляється не тільки у поведінці та внутрішньому стані персонажів, але й у їх зовнішності. Фізичні вади, неохайність, огидливі риси зовнішності притаманні багатьом героям цих п'єс. Їх жахливий фізичний і моральний стан ніколи не поліпшується, а, навпаки, погіршується. Раптова безпідставна втрата зору, розуму, згасання усіх функцій організму до повного фізичного у розумового колапсу представлені у багатьох п'єсах цього напрямку. Характерно, що ознаки старіння, фізичні вади, неохайність діючих осіб подаються з натуралістичними подробицями, у такий спосіб письменник абсурдисти передають безперспективність людського існування, що неминуче веде до фізичного старіння, морального зубожіння і, врешті, смерті.

Як бачимо, жанротвірні риси жанру драматургії абсурду базуються на особливих способах реалізації категорій тексту: їх розмитості, абсолютизації або порушення певних аспектів. Це стосується категорій адресатності, інформативності, пресупозиції та підтексту. Внаслідок цього жанрової маркованості набирають

основні елементи драми абсурду: сюжет, хронотоп, а також образи персонажів, способи їх комунікації, поведінка, внутрішній стан тощо.

Отже, особливості жанру драматургії абсурду визначаються інноваційними підходами у способах авторського опанування дійсності, що проявляється у різних аспектах. Серед провідних є: безпосередня проекція ідеї абсурдності навколишнього світу на рівень тексту, що визначає особливості адресатності тексту (свідома відокремленість автора художнього тексту від реципієнта), наявність інформаційних лакун, що призводить до когнітивного дисонансу у процесі сприйняття абсурдистської драми та виникненню на цій основі відкритого ряду пресупозицій і, відповідно, різних підтекстів у різних реципієнтів, а також способи представлення хронотопу та особливості квазідіалогів з порушенням певних аспектів комунікації, своєрідними образами персонажів, що є втіленням суцільного абсурду людського існування.

Оксана Марчук

НАРАТИВНИЙ СВІТ АНГЛОМОВНОГО ФЕНТЕЗІ: РЕАЛЬНЕ, ВІРТУАЛЬНЕ

Пам'яті вчителя – Катерині Кусько

Дискурс англійськомовного фентезі є сукупністю неоднорідних текстів, котрі віддзеркалюють один із способів спостереження, осмислення і зображення світу, який пізнаємо через перетворення в умовну реальність, яка своєю чергою є його відображенням [7, p. 1–15]. На думку дослідників, "фентезі як жанр важко визначити, оскільки наявні різні способи і форми фентезійного письма, які формують окремі традиції, зазвичай, історично або культурно обумовлені, або ж основані на спільних структурних/формальних характеристиках, межі котрих часто невизначені й пересікаються,→ "the boundaries of which are often blurry and overlapping" [2, p. 2]. До слова, Дж. Клут (J. Clute) зосереджує увагу на визначенні фентезі як жанрові, що має справу з неправдоподібним: "A fantasy text is a self-coherent narrative. When set in this world, it tells a story which is impossible of the world as we perceive it; when set in an otherworld, that otherworld will be impossible, though stories set there may be possible in their terms" [1, p. 337–9]. Утім, як ми міркуємо, таке визначення вельми розлоге і охоплює розмаїті традиції і модуси (форми, способи) фентезійного письма, рівночасно імплікуючи подвійну класифікацію літератури фентезі за хронотопною ознакою: висока фентезі (high fantasy) vs. низька фентезі (low fantasy). Хронотоп високої фентезі (high fantasy) протікає у вигаданому світі (invented world), вторинному світі ("secondary world") за Дж.Р.Р. Толкіном, позаяк низька фентезі (low fantasy) містить надприродні втручання (supernatural intrusions) у первинний ("primary") реальний світ [2, с. 3]. Високу фентезі (high fantasy), у свою чергу,

підрозділяють на три категорії, відповідно до того, як вторинний світ (the secondary world) позиціонується з нашим реальним світом:

А) Вторинний світ → віртуальний (the secondary world) є самодостанім і немає відношення до первинного світу → реального (the primary world);

Б) Вторинний світ (the secondary world) можна відвідати через портал, який розміщений у первинному світі (the primary world);

В) Вторинний світ (the secondary world) є паралельним світом ("parallel" world), який існує поруч з нашим, реальним, і відмежований від первинного світу (the primary world) фізичним межами [1, p. 337–9].

Англійськомовний фентезі – це літературний жанр, для якого характерні такі ознаки як: наявність магії, незвичайних істот, повна свобода автора, який не кориться загальноприйнятим законам, наводячи власне пояснення того, що відбувається. І звісно ж, однією з ознак фентезійного тексту є протиставлення реальності та ірреальності, тобто однією з ключових рис фентезійної літератури є взаємодія паралельно існуючих світів: реального (the primary world) і вигаданого (the secondary world), що й формує її кільцеву композицію. Центральний елемент зазвичай інтерпретують як "реальний світ" (actual world), а його супутники тлумачать як "можливі світи" (possible worlds) [5, p. 115–123].

Реальність існує в тісному зв'язку з віртуальністю. Серед різних пропозицій виокремилися дві теорії дійсності. Перша, запропонована Д. Льюісом, розглядає концепцію реального світу як вказівні поняття, покликання, що залежать від мовця. На думку вченого, "реальний світ" означає "світ, в якому я перебуваю, і все фантастичне є актуальним з погляду його жителів" [4, p. 39]. Існує думка, що "реальний світ" відрізняється від простого, можливого онтологічним статусом, він існує автономно. Всі інші світи є продуктом психічної діяльності творця або автора. Вони мають ієрархічну структуру та відомі як "модальні системи, або М-моделі" [3, с. 85].

Отож, фентезійний світ керується законами, які сам створює, дозволяючи використати магію і фантастичні прийоми, але залишаючись внутрішньо цілісним [6, с. 10]. У цій композиції все реально: і оточення, і персонажі. А потім починається нереальне, поєднання реального і віртуального, звичайного і незвичайного, життєво правдоподібного, цілком ймовірного й абсолютно неправдоподібного, неймовірного. Межі світів маркуються модальними операторами дивацтва (strange, singular, odd, peculiar, queer, quaint, funny, comical, ludicrous), несподіванки (suddenness, surprise, unexpectedness), ввижання (to seem, to appear, to look). Твори жанру фентезі, що належать одному авторові, часто організовані у вигляді сиквелів. Вони пов'язані між собою відносинами неперервності, яка забезпечується за допомогою контрасту й аналогії, внутрішньої і зовнішньої інтертекстуальності. Нереальні персонажі живуть і діють на тлі цілком реальної, майже невигаданої, дійсності. І читач без найменших зусиль засвоює, ніби зсередини, побут конкретної історичної епохи.

Література:

1. Clute J. Fantasy // The Encyclopedia of Fantasy /ed. by J. Clute, J. Grant. London: Orbit, 1997. P. 337–339.
2. Fimi D. Celtic Myth in Contemporary Children's Fantasy. Idealization, Identity, Ideology. Cardiff, UK: Palgrave Macmillan, 2017. 311 p.
3. Kripke S. A. Semantical considerations on Modal Logic. Acta Philosophica Fennica. 1963. № 16. P. 83–94.
4. Lewis D. Truth in Fiction. American Philosophical Quarterly. 1978. № 1. P. 37–46.
5. Ryan M. L. Possible Worlds, Artificial Intelligence and Narrative Theory. Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press, 1991. 291 p.
6. Waggoner D. A Guide to Fantasy: The Hills of Faraway. New York: Atheneum,1978. 326 p.
7. Wolfe G. The Encounter with Fantasy // The Aesthetics of Fantasy Literature and Fiction /ed. R. Schlobin. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1982. P. 1–15.

Юлія Масюкевич

АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У МЕТАФОРІ ТА МЕТОНІМІЇ

Отже, з попередніх досілджень зрозуміло, що найпродуктивнішими тропами є М та метонімія, оскільки інші тропи входять за різними інтерпретаціями або в систему метафоро-метонімічних зв'язків, або трактуються як контекстуальна або стилістична заміна денотативних значень слів.

Для правильної інтерпретації варто використати семантико-когнітивний аналіз, що дасть змогу прослідкувати особливості вербалізації смислів, утворених на основі отриманого досвіду та позамовних факторів.

Метафора, як уже відомо, існує на основі асоціацій, як певного виду зв'язку між двома явищами/предметами. Асоціативні зв'язки є своєрідним містком між когнітивним переживанням та його відтворенням у мові та мовленні. Мисленнєві асоціації на семантичному рівні позначають семи-мотиватори (О.Кримець)/ символ метафори (Г. Скляревська).

Для виділення символу метафори Г. Н. Скляревська пропонує наступну структуру будь-якого поняття:

1) денотатив – першопочаткове значення, словникове,

2) конотатив I – асоціативні ознаки, характерні для певного соціуму, культури,

3) конотатив II – імпліцитні, нечітко виражені ознаки,

4) конотатив III – оказіональні, індивідуальні асоціації мовців.

Таким чином, із поняття виділяється конотативне значення певного порядку: суспільно притаманне, групове чи індивідуальне, що творить основу нового смислу в подальшому.

Певна "асоціативна імплікація" передається із основного поняття в іншу сферу вживання – похідну. В вихідному слові (архісема) сема-мотиватор в більшості є ядерною, тобто займає одну із ключових позицій в денотаті. У новому понятті вона виступає ключовою характеристикою перенесення найменування, проте отримує місце конотату.

У новоутвореному метафоричному понятті сема-мотиватор/символ метафори може займати різну позицію:

1) ставати ядерною (дуже рідко),

2) диференційною, тобто такою, що входить в широке денотативне значення/пояснення нового концепту або у конотат,

3) імпліцитною, не вираженою в денотаті чи конотаті, проте такою, про яку здогадується мовець, залучаючи до інтерпретації фонові знання історії, культури, емоційне ставлення чи особисті переживання та досвід.

Найчастіше сема-мотиватор у похідному метафоричному слові позиціонується як диференційна, рідше є імпліцитною. Вона може, в свою чергу, проходити ряд трансформацій:

1) актуалізуватися, виходити на передній план,

2) додавати нові конотації у свій склад, утворювати, таким чином, уже свої похідні нові значення,

3) узагальнювати своє значення, переносити значення у сферу абстрактного розуміння,

4) звужувати значення, конкретизувати певні характеристики,

5) випадати зовсім, переходити в розряд імпліцитної позиції, проте про значення такого роду можна здогадатися.

Важливим також для повного аналізу є визначення виду метафори. М існує на основі схожості форми, функції, позиції, поведінки, антропоморфних показників, розміру та розташування. Окремими видами метафор є персоніфікація – перенесення ознак людини на неживу природу, синестезія – схрещення асоціацій на основі відчуттів, звукова М та фігура на основі применшення (літота)/ перебільшення (гіпербола) подібності.

Для зручності декодування утворення метафор та асоціативно-семантичних трансформацій, які відбулися всередині тропу, скомпілюємо схему інтерпретації метафор (на основі досліджень О. Лагути та групи науковців Pragglenaz Group):

1) вичленення потенційно метафоричної лексеми (наявність позначення одним поняттям іншого). Резонанс в розумінні слова викликає або незвична словосполучуваність, місце в структурі речення чи використання слова непритаманного для даної контекстної ситуації;

2) уточнення денотативного значення із ряду словникових дефініцій даної лексеми;

3) розпізнання ситуативно-контекстуального значення похідного поняття,

4) визначення семи-мотиватора, асоціації, що виходить на передній план;

5) ідентифікація виду зміни позиції семи-мотиватора вихідного поняття у новоутвореному,

6) тип трансформації диференційної семи (за наявності). Продемонструємо це на прикладах мовленнєвих ситуацій;

7) вид метафори.

Отже, метафоричні трансформації демонструють весь процес виокремлення асоціативної семи у вихідному понятті та залучення, її місце у новоствореному слові. Дана схема дозволяє максимально точно виявити метафоричне значення у контекстній ситуації та виключити можливість хибної метафоризації (якщо не враховувати аналіз словникових дефініцій).

Метонімія, в свою чергу, в основі несе найменування предмета за допомогою суміжного поняття. Тип трансформації метонімічного поняття, відповідно, означає суміжну заміну: вмісту/контейнером, творця-продуктом, дії-результатом/наслідком, предмета/інструментом, дії/функцією, предмет/матеріал, простір/подія. Окремими типами метонімії є синекдоха (називання частини-цілим, і цілого-частиною), антономазія та архетипне ім'я (суміжність власного імені/характерної ознаки) та металепсис (накладання кількох видів суміжностей).

Оскільки, метонімія не несе в собі семи-мотиватора асоціацій, а суміжне позначення схема інтерпретації є дещо іншою:

1) вичленення потенційно метонімічної лексеми (наявність позначення одним поняттям іншого);

2) уточнення денотативного значення, за допомогою якого утворилась нова назва поняття;

3) означення метонімічного поняття у межах контекстної ситуації,

4) ідентифікація типу суміжного означення.

Отже, М та метонімія є "найструктурнішими" Т в сучасному МД. Схема інтерпретації Т підкреслює необхідність врахування усіх понять та сем, що беруть участь в творенні фігур мови.

Важливим є врахування контекстної ситуації, що допомагає розпізнати образне значення. Аналіз пояснення кореляту асоціація – сема-мотиватор дає змогу зрозуміти, які модифікації відбуваються при метафоричному перенесенні імені. Види зсувів уточнюють шлях семи, що формує нове значення.

Суміжність характеристик для називання предмету в межах метонімії також вимагають пояснення мовленнєвої ситуації, денотативних/словникових значень та характеристики, яка лягла в основу суміжного явища чи предмета.

Ольга Матвієнків

ОКАЗІОНАЛЬНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ АВТОРА: НАРАТИВНА ПАРАДИГМА ОПИСУ

Дослідження оказіонального в художньому тексті – проблема міждисциплінарна, що має зв'язок з лексикологією, лексикографією, словотвором, морфологією, синтаксисом і стилістикою (а нині із дискурсною стилістикою). Метою цієї розвідки є простежити дієвість оказіональних фразеологізмів у художніх текстах. Оказіональне (слово, значення, словосполучення) – "не узуальне, що не відповідає загальноприйнятому вживанню, що характеризується індивідуальним смаком, обумовлене своєрідним контекстом вживання" [1, с. 28]. Оказіоналізм, а оказіональні фразеологізми (далі – ОФ), на наш погляд, не виняток, заданий системою мови, виявляє і розвиває семантичні, словотвірні та граматичні можливості цієї системи, прогнозує тенденції її розвитку. Те, що живе в мові прихованим життям, чого немає в поточному житті, але дано як натяк у системі мови, проривається назовні у явищах мовного новаторства, що перетворює потенційне в актуальне. Оказіональні фразеологізми у художньому тексті (як індивідуально-авторські утворення) можуть бути створені за нормативними словотворчими моделями (так звані потенційні слова) і з порушенням деривaційної норми (власне оказіоналізми). На наш погляд, будь-яке слово (мови або мовлення) реалізує своє значення в контексті, але узуальні (загальновживані) слова вимагають відтворювального контексту, а оказіональні – формуючого, що творить. Високохудожні, естетично цінні ОФ є важливим текстотвірним засобом в індивідуально-авторській картині світу і відтак у семантичному просторі художнього тексту, відрізняються винятковою семантичною ємністю. Вважаємо, що причини, які спонукають митців слова до створення ОФ утворень, такі: а) потреба точно висловити думку (узуальних слів інколи недостатньо); б) прагнення автора коротко висловити думку (новоутворення може замінити словосполучення і навіть речення); в) потреба підкреслити ставлення до предмета мовлення; г) прагнення звернути увагу на семантику слова, деавтоматизувати сприйняття; д) потреба уникнути тавтології. Зрештою, за нашими спостереженнями, перші три причини є основними. І часто виникнення фразеологічного оказіонального новоутворення буває викликано не однією, а відразу декількома причинами.

Оказіональні фразеологізми формуються автором у конкретному тексті і не розраховані на широке поширення і закріплення в узусі. ОФ – це нові лексичні кластери, що виникають і діють як характеризуючі (редуктивні) одиниці. ОФ мають властивості, що відрізняють їх від узуальних ФО. Найбільш детально ознаки оказіоналізмів описані О.Г. Ликовим [5, с. 87], найхарактернішими з цих ознак нам видаються: а) приналежність до мовлення; б) функційна одноразовість; в) твореність; г) експресивність; д) синхронно-діахронна дифузність;

е) індивідуально-авторська приналежність. Формування ОФ, тобто створення нового слова у фактурі семантичного простору художнього тексту, протиставлене відтворюваності узуального слова, тобто повторюваності мовної одиниці в її готовому вигляді. Всі естетично значущі оказіональні фразеологізми характеризуються експресивністю. Словом, на нашу думку, індивідуальна приналежність, тобто приналежність ОФ конкретному письменнику, визначає ступінь його (цього новоутворення) художності, можливості декодування його значення, семантичну та стилістичну своєрідність.

Згідно з ґерменевтичною теорією Г. Г. Гадамера, художній текст – "носій балансу двох тенденцій текстотворення – експліцитної й імпліцитної" [4]. Експлікація та імплікація можуть бути властиві цілим текстам або окремим їхнім елементам. ОФ, безумовно, належать до таких елементів тексту, для яких характерна "миготливість" експліцитного / імпліцитного. Коливання від чіткої виразовості, визначеності значення до підтекстовості можуть бути обумовлені і авторським задумом, і кваліфікацією читача. Зважаючи на концептуальні засади теорії оказіональності виокремлюємо такі типи ОФ:

1) Фонетичні оказіональні фразеологізми народжуються в тому випадку, коли автор пропонує як новоутворення будь-який звуковий комплекс, вважаючи, що цей комплекс передає, містить якусь семантику, обумовлену фонетичними значеннями звуків, його складових.

2) Лексичні оказіональні фразеологізми формуються в більшості випадків комбінацією різних узуальних лексем відповідно до словотвірної норми або у протиріччі з нею. Менш частотним є утворення лексичних ОФ лексико-синтаксичним і морфолого-синтаксичним способами. При утворенні лексичних оказіоналізмів діє історично сформований механізм словотворення. Новоутворення компонується з морфем, вже існуючих у мові. В якості ілюстрації сказаного наведемо наступні приклади: to put one through one's facings [випробувати, перевірити людину, перевірити чиюсь придатність (до чогось)] → [3, с. 793] → had put me through my character (ОФ) [випробував, перевірив мій характер], to fix one's eyes on (або upon) [втупитися очима, пильно дивитися (на когось, щось)] → [3, с. 338] → fixed her gaze on (ОФ) [втупилася поглядом] містять лексичні оказіоналізми.

3) Граматичні (морфологічні) оказіональні фразеологізми представляють собою утворення, в яких, з точки зору узусу, в конфлікті знаходяться лексична семантика і граматична форма. Неможливе в системі мови виявляється можливим в авторському контексті завдяки творчому розвитку лексичного значення слова. Наприклад: to take notice (of) [звертати увагу, помічати] → [3, с. 918] → never takes any notice (ОФ) [не звертає жодної уваги], to catch a cold [простудитися, застудитися] → [3, с. 201] → has caught the cold (ОФ) [простудився, застудився], to take one's word (for it) [прийняти чиюсь пропозицію, повірити комусь, = піймати когось на слові] → [3, с. 921] → take the word for it (ОФ) [приймаємо цю пропозицію], to make a decision [прийняти рішення, винести рішення, прийти

до рішення, досягти рішення] → [3, с. 637] → made her decision (ОФ) [прийняла своє рішення].

4) Семантичні оказіональні фразеологізми є наслідком появи семантичних збільшень (словом, "обертонів сенсу", "контекстуальних значень," "естетичних значень"), які суттєво перетворять семантику вихідної узуальної лексеми, використаної в художньому контексті. Оказіональні (незвичайні) поєднання слів є збігом лексем, сполучуваність яких в узусі неможлива, оскільки суперечить закону семантичного узгодження внаслідок відсутності спільних сем у їхніх лексичних значеннях. Завдяки виникненню контекстуально обумовлених семантичних зрушень у залежному компоненті словосполучення з'являються загальні семи.

Серед оказіональних словосполучень виділяються особливою групою ті, які мотивовані стійким поєднанням слів і побудовані на обігруванні зв'язків фразеологічної твірної основи і похідного оказіонального словосполучення. Чимало дослідників уважають їх оказіональними фразеологізмами (Н. Г. Бабенко [2], А. Г. Лыков [5, с. 85–89], И. В. Ляхович [6, с. 70–75], Е. А. Семенец [7, с. 1–2], И. Ю. Третьякова [8, с. 13–17]). До таких незвичайних словосполучень належать, наприклад, оказіоналізми: to play a trick on one [поглузувати, пожартувати з когось] → [3, с. 762] → was playing a crude trick on me (ОФ) [грубо жартував з мене], to pay attention to (one, something) [приділяти, звертати увагу; піклуватися про (когось, щось)] → [3, с. 75] → paid me a blind bit of notice (ОФ) [не приділяла мені ані трохи уваги], to take one's breath away [1) захопити, перехопити дух; 2) перен. здивувати, вразити, = аж дух перехопило] → [3, с. 919] → takes my breath (ОФ) [дивує, вражає].

Отже, видозмінені письменником ФО, як узвичаєні у вигляді узуальних варіантів, так і оказіональні трансформації, є одним із дієвих засобів організації англомовного художнього тексту доби постмодерну, що забезпечують його зв'язність та структурно-смислову цілісність.

Література:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Изд. 4-е, стер. М. : КомКнига, 2007. 576 с.
2. Бабенко Н. Г. Окказиональное в художественном тексте. Структурно-семантический анализ. Калининград : Изд-во Калинингр. ун-т, 1997. 84 с.
3. Баранцев К. Т. Анло-український фразеологічний словник. К. : Знання, 2005. 1056 с.
4. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики. М. : Прогресс, 1988. 704 с.
5. Лыков А. Г. Можно ли окказиональное слово считать неологизмом? // Русский язык в школе. 1972. № 2. С. 85–89.
6. Ляхович И. В. Окказионализм как средство создания языковой и поэтической картины мира // Актуальные вопросы теории и практики русского языка. Межвуз. сб. статей. Армавир : АГПУ, 2003. С. 70–75.

7. Семенец Е. А. Семантические окказионализмы как системно-функциональное явление русской лексики (на материале художественных и публицистических произведений 1980-х годов) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01. М., 1992. 20 с.
8. Третьякова И. Ю. Окказиональная фразеология (структурно-семантический и коммуникативно-прагматический аспекты) : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.01. Ярославль, 2011. 51 с.

Лідія Мацевко-Бекерська

МЕТАМОДЕРНІСТИЧНІ МАРКЕРИ ПРОЗИ ЮСТЕЙНА ҐОРДЕРА

Серед численних підходів до розуміння природи, специфіки, призначення літератури на особливу увагу заслуговує міркування Марії Зубрицької, яка вважає, що література – це розповідь «про дійсність – водночас реальну та ірреальну; про світ – без початку і кінця; про час – водночас обмежений і необмежений; про культуру – водночас єдину і розмаїту, цілісну і мозаїчну; про людське життя – водночас конечне і безконечне; і нарешті, про людину – неповторну і мінливу, загублену у візерункові своїх ідентичностей, у поліфонічному звучанні дійсності, світу, культури» [1, с. 293]. Так, у призмі рецептивної поетики акцентовано на найбільш показових прикметах метамодерністичної репрезентації світосприймання та світорозуміння: коливання між протилежностями, що дає можливість охопити максимум проявів людського існування. Маркування метамодерністичного горизонту в спробах осмислити дух і суть нового культурного етапу відбувається досить активно – від 1975 року, коли Масуд Заварзаде ввів у науковий обіг поняття метамодернізму, далі в низці конференцій, присвячених сутності й проблематиці метамодернізму, до новітніх наукових студій в різних галузях гуманітаристики. У контексті моделювання та розбудови дослідницької парадигми нового етапу літературознавства, зокрема, варто зосередитися на поетиці, репрезентованій окремими письменниками, котрі наповнюють нову культурну епоху новими смислами.

Ідіостильовий портрет Юстейна Ґордера є невід'ємною складовою літературної галереї сучасності, позаяк поетика прози норвезького письменника вповні оприявнює наратив метамодернізму, повертаючи «лінзу поляроїда» так, аби розгорнути перед читачем складні екзистенційні проблеми і запросити до їхнього активного сприймання, осмислення та інтерпретації, до співтворення «продуктивної ілюзії». Переживання «реальної реальності» суголосне із метамодерністичними настроями пошуку гармонії, впорядкування власного світу, цілісності відображення та рецепції. Своєрідність поетики визначається, передусім, всеохопністю й універсальністю як щодо розмаїття наративних стратегій, так і щодо конфігурації когнітивної моделі. Рецептивну діяльність читача, котрий

занурюється у світ прози Ю. Ґордера, можна назвати (пере)(про)чит(а)(ува)нням, адже емоційно-інтелектуальний діалог із кожним твором є не так фактом, як процесом – тривалим (постійним) і незавершеним. В увиразненні когнітивної моделі поліфонія сенсів пропонує досить складні рішення, де важко відокремити перше прочитання від наступного, ще важче – конкретизувати певні когнітивні трансформації, зумовлені активізацією одного із чинників нейропсихологічної діяльності. Щоразу рецепція відбувається через акцентування того, що саме відбувається у свідомості читача: творення образів ще триває чи вже завершилося? формування оцінки чи ставлення вже може здобуватися на визначеність чи триває пошук смислової домінанти? ключові символи художнього світу постулюють через що: пам'ять, уяву, спогади, особисті переживання-асоціації, переодочікування, знання, досвід тощо? Життя кожного твору хитросплітає нарацію й наратив, а когнітивні етапи взаємотрансформуються і творять наступну фікційну дійсність, ширшу, ніж диференційовану на первинний чи вторинний наратив. Метамодерністичний настрій дозволяє сприйняти і дослідити прозу Юстейна Ґордера у максимальному зближенні наратології з когнітивною психологію, позаяк теорія викладу має достатній методологічний ресурс, аби змоделювати процес, який становить осердя когнітивної психології. Завдяки дослідженню специфіки наративної організації прози письменника маємо можливість з'ясувати, як саме відбувається спочатку отрима(ува)ння інформації про світ, далі – як моделюється фікційна реальність у свідомості читача, як саме читач уявляє цю інформацію (=другу / іншу реальність). Для когнітивної психології важливо, як отримана інформація зберігається в пам'яті й перетворюється у знання і як ці знання впливають на нашу увагу та поведінку (Роберт Солсо, 1996). Для когнітивної наратології важливо не лише конкретизувати парадигму моделювання художнього світу, але й виявити основні акценти рецептивно-інтерпретаційної діяльності.

Новітній літературознавчий дискурс активно розгортає ідеї, що їх висловили, частково обґрунтували й переконливо аргументували Масуд Заварзаде, Робін ван ден Аккер, Тімотеус Вермюйлен, Люк Тернер, Шая Лабаф, Настя Саде Рьонкьо, Ґреґ Денбер, Тауфік Юсеф. Поминаючи міркування про сенс метамодернізму, почасти гострі та категоричні його визначення і характеристики, розглянемо наративні стратегії Ю. Ґордера в призмі концептів, які запропонував Ґреґ Дембер [2] для увиразнення поетологічної специфіки нової культурної епохи. Передусім, слід відзначити, що проза норвезького письменника гіперсаморефлексивна. Кожна текстова репрезентація історії відбувається таким чином, що читач асоціює себе з «автором», «режисером», «актором» водночас і своє приватне життя проектує на етично-ціннісні координати фікційного світу. Когнітивна модель ситуативно визначає психологічні домінанти, котрі переконливо засвідчуються через рецептивні акценти. Скажімо, для наративної стратегії в романі «Світ Софії» ключовими є два питання («Хто ти?» і «Звідки взявся світ?»)

– отож, пошук відповідей, що триває, як своєрідний квест-діалог, завершується емоційно-психологічним катарсисом, позаяк читач опиняється перед дилемою: хто наратор і котра з історій є фікцією? Інша конструктивна модель репрезентована художнім наративом повісті «У дзеркалі, у загадці», коли читач перебуває в центрі трагічної історії, однак оприявнені стилістичні еквівалентності розгортають емоційно піднесене сприймання, почасти конфліктне із суттю відображених подій. Історія Помаранчевої дівчинки синтезує реально віддалений час історії та час нарації таким чином, що одночасне перебування читача там-і-тоді й тут-і-тепер дає можливість конкретизувати когнітивну модель як своєрідний калейдоскоп, у якому спогад, знання, розуміння, уява, переживання стрімко та часом несподівано розгортають наратив, за структурою не зовсім однорідний (завдяки динамічним трансформаціям гомо- і гетеровикладу). Особливо гіперсаморефлексивним слід уважати роман «Замок в Піренеях», адже наративна відсутність персонажів відкриває максимальний рецептивний горизонт і жодним чином не обіцяє вирішення трагічного конфлікту – хоча б тому, що невідомо, чи було насправді те, довкола чого розбудований виклад, отож когнітивна дійсність справляє враження реальнішої, аніж історія. Так, кожен твір пропонує конструктивну модель для читача, і хоча кожна інтерпретація має інтенційну підставу, відповідальність за оцінне рішення щоразу залишається за читачем.

Для прозового наративу Юстейна Ґордера характерними є такі метамодерністичні концепти, як подвійність обрамлення наративів (кожен сюжет моделює фікційний фрагмент людського життя, однак завдяки максимально емоційному зображенню досягається ефект цілісних асоціацій сприйнятого зі своїм життям, із власним емоційно-духовним досвідом) та інтенційне очікування щирості у переживанні складних ситуацій. Метамодерністичне коливання між протилежностями відбувається на рівні емоційних та естетичних якостей двох епох; вигадливість автора спричиняється до того, що історії, які здебільшого виходять за межі норми, постають у читацькій уяві джерелом нового конструктивного досвіду. Нова щирість сучасної епохи втілюється в прозі норвезького письменника завдяки майстерному використанню гумору та іронії, що творить контекст глибоко особистих емоцій та співпереживань для увиразнення когнітивної моделі. Метамодерністична надпроекція чи не найпереконливіше втілилася у постаті янгола Аріеля, котрий здобув людські якості і завдяки якому наратив трагедії трансформувався у пафосний філософський трактат-діалог. Хоча й інші твори мають символічні смислотворчі конструкти, як-от червоний спортивний автомобільчик Ґеорґа, лист Флорії Емілії, комп'ютер(и) Сольрун і Стейна, різдвяна ялинка Сесілії тощо. Зрештою, метамилість позначає кожен твір Юстейна Ґордера. Дорослі персонажі стають радше тлом для втілення справжності, вони репрезентують максимальну безпосередність і простоту, їхня присутність у тексті більше спорадична, ніж концептуально значуща – ключові акценти розставляють персонажі-діти, для чого активно застосовані розмаїті стилістичні

еквівалентності (як-от, наративні конфігурації часу чи простору, варіативність мовленнєвих рішень тощо).

Проза Юстейна Ґордера переконливо репрезентує філософію та естетику метамодерну. На думку дослідників, оприявнення нового мислення відбувається у час, коли Інтернет та соціальні медіа стають домінантними чинниками життя людей, коли більшість людей вже перебувають поза виробництвом і поза розподілом промислових виробів, коли активно дискутують дві метафори: «модерна віра в прогрес» і «постмодерна критика». У новому гуманітарному контексті наростає потреба пошуку шляху, пошуку відповідей, часами – пошуку адекватних питань. Таким чином, метамодерна людина простує до дедалі більшої складності та екзистенційної глибини. Видається, що концептуалізація художнього наративу Юстейна Ґордера відкриває майже неосяжний горизонт смислів для репрезентації «тексту-задоволення» і «тексту-насолоди» водночас.

Література:

1. Зубрицька М. Homo legens : читання як соціокультурний феномен. Львів: Літопис, 2004. 352 с.
2. URL: https://medium.com/what-is-metamodern/after-postmodernism-eleven-metamodern-methods-in-the-arts-767f7b646cae

Світлана Маценка

МУЗИЧНА ЗВУЧНІСТЬ ЯК ПЕРФОРМАТИВНА ВЛАСТИВІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Теорія інтермедіальності, як відомо, виходить із того, що літературність завдячує щонайменше трьом медіа-естетичним вимірам: поряд із письмом мовиться ще про феноменологічні сфери живописності і звучності, які проте в аспектах матеріальності й естетики слід відрізняти від живопису та музики. При такому розумінні літератури треба зважати на поняття медійності, яке тут виходить за межі матеріального ідентифікатора знакового носія чи перебуває на зовсім іншому рівні, тобто відзначається особливим естетичним складом. Ідеться радше про специфічні стратегії, за допомогою яких літературні твори залучають, осмислюють і симулюють медійні форми для оптимізації своїх зображальних і впливових намірів. До них традиційно належать інтенсивність і безпосередні ефекти презентності, що в літературі привертає особливу увагу до перформативності. Можна стверджувати, що медійний потенціал літератури такий, що вповні дозволяє їй відображати звучні феномени, а передусім музичну звучність.

Проблему текстуальної звучності детальніше розглядає швейцарський літературознавець Борис Превізіч, виділяючи тим самим продуктивний для інтермедіальної дослідницької перспективи момент медійного розрізнення

щеплених знакових систем літератури і музики в їхньому концептуальному співіснуванні. Дослідник стверджує, що обидва мистецтва, музика і література, загострюють питання про акустичний і візуальний виміри як із продукційного, так і з рецептивно-естетичного погляду: музика – це не тільки звучання, література – це не тільки текст» [4, с. 39]. У напруженому полі відносин між звучністю і текстуальністю література, вважає Борис Превізіч, генерує реалізаційні поля, до яких він відносить літературу як часове мистецтво, поліфонічне плетиво і (а)семантичне звучання. Для увиразнення звучності літератури тому літературознавець виступає за комбіноване застосування «Cross-Reading» і «Cross-Listening». При музично-звучній «реалізації» літератури зокрема враховується прив'язаність музики до інтерпретації й акустичного виконання, що дозволяє ширше осмислювати і саму літературу, яка від Гердера, Гельдерліна і до сучасності переконливо засвідчує свою необмеженість тільки візуальною фіксацією.

Тож і з історико-літературного погляду, якщо сприймати літературу як медіум, то літературний текст, за Андреасом Койзером, представлятиме історично точно визначене описемнення і текстуалізацію звуку. Якщо музику розуміти, виходячи менше від тексту і його значення, а більше від звуку і його чутності, то зміна і розширення предметної галузі матиме наслідки також і для інтердисциплінарного розширення епістемології музики, сягаючи антропологічного повороту, позаяк менше йтиметься про семантику музики як тексту, натомість суттєво більше про чутність музики як звуку. Музику визначає швидше тіло у танці, аніж інтелект під час лектури нот; «слухові знання» – це не тільки процес постійного саунд-впливу, це серйозний предмет різних досліджень. Процес розпочинається у XVIII столітті підвищенням цінності інструментальної музики стосовно ідентифікації мови і музики в звучному мовленні вокальної музики й осмислюється такими авторами, як Жан-Жак Руссо і Гердер, ставши теоретичною моделлю.

Літературні твори, засновані на інтермедіальній взаємодії з музикою, засвідчують, що оприявнення текстової звучності часто є наслідком інтермедіальної перформативності. За Уве Віртом, перформативність інтермедіальності виражається в кореляції між специфічно медійними умовами втілення і можливостями інсценування чужого медіума в літературному творі [5, с. 257]. З одного боку, йдеться про тенденцію театралізації поняття перформативного і тематизації межі виконання і постановки, а з іншого, – про тенденцію ітералізації, суть якої полягає у специфіці цитування. Обидві засади впираються в умови втілення, які ведуть до медіалізації перформативного.

Як засвідчує німецька філософиня Сібілле Кремер, такі художні явища слід сприймати як межові феномени, як «обставини аїстезису», зрозумілого як біполярно структурований процес певної події й її сприйняття, що не можна скоротити тільки до (символічної) виражальної дії. Філософиня переконана, що відношення перформативності і медіальності можна змістовно визначити, якщо

розглядати їх як виміри актів аїстезису. Саме тому аїстетизація вказує на відбиту у відношенні події і сприйняття інсценовану дію, яка включає і роль дійової особи, і роль спостерігача. Враховуючи біполярність, тілесність, подієвість, пороговість цієї дії, Сібілле Кремер визначає перформативне не стільки як атрибут вживання знаків чи просто мовних актів, а як «вимір усіх культурних практик у напруженому відношенні між подією й її сприйняттям; а саме тою мірою, якою це відношення можна описати так, що те, що продукує дійова особа, реципієнт сприймає у той спосіб, який переступає межу символічного і виражальних властивостей цього процесу» [3, с. 21]. Тож, висновує медіазнавчиня, медійна дія ухиляється від порядку семіозису і правил репрезентації і комунікації, медіа феноменалізують, роблять щось сприйнятним; при цьому вони діють не через символізацію, а через соматизацію, вони втілюють; те, що вони втілюють, існує у плинній і процесуальній присутності обходження з медіа; медіа – посередники, але не у смислі технічного інструмента, а у смислі «середини» і «серединного» між двома полюсами чи позиціями, поміж якими вони налагоджують чуттєвий континуум.

У цьому зв'язку літературознавці говорять про «перформативне письмо» (Делла Полок), яке вміщує констатив у перформативі, артикулюючу мову в цілому як операційний засіб дії і впливу, а також «текстуальну перформативність», яка наголошує на текстуальних стратегіях інсценування і презентації, – текст експонує власну медійність, він показує те, про що говорить, він реалізує «щось», що не проявляється в його пропозиційних змістах, виходячи за їх межі чи навіть протиставляючи їм себе. Новітня теорія тексту, а саме Ролан Барт, Юлія Крістева, Жак Дерріда, суттєво динамізували й увиразнили процесуальність тексту, що виразилося зокрема у поняттях «значеннєвий процес» («proces de la signifiance»), «дискурс» («discours»), «письмо» («écriture»). Перформативний вимір тексту розуміють тому як постановочні і виконавські моменти тексту, акти і процеси, пов'язані з ним, ефекти і впливи, які він справляє.

Літературне письмо в його інтермедіальному зв'язку з музикою практикується як музична дія, музична подія чи музичні практики. Такий літературний текст говорить про певний зміст, про свою матеріальність і матеріальність цього змісту, тоді як ця матеріальність, виявляючи текст як медіум, вказує на зв'язки з реальністю поза ним. Перформативно такий текст може бути організований як своєрідна «сцена», на якій відбувається музичне дійство (концерт чи джазова імпровізація). Тобто, якщо виходити від театрального розуміння перформативного (Еріка Фішер-Ліхте), то наголошується на текстуальній стратегії інсценування і показу, на презентаційних функціях тексту (подієвість, осучаснення, втілення). Відповідно, процес трансформації музики в медіумі «література» підкреслено демонструється. Для усвідомлення інтермедіальної перформативності на особливу увагу заслуговує структурна перформативність тексту. Йдеться про те, як «сконструйовано» текст, за допомогою яких текстових стратегій і

структур інсценується тілесність, чуттєва присутність і подієвість. «Відповідно, структурно перформативними можна назвати такі тексти і текстові стратегії, які слугують симуляції відносин одночасності – симуляції, сугестії чи оживленню присутності або співприсутності, тілесності і подієвості в медіумі тексту. Сюди зараховують, наприклад, стратегії індексикалізації ‹…›, симулювання усної форми висловлювання, технології керування поглядом і візуалізації, showing замість telling ‹…›, розташування перед очима подієвих взаємозв'язків, а також звертання до читача як до присутнього партнера комунікації і моделювання реципієнта в цілому. Високоефективним інструментом симуляції чи сугестії присутності слугують метафори, які презентують оповідний і оповіджений світ як континуум, в якому має бути можливою безпосередня інтеракція автора, фігури і читача [1, с. 83].

Звучність як вимір художнього тексту зберігає такі свої загальні характеристики, як швидкоплинність, безпосередність, а часто і викликану глибиною враження незабутність, сприяння відчуттю просторовості, тілесну проникливість, яка зумовлює афективні реакції. Звучність наділена могутнім потенціалом впливу. Як генератор просторовості і тілесності звучність розмикає архітектонічний простір, в якому відбувається вистава, і відкриває його для позамежних просторів. Водночас вона тісно пов'язана з тілом, яке часто стає резонатором музичного звучання, акцентуючи на своїй спорідненості з музичним інструментом.

Отже, література як словесне мистецтво і звучна подія безсумнівно промовляє також до слуху. Покликаючись на формулювання Вальтера Беньяміна, можна стверджувати, що в медіум літературного тексту слід голосової присутності по-справжньому врізьблений чи вгравійований, як на грамплатівку, яка в художній літературі фігурує тому як важлива метафора текстової звучності.

References:

1. Häsner B., Hufnagel H. S., Maassen I. Traninger A. Text und Performativität. Theorien des Performativen. Sprache – Wissen – Praxis. Eine kritische Bestandsaufnahme / Hrsg. von K. W. Hempfer, J. Volbers. Bielefeld: transcript, 2011. S. 69-96.
2. Käuser A. Musik und Literatur. Skizze einer Forschungslandschaft. URL: literaturkritik.de/musik-und-literatur-skizze-einer-forschungslandschaft,25817.html
3. Krämer S. Was haben „Performativität" und „Medialität" miteinander zu tun? Plädoyer für eine in der ›Aisthetisierung‹ gründende Konzeption des Performativen. Performativität und Medialität. München: Wilhelm Fink, 2004. S. 13-32.
4. Previšić B. Klanglichkeit und Textlichkeit von Musik und Literatur. Handbuch Literatur & Musik / Hrsg. von Nicola Gess, Alexander Honold. Berlin, Boston: Walter de Gruyter, 2017. S. 39-54.
5. Wirth U. Intermedialität. Handbuch Literaturwissenschaft. Bd. 1: Gegenstände und Grundbegriffe / Hrsg. von Thomas Anz. Stuttgart, Weimar: Verlag J. B. Metzler, 2007. S. 254-264.

Діана Мельник

ОЧУДНЕННЯ БУДЕННОСТІ В ПОВІСТІ ПЕТЕРА ГАНДКЕ "ДОН ЖУАН (РОЗКАЗАНО НИМ САМИМ)"

Австрійського письменника, нобелівського лауреата Петера Гандке називають поетом буденності, що пояснюється його манерою взаємодії з життєсвітом та його рефлексії. Герт Удінг зазначає, що саме довола понять буденності, буття-на-місці, життєва форма та пригода обертається весь проект мистецтва життя письменника. Бо починаючи від ранніх творів і завершуючи зрілими романами, буденність у Гандке стає не лише простором розгортання дії, а й проблематизується. Письменник спрацьовує свій власний художній метод, основою якого стає уважне вслухання, вдивляння у буденність. Так, у нотатках 1981-1982 років до романів "Повторення" та "Історія олівця", що вийшли окремою збіркою під назвою "Фантазії повторення" й нагадують замальовки побутових сцен вперемеш із філософськими афоризмами, письменник формулює власне розуміння оприявнення вічного, яке можливо охопити в буденному, але лиш мимохіть. Тому вдивляння та вслухання в цю сферу повсякденного може спровокувати оприявнення вічного, створити можливість зазирання за завісу буденного і відкривання через буденні речі нових смислів. Мета письма для Гандке полягає у "виказуванні-вдячності-речами" (Sich-Erkenntlich-Zeigen der Dinge), тобто у фіксуванні схопленого мимохіть оприявнення речі.

Оприявнення метафізичного у буденності у Гандке часто має міфічно-казковий характер, що найкраще проявляється у повісті 2004 року "Дон Жуан (розказано ним самим)". У розмірену буденність стомленого і знудженого життям безіменного оповідача вривається Дон Жуан і заполоняє простір своїми оповідками про останні сім днів його подорожей. Оповідач не дивується його появі і заздалегідь впізнає у постаті, що з'являється на подвір'ї колишнього монастиря, легендарного звабника. Однак Гандке, переносячи літературний образ у реалії початку XXI століття деконструює історію Дон Жуана, претендуючи на те, що розповість його устами справжню історію: у Гандке він не жіночий спокусник, дуелянт та пройдисвіт, а заручник свого образу, огорнений екзистенційною тугою, він полишив свої минулі справи і шукає того, хто б міг його вислухати. З'явившись як непроханий гість, Дон Жуан наповнює буття оповідача, звільняє його та дарує внутрішню широту та простір. Проривання буденності Дон Жуаном зумовлене театральністю його образу, який доповнюється магічним зв'язком з природою. Його оточує рій метеликів, кішка, яка щодня приходила до саду оповідача й лише здалеку спостерігала за ним, ластиться до ніг Дон Жуана.Очуднюється навіть буденний процес приготування страв, який перетворюється на магічну практику, кухня оживає, а на столі щоразу в дивний спосіб з'являються нові інгредієнти для страв з найвіддаленіших куточків світу: перець з Сичуані, трюфелі з Туреччини, дикий рис з Бразилії,

тощо. Та й сама природа довкола набуває магічного звучання. Гандке поетизує та романтизує світ, що оточує обох персонажів, де б вони не перебували, чи в саду у оповідача, чи в одній з країн, в яких за останні сім днів побував Дон Жуан, наповнює його кольорами та звуками. Очуднення буденності пов'язано ще й з особливим сприйняттям світу автором: він не лише спостерігає, а й вслухається в те, що оточує його та відбувається довкола, виписуючи звукові картини засобами художнього тексту. Так першій появі Дон Жуана передує звук: ще не бачачи самої постаті, оповідач уже чує посвистуюче дихання, відгомін якого провокує його дитячі спогади; інтимний контакт у Дамаску супроводжується цілим окрестром з піщаної бурі, посвистуванням піску, іржавих труб та арматури.

Образ Дон Жуана приносить у повість відчуття свята. Вихід в позачасся готує зустріч з Дон Жуаном для кожної його обраниці. Але разом з відчуттям святковості увиразнюється й глибока самотність як оповідача, так і самого Дон Жуана, і кожної жінки, про яку він встиг розповісти. У дусі карнавальної ходи, на яку схожа подорож Дон Жуана, яскравість і звучність зовнішнього світу, контрастує з внтурішньою спустошеністю персонажів. Повторюваність подій в схожих, лиш дещо змінених декораціях, поступове з кожною новою зустріччю згасання виразності деталей, імен, зовнішності жінок, свідчить про втому Дон Жуана не лише в ролі оповідача, а передусім у звиклій для оточення ролі спокусника.

Очуднення в повісті "Дон Жуан" має подвійний ефект: з одного боку завдяки появі образу Дон Жуана очуднюється буденність оповідача, наповнюється святом та сенсом його життя, адже йому випала місія стати слухачем справжньої історії спокусника. З іншого ж боку, очуднюється і образ Дон Жуана, який переноситься з ефимерного літературно-театрального світу в конкретні часово-просторові координати світу XXI століття й постає в новому для себе образі глибоко самотнього чоловіка, чиє покликання стало для нього покаранням.

Література:

1. Barth M. Lebenskunst im Alltag Analyse der Werke von Peter Handke, Thomas Bernhard und Brigitte Kronauer. Tübingen : Deutscher Universitätsverlag, 1998. 391 S.
2. Handke P. Don Juan (erzählt von ihm selbst). Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2004. 159 S.
3. Handke P. Phantasien der Wiederholung. Erste Auflage. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1983. 99 S.

Оксана Мельничук

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ У СПЕКТРІ КОГНІТИВНО-НАРАТОЛОГІЧНИХ ПРАКТИК

Пам'яті вчителя – Катерині Кусько

З моменту зародження антропоцентричної парадигми (В. фон Гумбольдт), центральне місце в якій посідає мовець, його поведінка і самовираження в процесі комунікації, сфера невербальних компонентів як маркерів людського фактора перетворилася на об'єкт активного лінгвістичного дослідження (Andersen 1985; Birdwhistel 1970). Універсальність вербальної мови як знакової системи полягає у тому, що природна мова в змозі означити, описати та відтворити все, що існує в матеріальному та ідеальному світі, й саму себе та інші знакові утворення. Знаки невербальної комунікації можуть бути означені, описані та відтворені засобами природної мови. Тому такі одиниці називаємо номінацією невербальних знаків. Такими є слова або словосполучення, чия семантика охоплює обидві сторони невербального складника: її фізичну, тілесну форму та смисловий зміст.

Невербальні компоненти є тією частиною людської взаємодії, яка входить у семіотику, об'єднуючи інтереси комунікативної лінгвістики, психології, соціології, когнітивної лінгвістики, наратології та суміжних наук (міжкультурної комунікації, інформаційних технологій). Невербальні засоби спілкування – це елементи комунікативного коду, які мають немовну, але знакову природу і разом із засобами мовного коду слугують для створення, передавання і сприйняття повідомлень. Зазвичай цей термін служить на позначення комунікації між людьми, що супроводжується рухами тіла, жестами, виразом обличчя, поставами, міжособистісною дистанцією, дотиком і запахом, а також такими аспектами мовлення як інтонація, якість, висота голосу.

Зважаючи на те, що у лінгвістиці існує низка термінів на позначення невербальної мовної взаємодії ("мова тіла" ("body language") "мова без слів" ("silent language"), "невербальна комунікація", "невербальна поведінка", "невербальна семіотика", "паралінгвістика"), користуємося терміном невербальна комунікація, який розуміємо як сукупність комунікативно значимих елементів на позначення жестів, міміки, рухів тіла, дотиків, голосу, запахів та відстані між співбесідниками. Попри незаперечну важливість невербальних елементів у текстовій комунікації лексикалізований у сучасній англійській мові категорійний концепт НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ досі не був об'єктом окремого аналізу, а тому питання про його структуру та особливості вербалізації, зокрема у системі художнього тексту, залишаються відкритими.

Здатність до утворення концептів і формування категорій є частиною когнітивного складу людського розуму (Кубрякова 1997, Кусько 2002). Мова є найхарактернішим типом когнітивної діяльності людини (Лакофф 1988). Саме

організація подання знань в системі мови, її лексиконі, в першу чергу, в семантиці слова, є основою виявлення закономірностей концептуалізації, категоризації та вербалізації фрагмента сукупного знання людини про світ (Алефиренко 2005). Невербальна комунікація як фрагмент дійсності знаходить відображення в моделях концептуальної системи носіїв мови. Студії невербальної комунікації як категоріального концепту дозволяють систематизувати знання, які надходять завдяки органам чуттів та є важливими у взаємодії із мовленнєвою діяльністю.

Словом, вербалізація категорійного концепту НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ через концепти нижчого рівня має місце в художніх текстах та може вважатися об'єктивною репрезентацією категорійного концепту засобами мови. Зважаючи на те, що номінації невербальних елементів у тексті можна сприймати як знаки у розумінні класичної семіотики, услід за Ю. Рушем та Г. Бейтсоном твердимо, що комунікація – це не тільки навмисна, вербальна передача повідомлень. Поняття комунікації охоплює усі процеси через які люди впливають один на одного. Це твердження засноване на уявленні про те, що всі дії та події мають комунікативні виміри, якщо їх сприймає людина. Отже, будь-які явища (вербальні або невербальні) є інформативними, якщо вони залучені до процесу комунікації і їх можна вивчати у світлі когнітивно-наратологічних практик.

Література:

1. Andersen P. A Nonverbal Immediacy in Interpersonal Communication // Multichannel Integration of Nonverbal Behaviour. L.: Lawrence Erlbaum Associates, 1985. P. 1-36.
2. Birdwhistell R. Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication. Philadelphia: Univ. of Pensilvania Press, 1970. 338 p.
3. Кубрякова Е. С. Проблемы представления знаний в современной науке и роль лингвистики в решении этих проблем // Язык и структуры представления знаний. М.: ИНИОН РАН, 1992 С. 4–39.
4. Кусько Е. Я. Дискурс, дискурсная лингвистика, дискурсоведение : тенденции развития // Форма, значение и функции единиц языка и речи: материалы докладов междунар. науч. конференции. Минск, 2002. Ч. 3. С. 38.
5. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. М.: Прогресс. 1988. С. 12-51.
6. Алефриенко Н. Ф. Спорные проблемы семантики. М.: Гнозис, 2005. 326 с.
7. Ruesch J., Bateson G. Communication: The Social Matrix of Psychiatry. New York: W. W. Norton and Co., 1951. 314 p.

Юлія Микитюк

ВПЛИВ СТАТУСУ СПІВРОЗМОВНИКІВ НА ВИСЛОВЛЕННЯ КОМПЛІМЕНТІВ УПРОДОВЖ XVIII–XX СТ.

До позамовних чинників, що впливають на особливості реалізації мовленнєвого акту компліменту (МАК), належать стать, статус, вік, професія тощо. У пропонованому дослідженні зосереджуємо увагу насамперед на статусі, що відіграє важливу роль під час висловлення компліментів, особливо в драмах XVIII–XX ст., де ієрархічні відносини комунікантів часто невід'ємні від самого спілкування.

Для визначення статусу важливі три соціологічні змінні: соціальна дистанція співрозмовників, їхня відносна влада та абсолютне місце співрозмовників у соціальній ієрархії, що апріорі визначене в певній культурі [3, с. 79]. Ці соціологічні змінні ми визначали шляхом контекстуальної інтерпретації твору та літературознавчої критики.

Статус співрозмовника впливає на вибір теми, щодо якої мовець висловлює комплімент, функції, особливості реалізації компліменту тощо, оскільки, як зазначає С. Мартен-Клеф, статус мовця повинен вповноважувати його на висловлювання компліменту. Це можливо тільки тоді, коли між ними існує певна спільність інтересів, скажімо, пацієнт лікарні може висловити головному лікарю комплімент щодо його професійних навиків (оскільки як пацієнт він має з цього користь), але не щодо його таким чином здобутого багатства (бо це його не стосується) [6, с. 131].

Статус співрозмовників під час висловлення компліментів досліджували насамперед на матеріалі англійської мови [1; 5; 7]. Дослідники одностайні у висновках, що найчастіше компліменти вживають у симетричних ситуаціях, коли спілкуються рівні за статусом і віком співрозмовники [1, с. 20; 2, с. 76; 4, с. 259; 5, с. 456–457; 7, с. 91]. Висновки науковців підтвердило і наше дослідження, оскільки 60,5% (940 МАК) компліментів висловлено між рівними за статусом співрозмовниками. Таку частотність вживання компліментів між рівними за статусом співрозмовниками пояснюємо тим, що головними функціями компліменту є вияв симпатії та захоплення. Ці функції найкраще реалізуються між рівноправними мовцями, оскільки тільки тоді адресат може належно розпізнати та інтерпретувати комплімент, а не вважати його лестощами (коли типовим є вищий статус адресата), чи похвалою (коли типовим є нижчий статус адресата).

Результат аналізу показав, що в асиметричних ситуаціях мовець частіше висловлює комплімент адресатові з нижчим соціальним статусом (23,2% (361 МАК)), а компліменти адресатові з вищим соціальним статусом складають найменшу кількість випадків (16,3% (254 МАК)).

У діахронному розрізі виявлено, що в перші три досліджувані епохи (Просвітництва (1750-1789), Ваймарської класики (1789-1810) та «Між класикою, романтикою та якобінізмом» (1810–1820)) приблизно половину компліментів

висловлюють нерівноправним за статусом адресатам. Потім ситуація різко змінюється і кількість компліментів між рівними за статусом співрозмовниками стрімко зростає, досягнувши свого апогею в епоху Літературного модернізму (1890–1918) (80,5% (247 МАК)). У ХХ ст. кількість компліментів між рівними за статусом співрозмовниками знову зменшується до 64,9% (133 МАК) у Післявоєнному періоді (1945–1981).

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що, починаючи з епохи Бідермаєру (1815–1848), мовці здебільшого виражають емоції та встановлюють солідарність стосовно рівних за статусом адресатів, проте в часи Ваймарської класики переважає (у 50% випадків (59 МАК)) вираження емоцій саме щодо вищих за статусом співрозмовників, а в період «Між класикою, романтикою та якобінізмом» домінує бажання мовця солідаризуватися з нижчим за статусом адресатом (у 48% випадків (12 МАК)).

Прагнення мовця встановити комунікативну рівновагу та вплинути на адресата стосовно рівних за статусом співрозмовників пронизує всі аналізовані періоди. Лише в час Ваймарської республіки (1918–1933) мовець досягає комунікативної рівноваги здебільшого щодо нижчого за статусом адресата (50% (7 МАК)). Виявлені в драмах компліменти представлені найменшою кількістю прикладів, коли йдеться про намір мовця встановити солідарність з вищим за статусом співрозмовником. Епоха Бідермаєру практично не дає ілюстративного матеріалу, коли розглядаємо вплив на вищого за статусом адресата.

Таким чином, аналіз позамовних чинників показав, що статус співрозмовників впливає на висловлення компліментів, їхні тематично-смислові характеристики та функціонування. Виявлено, що половина компліментів періоду 1750–1820 рр. – це взаємини між рівноправними за статусом адресатами, у середині ХІХ ст. Ці МА стрімко зростають за кількістю, проте знову зменшуються у ХХ ст. Починаючи з доби Бідермаєру, мовці здебільшого виражають емоції та встановлюють солідарність стосовно рівних за статусом адресатів. Для усіх епох не притаманно бажання мовця встановити солідарність з вищим за статусом співрозмовником (матеріал показує незначну кількість прикладів), а прагнення вплинути на вищого за статусом адресата, починаючи з часу Бідермаєру, фактично відсутнє в аналізованих драмах.

Література:

1. Кокойло Л. О. Компліментарні висловлювання в сучасній англійській мові (структура, семантика, вживання) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». К., 1996. 24 с.
2. Федосюк М. Ю. Исследование средств речевого воздействия и теория жанров речи. / Жанры речи : сб. науч. ст. / [отв. ред. В. Е. Гольдин]. Саратов: Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 1997. С. 66–87.
3. Brown P. Politeness. Some universals in language usage. / Studies in Interactional Sociolinguistics 4. New York: Cambridge University Press, 1987. 345 p.

4. Duttlinger C. Komplimente im Spanischen. Freiburg (Breisgau): Hochsch.-Verl., 1999. Hochschulsammlung Philosophie: Sprachwissenschaft. Bd. 12. 405 S.
5. Holmes J. Paying Compliments: A sex-preferential Politeness Strategy // Journal of Pragmatics 12. North-Holland : Elsevier Science Publishers B. V., 1988. P. 445–465.
6. Marten-Cleef S. Gefühle ausdrücken. Die expressiven Sprechakte. Göppingen: Kümmerle Verlag, 1991. 373 S.
7. Wolfson N. An empirically based Analysis of Complimenting in American English / Sociolinguistics and language acquisition. (Issues in second language research) / [Ed. by N. Wolfson, E. Judd.]. Rowley, London, Tokyo : Newbury House Publishers, 1983. P. 82–95.

Наталія Миколаєвич-Джуман

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ НАВИКІВ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Одним з викликів дистанційного навчання сьогодення стало питання якісного підходу до розвитку усного мовлення та його оцінювання. Майже три роки досвіду дистанційного навчання дозволяють зробити спробу окреслити початковий етап аналізу роботи над цією компетенцією та виявити її недоліки.

Використавши порівняльний аспект усного висловлювання при звичайній очній і дистанційній формах навчання, ми можемо чітко стверджувати про суттєву різницю в таких характеристиках, як темп висловлювання студентів, їх реактивність, кількість пауз і повторень, тривалість висловлювання, складність структур, кількість самостійного виправлення помилок та інші характеристики. На жаль, під час тривалого періоду лише дистанційного висловлювання студенти перестають висловлюватися правильно і вести довге дискусійне обговорення. Основним поясненням є відсутність постійного зворотного зв'язку з викладачем і миттєвого оцінювання, а також постійна самомотивація студентів. Суттєвою перешкодою якісного синхронного висловлювання стає технічний аспект, адже погана якість зв'язку чи перекрикування інших учасників відеоконференції може завадити успішній комунікації.

Довжина і складність висловлювання суттєво не відрізняються, а ось кількість пауз буде значно більшою при дистанційній формі. Одним із рятівних засобів може слугувати чіткий, заздалегідь встановлений розподіл реплік учасниками діалогу або класичне правило підняття руки. Варто також брати до уваги, що при взаємодії кількох учасників, паузи є неминучі внаслідок моменту очікування реакції співрозмовника, який є майже непомітним при очній формі. Інколи, відповідно до темпераменту студента, ми вирізняємо ще тих, хто неохоче висловлюється через призму екрану, оскільки психологічно почуває себе некомфортно, наче у штучному середовищі спілкування. Не заперечуємо, що аудиторія теж у більшості випадків залишається нереальним автентичним

простором використання іноземної мови згідно з приписами акціонального підходу, але бодай цей простір є для студентів вже звичним і опанованим попереднім досвідом.

Усне висловлювання в дистанційному форматі, на відміну від реального, є не таким багатим, адже не включає всі вербальні і невербальні (жести, вирази обличчя, рухи тіла) засоби спілкування, проксеміку і такі культурні артефакти, як-от: шуми руху, музику, зображення і т.ін., взаємодія яких є багатовимірною діяльністю. На противагу їй, аудіозаписи чи аудіосвідчення студентів в асинхронному форматі, коли вони можуть заздалегідь підготувати свої думки в письмовій формі, не забезпечують тієї «миттєвості» та багатогранності міжмовної взаємодії. Звідси висновок і порада чергувати завдання з усного висловлювання в синхронному / асинхронному режимах і не обмежуватися лише записами, які не відображають реального рівня володіння мовою.

Зазначимо, що тренувальна діяльність над стратегіями для письмового висловлювання в миттєвій взаємодії (обмін думками, коментування фото чи афіш, описи різного характеру, дискусії та створення спільних проєктів), сприяють ефективнішій миттєвій дистанційній усній комунікації між студентами. Усна взаємодія може навіть стати предметом дослідження, якщо здійснювати такі записи висловлювань. До таких технічних засобів запису монологічного висловлювання в асинхронному режимі віднесемо Vocaroo, SpeakPipe, Rev, Google Recorder, Voicecoach, VirtualSpeech, Online Voice Recorders та інші. Згодом студенти зможуть переглядати їх, і вони слугуватимуть їм ґрунтом для самоаналізу помилок.

Леся Мисловська

МІКРОПОЛЕ ПРИКМЕТНИКІВ БІЛОГО КОЛЬОРУ У ПОЕМІ ОВІДІЯ "МЕТАМОРФОЗИ"

Дослідженням кольороназв займались такі вчені як Ю. Апресян, І. Бабій, Н. Бахіліна, В. Горобець, С. Григорук, О. Дзівак, А. Зубова, А. Кириченко, А. Критенко, Л. Миронова, М. Шах-Майстренко та інші. Назви кольорів класифікуються в науковій літературі як лексико-семантичне поле, члени якого мають певні парадигматичні та синтагматичні особливості. Спираючись на досвід попередніх дослідників найбільш раціональним вважаємо поділ колористичної лексики на "мікрополя", у межах яких аналізуються їх окремі компоненти . Для зручності дослідження ці мікрополя розділені на дві групи - назви ахроматичних і назви хроматичних кольорів. Білий і чорний – це так звані ахроматичні, тобто "некольорові" кольори, які властиві тілам і середовищам з невибірковим відображенням світла, відрізняються лише світлістю.

Білий колір завжди займав важливе місце у житті римлян і відзначався позитивним аксіологічним значенням. Він означав чистоту і непорочність, був присутній у різноманітних культових ритуалах. Мікрополе білого кольору включає такі лексеми: albus, candidus, niveus, nitidus, marmoreus, eburneus, lacteus. Прикметники, які виражають ознаку білий, відзначаються градацією у вираженні ступеня ознаки: albus – тьмяно-білий, candidus – сліпуче білий, білосніжний, niveus – сніжно-білий. Ядром мікрополя білого кольору виступає в "Метаморфозах" Овідія прикметник albus, поет вживає його 12 разів. Так білим кольором автор змальовує вишукану постать молодої дівчини невимовної краси albam formam (O. X, 247-249).

Часто цей прикметник використовується на позначення забарвлення пір'я птахів, масті тварин: albas aves (O. X, 720) білих птахів ; albis cycnis... (O. XIV, 509) – лебедів білих; albo equo.. (O. XV, 189-190) – на коні білому. Див. також (O. III, 74), (O. VII, 415), (O. VIII, 338). Невипадково albus вживається Овідієм для опису різноманітних тканин, стрічок, мережива, канви, оскільки, як відомо, саме білий колір вважався у римлян особливим, наприклад: vitta alba (O. II, 413) – стрічка біла; Див. також (O. III, 221), (O. VII, 263). Зустрічається в поезії Овідія стилістичний прийом антитези, протиставлення білого і чорного кольорів: e nigro color est mutatus in album (O. XV, 46) – чорне забарвлення замінилось на біле.

Майже таку ж саму кількість разів вживає Овідій більш емоційно насичений прикметник candidus. Він є засобом характеристики:

а) зовнішності людини: corpore candida (O. II, 607) – тілом білим, мов сніг;

б) частин тіла людини: candidum collum (O. IX, 388) – шию білосніжну;

в) тваринного світу: candida cauda (O. XII, 411) – хвіст білосніжний. candidus corvus (O. II, 534-535) – ворон білосніжний;

г) рослинного світу: candida lilia (O. IV, 355) – білосніжну лілею.

Candidus вживається також для характеристики різних предметів чи понять, зокрема тканин, одягу, житла: candida tentoria (O. VIII, 43) – намет білосніжний. Інколи може вживатися і в переносному значенні, наприклад: candida sententia (O. XV, 47) – рішення світле.

Крім прикметників albus і candidus на позначення білого кольору вживається прикметник niveus – сніжно-білий, зафіксовано 11 разів. Аналіз прикладів свідчить, що прикметникам candidus і niveus властива позитивна конотація. Так змальовує автор крила, на яких повис молодий юнак, падаючи з високої скелі головою вниз; віра в себе і у краще майбутнє допомогли йому залишитися в живих: niveis pendebat in aëre pennis. (O. VII, 379) – на крилах повис білосніжних в повітрі. Білим є у Овідія пір'я голубів niveas columbas (O. XIII, 673) – голубів білосніжних . Див. також (O. V, 392).

Прикметник niveus використовується у тексті поеми для зображення постаті молодої дівчини: niveum signum (O. XIV, 313-314) – постать білосніжну. Зафіксований також при описі частин тіла людини, тканин, напоїв, плодів та інших

речей, вказує на сліпучо-білий колір: latus niveum (O. II, 865) – білосніжний бік; nivea fronte (O. X, 138) – над чолом білосніжним; nivea cervix (O. X, 272) – білосніжна шия, niveis vittis (O. XIII, 642) – стьожками білосніжними, niveis pomis (O. IV, 89) – білосніжними плодами. Див. також (O. I, 651), (O. XIII, 828).

До мікрополя білого кольору у Овідія також слід віднести прикметники nitidus (білий), marmoreus (мармуровий), eburneus (колір слонової кості), lacteus (молочний), які вживаються порівняно рідше. У поетичній мові Овідія вони зустрічаються в прямому і в переносному значеннях стосовно:

а) зовнішності людини: eburnea signa (O. IV, 355) – постаті слонової кості;

б) часу: sub nitido die (O. I, 602) – серед білого дня;

в) побуту: marmoreo recessu (O. I, 177) – в мармуровій палаті;

д) тваринного світу: nitida vacca (O. II, 694) - біла теличка.

У"Метаморфозах" Овідія кольоролексеми-прикметники широко вживаються в ролі епітетів. Колірні епітети є яскравим словесно-зображальним засобом, вони відтворюють картини природи, створюють влучні характеристики героїв, мають здатність робити опис реалій цілісним та яскравим, наприклад, niveis manibus (O. III, 280) – білосніжними руками. За допомогою епітетів на позначення кольору автор виражає власне ставлення до персонажів або дає їм оцінку. Аналіз сполучуваності прикметників з різними іменниками дав можливість виявити, що прикметники на позначення кольору у поемі Овідія "Метаморфози" найчастіше реалізують своє значення з іменниками таких ЛСГ як явища природи, зовнішність людей, тваринний та рослинний світ, предмети побуту.

Tetjana Midjana

PERIPHRASE IM SCHÖNGEISTIGEN TEXT

Bei der Analyse eines literarischen Textes aus kommunikativ-handlungstheoretischer Perspektive kann man über besondere Kommunikationsart sprechen – über die Kunstkommunikation, da ein solcher Text gleichzeitig eine Sprach- und Kunsterscheinung ist. Er ist eine polyphonische Struktur, die mehrere „Stimmen" (M. M. Bachtin) einschließt. [2, c. 10]

Die expressive Vielstimmigkeit wird im literarischen Text durch unterschiedliche sprachliche Mittel gebildet. V.A. Maslova folgend vertreten wir die Ansicht, dass man die Expressivität nicht als immanente Eigenschaft der sprachlichen Einheiten betrachten kann. Man kann die Textexpressivität nicht in die direkte Abhängigkeit von der Menge der expressiven Einheiten im Text stellen, weil eben bei der „Begegnung" des Textes mit dem Rezipienten eine Quantität in Qualität übergehen kann oder nicht. [2, c. 19]

Die periphrastische Reihe ist eines der Mittel, das die expressive Vielstimmigkeit (Polyphonie) im literarischen Text schafft. Das Wesen der Polyphonie liegt – so

M. M. Bachtin – eben darin, dass die Stimmen selbständig bleiben und sich als solche auf einer höheren Ebene zur Homophonie verbinden. [1, c. 36] Ein Beispiel der Polyphonie lässt sich aus L. Feuchwangers Roman "Goja" anführen. Dona Cayetana wird in diesem Roman von unterschiedlichen Personen unterschiedlich bezeichnet: Als die Frau auf der Estrade von Goja, als die erste Edeldame des Reiches von Don Gaspar, als diese iberische Jungfrau von Orléans vom französische Botschafter, Monsieur de Havré, als die freche Widersacherin, meine liebe junge Freundin von der Königin, als die verwitwete Herzogin von Alba vom Erzähler, als die bekleidete Maja: von Goja, als die teure Verblichene: vom neuen Herzog von Alba , die tote verhasste Feindin: von der Königin.

Auf diese Weise findet eine Kontamination, eine Verschmelzung der Erzählerrede mit der Heldenrede. Mithilfe solcher kontaminierten Bezeichnungen entsteht eine eigenartige Polyphonie, wo gleichzeitig die Stimmen des Erzählers und handelnder Personen klingen. Die angeführten Beispiele machen auch deutlich, dass die Periphrase stilistisch gesehen in den Romanen des 20. Jh. als wichtiges Mittel der Personencharakterisierung zu betrachten ist.

References:

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского. М., 1972.
2. Маслова В. А. Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста. Минск, 1997.
3. Feuchtwanger L. Goya oder Der arge Weg der Erkenntnis. Berlin und Weimar, 1975.

Оксана Мікула

ЛІНГВО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОШУКИ ТРАКТУВАННЯ ТРОПІВ

Переплетення засобів риторики і простоти повсякденної мови, вираження значення одних понять іншими лексемами, "ефект обманутого очікування", відсутність істини у повідомленні, символьна/образна природа понять, ситуативна неможливість дешифрувати надіслане адресату повідомлення за рахунок відмінності досвідів та уявлень адресанта і адресата та багато інших суперечностей стали об'єктом лінгвофілософських досліджень функціонування тропів.

Історія філософської думки про тропи (Т) сягає періоду Античності. В той час Т були предметом користування риторики та суперечливим елементом у межах теорії пізнання. Аристотель у "Поетиці" характеризує метафору як будь-яке перенесення слова для позначення іншого предмета і подає чотири типи "зсувів": з роду у вид, з виду у рід, з виду в вид та по аналогії.

Такий погляд сформував субституційну парадигму аналізу перенесення значення та утворення образності (метафоричний процес загалом). Проте, перенесення слова тільки за принципом аналогії трактується риторикою як власне

М. Інші три розглядаються як синекдоха та метонімія, тому що семантичні зміни відбуваються в суміжних, дотичних поняттях.

Також до основних Т риторика відносить метаморфозу, порівняння, алегорію та подібність. Хоча, дуже часто античні філософи-ритори розглядають ці Т як синоніми до метафори, оскільки рамки кожного з Т чітко визначити не можливо. Усі вони стосуються двох понять, що взаємовикористовуються для певної номінації на основі зсуву категорій. Полеміка розмежування видів Т та їх чітких характеристик існує й до сьогодні. Єдиним точним аспектом, що застосовується для їх аналізу є контекст, мовленнєва ситуація, що й визначає в певному випадку параметри та види Т.

Таким чином, у межах риторики в метафорі вбачали ознаку красномовства, чисту фігуру поетичної мови, як прикрасу. Перша субституційна модель передбачає, що: а) М реалізується в слові, ізольованому від контексту; б) слова мають два значення: пряме та переносне; в) М полягає в підстановці прямого терміна образним означенням; г) субституція базується на відношенні подібності; ґ) між прямим та непрямим означенням існує мисленнєва відповідність за відсутності фігуративної.

Антична гносеологія трактує пізнання, що виникає із самої речі за вченням Аристотеля. Людина, що пізнає – пасивна, тому істина сама має вплив на людину. Тобто, Т залишаються предметом використання лише риторики і спроб корелювати виникнення образних значень та процесу мислення ще немає.

Поряд з аристотелівською концепцією субституції співіснувала теорія порівняння (Квінтіліан, Цицерон). Цицерон вважав, що М виникає через неспроможність мови назвати всі явища і заповнити відповідними лексемами словник і в більшості вона служить збагаченню красномовними словами – порівняннями для найточнішого опису станів чи явищ.

В свою чергу, Квінтіліан акцентує на номінативному потенціалі метафори, тобто основне завдання метафори – назвати речі, які важко означити простим поняттям чи одним словом. Ще один ритор, Теофаст наголошував, що М прикрашає те, що описує. Теорія порівняння розглядає метафору як скорочене порівняння, зосереджуючи увагу на відношенні подібності, що лежить в основі метафори, а не на дії заміни.

Отже, перші пошуки в дослідженні метафори стосувалися переносного значення як стилістичного засобу та пошук проявів Т як прикраси мови, а не способу повідомлення істини. Проте, антична філософія торкнулася питання метафор у співвідношенні з сутностями/феноменами, які вона пояснює, що розвинули подальші дослідники.

У Середньовіччі спостерігалась малодослідженість питання перенесення значення та доволі різке ставлення до Т. Вони не можуть безпосередньо виражати думку, передавати знання та осягати істину, що було важливим питанням у той період, особливо з огляду на розквіт теології. Лише Тертуліан використовує метафору

як могутню істину у своїй судовій справі. Спіноза ж стверджував, що всі розбіжності з вченням про божественну природу або повинні трактуватися метафорично, або ж буквально, проте піддавати різкій критиці все, що описують.

Таким чином, Т, зокрема метафоричний процес, крім аспекту осягнення істини та аналізу як засобів риторики чи стилю мови, у перші історичні періоди породив суперечність співставлення досвіду різних людей, тобто чи є категорії мислення універсальними для усіх без винятку мовців.

Дискусія, знову ж таки, розпочалася ще в Античності зі спроби Аристотеля визначити 10 категорій. У Середньовіччі вона розрослася в суперечку між реалістами (Й. С. Еріугена, Ансельм Кентерберійський), номіналістами (Росцелін, В. Оккам) та концептуалістами (П. Абеляр, Й. Солсберійський). Суть дискусії – у необхідності та способі розрізнення загальних понять (універсалій, категорій, родів) та конкретних імен речей (видів). Це досить важливо з методологічної точки зору задля визначення логічного порядку/ієрархії об'єктів світу.

Певною мірою метафорично цей сюжет виглядає у П. Абеляра: "Роди і види – це, безперечно, те, що тільки видається, вони не можуть визначатися словами, що позначають реальні речі, або що складають поняття про них". Як альтернативу філософ пропонує концепт – сутнісний зміст поняття, за яким стоїть певна історія, певна ситуація (джерело концептуальної теорії метафори та культурологічного підходу). Адже за кожним висловлюванням існує фон, множинність умов, що формують ситуативні чи конотативні значення.

"Метафоричне вживання завжди – і в даному випадку теж – володіє методичною перевагою. Якщо слово переноситься в область застосування, якій воно апріорі не належить, то власне "першопочаткове" його значення знімається, і мова пропонує нам абстракцію, яка підлягає понятійному аналізу. Мисленню залишається тільки провести оцінювання". Отже, співставлення метафори у межах універсальне-конкретне (ситуативне) дає змогу зрозуміти схожість руху думки в осягненні буття та відмінність кожної окремої ситуації окреслення реалій, що на мовному рівні передаються тропами.

У пізніших трактуваннях Т застосована філософія Платона. Виконуються спроби пояснити природу тропів за допомогою ідеї – тобто абсолютного ідеального абстрактного стану буття речей, яке здатні осягнути більшість людей однаково і, відповідно, створити схожі порівняння. Справжнє буття не відповідає тому, що спостерігається через індивідуальне бачення перемінного світу. Реальність складається з досконалих форм. Щоб пізнати недоступну чуттям ідеальність варто звернутися до розуму, до ідей, що формуються на перетині різних структур досвіду (так само як метафоричний процес виникає на перетині формування різних понять).

З іншого боку, для того, щоб образом чи ідеєю можна було користуватися, вона повинна бути неясною, розмитою, "відкритою системою", тому що якби всі властивості поняття були чітко детерміновані, не було б місця іншим

асоціаціям та вторинним смислам. У даному випадку, ідеальний абстрактний стан повинен "уживатися" в нечітких рамках існування певної ідеї. Таким чином, Платон опосередкова зробив спробу надати мисленню більшої ваги у пізнанні, що пізніше призвело до трактування метафори як його механізму.

У період Нового часу та Сучасності змінюється трактування Т від романтичного погляду приписування метафорі всюдисущого принципу мови/мислення, елементу поетичної мови до розширення спектру трактування метафоричного процесу як елементу міфотворчості, основного принципу мови, когнітивного механізму та символічної репрезентації архетипів та культурних ознак.

Ніцше називав метафору фундаментальним інстинктом мови, проте із деякими сумнівами. Коментуючи, що ж таке істина, він стверджує, що це рухомий натовп метафор, метонімій, антропоморфізмів, які були піднесені поезією і риторикою і здаються канонічними і обов'язковими. "Ми думаєм, що знаєм про речі, насправді ж ми оперуємо М речей, які не відповідають їх сутностям. Поняття, не переживши метафоризації, верифікації не піддаються".

Вирішення протиріччя метафори у XIX столітті також спробувала пояснити "дискусія" раціоналістів та ірраціоналістів на предмет того, що є запорукою ясності та прозорості стилю наукового викладу і що, навпаки, заважає довести дослідницьку думку до логічного завершення, тобто не дозволяє привести у відповідність задум автора наукового трактату та аналогічного розуміння думок філософів-науковців читачами.

Таким чином, "вийшовши" із риторики М як семантичне переосмислення зберігає свою еклектику і породжує багато протирічних думок спочатку у філософії, потім у мовознавстві, а згодом стає предметом багатовимірних досліджень на міжпредметному рівні, що трактуватиме метафоричне перенесення (МП) з різних аспектів людського досвіду та знання.

Oksana Molchko

MYCHAYLO KOTSIUBYNSKYI'S ARCHETYPES IN ENGLISH TRANSLATIONS: A CASE STUDY OF RENDERING NATIONAL UKRAINIAN SPECIFICITIES

National archetypes and symbols encode ethnic senses embedded in a cultural space reflecting mythological, religious, cultural, historical experience of a nation. The translation studies analysis of the national axiologically opposed archetypes Life – Death verbalised in Ukrainian and reverbalised in English enables tracing the peculiarities of the culture-bound above-mentioned archetypes on the one hand, and their reverbalised in English on the other.

National archetypes result from the conceptualisation of the world in the consciousness of Ukrainian and English speakers. In our case, the Life – Death

archetypes are deeply rooted in pre-Christian mythology and Cristian traditions of the two nations. They display both allomorphic and isomorphic features which are described and compared and contrasted. Concomitantly, the translation studies analysis aims at revealing specificities of their rendering. The translators' creative decisions as well as deviations at the level of culture-bound symbolism are investigated, analysed and given detailed characteristic on the material of Mykhaylo Kotsiubynskyi's works, a prolific Ukrainain neoromanticist.

Література:

1. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. 3-е вид. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2007. 650 с.
2. Коцюбинський М. Твори : в 7 т. / редкол. : О.Засенко (голова) та ін. К.: Наук. думка, 1973–1975.
3. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша: монографія. – К.: В-во «Сталь», 2006. 304 с.
4. Новикова М.А., Шама И. Н. Символика в художественном тексте. Символика пространства (на материале «Вечеров на хуторе близ Диканьки» Н. В. Гоголя и их английских переводов) : учеб. пособ. Запорожье : СП «Верже», 1996. 172 с.
5. Новикова М. Міфи та місія. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. – 432 с.
6. Савельева М. Ю. Лекции по мифологии культури. К.: Видавець ПАРАПАН, 2003. 272 с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
8. Слухай Н. Архетипи в неосяжності Шевченкового космосу // Слово і час. 1999. №3. С. 6-11.
9. Юнг К. Ґ. Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Видавництво «Астролябія», 2013. 588 с.
10. Kotsiybynsky M. Shadows of Forgotten Ancestors / tr. by Marco Carynnyk. Littleton : Colorado, 1981. 127 p.
11. Kotsiybynsky M. The Birthday Present and other stories/ tr. from Ukrainian by Abraham Mistetsky. K.: Dnipro publishers, 1973. 226 p.
12. Kotsyubinsky M. Fata Morgana and Other Stories. K.: 1987. 407 p.

Мар'яна Мокрівська

РЕАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ТЕАТРАЛЬНОСТІ В РОМАНІ ГЕЛІОДОРА «ЕФІОПІКА»

Поняття театральності художнього твору останнім часом все частіше стає предметом зацікавлення науковців. Це пояснюється тим, що в культурній свідомості ХХ століття це поняття розкрилося не лише у своєму естетичному та культурному сенсі, але й у філософсько-онтологічному значенні. Однак, до цього часу в літературознавстві це поняття не отримало чітких термінологічних рамок, тому проблема театральності є однією з найбільш дискусійних в сучасних дослідженнях з теорії та історії літератури. Сенс театральності літературного твору

не можна зводити лише до особливостей жанрового, видового чи мовного характеру. Категорія театральності розкривається, насамперед, у концептуальному змісті твору і спирається на уявленні про життя як певному дійстві, організованому за законами соціального, психологічного чи естетичного уявлення.

Саме поняття театральності прийшло з простору театру у простір літературного твору, причому стосовно літератури поняття театральності слід розглядати значно ширше і перш за все у плані особливої художньої організації тексту. Як театральний простір передбачає поділ на сцену, де відбувається гра, і глядацький зал, так і художній простір літературного твору, підпорядкованого принципу театральності, ділиться на сцену – «простір літературного видовища», де персонажі вибудовують свою поведінку, виходячи з усвідомлення себе акторами в житті, і простір, в якому існують ті, для кого грають, тобто «внутрішньотекстовий глядач», на якого розрахована гра персонажа. Таке ділення художнього простору на заздалегідь зрежисовану область діяльності та публіку вказує на підпорядкованість дій персонажа і розгортання самих подій твору заздалегідь заготовленій моделі.

Описана театральність у повному обсязі притаманна давньогрецькому роману. Численні дослідники (М. Бахтін, Е. Роде, Т. Хег) зазначали як одне з джерел його виникнення давньогрецьку трагедію, і, відповідно, вбачали у ньому драму у прозі, з тою різницею, що романісти відмовлялися від міфологічних сюжетів і будували оповідь на фактах реальної дійсності. Б. Перрі взагалі назвав давньогрецький роман «еллініcтичною драмою у формі розповіді» [3,78], і саме як драма, на думку дослідника, він сприймався в античні часи, оскільки «не відрізняється за своєю природою, суттю і завданням від сценічної п'єси і виходить за її межі тільки завдяки кількості і широті розвитку подій» [3,77].

Особливо яскраво театральність проявляється в «Ефіопіці» Геліодора. Роман насичений різноманітними драмами як головних, так і другорядних персонажів. Композиція тексту значною мірою базується на ряді театральних елементів. Намір автора «режисерувати» твір як театральну виставу проявляється вже з першої сторінки твору. А. Тахо-Годі зазначала, що в епоху еллінізму все людське життя уявляється ... грою сценічною, яка керуєть мудрим хорегом, що вміло розподвляє ролі, строго стежить за їх виконанням, не допускаючи акторові жодник вольностей поза текстом» [1, 437]. Власне, в романі автор і є тим деміургом, що свідомо моделює свою художню реальність.

«Ефіопіка» починається зі сцени, яка нагадує кінематографічну – в центрі незрозумілих декорацій, які зображають залишки бенкету та наслідки кровопролитної битви, неначе двоє акторів, що грають свої трагічні ролі у цій «драмі», перебувають головні персонажі твору – закохана пара Феаген і Харіклія. Окрім читача, за цією сценою з вершини гори спостерігають кілька розбійників. Вони є глядачами, свідками сцени, яку не можуть зрозуміти. Коли Харіклія бачить розбійників, які підійшли і обступили її, вона просить убити їх разом з коханим,

щоби завершити їхню драму, яка полягає в низці подій, поки що невідомих читачеві та глядачам, оскільки роман починається in medias res, згодом про них стане відомо з майбутньої розповіді Каласиріда. Драматизм епізоду для головної героїні полягає в тому, що вона очікує смерті. Загибель пари головних героїв привела би до катастрофи або розв'язки драми, але тоді б це означало закінчення твору, проте, оскільки ми перебуваємо на початку роману, герої рятуються від трагічної долі. Сама Харіклія переживає ця пригоду як драму або сцену з трагедії і, відповідно, сама поводиться як актриса серед усіх цих обставин. Поступово монолог героїні переходи у діалог з розбійниками, театр перетворюється на розповідь. І щойно, здавалося, драма закінчилася і розповідь увійшла у звичне русло, як починається наступна драма – фальшива смерть Харікліі. Тут основною дійовою особою є Феаген, який, оплакуючи смерть коханої, поводиться неначе актор – б'є себе в голову і рве на собі волосся [2, 39]. Попри трагічний спосіб, у який герой переживає ситуацію, кінець виявляється щасливим, згодом виявляється, що дівчина жива. У ролі глядачів тут виступають імпліцитний читач та один з другорядних персонажів твору, афінянин Кнемон.

Окремої уваги заслуговують плачі центральних персонажів роману Феагена й Харікліі. Вони, як ми вже згадували, часто поводяться драматичним чином. На певних етапах роману трапляються події, які погіршують їхнє становище. У таких епізодах герої, за задумом письменника, вдаються до театральності, щоби продемонструвати весь трагізм ситуації, при цьому самі головні герої сприймають такі ситуації як театральні вистави й утотожнюють себе з акторами, які грають роль у своєму сповненому драматизму житті, тобто, діють як dramatis personae. Це переважно відбувається, коли вони, зневірені й розчаровані величезною кількістю лих, які на них впали, вибухають плачем і звинувачують різних божеств або долю у своїх нещастях. Однак, в кінці завжди виявляється, що їхній песимізм і зневіра невиправдані. Згодом всі плачі й нарікання виявляються непотрібними, а трагічна ситуація перетворюється на мелодраму. Драми, щоправда менші і рідші, переживають також другорядні персонажі. І їхня роль у романі має не менш театральний вигляд. Проте, на відміну від Феагена й Харікліі, кінець цих персонажів (Фісба, Деменета, Арсака, Харікл), як виявляється згодом, часто буває трагічним.

Геліодор, використовуючи елементи театру у своєму романі, з одного боку надає історії форми драми, а з іншого чітко вказує на переваги такої театральної традиції. Це означає, що структура роману переважно спирається на театральні елементи. Крім вже згаданих, письменник широко використовує описи різноманітних видовищ, промови і, навіть, вірші, які розкидані по всьому твору і надають описам урочистого наповнення. Фантазія автора створює перед читачем виставу, яку він має побачити, а не прочитати. На це у творі чітко вказують слова Кнемона, коли він, незадоволений тим що жрець Каласирід, хоче пропустити опис урочистої процесії, вимагає деталей: «...мені твоя розповідь поки

не дозволила стати глядачем… з нетерпінням бажаю сам поглянути на це святкування, а ти проходиш повз, ніби я прийшов уже після свята. Ти відкрив театр і тут же його закриваєш» [2, 77]. Тобто, як бачимо, описи дійств – це також система театральності тексту, на що вказує сам Геліодор вустами свого персонажа.

Таким чином, не зважаючи на можливість повної реалізації категорії «театральність» лише в театральній постановці, спостерігаємо очевидне використання театральної естетики в тексті «Ефіопіки». Це поведінка персонажів, яка не відрізняється від поведінки героїв драматичних творів, детальні, майже кінематографічні, описи сцен, а також вставні розповіді, які теж визначаються як «драми» і перетворюються на театральні сцени. Все це вказує на прагнення автора перевести театральну драму у прозову форму, що свідчить про його свідомий вибір техніки розповіді з метою створити перед читачем дійство, яке той має побачити, а на лише прочитати.

Література:

1. Тахо-Годи А. А. Жизнь как сценическая игра в представлении древних греков // Тахо-Годи А. А., Лосев А. Ф. Греческая культура в мифах, символах и терминах. СПб., 1999. С. 434 – 442.
2. Heliodori Aethiopicorum libri decem. Lipsiae, 1855. 312 p.
3. Perry B.E. The Ancient Romances. Berkeley, 1967. 399 p.

Оксана Мольдерф

СЕРЕД ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ І МЕТОДІВ: КОНЦЕПЦІЯ ПЕРЕКЛАДУ ІВАНА ФРАНКА

Як зазначає українська перекладознавиця Л. Коломієць, «стратегії у продукуванні перекладів неминуче виникають у відповідь на місцеві культурні ситуації» (2011: 24).

Франкова концепція перекладу, як і зрештою інші його концепцій, в тому числі політична, та і концепції його сучасників – письменників, перекладачів, громадсько-політичних діячів, формувалися і зазнавали змін із огляду на ті суспільно-політичні обставини та відповідні літературно-перекладацькі тенденції, які були домінантними на другу половину XIX – початок XX століття, зумовлюючи відповідну перекладацьку стратегію: це відсутність державності, себто колоніальний статус українських земель і відповідно відсутність централізованих інституцій, які б займалися культурницькою та видавничою діяльністю і мали постійне фінансування; наявність цензури (більш жорсткої в Російській імперії і лояльнішої в Австро-Угорщині), яка блокує вихід справді вартісних творів; обмеженість цільової публіки переважно широкими масами, які у більшості були неграмотними, малоосвіченими; швидкі зміни загальноєвропейських

літературних напрямів (перехід від романтизму до реалізму, а згодом настання модерністичної ери). Відсутність державної підтримки та наявності будь-яких централізованих інститутів призводила до того, що вибір текстів був зумовлений або утилітаристською метою, або модою, і лише зрідка – власними вподобаннями перекладача. Вже згаданий брак фінансування обмежував тиражі і вибір текстів, зокрема, наприклад, через відсутність відповідного ресурсу практично не видавали перекладів великих романів.

Травестійність перекладів як їхня характерна риса на початку XIX століття з часу виходу «Енеїди» І. Котляревського, на думку деяких дослідників, зокрема, Г. Грабовича (1997: 28), з'явилася в українській літературі не випадково, а слугувала інструментом диференціації в умовах колоніального статусу. Загалом орієнтованість на широкі народні маси і потреба наздогнати європейські літератури, підготувавши ґрунт для їхнього сприйняття, зумовлювала домінування вільного перекладу (простота мови, доместикація, ігнорування принципу еквілінеарності, засилля переспівів, переказів тощо).

Варто додати, що зі зростанням освіти і грамотності вектор зміщується з вільного перекладу в бік вірного перекладу, але при цьому жодна з традицій повністю не витісняє іншу, і вони, як зазначає перекладознавець І. Корунець, продовжують співіснувати (2003: 46).

Аналіз емпіричного матеріалу (листування, публіцистика) засвідчує, що І. Франко вбачав у перекладацтві насамперед культуртрегерство, жертвуючи власними культурно-мистецькими вподобаннями і амбіціями на користь утилітаристського призначення своїх перекладів і підпорядковуючи цій своїй візії власну перекладацьку стратегію, яка визначала його методи. Лише на схилі літ, коли в той час українська література дещо зміцнила свої позиції, Франкові погляди змінюються, що зумовлює і зміну перекладацького інструментарію.

Література:

1. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. К., 1997. 604 с.
2. Коломієць Л. Перекладознавчі семінари: методологічно-стильові орієнтири в українському поетичному перекладі від кінця XIX до початку XXI століття (на матеріалі перекладів англомовної поезії та поетичної драми) : навч. пос. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 495 с.
3. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підруч. Вінниця: «Нова Книга», 2003. 448 с.

Христина Назаркевич

МОТИВ ЗІРКИ В РОМАНІ ІЛЬЗИ АЙХІНГЕР «БІЛЬША НАДІЯ»

У статті розглянено контекст, у якому австрійська письменниця Ільза Айхінґер використовує тематичну одиницю «Stern», а також модифікації цього мотиву в романі «Die größere Hoffnung» (1948).

Роман – єдиний об'ємний твір у творчості Айхінґер (1921-2016), критика сприйняла його спочатку дещо збентежено, погодившись однак, що саме ним розпочинається повоєнна австрійська література. Відштовхуючись від висловлення Джорджа Штайнера: «Письменник не обирає тему, яка його заполонює; це тема обирає письменника» [2; 9] (тут і далі переклад з німецької мій – Х.Н.), варто зазначити, що Айхінґер мала потребу записати все, що випало на долю юного покоління за нібито недовгий період з часу приходу до влади нацистів (аншлюс Австрії 1938 року) до закінчення війни і встановлення радянської окупаційної влади у Відні (1945). Короткий відрізок часу розрісся за виміром наслідків до страшної епохи, яка незворотно змінила життя цілих поколінь. Роман «Більша надія» можна розглядати як твір з біографічними елементами – головна героїня Еллен, очима якої авторка дивиться на світ, що змінився до невпізнання, як і авторка, є напівєврейкою, у неї лише одна пара «неправильних дідуся і бабусі» [1; 5], на відміну від її дитячого товариства, де майже усі мають по дві пари «неправильних» дідусів і бабусь, а значить, починаючи з приходу до вдали НСДАП, підлягають спочатку низці заборон (заборона гратися в парку, заборона кататися на каруселі, заборона сидіти на лавці і, врешті, заборона усім євреям виходити на вулицю без нашитої зірки, заборона, яка в Австрії вступила в силу в 1941 році). Еллен страждає, що її не приймають беззастережно в дитяче товариство через те, що ці заборони її як дівчинки лише з однією парою неправильних дідуся і бабусі не стосуються.

У структурно і тематично центральному, п'ятому розділі роману (усього в романі десять розділів) «Страх страху» (Die Angst vor der Angst) тема лати з зіркою Давида – ключова. Образ зірки представлений спочатку відчужено – як відображення у великому темному дзеркалі. Це Еллен стоїть перед дзеркалом і милується зіркою в самому центрі відображення. Зіркою, яку вона потайки від бабусі нашила собі на сукню. Бабуся, знаючи про бажання Еллен мати зірку, як усі її друзі, строго попередила дівчинку: «І не думай про таке! Тішся, що тебе це оминуло, тішся, що не мусиш її носити, як інші!» [1; 70]. Коли одного дня бабуся виходить з дому, щоб хоч щось конкретне дізнатися (на початку 40-х років мешканці Відня жили у повній невідомості, кружляли різні чутки про долю вивезених людей, однак ніхто не знав нічого напевно), Еллен виймає з бабусиної скриньки з нитками жовту полотняну зірку і нашиває її на груди. Саме з моменту, коли дівчинка, піднявшись на пальці, милується зіркою в дзеркалі, і розпочинається розділ: «Зірка була темніша за сонце і ясніша за місяць. Зубці зірки були

великі і гострі. У сутінках радіус зірки трохи розпливався, і вона ставала схожою на чиюсь долоню» [1; 70]. Реакції Еллен на зірку протиставлена реакція її приятеля Ґеорґа, який святкує цього дня день народження і якому батько позичив на святкування свій костюм. Костюм прекрасний, але радість Ґеорґа затьмарює велика жовта зірка на піджаку: «Зірка була кольору сонця. Сонце, якому всі поклоняються, сонце, цю яскраву зорю дитинства, викрили! Якщо міцно примружити очі, то довкола зірки з'являвся мерехтливий чорний обідок, у центрі якого був напис «Жид» [1; 74].

Ґеорґ розпачливо намагається затулити зірку долонею. Однак відразу ж згадує, що таємна поліція забороняє прикривати зірку. Еллен зірку не має наміру прикривати і, згадавши що зірку носять на верхньому одязі, перешиває лату з сукні на лівий бік пальта. Нашвидкуруч, невмілими стібками пришивши лату, Еллен вибігає з дому. Зірка на пальто додає їй крил. Еллен має справу: їй потрібно купити торт на день народження Ґеорґа. От лише вона випускає з уваги, що доручення купити торт діти дали їй тому, що самим їм із нашитими зірками заходити в кондитерську категорично заборонено. Продавчиня кондитерської, побачивши зірку – «Вона спокійно і яскраво красувалася на тонкій синій тканині, немов би була переконана, що вона – на небі» [1; 72], – грубо проганяє дівчинку, ніхто з присутніх не втручається, і щойно на вулиці Еллен усвідомлює, що причиною інциденту є зірка на її пальті. Зірка, за яку вона стільки боролася, «раптом почала пекти її шкіру крізь тканину пальта і сукні, немов розпечений метал» [1; 73]. Еллен розуміє, що мусить вибирати: або зірка, або всі інші речі. Так полотняна нашивка перетворюється з подоби сонця на тавро, на примус самоідентифікації. Ціною торта виявляється зірка Давида.

Розгублена Еллен заходить до колишньої старшої подруги Юлії, 16-річної дівчини, яка, відколи таємна поліція заборонила виходити назовні без зірки, взагалі перестала виходити з помешкання: «Я вийду з дому лише, щоб виїхати до Америки!». На відміну від Юлії, яка відмовляється від видимої ідентифікації, зірка в сусідки з нижнього поверху Анни буквально сяє, враженій Еллен Анна пояснює, що вчора випрала свою зірку, адже: «Якщо вже я її ношу, то вона мусить сяяти!» [1; 82], а тоді додає, що насправді «байдуже, де зірку носити: на одязі чи на обличчі» [там само]. Юлія похмуро коментує, що в Анни дві зірки: і на одязі, і на обличчі. Саме Анна, молода жінка, що буквально світиться внутрішньою красою, пояснить переляканим дітям, які підслухали розмову дорослих про те, що зірка – це мовляв смерть, біблійну символіку зірки. Щоб пояснити їм значення зірки, Анна запитує, що потрібно робити, коли опиняєшся в суцільній темряві. Еллен відповідає, що треба знайти світло. Так, зірку, – підтверджує Анна. І додає, що навколо таємної поліції, якої бояться діти і яка вимагає від євреїв носити зірку на одязі – темрява.

Зустріч з Анною завершується її порадою дітям: «Ідіть за зорею!» [1; 86] І якщо читач все ще не зауважив біблійної алюзії, то очевидна і надпрозора

паралель з'являється відразу ж у наступній фразі Анни: «Не запитуйте ні про що дорослих, вони збивають вас зі шляху, як колись Ірод збивав зі шляху трьох царів» [там само]. Для Еллен ця порада означає саме те, що їй праглося почути: зірка – це зоря мудреців. Анна ж на прощання додає: «Можете пошкодувати таємну поліцію. Вона знову боїться царя юдейського» [там само]. Перенесення ситуації голокосту в біблійну площину перетворює образ зірки-нашивки на одязі для відрізнення євреїв від арійського населення на символ зорі, яка вказує шлях – шлях вірності собі попри смертельну небезпеку, шлях солідарності з переслідуваними.

Сам образ зірки на сторінках роману, поза розділом «Страх страху» практично не з'являється, що робить послання авторки ще виразнішим.

Немає експліцитного образу зірки, зате часто з'являється суцільна темрява як констатація відсутності світла: ситуація на початку роману, коли морем пливе корабель з дітьми, яких потрібно порятувати (в основі сцени лежить британська рятівна акція «Кіндертранспорт»), корабель пливе вночі чорними водами, а місяць «панічно забирає різдвяну гірлянду геть» [1; 6], або ж ситуація коли дітей проганяє з парку одягнений в уніформу батько Еллен і всі розбігаються, а Еллен залишається «в суцільній пітьмі» [1; 35]; ситуація з бабусею Еллен, яку дівчинка не може стримати від самогубства і знемагаючи від страху відслонює вікно, за яким «пітьма, глуха пітьма» [1; 124]. «Коли надто темно, потрібно світитися. А як можна світитися, не маючи зірки?» [1; 71] – запитувала Еллен саму себе, нашиваючи жовту лату на пальто.

Так клаптик тканини, задуманий нацистами як ганебний розрізнювальний знак, перетворюється на світоч у духовній пітьмі. Метаморфоза зірки з тавра на провідну біблійну зорю, яка вкаже шлях, наповнює питання ідентичності гідністю, додає роману урочистої сакральності. «Всі люди мали б носити зірки» [1; 82], – уважає разом з Анною, яка прощається з дітьми перед вивезенням до табору смерті, авторка, підкреслюючи гуманістичний ідеал людської рівності, зневажений нацистською ідеологією. Врешті останнім яскравим образом роману, його символічним завершенням є сцена на зруйнованому мості, на якому Еллен, за мить до того, як граната розриває її тіло, бачить обличчя друга Ґеорґа, значно світліше і прозоріше, ніж воно було колись. За секунду до вибуху Еллен кричить до Ґеорґа: «Моста немає!» І чує запевнення хлопця: «Ми збудуємо новий міст. І назвемо його Більшою надією, нашою надією». Останнім вигуком Еллен є: «Ґеорґу, я бачу зорю!» І тоді над мостом сходить ранкова зоря. [1; 188]. Тріумф світла над темрявою, перемога над смертю в християнському розумінні і символіка надії на майбутнє, закладена в метафорі вранішньої зорі, надає цьому похмурому страшному романові неймовірного світла, немов заперечуючи руйнівну силу зла.

Література:

1. Aichinger I. Die größere Hoffnung. Roman. Frankfurt/Main: Fischer TBV, 1977. 188 S.
2. Steiner G. Sprache und Schweigen. Essays über Sprache, Literatur und das Unmenschliche / Deutsch von Axel Kaun. 2. Aufl. Frankfurt/Main: Suhrkamp, 2016. 321 S.

Наталя Нера

ҐЕНДЕРНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МОВНОІ ОСОБИСТОСТІ ЖІНКИ

Ґендерна репрезентація закодована в художньому тексті і є важливим джерелом ідентифікації ґендерної особистості автора, адже в тексті завжди залишаються "сліди" авторської рефлексії, які "можуть бути ідентифіковані на рівні персонажів, нараторів і загальної організації наративу" [6, с.10]. Ю. М. Караулов твердить, що художній текст як продукт літературної комунікації є благодатним матеріалом для дослідження мовної особистості. Мовним еквівалентом поняття "особистість" у досліджуваних текстах є авторська мовна особистість і художні моделі реальних мовних особистостей – персонажі творів В. Вулф, М. Сінклер, Д. Річардсон. Важливість ґендерного фактору в мовній картині світу ставить у центр уваги людський фактор, тобто мовну особистість, важливим елементом якої є стать. Належність чоловіка та жінки до ґендерно дистинктивних субкультур [4, с.64] породжує відмінності в ціннісних позиціях чоловіка та жінки, що проявляються в їхньому мовленні. Відтак, у нашій праці розглядаємо мовну особистість персонажа як "реальну особу" [2, с.39] та на основі теорії мовної особистості О. Л. Каменської вводимо поняття "мовна особистість чоловіка" та "мовна особистість жінки", які диференціюємо за ґендерною ознакою. Ми дотримуємося концепції В. В. Виноградова та розмежовуємо такі мовні особистості як: автора твору (у нашому випадку це жінка) і оповідача (як жінки, так і чоловіки) [1, с. 203].

У художніх текстах ґендерна належність автора проявляється у створеній художній образності та особливостях відображення "чоловічого" і "жіночого" НПМ. Будь-який досконалий художній твір містить фемінний і маскулінний складники, про що зазначають дві визначні жінки початку ХХ ст.: Леся Українка і Вірджинія Вулф. Обидві письменниці наголосили на андрогінності (одночасній присутності в одній людині стереотипних для даного суспільства ознак чоловіка і жінки) як ознаці справжнього митця. Симбіоз статі проявляється в наявності "двох духовних можливостей у людині". Тобто, принцип повноти розцінюється в наявності чоловічого й жіночого, що взаємно доповнюється в поєднанні. Отож, виділяємо два різновиди ґендерного стилю (базовий, та імітований), який, слідом за О. В. Пермяковою, розуміємо як мовну організацію художнього тексту, що обумовлена ґендерною характеристикою автора, диференціацією чоловічого і

жіночого мовлення, а також варіативністю їхньої мовної поведінки [5, с. 57]. За Р. Г Потаповою, базовий стиль пов'язаний із приналежністю суб'єкта мови до початкової фізіологічної статі і характеризується набором специфічних мовних ознак [3, с. 302–313]. Оповідна гомогенність наративних ходів письменників пов'язана з поняттям "біографічного" автора (Б. Корман).

Дослідження ґендеру на основі художніх текстів дозволяє розглядати його реалізацію як параметра, який відображає основні тенденції диференціації мовних засобів, в тому числі, якщо автор вдається до імітації мовлення протилежної статі. Відтак, мова йде про імітований стиль – використання у мові ознак, властивих протилежній статі, шляхом природного або ситуативно-обумовленого наслідування [3, с. 302–313]. Значущість опозиції автор – оповідач є релевантною для нашого дослідження: авторами аналізованих творів є жінки – носії базового ґендерного стилю, у той час як оповідачем, від імені якого йде розповідь, може бути мужчина, мова якого репрезентує імітований ґендерний стиль, тобто авторка вдається до ґендерної стилізації ("вихід" письменника за рамки власного ґендерного стилю і звернення до стилю представників протилежної статі) [5, с. 57, 80].

Вибір чоловічого стилю письма розширює творчі можливості авторки-жінки, дозволяє точніше передати психологію героя протилежної статі та стилізації (художня імітація стилю, "підробка" під оригінал). За словами В. Ю. Троїцького, стилізація – це навмисне підкреслена імітація оригінальних особливостей певного стилю або особливостей мови певного соціального середовища, історичної епохи в художньому творі [7, с.68]. Стилізація під чоловіче мовлення робить жіночу оповідь стилістично полівалентною. Наратор-чоловік слугує для автора-жінки оповідною маскою, поглядом через подвійне дзеркало з подвійним заломленням жіночого дискурсу: автор-жінка через погляд чоловічого персонажа передає жіночу позицію, доповнюючи низку образів оповідачів у жіночих романах [6, с. 13, 11].

Отже, ґендерна репрезентація мовної особистості жінки в нашому дослідженні ідентифікована на рівні персонажного мовлення, зокрема, в НПМ, яке ми диференціюємо на жіноче НПМ та чоловіче НПМ, де перше – обумовлене ґендерною приналежністю авторки до початкової фізіологічної статі, в той час як останнє – природне наслідування ознак протилежної статі як варіанта літературної гри, не втрачаючи ґендерної ідентичності.

Література:

1. Виноградов В. В. О языке художественной прозы. М. : Наука, 1980. 360 с.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М. :ЛКИ, 2003. 264 с.
3. Потапова Р. Г. Сексолект как объект исследования в криминалистике // Ґендер: язык, культура, коммуникация : сб. ст. М., 2002. С. 302–313.
4. Петренко Н. В. Займенник у віршованих текстах американської поезії: когнітивно-семіотичний та лінгвосинергетичний аспеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2008. 20 с.

5. Пермякова О. В. Явление ґендерной стилизации в современной женской литературе (на материале французского и русского языков) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Пермь, 2007. 176 с.
6. Седих Г. І. Сучасне російське жіноче оповідання: особливості поетики та наративної організації : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.02 «Російська література». Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
7. Троицкий В. Ю. Стилизация // Слово и образ. М. : Просвещение, 1964. С. 68.

Катерина Ніколенко

РІЗНОВИДИ ТОЧОК ЗОРУ В РОМАНІ «ЕННІЗ ОСТРОВА ПРИНЦА ЕДВАРДА» Л.М. МОНТГОМЕРІ

Роман «Енн із Острова Принца Едварда» (“Anne of the Island”, 1915) канадської письменниці Люсі Мод Монтгомері (Lucy Maud Montgomery, 1874-1942) – це третій роман із циклу «Енн із Зелених Дахів» (“Anne of Green Gables”, 1908-1942), що складається із дев’яти романів і висвітлює історію життя рудоволосої дівчини на ім’я Енн Ширлі. Обираючи об’єктом дослідження даний художній твір, необхідно враховувати, що роман “Anne of the Island” було надруковано під час Першої світової війни, котра сколихнула узвичаєний порядок життя і призвела до трагічних наслідків. Дослідники відзначають, що популярність творів Л.М. Монтгомері у цей період зумовлена зокрема бажанням канадців повернутися до «щасливого, знайомого світу» (принаймні подумки), знайти розраду в оптимістичних творах, які зображують мирне життя і повсякденні турботи: “Anne of the Island seems a book out of sync with the troubled times, and in one sense it is. In it, Maud is returning to a lost world for consolation. However, judging from its lively sales during the war, thousands of readers found it comforting. Maud was good at sensing the public mood. Part of her continuing popularity arises from her ability to recreate happy and recognizable worlds where people have fun together. But Anne of the Island also prepared young women for what was coming: learning to take responsibility for themselves instead of depending exclusively on men” [4, p.186]. Зображення нового періоду життя героїні під час навчання у Редмондському коледжі дозволило авторці розкрити такі теми, як значення освіти в житті молодої людини, важливість жіночої дружби, пошук власного шляху до самоствердження й самореалізації у складному й буремному світі.

У процесі дослідження особливостей художнього наративу роману “Anne of the Island” нами було встановлено, що основний масив подій, зображених у романі, репрезентовано із точки зору недієгетичного експліцитного наратора. Незважаючи на те, що сфера його існування обмежена екзегезисом (тобто він не бере безпосередньої участі в зображуваних подіях), позиція наратора розкривається через сукупність ліричних відступів, коментарів, а також оцінок

навколишнього середовища, дій та характерів персонажів. Зображуючи природу, наратор нерідко переходить на мовну точку зору головної героїні, ніби «заряджаючись» експресивністю, синтаксисом, лексичним і стилістичним багатством її мови: "Soon the far-away slopes and hills were dim and wraith-like through their gauzy scarfing, as if pale autumn had flung a misty bridal veil over her hair and was waiting for her wintry bridegroom. So they had a white Christmas after all, and a very pleasant day it was" [3].

Використання системи вставних оповідей, уведених в основний текст роману у формі листів, дозволяє авторці розкрити особливості точок зору різних персонажів (пані Лінд, Деві, Енн, Філіппа, Стелла), навіть якщо вони не беруть безпосередньої участі в зображених подіях. Водночас експліцитна точка зору (персонажа) нерідко поєднується із імпліцитним коментарем (наратора), що призводить до взаємодії і взаємонакладання різних наративних шарів, своєрідної наративної «гри» авторськими інтенціями. Найбільш яскраво ця «гра» виявляється у листах, що належать перу пані Лінд: "What church do you attend, Anne? I hope you go regularly. People are apt to get so careless about church-going away from home, and I understand college students are great sinners in this respect. I'm told many of them actually study their lessons on Sunday. I hope you'll never sink that low, Anne. Remember how you were brought up. And be very careful what friends you make. You never know what sort of creatures are in them colleges" [3]. У цьому короткому уривку спостерігаємо взаємодію різних точок зору: 1) «піклування» пані Лінд про благочестя Енн, 2) її зневага і підозріливе ставлення до студентів коледжів – «великих грішників», 3) думки пані Лінд про належне виховання дітей, 4) іронія наратора стосовно «філістерського» способу мислення пані Лінд, її інтелектуальної обмеженості й консервативності. Відповідно, при поверховому прочитанні є вірогідність буквального сприйняття читачем ідей, закладених персонажем у даному уривку (перших трьох аспектів), але за умови більш уважного, критичного прочитання реципієнтові відкриється четвертий аспект, що лежить на рівні підтексту і є важливим компонентом наративної структури роману.

Важливими чинниками «дитячої» точки зору, представленої у романі здебільшого у листах Деві, є допущення авторкою навмисних орфографічних і пунктуаційних помилок ("mr. blair is giving 50 sense apeace for good ded roosters now" [3]), повторів ("anne, I want to know" [3]), введення комічних елементів за рахунок буквального сприйняття дитиною метафоричних висловів, казкових сюжетів тощо ("It's snowing some today and Marilla says the old woman in the sky is shaking her feather beds. Is the old woman in the sky God's wife, Anne? I want to know" [3]). Темп оповіді дитячих листів (прискорений, хаотичний, подекуди незв'язний) контрастує із темпом листів дорослих (розмірений, логічний, послідовний).

Необхідно відзначити також, що роман "Anne of the Island" містить риси роману про митця (мисткиню). Однак створені героїнею оповідання не подано

у тексті роману дослівно (в авторському викладенні), натомість їхній сюжет і поетикальні особливості розкрито опосередковано (в переказах, оцінках і коментарях Енн та інших персонажів). Питання читацької рецепції, особливостей комунікації між наратором і нарататором, динаміки характерів персонажів художнього твору посідають важливе місце у роздумах героїні. А суперечку Енн і пана Гаррісона про те, що в одному з її оповідань «забагато описів», можна навіть до певної міри вважати суперечкою наратологічною, у якій поставлено питання про функціональну роль дескриптивних елементів у художньому творі. Позиція пана Гаррісона, який виходить із прагматичної точки зору, виявляється у зневажливому ставленні до всіх «барвистих місць» (описів природи, довколишнього середовища, зовнішності персонажів тощо). Однак, як зазначає І. Папуша, «будь-який розповідний текст тією чи іншою мірою містить описові фрагменти. Головне в розрізненні розповідних і описових текстів – це їх функціональність, а не їх кількісний склад» [2, с.103].

Таким чином, наративна структура роману "Anne of the Island" представляє собою складне багаторівневе утворення, у якому поєднуються різні точки зору (мовна, ідеологічна, перцептивна тощо). Важливим аспектом точки зору наратора є іронічна оцінка дій і поглядів персонажів, здебільшого виражена імпліцитно. Взаємодія і взаємонакладання різних наративних шарів створює ефект «багатоголосся» роману, а також розширює можливості для читацької інтерпретації.

Література:

1. Монтгомері Л.-М. Енн із Острова Принца Едварда. Львів: Урбіно, 2020. 272 с.
2. Папуша І. Modus ponens. Нариси з наратології. Тернопіль: Крок, 2013. 259 с.
3. Montgomery L. M. Anne of the Island. URL: https://www.gutenberg.org/files/51/51-h/51-h.htm
4. Rubio M. H. Lucy Maud Montgomery: The Gift of Wings. Anchor Canada, 2010. 720 p.

Ірина Одрехівська

ПОЕМА «СЛІПЦІ» МИКОЛИ БАЖАНА В АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ГРИГОРІЯ ГРАБОВИЧА (2021): ПЕРЕКЛАД ЯК РЕ-АКТУАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО КАНОНУ

У листопаді 2020 року в американському видавництві Academic Studies Press вийшла двомовна збірка ранньої експериментальної поезії Миколи Бажана "Quiet spiders of the hidden soul: Mykola (Nik) Bazhan's Early Experimental Poetry", яку впорядкували Оксана Розенблум, Лев Фрідман та Анжеліка Хижня. Знаково, що у канву видання включено історичну поему "Сліпці" в англомовній інтерпретації під назвою "Blind Bards" Григорія Грабовича, професора Гарвардського університету, відомого літературознавця й літературного критика. Сам

перекладач іменує її «примарним, спектральним текстом» в історії української літератури: вперше надрукована лише у двох частинах в 1930-1931 рр. у київському журналі Життя і революція, під тиском режиму поема "зникає" для українського читача на декілька десятиліть, і фактичне її "пере-відкриття" відбувається у 1990-х рр. Прикметно, що Григорій Грабович присвячує переклад та вступне слово Богдану Кравціву, завдяки якому 1969 року в діаспорному видавництві «Сучасність» з'явилося окреме видання поеми, що, по суті, її зберегло. Тут прослідковуємо і певну часову (в цьому випадку – 50-річну) діалогічність в актуалізації української модерністичної літературної практики в американському (діаспорному) просторі, й – відповідно – певну естетичну траєкторію в формуванні українського канону для світу.

Мета цієї студії – простежити "герменевтичну оптику" Григорія Грабовича як перекладача цього твору, окреслити перекладачеву суб'єктність та суб'єктивність в англо-американському позиціонуванні поеми та – зрештою – осмислити спробу ре-актуалізації твору як елемента українського канону для "світової республіки письменства" (в термінах Паскаль Казанови).

Загалом, дуже складним та багатоаспектним завданням постає створення адекватного перекладу поеми "Сліпці" для англомовної аудиторії, оскільки це – органічний синтез класичної української народної поетики та авангардного експерименту Миколи Бажана. Сама назва твору та її центральний образ кобзаря концептуально відсилає до вагомості сприйняття авторського "голосу" в розрізі його мовотворчості – символічних звукових образних рядів, ритмічних паралелізмів, маловживаної лексики, сплетінні ускладнених епітетів та комплексних метафор.

Зокрема, про індивідуалізовану структуру поетичного письма Миколи Бажана перекладач зартикулював так: "В оригінальній українській версії – і, мабуть, кожен читач, який є носієм мови, зможе це підтвердити – вірш щільніший, компактніший і складніший, ніж у перекладі – чи у моєму, чи (за всією ймовірністю) в будь-якому іншому. Переклад – завжди лише наближення до вірша, його інтерпретація, прочитання, яке може надати йому "більшої ясності", але навряд чи поліпшить його. У цій поемі складність – як щільність і непрозорість, як омана і двозначність – сама її суть; це сутність чи тон вірша, його мета. Це ядро, яке проектується і висвітлюється всіма поетичними засобами в арсеналі поета. Можна одразу дійти до висновку, що ця непрозорість відображає світ сліпих, світ темряви, невірної спрямованості та невизначеності, тривоги навколишнього середовища – і страху" [1] (переклад – І.О.). Написана під впливом естетики футуризму, ця поема, відтак, постає алегорією історичного часу її написання – колізій літературних дискусій 1920-х рр. та наближення трагічної епохи сталінізму. Безумовно, для горизонту та інтерпретаційних можливостей сучасних англомовних читачів ця поема потребує комплексного паратекстуального обрамлення, що й надав Григорій Грабович у вступній студії, яка передує власне перекладу, та в посторінкових примітках.

Тому враховуючи всі вищевказані аспекти, перекладознавчий аналіз англомовної версії поеми "Blind Bards" авторства Грабовича має тривимірний характер:

1) ретроспективний вимір: паратекстуальний та інтертекстуальний зв'язок перекладу з літературознавчими працями та дискурсом перекладача;

2) автопоетичний вимір: actio – elocutio – dispositio – inventio у текстовій матерії цільового твору;

3) перспективний вимір: аналіз актуальної чи потенційної рецепції англо-американської версії поеми.

Література:

1. "Quiet Spiders of the Hidden Soul": Mykola (Nik) Bazhan's Early Experimental Poetry / ed. by O. Rosenblum, L. Fridman, A. Khyzhnya. Boston: Academic Studies Press, 2021. 324 p.

Ярина Опрісник

МОНТАЖ ЯК ПРИНЦИП МОДЕЛЮВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТУ РОМАНІВ КАДЗУО ІШІҐУРО

Для сучасної літератури характерні такі явища як жанрова гібридність, експерименти із художніми ефектами та інтермедіальність, де традиційні літературні форми трансформуються під впливом динамічних соціально-культурних змін, нових засобів мистецького вираження і парадигм людського сприйняття. Одним із таких факторів впливу став кінематограф, який значно трансформував людську свідомість, що позначилося і на літературі, як одній із форм людської думки. Зокрема, дослідники все частіше відзначають виражену візуальність, кліповість та монтажність мислення сучасної людини і, як результат, появу художніх текстів позначених високою еліптичністю, де новий абзац раптово перериває наратив, відкриває перед глядачем нову сцену, створюючи враження «неочікуваності, раптовості, непередбачуваності наступної зупинки об'єктива в кадрі» [3, с. 383]. Крім того, на думку І. Мартьянової, кінематографічна техніка монтажу значно посилила «тенденцію лакунарного відображення подій у художньому тексті та ускладнила його рецептивну програму» [2, с. 138]. Даний наративний підхід вимагає від читача особливої навички, яку М. Бахтін називає «вмінням бачити час, читати час у просторовій цілісності світу», сприймаючи його «як ціле, що перебуває у процесі становлення» [1, с. 216]. У підсумку, це робить художній текст економним та лаконічним з одного боку, позбавляючи автора від необхідності розлогих роз'яснень усіх причинно-наслідкових зв'язків, та семантично поглибленим з іншого, адже володіючи здатністю відтворити усе, що не було безпосередньо описано в тексті, читач самостійно заповнює ці прогалини.

Творчість британського письменника Кадзуо Ішіґуро є прикладом використання прийому кінематографічного монтажу в літературі, що робить його тексти більш динамічними та ближчими до свідомості читача. Передусім, монтажність прози Ішіґуро представлена високою еліптичністю та фрагментованістю наративу в результаті раптової зміни просторово-часових координат у суміжних фрагментах тексту. Окрім поділу на розділи які починаються з нової сцени, тексти Ішіґуро часто розбиваються на менш помітні фрагменти, наприклад, раптові переходи до нової сцени через відносно короткий період часу, тим самим прискорюючи перебіг подій. При цьому такі зміщення хронотопу практично не роз'яснюються наратором, тобто, мають ефект спонтанності виникнення нового кадру або сцени в кіно. Наступний приклад із роману «Похований велетень» ілюструє даний прийом:

…But Beatrice had already turned and was climbing the path back to the thorn tree and the figure in the flapping cloak.

A little later, having completed his errand, Axl was returning to the fields, and at the risk of testing the patience of his colleagues, deviated from his route to go past the old thorn again. [5, c. 15]

У наведеному фрагменті із двох абзаців спостерігаємо раптовий перехід від однієї сцени – 'Beatrice had already turned and was climbing the path back to the thorn tree' – до іншої, яка, ймовірно, відбулася через кілька годин, де фраза 'a little later' є маркером початку нової сцени, у якій 'Axl was returning to the fields'. Показово, що у даному випадку просторові координати не змінюються, оскільки в обох сценах персонажі знаходяться біля того самого 'thorn tree', тоді як часові координати у них відрізняються.

Ще однією основоположною ознакою прози Ішіґуро є наскрізний мотив пам'яті та спогадів, що вимагає застосування кількох часових ліній, зокрема, прийому ретроспективи або флешбеків. При цьому різні сцени минулого в романах Ішіґуро часто виникають і змінюють одна одну за принципом асоціацій, коли певний об'єкт або явище викликають у протагоніста спогади про минуле, перериваючи опис подій сьогодення, як показано в наступному прикладі із роману «Не відпускай мене»:

…Not long ago I was driving through an empty stretch of Worcestershire and saw one [pavilion] beside a cricket ground so like ours at Hailsham I actually turned the car and went back for a second look.

We loved our sports pavilion, maybe because it reminded us of those sweet little cottages people always had in picture books when we were young. [4, c. 7]

У першому реченні спостерігаємо як протагоністка-наратор помічає випадковий спортивний павільйон під час поїздки на авто ('saw one beside a cricket ground'), що нагадує їй про схожий павільйон у пансіоні Гейлшем ('like ours at Hailsham'). Тоді у наступному абзаці наратив зміщується на спогади про згаданий павільйон ('We loved our sports pavilion'), відтак розпочинаючи історію дитинства протагоністки.

Загалом, така складна і пластична просторово-часова побудова художнього наративу вимагає від реципієнта базового розуміння того, як функціонує

монтаж у кіно, тобто, вміння простежити та самостійно реконструювати хронологічні зв'язки між розрізненими сценами та подіями, що є основоположним для сприйняття кінематографічного повідомлення. У творах Ішіґуро даний підхід стає центральним наративним прийомом, адже основна ідея його творів зазвичай не вербалізується безпосередньо, а випливає в результаті поступової інтеграції тексту із власними рецептивними механізмами читача.

Література:

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Художественная литература, 1979. 412 с.
2. Мартьянова И. А. Кинематографичность современного текста на материале русской прозы // Вестник Челябинского Государственного Педагогического Университета, 2017. № 1. С. 136–141.
3. Фесенко В. І. Література і живопис: інтермедіальний дискурс: навч. пос. К.: Вид. центр КНЛУ, 2014. 398 с.
4. Ishiguro K. Never Let Me Go: With GCSE and A Level study guide (Vol. 1). London: Faber & Faber, 2017. 360 p.
5. Ishiguro K. The Buried Giant. NY: Alfred A. Knopf, 2015.

Олександра Островська

КОНЦЕПТ 0ЦІНКА ТА ЇЇ ЕКСПЛІКАЦІЯ ДІЄСЛОВАМИ-ЗВ'ЯЗКАМИ У СТРУКТУРІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Концепт «оцінка» – явище різноаспектне і належить до різних галузей науки.

Ми розглядаємо його як категорію оцінки в структурі англомовного художнього дискурсу а також шляхи експлікації категорії оцінки за допомогою дієслів-зв'язок.

Дієслова-зв'язки експлікуються у терміні категорії оцінки, який і визначає тип дискурсу. Дієслівні-зв'язки виступають у реченні в складі іменникового присудка і сполучають підмет із предикативним членом. Предикативність – синтаксична категорія, головна ознака речення як комунікативної одиниці, що виявляється в наявності в ньому позначення центру певної події, ситуації, які оформленні у вигляді повідомлення, відносячи його до дійсності, часових планів і певного мовця. Суть предиката полягає у визначенні й оцінці статичних властивостей і динамічних проявів об'єктів дійсності та їх відношень. Ядро предикативної лексики складають дієслова. З їхніми семантичними класами пов'язані основні типи значень ознаки, а також важливі типи речень. Зміст предиката не обмежується вираженням ознаки. Його змістом, окрім думки про ознаку, може бути думка про властивість, відношення, спонукання до дії, оцінювання певного об'єкта. Під аксіологічними предикатами розуміємо клас предикатів, які входять до структури оцінки, об'єднуючи її суб'єкт та об'єкт. Аксіологічний предикат є

основним засобом експлікації модальної рамки оцінки. Він уводить у висловлювання експліцитну суб'єктивність, указуючи на наявність оцінного суб'єкта, і представляє оцінку як таку, що належить до його концептуального світу. Дієслова-зв'язки завжди наявні в аксіологічних предикатах і входять до модальної рамки оцінки. У семантичному плані дієсловам-зв'язкам притаманні певні трансформації їхніх значень.

Сама назва «дієслова-зв'язки» свідчить про те, що семантика подібних лексичних одиниць значною мірою зумовлена їх поєднанням з іншими словами в реченні. Усі дієслова, які вживаються у функції зв'язки, втрачають частину свого вихідного лексичного значення. Ці властивості і є вирішальними у визначенні дієслівних зв'язок. Проаналізувавши ряд дієслів, ми відібрали як найуживаніші в англійській мові такі дієслова-зв'язки, що експлікують категорію оцінки: to be, to feel, to seem, to keep, to hold, to remain, to continue, to become, to come, to get, to go, to grow, to turn, to make, to look, to like. У сполученнях на зразок: to go mad, to turn white, to keep silent дієслова разом із предикативним членом утворюють дуже тісно пов'язане сполучення, яке називає одне поняття. У цьому комплексі основне смислове навантаження несе не дієслово, а пов'язаний з ним прикметник або іменник. Однак це не означає, що дієслово у таких конструкціях стає семантично нейтральним. Воно лише змінює характер свого значення і починає виражати категорію існування, становлення або зміни якоїсь субстанції чи її якості, що визначається предикативним членом.

Дієслова-зв'язки можна згрупувати у три відносно самостійні мікрополя, які разом з іншими частинами мови реалізують функцію категорії оцінки. До першого мікрополя належать дієслова-зв'язки, які виражають існування певної якості або стану, що є характерним для суб'єкта і у дискурсі може трактуватися як оцінка. Ядром цього мікрополя є дієслово "to be". Далі ми сюди ж відносимо дієслова: to feel, to seem, to mean. Усі дієслова-зв'язки, що входять до першого мікрополя, у своєму значенні є дієсловами чуттєвого сприйняття, яке знаходить своє відображення і реалізує оцінне судження у широкому діапазоні сполучення з різними частинами мови.

До дієслів-зв'язок, які відображають категорію оцінки через сприйняття органів відчуття, можна зарахувати також і дієслова, які входять до різних мікрополів ЛСП, зокрема дієслово "to look", яке ми відносимо до третього мікрополя, і дієслово "to seem", що відносяться до першого мікрополя.

Друге мікрополе утворюють дієслова, які означають збереження або продовження стану і якості суб'єкта, і відповідно оцінного судження щодо нього. Основне з них, на нашу думку, є дієслово "to keep" а периферійними – дієслова to hold, to remain, to stay, to continue. Характерною ознакою дієслів-зв'язок третього мікрополя є ознаки зміну стану та якості або їх встановлення. Дієслово зв'язка "to become" виражає зміну стану або якості, а дієслова-зв'язки "to get", "to grow" вказують на зміну якості.

Мовленнєва оцінка як філологічна категорія – це вияв наявності (чи відсутності) ціннісних якостей у певному об'єкті. Тобто мова йде про аксіологічні константи, які виражають ступінь значущості об'єкта з погляду відповідності об'єкта потребам, інтересам та бажання суб'єкта.

Nataliia Palamar

BESONDERHEITEN DER ÜBERSETZUNG DER MEDIZINISCHEN TERMINOLOGIE

Die beliebige Wissenschaft braucht den terminologischen Wortschatz und, in der Regel, entwickelt sich sein terminologisches Inventar gleichzeitig mit konkreter Wissenschaft. Die Medizin ist auch keine Ausnahme. Die Forscher stellen fest, dass in der Entwicklung der medizinischen Terminologie die gleichen Tendenzen, die in der Terminologie überhaupt vorhanden sind, zu bemerken sind. Einerseits erreichte die Terminologie die große Entwicklung im medizinischen Bereich in letzten zwei-drei Jahrzehnten im Vergleich mit den vorigen Zeiten, andererseits stehen noch viele offene Fragen zur Diskussion.

Die Aktualität der angegebenen Untersuchung besteht darin, dass die Medizin eine der wichtigsten Stellen heutzutage in der Gesellschaft besitzt, deshalb ist es sehr wichtig, die Geschichte der Entwicklung und Etablierung von der medizinischen Terminologie zu wissen. Das Erlernen und die Erforschung von der medizinischen Fachsprache gibt die Möglichkeit, die Besonderheiten der Bildung und der Übersetzung von medizinischen Termini anzuschauen und zu verstehen. Im Rahmen der Untersuchung wurde die Analyse der Besonderheiten der Bildung und Einteilung von medizinischen Termini und ihre Übersetzung in die ukrainische Sprache durchgeführt. Das Forschungsobjekt ist die medizinische Terminologie und ihre Übersetzung ins Ukrainische. Der Hauptzweck der durchgeführten Untersuchung bestand darin, dass die Analyse der Bildung und Einteilung von der medizinischen Terminologie durchgeführt und die Besonderheiten der Übersetzung von medizinischen Termini aus dem Deutschen ins Ukrainische untersucht wurde. Dabei wurden die nächsten Hauptaufgaben bestimmt: die medizinische Terminologie insgesamt zu untersuchen; die medizinischen Termini auf Grund der Klassifikation der wortbildenden Typen einzuteilen; die gesammelte medizinische Terminologie und die Besonderheiten ihrer Übersetzung aus dem Deutschen ins Ukrainische zu analysieren. Bei der Untersuchung waren folgende Methoden von Bedeutung: Transkodierung (Transkription, Transliteration), Lehnübersetzung, deskriptive Übersetzung, Übersetzung mit der variablen Entsprechung und äquivalente Übersetzung. Bei der Übersetzung der medizinischen Termini ist es wichtig, ihre wortbildende und morphologische Struktur zu kennen, um sie richtig zu übersetzen.

Es gibt unterschiedliche Klassifikationen von Termini, aber die Hauptklassifikation der medizinischen Termini nach der Struktur, wie schon angegeben wurde, enthält:

- einfache Termini, die aus einem Wort bestehen;
- zusammengesetzte Termini, die aus zwei Wörter bestehen und zusammen oder mit dem Bindestrich geschrieben werden;
- zusammengesetzte Termini, die aus drei und mehreren Wörtern bestehen;
- terminologische Wortverbindungen, die aus mehreren Komponenten bestehen;
- derivative Termini, die mit Hilfe der Hinzufügung von Affixen gebildet werden.

Für die Durchführung der angegebenen Analyse wurden zwei Wörterbücher benutzt: „Duden. Wörterbuch medizinischer Fachbegriffe" und „Duden. Deutsches Universalwörterbuch".

References:

1. Charite : Medizinische Terminologie. Skript für das Praktikum der Medizinischen Terminologie. Charite – Universitätsmedizin Berlin. Institut für Geschichte der Medizin. Berlin, 2008. S. 70.
2. Das Medizinlexikon zum Medmachen. Eponym. URL: https://flexikon.doccheck.com/de/Eponym (26.09.2020)
3. Duden : deutsches Universalwörterbuch / [Herstellung : Monika Schoch]. 7, überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin: Dudenverlag, 2011. 2112 S.
4. Duden : Wörterbuch medizinischer Fachbegriffe / [Herstellung : Judith Diemer]. 9, überarbeitete und ergänzte Auflage. Mannheim: Dudenverlag, 2012. 863 S.
5. Fangerau, Heiner; Schulz, Stefan; Noack, Thorsten; Müller, Irmgard : Medizinische Terminologie. Ein Kompaktkurs. korrigierte Auflage. Berlin, 2014. S. 146.
6. Фоміна Л. Медичний переклад – різновид науково-технічного перекладу. Наукові конференції / Л. Фоміна, Т. Скорбач, О. Калініченко. Харків, 2013. URL: http://oldconf.neasmo.org.ua/ (14.09.2020).

Наталія Панчишин

PARTICIPIUM ЯК РЕПРЕЗЕНТ НЕРІВНОРЯДНОГО ТАКСИСУ

(на матеріалі латинської мови)

У сучасній лінгвістиці поняття таксису все частіше стає темою дослідження не лише зарубіжних, але й українських мовознавців. Як вказує С. Полянський, це зумовлено тим, що аналіз цієї категорії різні дослідники проводили в контексті вирішення неоднакових завдань та інших проблем. [7, с. 151]. Однак, незважаючи на відмінності у трактуванні статусу цієї категорії, всі автори використовують один і той же термін «таксис» і погоджуються, що семантика даного терміна відображає темпоральні відношення одночасності/неодночасності подій, і спираються у своїх дослідженнях на основну працю Р. Якобсона [13].

У цій роботі ми розглядаємо таксис як компонент категорії темпоральності, оскільки дослідження «семантики таксису має відбуватися на основі концепції єдиного лінгвально модельованого часового континууму, який дістає весь спектр вираження в межах загальнограматичної категорії темпоральності» [2, с. 18]. Виходячи із цього, таксис як граматична категорія реалізується на синтаксичному рівні. На даному рівні таксисною формою є поліпредикативна конструкція(ППК). У межах ППК розглядають конструкції з основною та вторинною предикацією. Із формально-синтаксичного погляду до конструкцій вторинної предикації належать дієприслівникові, дієприкметникові, субстантивні та ад'єктивні звороти [12, с. 181–186]. Однак у латинській мові морфологічний статус ад'єктива та субстантива виключає можливість виражати ними релятивне темпоральне значення, бо їхнє предикативне значення об'єктивно не містить семантики здійснення. Натомість вторинні предикати, виражені дієприкметником, є спеціалізованими морфологічними засобами таксису. Слід зазначити, що в латинській мові немає окремої граматичної форми для дієприслівника. Латинський Participium (дієприкметник) відповідає українському чи російському дієприкметнику та дієприслівнику.

Таксис за ключовими іманентними темпоральними ознаками поділяється на чотири різновиди: лінійний рівнорядний, лінійний нерівнорядний, нелінійний рівнорядний, нелінійний нерівнорядний. Ознакою лінійного нерівнорядного таксису є вираження передування/наступності, то при такому таксисі поєднуються такі дії, яким властива залежність однієї дії від іншої. Тобто одна із нерівнорядних дій визначає, зумовлює іншу. У латинській мові семантика передування на морфологічному рівні репрезентована Participium perfecti passivi (дієприкметником минулого часу пасивного стану), який входить до відокремленого незалежного звороту Ablativus absolutus. Даний зворот вживається як скорочене складнопідрядне речення часу. За значенням його можна прирівняти до складнопідрядних речень з quum, dum, postquam та інших [9, с. 331]: Et regno occupato, per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae sese potiri posse spirant. (Caes.BG.1,3,14) – «І сподіваються, що зможуть заволодіти всією Галією за допомогою трьох найсильніших та наймогутніших народів, коли захоплять царську владу (після захоплення царської влади)»; Hoc response dato, discessit. (Caes.BG.1,14,38) – «Як тільки (після того як) відповідь була дана, він відступив»; Hinc Ascyltos bene risum discussit, qui silentio facto …(Petr.Sat.14) – «Але Аскілт жваво придушив сміх, і сказав, коли настала тиша (після настання тиші)…»; Strictoque venatorio cultro latus apri vehementer percussit…(Petr.Sat.40) – «Витягнувши мисливський ніж(після того як витягнув ножа), він сильно вдарив вепра в бік …»; …me dignum esse…quem adeat,quem comloquatur quoique irato supplicet? (Pl.Asin.149) – «Чи я вартий того, щоб вона прийшла, щоб поговорила і вмовляла мене, коли (після того як)я розізлюсь?».

У межах ППК розглядають первинну та вторинну предикацію. Латинський Participium (який виконує функцію дієприкметника та дієприслівника) входить

до вторинної предикації. Participium perfecti passivi представляє нерівнорядний таксис, де поєднано такі дії, яким властива залежність однієї дії від іншої. Одна з нерівнорядних дій визначає, зумовлює іншу. Нерівнорядний таксис з Participium відіграє вагому роль у творенні темпоральної моделі світу, відображеної в творах латинських авторів.

Література:

1. Барчук В. М. Проблеми встановлення семантики таксису // Вісник Прикарпатського університету. Серія «Філологія». 2003. Вип. 8. С. 18–25.
2. Полянський С. М. Основи функционально-семантического анализа категории таксиса (на материале немецкого языка). Новосибирск, 1990. 93 с.
3. Соболевский С. И. Грамматика латинского языка. Морфология и синтаксис. М., 1950. 431 с.
4. Шведова Н. Ю. Полупредикативные обороти. Русская грамматика / глав. ред. Н. Ю. Шведова. М.: Наука, 1980. Т. 2 : Синтаксис. С. 181–186.
5. Якобсон Р. О. Шифтеры, глагольные категории и русский глагол. Принципы типологического анализа языков различного строя. М.: Наука, 1972. С. 95–114.

Алла Паславська

НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД: 30 РОКІВ У НЕЗАЛЕЖНІЙ ДЕРЖАВІ

Перекладацька справа в Україні має давні традиції. Її розвиток попри складні історичні, політичні та соціальні обставини великою мірою завдячує поколінням українських перекладачів, які долучилися до становлення та розвитку українського мистецтва перекладу (дет. М. Москаленко, Т. Шмігер, Р. Зорівчак). Невільні часи перешкоджали поступу українського перекладацтва, вибору мов, з яких здійснювалися переклади, чи авторів творів. Зрозуміло, що такі обставини зумовили певну однобокість перекладної літератури в Україні. Перекладати можна було переважно з літератур дружніх країн та авторів, які підтримували владу. Попри це українські перекладачі використовували кожну можливість для того, щоб через переклад зберігати і розвивати власну літературу.

Для перекладів німецької літератури українською мовою загалом характерна доволі висока якість перекладу. Можливо тому, що саме на матеріалі перекладів головно з німецької літератури чи через німецьку мову як посередника формувались українські перекладознавчі теорії. Першість у цій справі справедливо приписують І. Франку. Хоч він у жодній науковій розвідці не запропонував якогось системного викладу теорії перекладу, з низки його праць можна реконструювати головні тези потенційної теорії перекладу. Саме Франко заклав в українському перекладознавстві ті основи, які в сучасній науці про переклад

отримали назви лінгвістичних, постколоніальних, когнітивних, прагматичних тощо теорій перекладу. Франко як універсальний митець заклав в українському перекладацтві два напрями – класичний та новаторський, попри те, що сам послуговувася обома, хоч і обстоював класичний з його орієнтацією на літературну норму, національну та європейську традицію. У подібному руслі творив М. Старицький, неокласики, Г. Кочур. Новаторство, зорієнтоване на фольклор, традиції бароко, експериментаторство з мовою в українському художньому перекладі приписують П. Кулішу, М. Лукашу та їхнім послідовникам.

Дослідження узагальнює головні тенденції розвитку німецько-українського перекладу за останні тридцять років, висвітлює діяльність провідних українських перекладачів із німецької мови та окреслює проблеми і завдання німецько-українського перекладу.

Nataliia Petrashchuk

TEXTBILDENDE FUNKTIONEN VON PHRASEOLOGISCHEN MODIFIKATIONEN IM ROMAN VON G.GRASS „DIE BLECHTROMMEL"

Der vorliegende Beitrag versucht aufzuzeigen, welche textbildenden Funktionen modifizierte Phraseologismen im literarischen Text übernehmen können. Die Analyse stützt sich auf 102 Beispiele des Gebrauchs der modifizierten phraseologischen Einheiten im Roman „Die Blechtrommel" von Günter Grass. Die Wahl dieses Romans wurde durch das häufige Vorkommen der Modifikationen und durch den wirklich kreativen Umgang des Autors mit den Phraseologismen angeregt.

Die funktionale Leistung von Phraseologismen und ihren Modifikationen war das Anliegen zahlreicher Forschungsarbeiten, deren Schwerpunkt jedoch die Pressetexte bildeten [1, 2, 3, 5, 6, 7]. Einen wesentlichen Beitrag zur Untersuchung der Funktionen von phraseologischen Modifikationen in den Pressetexten hat die ukrainische Forscherin S. Ptashnyk geleistet. Ihrer Ansicht nach sind für die funktionale Beschreibung der PM drei Perspektiven relevant, nämlich die der Stilistik, der Textlinguistik und der Pragmatik. Ausgehend davon unterscheidet sie drei Gruppen von Funktionen phraseologischer Modifikationen: textstilistische, textbildende und textkonstituierende sowie pragmatische [6, c. 176].

Somit rückt in den Vordergrund der Analyse die Rolle der PM für die Art und Weise der Gestaltung eines konkreten Textes, für seine inhaltlich-thematische wie auch formal-grammatische Gestaltung sowie ihre pragmatische Wirkung auf Textrezipienten [6, S.176-178].

Phraseologische Modifikationen als sprachliche Mittel leisten ihren Beitrag zur textuellen Kohärenz vor allem dadurch, dass sie sich an der Wiederaufnahme im Text beteiligen. PM bzw. ihre Konstituenten können für die Wiederaufnahme bestimmter kontextueller Ausdrücke verwendet werden und auf diese Weise der Textverflechtung

dienen, vorausgesetzt, es besteht semantische und/oder referenzielle Äquivalenz mit anderen Textelementen, wie dies im folgenden Beispiel aus der „Blechtrommel" der Fall ist: „Zugegeben: ich bin Insasse einer Heil- und Pflegeanstalt, mein Pfleger beobachtet mich, lässt mich kaum aus dem Auge; denn in der Tür ist ein Guckloch, und meines Pflegers Auge ist von jenem Braun, welches mich, den Blauäugigen, nicht durchschauen kann" [4, c. 6].

Für die Gewährleistung der textuellen Kohärenz kann auch ein semantisches Merkmal wiederaufgenommen werden. Dies bestätigt der nachfolgende Beleg, der die Einstellung der Erwachsenen zum Trommeln auf Oskars Blechtrommel veranschaulicht: „Meine Trommel hielt das aus, die Erwachsenen weniger, wollten meiner Trommel ins Wort fallen, wollten meinem Blech im Wege sein, wollten meinen Trommelstöcken ein Bein stellen – aber die Natur sorgte für mich " [4, S. 68]. Die verwendeten PM stellen Synonyme mit dem gleichen Sem „jemanden unterbrechen, stören, hindern" dar. Solche Verwendung von verschiedenen semantisch zusammenhängenden lexikalischen Einheiten dient der Textverflechtung. Gleichzeitig wird der ganze Ausdruck durch die Häufung der Wendungen mit ähnlicher phraseologischer Bedeutung intensiviert.

Eine der wichtigsten Funktionen phraseologischer Modifikationen im Roman „Die Blechtrommel" besteht in der Anpassung des usuellen Phraseologismus und seiner Bedeutung an den jeweiligen Kontext. Kontextuelle Anpassung kann sowohl in thematischer, als auch in grammatischer Hinsicht zustande kommen.

Die kontextuell-thematische Anpassung der PM veranschaulicht das folgende Beispiel: „Er aber - und das riet ihm sein Buckel - tanzte dennoch, wollte gute Miene zur bösen Jimmymusik machen und retten, was noch zu retten war" [4, S. 142].

Die Analyse des Belegmaterials hat zeigt, dass die Funktion der kontextuell-thematischen Anpassung vor allem für substituierende Modifikationen charakteristisch ist, denn die Substitution einer Konstituente ermöglicht dem Autor den Sinn der PE in Einklang mit seiner Intention zu bringen.

Die kontextuelle Anpassung erfolgt auch häufig durch die Expansion der phraseologischen Einheit: „Erstaunlich war, dass der Igel während dieser Szene, die doch einige Zielsicherheit verlangte, seine Frau, die sich erhoben hatte und in der Nähe des rechten Fensters einen Faden ins Nadelöhr einzufädeln versuchte, im Brillenauge behielt" [4, S. 392].

Zusammenfassend lässt sich feststellen, dass phraseologische Modifikationen im Roman „Die Blechtrommel" ein wichtiges Ausdrucksmittel der Textkohärenz sind, die ihren Niederschlag in der Wiederaufnahme der Konstituenten von PM sowie ihrer Anpassung an den Kontext finden.

References:

1. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 2., überarbeitete Auflage. Berlin: Schmidt, 2002. 224 S.

2. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2., durchgesehene und ergänzte Auflage. Tübingen: Niemeyer, 1997. 299 S.
3. Földes C. Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachverwendung. Wien: Edition Praesens, 1992. 232 S.
4. Grass G. Die Blechtrommel. Neuwied, Berlin: Luchterhand, 1959. 491 S.
5. Palm Ch. Phraseologie. Eine Einführung. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1995. 130 S.
6. Ptashnyk S. Phraseologische Modifikationen und ihre Funktionen im Text: eine Studie am Beispiel der deutschsprachigen Presse. Hohengehren: Schneider Verlag, 2009. 264 S.
7. Wotjak B. Verbale Phraseolexeme in System und Text. Tübingen: Niemeyer, 1992. 202 S.

Ольга Пилипів

КОНЦЕПЦІЯ ЗАЙМЕННИКА В АНТИЧНІЙ ТА СУЧАСНІЙ ГРАМАТИЧНИХ ТЕОРІЯХ

Лінгвістичний статус займенників і специфіка їхніх значень та функцій віддавна привертає увагу дослідників мови (В. фон Гумбольдт, Г. Пауль, Е. Бенвеніст, В. Виноградов, Л. Щерба, В. Жирмунський, Р. Якобсон, Н. Арутюнова, А. Уфімцева. О. Кубрякова, М. Кочерган, В. Мігірін, М. Откупщикова, О. Селіверстова, Є. Сидоренко, О. Падучева, Н. Шведова, І. Вихованець, М. Жовтобрюх, М. Плющ, В. Ожоган, Г. Волчанська, Л. Мацько, Л. Синельникова, Т. Сільман, О. Скоробогатова, Н. Тесленко, Л. Булаховський, І. Матвіяс, А. Грищенко та ін.).

Одні дослідження ґрунтуються на традиційній концепції займенників, згідно з якою вони розглядаються як самостійна частина мови (В. Виноградов, М. Кочерган, Н. Арутюнова, О. Кубрякова, Р. Кверк, С. Грінбаум, Я. Свартвік та ін.). Так, на думку М. Кочерган [2; 304], суттєвими ознаками займенників є такі: 1) не називають предмет безпосередньо, а вказують на нього, тобто виконують дейктичну функцію; 2) завжди пов'язані з конкретним мовленнєвим актом 3) характеризуються широким колом об'єктів і мовленнєвою перемінністю значення, тобто завжди мають контекстуально зумовлений зміст. Багато дослідників вважають, що традиційний підхід, який бере початок в античній граматиці, є найбільш універсальною та переконливою спробою класифікацій частин мови і повною за охопленням її словникового складу, хоча і не дає відповіді на проблемні питання. Її принципи та критерії були розроблені на підставі емпіричних даних та узагальнень. О. С. Кубрякова – авторка когнітивно-дискурсивного підходу до дослідження частин мови, стверджує, що, незважаючи на критику, традиційний аналіз частин мови не є помилковим, оскільки «опора на різнорівневі критерії входила у визначення частин мови і, можливо, вже мислителі давнини вважали, що в класифікації мовних одиниць слід використовувати різнопорядкові критерії» [3, 117].

Інші дослідження демонструють необхідність перегляду традиційних уявлень про характер, сутність та властивості прономінативів та їх частиномовний статус (В. фон Гумбольдт, Г. Пауль, Е. Бенвеніст, Л. Щерба, В. Виноградов, О. Потебня, О. Пєшковський, Є. Сидоренко та ін.). Зокрема, В. Виноградов стверджує, що існує особлива частина мови – займенники, до яких відносяться не всі слова із займенниковим значенням, а лише займенники-іменники [1, 161]. У сучасному мовознавстві (І. Давидов, К. Аксаков, К. Бругман, К. Бюлер, У. Вайнрайх, Ч. С. Пирс, Ш. Баллі, Є. Бенвеніст, П. Блумфілд, Л. Щерба, В. Порзежинський, О. Пєшковський, І. Смірніцкий, В. М. Ожоган, Дж. Лайонз та ін.) все частіше поширюється думка, що займенники не мають граматичних ознак, які дозволяють їм мати статус самостійної частини мови, а розглядаються як займенникові слова, які входять до складу іменників, прикметників чи числівників. Серед прихильників маргінального точки зору щодо займенників як службових слів (function words, determiners), є, зокрема, лінгвісти Д. Байбер, С. Йоханссон Д. Ліч та ін. Деякі дослідники вважають займенники проміжною частиною мови (Н. Гайкалова та ін.)

Твердження про те, що займенник є суперечливим та неоднорідним класом слів-субститутів, у європейській граматичній традиції, зазвичай, сприймається як аксіома. Витоки такої уяви слід шукати в античній граматичній теорії.

Як видно з ранньої античної граматичної літератури, спочатку займенники розглядали як частину більш загального поняття імені (ὄνομα). Вперше їх виділив разом із прийменниками та, ймовірно, артиклями, в окремий клас слів ἄρθρα Арістотель [5; Роёт.,1437].

Термін ἀνθωνυμία на позначення займенників як окремої частини мови вперше зустрічаємо у Діонісія Фракйця. Він пише, що займенник – це слово, яке вживається замість імені і вказує на певні особи [6, 63]. Це означає, що основними функціями займенника Діонісій вважав замісну та вказівну.

Подальший розвиток вчення про займенники отримало у граматиці Аполлонія Дискола, який, вживаючи термін ἀνθωνυμία, дає більш розлоге визначення цієї частини мови. Він пише, що займенник – це слово, яке ставлять замість імені, яке вказує на певні особи і утворює різні відмінки та числа, не виражаючи при цьому своєю формою роду (Synth., 9, 11). Тут він розглядає особові, присвійні та вказівні займенники, а питальні та неозначені трактує як види імен, а відносні – як артикль. Важливим у вченні Аполлонія Дискола є те, що він відзначає дві характерні особливості займенників – відсутність конкретного змісту і вживання замість імені. Займенники, на думку граматика, мають вказівну функцію, яка здійснюється або безпосередньо (δείξις τῆς ὄψεως) або через виклик в уяві згаданого об'єкту (δείξις τοῦ νοῦ).

Римська граматична наука розвивалась під впливом давньогрецького граматичного вчення. У граматика Варрона займенники є складовою частиною pars appellandi, тобто імені (nomen), а відносні та неозначені займенники були

віднесені до infiniti (невизначені). Окрім того Варрон [8, т. 1, 276, frg. 260] вживає на позначення займенників також термін pars succedanea (замінна частина), який вказує на функцію займенникових слів як здатність заміщення іменників.

Палемон [7; Палемон-Харісій, I, 158] виділив усі займенники, крім відносних, в окрему частину мови, використавши для її найменування скалькований з діонісієвського ἀνθωνυμία термін pronomen, який був запозичений наступними римськими граматиками (Донатом, Діомедом, Прісціаном та ін.). Найпоширеніше визначення займенника виглядало так: займенник – це частина мови, яка ставиться замість імені і означає принаймні менше, однак те саме [7; Харісій, I. 157, 24; Діомед, 1, 329, 2]. Більш точну дефініцію дає Донат [7; IV, 379, 23]: займенник – це частина мови, яка ставиться замість імені і означає майже те саме, а іноді приймає особи. Таким чином, граматик намагається дати семантичну характеристику займенників і вважає, що за значенням вони близькі до іменників.

Привертає увагу тлумачення терміна pronomen, яке зустрічаємо у Помпея [7; V, 199, 21]: Займенник названий так тому, що виконує функції імені. Наші предки, щоб якось уникнути повторів у розмові, знайшли іншу частинку мови, яка зберігала функції попереднього слова і тому названа займенником. Тут граматик, очевидно, натякає на анафоричну функцію як засіб економії у мові та субститутивну.

Таким чином, античні граматики намагались, але не змогли визначити конкретне категоріальне значення займенників через морфологічну і функціональну неоднорідність їх складу та відсутність синтаксичних функцій, властивих лише займенникам. Вони недостатньо оцінили вчення Аполлонія Дискола, який відкрив дві важливі функції займенників анафоричну (від грец. ἀναφορά – сходження, єдинопочаток, повернення) та дейктичну (від грец. δείξις – вказівка). При виділенні займенників в окрему частину мови античні граматики не у всіх питаннях були єдиної думки, не завжди послідовно дотримувались єдності принципів класифікації.

Як мовну категорію з високим ступенем абстракції займенники і досі відносять до семантично невизначеного класу слів. За категоріальними значенням вони протиставляються іншим частинам мови, основною функцією яких є номінація. В. В. Виноградов називає займенники словами зі «змінним застосуванням», маючи на увазі, що їх предметна релятивність визначається ситуативно або суб'єктом мови і змінюється разом з ними [1; 259].

Частиномовний статус займенників як самостійної частини мови залишається і досі спірним Унаслідок цього в сучасних лінгвістичних дослідженнях для даного класу слів мовознавці усе частіше вживають терміни прономінатив, займенник (у традиційному розумінні) і займенникове слово.

На думку лінгвістів, проблему положення займенників в системі лексико-граматичних класів слів можна вирішити лише в контексті загальних проблем теорії частин мови. «Категорія частин мови отримує все більш адекватне

відображення з двох сторін – з боку ментальної діяльності людини та з боку її комунікативної діяльності, завдяки чому своє докладне висвітлення отримує мовний характер частин мови» [2; 132].

Література:

1. Виноградов В. В. Русский язык. М, 1972. 614 с.
2. Кочерган М. Вступ до мовознавства. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.
3. Кубрякова Е. С. Язык и знание // Языки славянской культуры. М, 2004. 560 с.
4. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Longman Grammar of Spoken and Written English. Pearson Education Ltd., 2007. 1175 p.
5. Aristotelis Rhetorica et Poëtica / ed. ab I. Bekkero. Berolini, 1859. 206 p.
6. Dionysii Tracis Ars grammatica / ed. G. Uhlig. Lipsiae, 1883. 224 p.
7. Grammatici Latini / ed. H. Keil. Lipsiae, 1857–1880. V. 1-7.
8. Varronis Marci Terentii De lingua Latina quae supersunt / Rec. G. Gotz et F.Scholl. Lipsiae: B. G. Teubner, 1910. 340 p.

Тарас Пиц

НІМЕЦЬКІ ДІАЛЕКТНІ НАЗВИ МЕТАЛООБРОБНИКІВ XIV-XVI СТ.

Руйнування мовної картини Центральної Європи стало одним із наслідків Другої світової війни. Майже повністю зникають нижньопрусський, верхньопрусський, східнопоморанський і сілезький говори. Відповідно в середині XX ст. назавжди втрачається не лише «живий» говірковий матеріал для подальших досліджень, але й «міст» через який століттями поширювались запозичення не лише з німецьких діалектів, але й західноєвропейських мов у слов'янські, а також із сходу на захід. Єдиним шляхом вивчення різних груп лексики та мовних явищ зниклих говорів залишаються пам'ятки цих діалектів, словники апелятивної, ономастичної лексики та лінгвістичні атласи. Відповідно вивчення і реконструювання частково чи повністю зниклих німецьких говорів становить чималий інтерес для сучасного мовознавства.

У результаті аналізу наукової літератури на позначення загальної назви коваля (Schmied) виявлено словоформи у сілезькому: smeder, smyd, smit, smed, нижньопрусському: smyd, Schmid і східнопоморанському діалектах: smed, schmed. До загальної назви коваля належить також Eisenschmied, свідчення про якого знаходимо у нижньопрусському говорі: ysensmit.

Значну групу металообробників складають ковалі-зброярі. Куванням панцирів та лат займався Plattner, свідчення про якого знаходимо у сілезькому: plethener, plathener, platener і нижньопрусському діалектах: plethener, blatner. До ковалів-зброярів відносяться також Messerer та Messerschmied, що кували клинки до шпаг, кинжалів, ножів, що також зафіксовані у сілезькому: messerer, messirir,

messirsmit, messirsmyd і нижньопрусському діалектах: messirsmyd. Інший ремісник – Schwertfeger, що виготовляв грубо ковані мечі, занотований лише у сілезькому діалекті: Swertueger, swertveger. Виливанням гармат займався Büchsengießer, що засвідчений у нижньопрусському говорі: bussengeter, buxengißer. А Sporer, що документується у сілезькому говорі, виготовляв шпори, вудила, стремена та ін.: sporer, натомість Ringschmied, що теж нотується у цьому ж говорі, – начиння із заліза для кінської збруї: ringschmid. Вже у нижньопрусському діалекті нотується Kurschmied, який не лише підковував коней, а й лікував їх, а також робив решітки і перові сверла: korresmid.

Загальна назва ремісника, що виготовляв невеликі предмети для домашнього та церковного вжитку з металу, – Kleinschmied. Її виявляємо у сілезькому: kleinsmit, kleynsmed, cleynsmyd, kleinsmed і нижньопрусському говорах: clein smid, kleinsmid, kleinschmed. До цієї групи належить Schlosser, який робив замки для дверей, свідчення про якого знаходимо у сілезькому говорі: slosser. У нижньопрусському діалекті – russlossir. Nagler займався виробництвом різних цвяхів, іноді робили великі гаки та ін. У сілезькому діалекті зафіксовані такі форми: nageler, nayler, naeler. Голки та спиці для в'язання, а також штирі, гачки з дроту виготовляв Nadler, що також нотується у сілезькому говорі: noldener, nadler. Очевидно, синонімом до них виступає kuthelorre – виробник форми для серпів, великих і малих цвяхів, що нотується вже у нижньопрусському діалекті.

Натомість Grobschmied виготовляв різні сокири, підкови, найпростіший грубий інструмент, а також підковував коней. Свідчення про нього знаходимо у сілезькому: gropsmeit, gropsmyd та нижньопрусському діалектах: grop smyd, gropsmede, grobsmed. Мабуть, синонімом до попередньої назви був Großschmied, що засвідчений у сілезькому говорі: grosschmide. Sensenhauer виробляв пилки, серпи, лемеші, плуги та гострив їх. Свідчення про нього знаходимо в сілезькому говорі: Sensenheuer. Kupferschmied – коваль, що займався куванням речей з міді, що також нотується у сілезькому діалекті: cuppfirsmyd, cuppirsmyd. А Pfannenschmied виготовляв різні сковорідки і особливою шаною користувався у місцях добування солі, де його вироби використовувались для виварювання солі, наприклад на території сілезького говору: Pfannensmit. Kessler – коваль, що робив речі із заліза (різний посуд, пресовані та різьблені люстри, двері, дверний прибор, вивіски та інше), з міді (начиння та пристрої, кадило, купіль, дароносицю, келихи та інші речі, частково позолочені) і згадується у сілезькому говорі: kesseler, kessiler. З цього ремесла виокремлюється Beckenschläger – виробник позолочених або покритих емаллю тазів для вмивання, мисок та інших предметів – і для домашнього вжитку, і для церковних потреб, переважно з міді, що теж фіксується у сілезькому діалекті: beckensloer, Beckinslawer. А латанням металевого начиння займався Aschböter. Згадка про нього збереглася у назві вулиці східнопоморанського міста Stettin (п. Щецин): aschebuterstrate.

Пляшки, глечики, переважно з олова, а також зі шкіри, дерева і скла виготовляли Flaschner та Flaschenschmied. Перша назва засвідчена у сілезькому: flaschner, а друга – у нижньопрусському діалекті: vlaschensmid. Ці назви могли слугувати синонімами до Klempner та Spengler, що виробляли пряжки, застібки з латуні чи білої бляхи, які використовувались в одязі як прикраси і нотуються у сілезькому діалекті: clemperer, klempner, klamperer, klampner, Spengeler та ін. Heftler виготовляв також застібки різних видів і нотується також у сілезькому говорі: heftiler, hefteler. Спорідненим з ним були Rinkengießer і Rinkenmacher, які робили різноманітні пряжки і задокументовані на території цього ж говору: Rinkengiſſer, Rinckenmacher, хоча останню назву могли ще використовувати у значенні Rinkenschmied. Останній, виготовляв застібки, що тримали пальто над грудьми, а також – для взуття. Свідчення про нього знаходимо у сілезькому діалекті: Rinkensmit, як і про Schellenschmied, що виготовляв дзвіночки, які чіплялися до одягу та до лат, і часто були із золота: schellenesmyd.

Наступні назви ремісників занотовані лише у сілезьких джерелах. Kettner, що кував маленькі ланцюжки, передусім з дроту: ketner, Kattner. Дріт виготовляв Drahtzieher: drotcziher, drotczier. Ringler та Ringmacher виробляли та виставляли на продаж кільця: Ryngeler, Ringkmacher. Ймовірно це синоніми до Ringer (Rinker) – той, що виготовляв панцирі, які нагадували сорочки з рукавами з металевого дроту або лускоподібні. Ремісники Gelbschmied та Messinger, імовірно, переробляли жовту мідь або були рудокопами: gelsmyd, messinger.

Наступною групою є ливарі. Основними виробами, які виготовляв Kannengießer, були різноманітні глечики, чаші, бокали, пляшки, миски, дзбани, малі дзвони, бочки для зберігання солі та інші речі. Нотування про нього виявляємо у сілезькому: kanne(n)gisser, kannyngiser, cannengiesser і східнопоморанському діалектах: kannengeterstrate, kannengheterstrate. Через використання олова цього ремісника у Сілезії ще називали Zinngießer: czingysser, czingisser. Близьким до них був також Grapengießer, що виготовляв котли (для приготування їжі) на трьох ніжках з бронзи, (жовтої) міді, заліза. Згадка про нього залишилась у назві вулиці, на території східнопоморанського говору: gropengeterstrate, grapengeterstrate. Серед усіх ливарів найстаршим і, відповідно, найбільш знатним був Rotgießer, що виливав різні речі з руди – такі як надгробні плити, двері, пластику. Свідчення про нього виявляємо у сілезькому говорі: Rutgisser. При видобуванні заліза, а також інших металів, що надаються до кування, на кожному металургійному заводі був дуже важливий робітник – Schmelzer, який плавив руду та виливав її у злитки: Schmeltzer.

Ще одну групу металообробників складають ювеліри і монетники. Brünner та Birnschmied очищали благородні метали та перевіряли якість срібла, золота і задокументовані і сілезькому діалекті: goltsmid, brynner, brunninger, brinneger, birnsmyd. Спочатку звичною назвою ремісника, що збивав золото молотком у тоненькі пластини або листове золото, яке використовували для позолочення

вівтарів, панелей, рамок, дарохранильниці, раки тощо, був Goldschmied, що нотується не лише у сілезькому: goltsmed, goltschmid, goltsmid, goltsmit, gultsmyd, але й у нижньопрусському говорах: Goltsmit. Згодом виникла назва Goldschläger: goltsloer, goltsloer, що засвідчена у сілезькому діалекті.

Meldenschmied – коваль, який вирізав для чеканки монетні форми, нотується у сілезькому говорі: meldensmyd, а карбуванням самих монет займалися Eisengräber та Eisenschneider, що згадуються у нижньопрусському діалекті: ysengreber, Eisenschneider. Münzer не лише карбував монети, вирізав монетні форми та керував монетним двором, а й був міняйлом, також мав право збувати монети. Згадується він у сілезьких джерелах: goltsmit.

Окремо до металообробних ремісників зараховуємо Schiffsschmied та Ankerschmied, які займалися своїм ремеслом у портових містах. Перший виробляв весла для річкового транспорту, які кували повністю або лише покривали металом, а також багор і відштовхувальну штангу: schiff smyd, а другий – якори. Про останнього свідчать такі власні назви: Ankerschmiedetor, Ankerschmiedegasse, Ankerschmiedebrücke, Ankerschmiedeturm (тюрма в м. Данциґ, XVI ст.). Обидві назви ремісників згадуються у нижньопрусських джерелах.

Перспективу нових досліджень актуальної теми вбачаємо у подальшому дослідженні різних груп лексики зниклих німецьких діалектів, а також у вивченні запозичених німецьких словоформ у складі слов'янських мов і виокремленні саме східнонімецького компонента.

Література:

1. Bahlow H. Liegnitzer Namenbuch: Familiennamen, gedeutet aus den Quellen des Mittelalters. Lorch: Weber, 1975. 160 S.
2. Bahlow H. Mittelhochdeutsches Namenbuch nach schlesischen Quellen: Ein Denkmal des Deutschtums. Neustadt an der Aisch: Degener & Co, 1975. 182 S.
3. Bahlow H. Schlesisches Namenbuch. Kitzingen: Holzner, 1953. 147 S.
4. Bahlow H. Studien zur ältesten Geschichte der Liegnitzer Familiennamen. Mitteilungen des Geschichts- und Altertumsvereins für die Stadt und das Fürstentum Liegnitz. Liegnitz: Krumbhaar, 1926. Bd. 10. S. 102–162.
5. Blümcke O. Die Handwerkszünfte im mittelalterlichen Stettin. Baltische Studien. Stettin: Herrcke & Lebeling, 1884. S. 81–247.
6. Hirsch Th. Danzigs Handels- und Gewerbsgeschichte unter der Herrschaft des Deutschen Ordens. Wiesbaden: Sändig [Nachdr. von 1858], 1969. 344 S.
7. Hoffmann A. Die typischen Straßennamen im Mittelalter unter besonderer Berücksichtigung der Ostseestädte: Diss. zur Erlangung des Doktorgrades. Königsberg, 1913. 103 S. + XII S.
8. Holmberg M. Å. Studien zu den niederdeutschen Handwerkerbezeichnungen des Mittelalters: Leder- und Holzhandwerker. Lund [u.a.], 1950.
9. Jungandreas W. Zur Geschichte der schlesischen Mundart im Mittelalter. Breslau: Maruschke & Berendt, 1937. 586 S. + LXIV S.

10. Korn G. Schlesische Urkunden zur Geschichte des Gewerberechts insbesondere des Innungswesens aus der Zeit vor 1400. Breslau: Josef Max & Comp, 1867. 137 S.
11. Lemcke H. Die älteren Stettiner Straßennamen im Rahmen der älteren Stadtentwicklung. 2. neu erarb. Aufl. von G. Fredrich. Stettin: Saunier, 1926. 92 S.
12. Markgraf H. Die Straßen Breslaus nach ihrer Geschichte und ihren Namen. Breslau: Morgenstern, 1896. 244 S.
13. Reichert H. Die deutschen Familiennamen nach Breslauer Quellen des 13. und 14. Jahrhunderts. Breslau: M. & H. Marcus, 1908. 192 S. + IX S.
14. Siebs T. Schlesisches Wörterbuch. Breslau: Korn, 1935-1938. Lief. 1–5 (R-Riss).
15. Ziesemer W. Preußisches Wörterbuch: Sprache und Volkstum Nordostdeutschlands. Königsberg: Gräfe u. Unzer, 1935-1944. Bd. I–II.

Зоряна Піскозуб

РОЛЬ АРТИКЛЯ В ТРАНСПОЗИЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ АБСТРАКТНИХ ІМЕННИКІВ ПЕРІОДУ ПРЕЦІОЗНОСТІ.

У XVII столітті, для якого є характерним становлення національної культури, мови і літератури, проблема нормування французької мови стала основною. З-поміж інших питань слід виокремити роль артикля, оскільки граматична система артиклів французької мови лише починала формуватися, а її повноправним членом був лише означений артикль. Вживання інших артиклів характеризується ненормованістю та неврегульованістю. На нашу думку, такий стан речей пов'язаний з проблемою семантики іменника, яка в XVII ст. знаходилася в стадії зародження, як і мовознавча наука загалом. Безперечно, проблема детермінації іменника, яку почали розробляти саме в XVII ст., безпосередньо пов'язана з розвитком граматичних функцій артиклів. Проаналізувавши твори першої третини XVII ст. ("Астрея" Оноре Дюрфе), а також, a fortiori, творів наступних років цього століття (Расін, Ла Брюєр), ми дослідили, яким чином це проявилося в мові і прийшли до наступних висновків. Найчастішими були пропуски означеного артикля перед абстрактними іменниками. До них належать лексеми amour, fortune, nature, mort та ін. Згідно з ліричною традицією XVI ст., ці іменники часто персоніфікувалися, і в творах початку XVIIст. спостерігається подібна тенденція. Так, в "Астреї" Оноре Дюрфе, в першій частині: "... ils n'eussent du envier le contentement du premier siecle, si amour leur eut aussi bien permis de conserver leur felicite que le ciel..." [7]. Все ж, зауважимо, що ці абстрактні іменники можуть фігурувати без артикля і не будучи персоніфікованими. Так, слова nature, hasard, necessité, не детерміновані артиклем, часто вживаються в Ла Фонтена. На нашу думку, вживання абстрактного іменника без означеного артикля, тобто його пропуск, зумовлене бажанням письменника передати конкретніший і дієвіший смисл цього слова: "Est-ce haine, est- ce amour, qu'il inspire?" [6]; "Celui qui a penetré le cour connait ce que c'est que vertu et ce que c'est que devotion" [3].

Така ж тенденція виявлена на початку XVII ст. стосовно пропуску неозначеного артикля. Ф. Брюно виділяє декілька випадків [1, Т. 3, с. 429]. У безособових зворотах чи в атрибутивних конструкціях відсутність неозначеного артикля Вожла трактує як застарілий зворот. Проте, він є характерний для "Астреї" (1612): "... c'est chose cruelle, Astrée, croyez – moi, de vous voir aussi peu emue," а також у Корнеля: "C'est crime qu'envers lui se vouloir excuser..." [4]. На нашу думку, невживання артикля є своєрідною фреквенталією старофранцузької мови та періоду середньовіччя. У XVII ст. цей феномен отримав інше забарвлення, пов'язане з повнішим експресивним розкриттям думок. Не останню роль у досягненні бажаної експресії відіграє фактор конденсованості виразу, що дає можливість надати йому більшої динаміки. У зворотi verbe + substantif objet, якщо іменник називає конкретне ім'я, то це вимагає вживання артикля, але якщо іменник означає поняття чи концепт, артикль найчастіше опускається. Наприклад, у Корнеля: "Prenez donc en ces lieux liberté toute entière" [4]. Крім творів П.Корнеля, подібне явище невживання артикля з корелятивними експресивно-емоційними значеннями зустрічається в Ла Брюєра: "Il met du rouge, mais rarement, il n' en fait pas habitude" [3]. У таких випадках простежується більша динаміка висловів, щільніший зв'язок з членами речення. Стосовно партитивного артикля, то зазначимо, що з самого початку XVII ст. проблема партитиву, вірніше, проблема його облігаторного вживання постала дуже гостро (підняв її, зокрема, Мопа у своїй граматиці [2]). Однак, вже в другій половині століття спостерігаються випадки пропуску партитивного артикля, зокрема в Мольєра: "Et meme pour Alceste elle a tendresse d'ame" [5]. Проте ми констатували, що в заперечних конструкціях з'являється частка de з партитивним смислом. Це стосується комедії П. Корнеля "La Veuve": "N'en ayez pas de peur". Ця тенденція прослідковується і в творах авторів, які не належать до преціозного товариства (друга половина XVII ст.). Зокрема в Мольєра: "Tous vos discours ne me font point de peur" [5]. У його "Femmes savantes" так само знаходимо "sans faire de tort".

Отже, можна стверджувати, що з самого початку XVII ст. питання вживання артиклів однозначно вирішувалося на користь їх обов'язкового вживання в реченні. Це описує Мопа у своїй "Граматиці..." [2, с. 42-75]. Якщо ж йдеться про певну свободу щодо їх вживання, то в першій третині століття це явище видавалося абсолютно природним, оскільки французька класична мова знаходилася в процесі становлення. Нерегулярність вживання артикля є, можливо, продовженням середньовічної (далекої від норми) традиції. Після 1660 року факт невживання артиклів можна пояснити, на наше переконання, стилістичними чинниками – бажанням письменників досягнути більшої експресивності і конденсації висловлювання, чіткості думки.

Література:

1. Brunot F. Histore de la langue française des origines à 1900. P.: Librairie Armand Colin, 1906. T. II. 504 p. ; T. III. 419 p.

2. Maupas Ch. Grammaire et syntaxe françoise. Blois, 1607. 360 p.
3. Bruyère La. Les caractères. P.: chez Jean-Francois Bastien, 1790. 389 p.
4. Corneille P. Oeuvres. P.: chez la veuve Bordelet Libraire, 1758. T. I. 360 p. ; T. II. 372 p. ; T. III. 382 p. ; T. IV. 340 p. ; T. V. 380 p. ; T. VI. 384 p. ; T. VII. 373 p. ; T. VIII. 334 p. ; T. IX. 346 p. ; T. X. 333 p.
5. Molière J. B. Oeuvres. P.: Saillant, 1770. T. I. 303 p. ; T. II. 320 p. ; T. III. 316 p. ; T. IV. 320 p. ; T. V. 303 p. ; T. VI. 276 p. ; T. VII. 263 p. ; T. VIII. 284 p.
6. Racine J.-B. Britannicus. Vienne: chez J. P. van Ghelen, 1752. 111 p.
7. Urfé Honoré de. L'Astrée, pastorale allegorique. Nouvelle edition. P.: chez Pierre Witte, Didot, 1733. T. 1. 923 p.

Олена Присяжнюк

КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТИЗЕРУ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У зв'язку з постійним розвитком інформаційних технологій, одним із найпопулярніших способів комунікації є спілкування за допомогою Інтернету, який дає нам сьогодні можливість завжди "тримати руку на пульсі" та дозволяє відстежувати найактуальніші події у світі. Дедалі частіше на зміну комунікації "face to face" приходить комунікація "interface to interface". В Інтернеті зародилося і розвинулося багато нових жанрів, які міцно вкорінилися у наші будні та без яких зараз доволі важко уявити своє повсякденне життя. Але попри вагому роль мережі Інтернет та можливості, які відкрилися нам, дослідженню медіа-жанрів, зокрема жанру тизеру, досі присвячено небагато наукових праць.

У доповіді розглянуто різні підходи до тлумачення поняття тизеру та виявлено особливості комунікативної організації тизерів в німецькій та українській мовах. Доповідь містить огляд структури тизеру та його особливості на основі емпіричного матеріалу, яким послугували німецькі та українські тизери найвідоміших онлайн-видань, як-от "Українська правда" та "Deutsche Welle".

За визначенням польської мовознавиці Марії Войтак, тизер – це текст, який коротко інформує про одну подію, тобто існує так зване правило "один тизер – одна подія", а усі тизери на головній сторінці – надають читачеві водночас інформацію про тематику та формують враження про онлайн-видання загалом, тому з цього погляду важлива і візуальна складова. Водночас не варто забувати про те, що окрім інформативної функції, не менш важливою є також функція реклами. Войтак характеризує тизер як "інформація про інформацію та реклама інформації". Саме тому тизер наділяють часто тими ж рисами, що й рекламний слоган. Він покликаний привернути увагу, викликати зацікавлення читача та бажання заволодіти інформацією, спонукати його до дії (наприклад, перейти за гіперпосиланням на новину чи написати до неї коментар). Таким чином можна виокремити дві найважливіші функції тизеру: інформативна та апелятивна.

Проте віднедавна тизери почали виконувати нову функцію, яка нівелює другу вищезгадану функцію. Для користувачів, які постійно хочуть якомога швидше дізнатися потрібну інформацію, тизери навпаки стають основним і єдиним її джерелом, оскільки надають можливість швидко отримати найважливішу та стислу інформацію, не читаючи повний текст статті (наприклад, коли гортаємо стрічку новин у соціальних мережах).

Процес написання тизеру часто можна порівняти із балансуванням на краю прірви, оскільки він повинен, з одного боку, викликати у читача зацікавлення до прочитання матеріалу, якомога лаконічніше проінформувати його, про що йтиметься у тексті, та з іншого боку, не розчарувати реципієнта і викласти усю обіцяну в тизері інформацію у тексті статті. Адже в іншому разі читач почуватиме себе обманутим і втратить довіру до видання як надійного джерела інформації. Здебільшого тизер написаний дуже доступною мовою, містить чіткі формулювання та не містить складних синтаксичних конструкцій.

Що стосується структури тизерів, то в обох мовах вона однакова. Зазвичай до складу тизеру входять заголовок (іноді у формі запитання) або заголовок та підзаголовок і короткий опис новини, а також тематичне зображення до неї (в друкованих та більшості онлайн-видань, зокрема у "Deutsche Welle"). Золотого правила щодо його обсягу немає, у німецьких та українських виданнях це 5–6 рядків (не більше 300 знаків), таке обмеження дає змогу виділити лише найрелевантнішу інформацію. Такі науковці як Казімєж Вольни-Зможинскі та Анджей Калішевскі особливо важливим у тизері вважають зображення. Підтвердженням цьому може послугувати дослідження Міхаеля Галлера, результати якого продемонстрували, що зі 100 читачів онлайн-видань чи друкованих видань 90% спершу звертають увагу на зображення. З чого можна дійти до висновку, що тизер повинен містити промовисте зображення, яке одразу кинеться у вічі реципієнту.

Підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що жанр тизеру постійно розвивається, що зумовлено невпинним розвитком інформаційних технологій та засобів масової інформації, і потребує ґрунтовних досліджень з погляду лінгвістики як в українській, так і німецькій мовах.

Література:

1. Matzen N. Onlinejournalismus. UVK Verlagsgesellschaft. Konstanz, 2010. 156 S.
2. Liesem K. Professionelles Schreiben für den Journalismus. Springer, 2015. 188 S.
3. Reiter M. Überschrift, Vorspann, Bildunterschrift. Konstanz: UVK, 2009. 170 S.
4. Schwiesau D., Ohler J. Die Nachricht in Presse, Radio, Fernsehen,Nachrichtenagentur und Internet: Ein Handbuch für Ausbildung und Praxis.München, List Verlag, 2003. S. 286–296.

Алла Раду

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ ТА МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ GLOBALIZATION В КОНТЕКСТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Концепт GLOBALIZATION є універсальним концептом, що відіграє значну роль в англомовній картині світу та інших національних картинах світу, оскільки глобалізаційні зрушення суттєво впливають на життя окремих країн і світової спільноти загалом. В умовах пандемії неочікувано радикальні зміни в житті світового співтовариства привертають до себе особливу увагу.

Особливості глобалізації як природного еволюційного процесу розвитку сучасної цивілізації постійно перебувають у центрі наукових досліджень різнофахової спрямованості. Лінгвістичні дослідження радикального перебігу глобалізаційних трансформацій у руслі реалізації ідей трансгуманізму тільки розпочинаються.

За визначенням М. Мора, Дж. Хакслі та ін., трансгуманізм [transhumanism: trans – наскрізь, через; homo – людина] як філософська концепція, а також міжнародний рух, ґрунтується на світогляді, за яким людина розумна не є кінцевою ланкою еволюції і має здатність до безмежного вдосконалення [5-6]. Сфера трансгуманізму охоплює вивчення досягнень і перспектив науки, а також і потенційних загроз використання наукових досягнень і технологій для розширення фундаментальних меж людських здібностей. З 80-х рр. 20 ст. цей термін починає функціонувати в іншому значенні, фактично, протилежному за змістом: трансгуманізм як ідеологія нового світового порядку проголошує своїми цілями подолання смерті, процесів старіння і досягнення безсмертя. Зокрема в першому положенні тексту Декларації трансгуманізму (The Transhumanist Declaration) у версії 2009 р. зазначається: Humanity stands to be profoundly affected by science and technology in the future. We envision the possibility of broadening human potential by over-coming aging, cognitive shortcomings, involuntary suffering, and our confinement to planet Earth [цит. за: 4, с. 26].

Досягнення цих цілей вони вбачають у використанні нано-, біо- та інформаційних технологій, загрузки свідомості в пам'ять комп'ютера, кріоніки, молекулярної нанотехнології, нейрофармацевтики, вирощуванні штучних органів, створенні інтерфейсів „машина – мозок" тощо. Узагальнено про це йдеться у восьмому положенні цієї декларації: We favor allowing individuals wide personal choice over how they enable their lives. This includes use of techniques that may be developed to assist memory, concentration, and mental energy; life extension therapies; reproductive choice technologies; cryonics procedures; and many other possible human modification and enhancement technologies [Ibid].

Трансгуманісти відкидають як християнство, так і інші релігії, стверджуючи, що людина може досягнути досконалості і безсмертя без дотримання релігійних

норм, може сама стати богом, надлюдиною [2-3]. При цьому висувається ідея трансформації людини в біоробота на черговому етапі глобалізації.

Проблеми вивчення трансгуманізму набувають все більшої актуальності з огляду на загострення антропологічної кризи в умовах пандемії. Аксенов І.В. зазначає, що постійне збільшення впливу людини на довкілля все частіше супроводжується природними катастрофами. Природа перестає бути пасивним об'єктом діяльності людини, а набуває характеристик суб'єкта, змінюючи середовище проживання людини. Такий зворотній вплив довкілля на людину може призвести до катастрофічних наслідків. Глобальна екологічна криза і погіршення демографічної ситуації, з одного боку, та накопичення хімічних і ядерних відходів та поява все нових і нових хвороб, з іншого, ставлять під сумнів безумовність подальшого існування людини, і багатьма вченими трактуються як антропологічна криза [1, с. 5].

Концепт GLOBALIZATION відображає зміни і зрушення, що відбуваються у глобальній картині світу. Політичні, економічні, культурні зрушення, викликанні пандемією, не могли не позначитись на правовій сфері, котра регулює відносини в суспільстві, забезпечує верховенство права і правопорядок як в окремій державі, так і у всьому світі.

У цьому зв'язку викликає незапокоєння четверте положення Декларації трансгуманізму (The Transhumanist Declaration), в якому в обережній формі обґрунтовується потреба у новому суспільному порядкові, який би сприяв прийняттю зважених рішень: <…> We also need forums where people can constructively discuss what should be done, and a social order where responsible decisions can be implemented [цит. за: 4, с. 26]. Задля пом'якшення вірогідно критичного ставлення до такого нового порядку вводиться комплементарне зауваження щодо необхідності проведення дискусійних форумів (We also need forums where people can constructively discuss what should be done). З огляду на історію 20 ст. можемо стверджувати, що з введенням нового порядку суспільні дискусії припиняються, а події 2019-2021 рр. підтверджують, що радикальні зміни в суспільстві супроводжуються придушенням демократії.

У цьому зв'язку пропонуємо розглянути окремі аспекти реалізації негативної концептосфери концепту GLOBALIZATION. Її формують такі базових концепти, як: DATAISM / ДАТАЇЗМ, TRANSHUMANISM / ТРАНСГУМАНІЗМ, POSTHUMANISM / ПОСТГУМАНІЗМ. Зрозуміло, що послідовники трансгуманізму дотримуються протилежної думки і трактують їх як чинники позитивної концептосфери.

Негативна концептосфера концепту GLOBALIZATION включає окрім базових концептів, зазначених вище, такі факультативні концепти: BIG DATA/ AI / ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, NANO TECHNOLOGIES / НАНОТЕХНОЛОГІЇ, BIO TECHNOLOGIES / БІОТЕХНОЛОГІЇ, IT / ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, CONSCIOUSNESS UPLOADING INTO COMPUTER MEMORY / ЗАГРУЗКА СВІДОМОСТІ В ПАМ'ЯТЬ КОМП'ЮТЕРА, CRYONICS / КРІОНІКА, GENETIC ENGINEERING / ГЕННА ІНЖЕНЕРІЯ, MOLECULAR

NANOTECHNOLOGY / МОЛЕКУЛЯРНА НАНОТЕХНОЛОГІЯ, NEUROPHARMACEUTICS / НЕЙРОФАРМАЦЕВТИКА, ARTIFORGS (ARTIFICIAL ORGANS) CREATION / СТВОРЕННЯ ШТУЧНИХ ОРГАНІВ, BRAIN-MACHINE INTERFACE CREATION / СТВОРЕННЯ ІНТЕРФЕЙСІВ „МАШИНА – МОЗОК", які охоплюють широко коло засобів реалізації планів трансгуманістів.

Вербальна база негативної концептосфери концепту GLOBALIZATION формується на основі загальновідомих наукових, комп'ютерних, медичних і філософських термінів, які в нових терміносполученнях позначають нові поняття та реалізують у мові ідеї радикальної трансформації людини в глобалізованому технологічному суспільстві в контексті трансгуманізму.

За прогнозами трансгуманістів сучасні цифрові технології дозволять до 2030-2050 рр. створити постлюдину (posthuman), принципово відмінну від сучасних людей. Внаслідок трансформацій запанує нова цивілізація, сутність якої позначають відповідні терміни: posthuman civilization / постлюдська цивілізація, posthumanistic civilization / постгуманістична цивілізація, e-civilization / електронна цивілізація. Така трансформація довкілля, людини та суспільства буде супроводжуватись руйнуванням традиційних форм розвитку: замість поступового еволюційного розвитку буде запроваджено насильницьке введення нових технологій, спрямованих на радикальну трансформацію довкілля, людини та суспільства.

Висновки. Мовну базу об'єктивації концепту GLOBALIZATION здебільшого формує термінологічна лексика. На основі загальнонаукових, комп'ютерних, медичних і філософських термінів утворюються нові термінологічні словосполучення для позначення нових понять радикальної програми трансформації людини та суспільства в контексті ідей трангуманізму. Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з поглибленим комплексним аналізом концептуальної системи GLOBALIZATION як когерентного ментального утворення.

Література:

1. Аксенов И. В. Трансгуманизм как проблема философской и религиозной антропологии : дис. … канд. философ. наук, спец.: 09.00.13. Санкт-Петербург, 2016. 197 с.
2. Каткин Д. В. Трансгуманистическое движение: история, цели и проекты // Труды Белгородской духовной семинарии. 2017. URL: cyberleninka.ru [Цит. 2021, 1 окт.]
3. Сухова Н. М. Вплив техногуманізму та датаїзму на сферу освіти в інформаційному суспільстві // Вісник НАУ. Сер.: Філософія. Культурологія. 2019. № 2 (30). С. 178-183.
4. Bostrom N. A History of Transhumanist Thought Journal of Evolution and Technology. 2005. Vol. 14, Issue 1. URL: www.nickbostrom.com
5. Huxley J. In New Bottles for New Wine. L.: Chatto & Windus, 1957.
6. More M. The Philosophy of Transhumanism. Oxford: John Wiley & Sons, URL: ru.m.wikipedia.org [Cited 2021, Oct. 1]

Мирослава Рій

МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР «ЗАКОН» У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Проблемі мовленнєвого жанру у сучасному мовознавстві приділяють достатньо уваги. Зокрема, такі відомі філологи, як Бахтін М. М., Бацевич Ф. С., Шмельова Т. В. та інші у своїх наукових працях здійснювали дослідження мовленнєвого жанру «закон».

М.Бахтін зазначає, що мовленнєві жанри – це стійкі тематичні,композиційні типи висловлень з певним тематичним змістом, композиційною структурою, набором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів й інтенційно-прагматичними особливостями.

За підрахунками Т. В. Шмельової, М. М. Бахтін у своїх працях називає біля 30 мовленнєвих жанрів, зокрема, таких, як бесіда (застільна, інтимно-дружня, інтимно-сімейна), лайка, побутове оповідання, військова команда, заперечення, висловлення захоплення, схвалення, ділові документи, щоденник, відповідь, лист, прислів'я, побажання, привітання, осуд, похвала, поздоровлення, наказ, протокол, прощання, публіцистичний виступ, промова, роман, згода, співчуття, жарт, науковий трактат, інтимні жарти.

Мовленнєвий жанр «закон» відрізняється від інших мовленнєвих жанрів тим, що він має набір специфічних, повторюваних ознак, які відрізняють його від інших мовленнєвих жанрів. Насамперед, закон – це письмовий документ, текст в якому чітко структурований, мова здебільшого реалізується у спонукальних конструкціях. Закон може прийматися тільки спеціальним органом держави, це нормативно-правовий акт, встановлений законодавчим органом як загальнообов'язкове правило, яке має найвищу юридичну силу.Тобто, реалізація цього мовленнєвого жанру передбачає набір певних граматичних конструкцій, мовного арсеналу, композиції,відповідності законодавчим нормам та підпорядкування лінгвокультурній специфіці.

Важливо простежити спільні та мовно-специфічні ознаки мовленнєвого жанру «закон» у німецькій та українській мовах. Очевидно, що сама специфіка жанру передбачає його певні універсальні ознаки – тематичні, композиційні, лінгвопрагматичні. Так, в обох мовах можна фіксувати подібність структурування законів, оформлення їхніх елементів, стисле але деталізоване викладення основного тексту, відсутність повторів і малоінформативних словосполучень, експресивної лексики.

Разом з тим різні морфологічні будови порівнюваних мов, лінгвокультурні відмінності між їхніми носіями накладають свої вимоги до мовної реалізації цього жанру. Зокрема, у німецькій мові більша кількість пасивних та модальних конструкцій, композит і поширених означень, тоді як в українській мові частіше присутні підрядні означальні речення. У німецькому тексті закону частіше враховується гендерний аспект, формулювання можуть бути менш категоричними.

Література:

1. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров // Собрание сочинений в 5 томах. Работы 1940–1960 гг. М., 1996. Т. 5. С. 159–206. URL: http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm
2. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики : монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 281 с.
3. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів: ПАІС, 2005. 264 с.

Наталія Романишин

КОНЦЕПТУАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПОЕТИЧНОЇ МОВИ

Пам'яті вчителя – Катерині Кусько

На передній план сучасних студій художньої семантики та художньої концептуалізації виступають дослідження лінгвопоетичних ресурсів тексту, спрямовані на проникнення в глибинну структуру стилістичного та ширше – поетичного/художнього прийому як форми репрезентації знань та інструменту розкриття й пояснення когнітивних процесів і стратегій, що закладені в основу формування та інтерпретації художнього тексту як продукту креативної діяльності суб'єкта пізнання в соціокультурному, історичному, політичному та естетичному контекстах [3; 4].

Представники вітчизняного та зарубіжного мовознавства наголошують на пізнавальній сутності поетичного образу, що має важливе значення для розкриття особливостей поетичної концептуалізації світу. Ідіостилеві семантичні ресурси поетичного слова, сутність поетичної форми як важливого компонента індивідуального письма відтворюють концептуальні ознаки художніх концептів, продукують художньо значущий матеріал, релевантний для виявлення індивідуальних світоглядних домінант, динаміки екзистенційної аксіології у структурі художнього концепту. Дієвою є широко застосовувана у розкритті художньої семантики загальна поетико-інтерпретаційна методика, яка доводить свою дослідницьку продуктивність тим, що дає простір для індивідуальної аналітичної інтерпретації формально-змістових параметрів поетичного тексту, не обмежуючи вченого у виборі тієї чи іншої інтенціональної домінанти чи пошукової векторності, та дозволяє формувати відповідну систему прийомів, методів і процедур, необхідних для розкриття семантики поетичного слова в певних жанрових параметрах шляхом поєднання стилістичного, лінгвопоетичного, семіотичного, герменевтичного та когнітивного підходів.

Складний процес актуалізації поетичного, образного значення слова виникає із властивості одиниць поетичного контексту збагачувати семантику за рахунок взаємодії з іншими елементами, породжувати додаткові асоціативні прояви, які є способом вираження певних концептуальних значень, забезпечують перехід

образних структур у концептуальні – феномен, означений як поверхова / швидка та глибинна / відкладена концептуалізація [5].

Зміст художньо-поетичного концепту формується (поряд із розгортанням лексичної семантики) у взаємодії тропеїстичних елементів поетичного тексту, концептуальне переосмислення яких розкриває перед інтерпретатором багатогранність поетично втіленого знання про світ та постачає матеріал, значущий для виявлення механізмів концептуалізації. Аналіз концептуальних конституентів здійснюємо на основі виділених образних парадигм – сукупності поетичних об'єктів, охоплених єдиним принципом світобачення, в основі яких закладена певна образна схема. Ідея образних парадигм у процесі художньої концептуалізації основана на працях дослідників художнього тексту про природу стійких образних формул [1; 2] як часткових реалізацій інваріантних, стійких концептуальних моделей.

Визначення сукупності смислових елементів концепту, побудова їхніх системних відношень у вербально-образному зрізі передбачає:

- здійснення аналізу семантичної структури лексем-конституентів тропів, набору семантичних ознак, які мотивують образний перенос, художньо-асоціативне переосмислення словесно-образних засобів мови, їхніх смислових та конотативних домінант у межах мікро- та макроконтекстів у тісному взаємозв'язку з умовами їхнього виникнення та функціонування, з урахуванням авторських інтенцій і прагматики, на широкому ідейно-естетичному, соціальному, історичному та культурному тлі;
- розкриття семантики символів, міфологем, образних стереотипів та архетипів.

Як наслідок, зміст концепту відображається в системі пропозицій, які описують відповідний фрагмент дійсності, що корелює зі смисловим простором поетичного твору, про об'єкт поетичного зображення та закодовані в художньому творі його (об'єкта) сутнісні ознаки, які поступово «видобуваються» реципієнтом у процесі інтерпретації.

Образний зміст художнього концепту формується в результаті аналізу тієї вербальної матерії художнього тексту, яка сформована різноманітними стилістичними прийомами, тропами та засобами художньої виразності як деталями художньо-естетичної форми та їхньою стилістичною функцією. Переважно найвищу питому вагу в образній концептуалізації буття має метафора, тому саме метафоричні вислови як найчастотніші концептуальні тропи потрапляють у фокус аналізу художнього концепту. На нашу думку, посилення уваги в концептуальних дослідженнях до процесів метонімізації, гіперболізації, евфемізації, особливостей вираження системи концептуальних ознак епітетами та порівняннями, оксиморoном, іронією сприяє розширенню обсягу художнього концепту, забезпечує системний розгляд процесів мовно-ментальної креативної діяльності суб'єкта творчості. Зокрема, дослідження епітетних та оцінно-атрибутивних структур доводять, що вони часто виступають індикаторами слова-

концепту, а за умови високої продуктивності та частотності в поетичній практиці набувають статусу мовних форм ментальності та виявляються стійкими еталонними, поетичними формулами, емоційно забарвленими для етнореципієнта. Традиційні мовні форми корелюють із набутими в процесі розвитку художньої свідомості новими поняттєвими маркерами і стають в певні періоди історичного розвитку нації її ментальними характеристиками. Подібні спостереження справедливі і щодо ролі метонімізації та символізації у профілюванні визначених якостей концептів та в процесі розширення значення, які, на думку деяких вчених, є не менш фундаментальними, ніж метафоризація. У художньо-семантичному осмисленні концептів певне місце належить оксиморону та гіперболі. Вдаючись до стилістичного прийому гіперболізації при актуалізації художнього концепту, автор виділяє в семантиці концепту ті ознаки, які стають, як правило, об'єктом емоційної оцінки. Оксиморон – результат парадоксального мислення, у складному синтезі кількох образних схем, що є основою творення образу-оксиморону, висвітлюються внутрішні суперечливості сприйняття концепту.

Художній концепт містить обов'язкову емоційну складову та втілює широкий спектр аксіологічних смислів. Ціннісний аспект концепту відображає його важливість як лінгвокогнітивного та лінгвокультурного утворення і для індивідуума, і для колективу, є визначальним аспектом його виділення, актуалізує суттєві для певної культури смисли, її ціннісні домінанти. Вербальний поетичний образ як ідентифікація певного естетичного переживання, а отже, і переживання певних цінностей, є потужним засобом актуалізації аксіологічних смислів концепту. Виявити аксіологічні закономірності поетичної творчості, зокрема творення художнього концепту в поетичному текстосвіті, означає розкрити етичну й естетичну «програму» як теоретичне підґрунтя кожного конкретного витвору мистецтва, філософські, інтенціональні засади творення відповідної художньої моделі світу. До прикладу, багатство і різноаспектність ціннісних смислів поетичної концептосистеми в англійському романтизмі формувалися під час постійного «діалогу» між його представниками як у формі безпосередньо поетичного слова, так і в їхніх публіцистичних, критичних, наукових працях, що засвідчували негомогенність, багатоликість романтизму, можливість взаємодії і взаємодоповнення індивідуально-авторських прийомів художнього узагальнення та образного моделювання, існування в часі та просторі еволюційно закономірних, але протилежних естетичних та світоглядних моделей.

Отже, при реконструкції змісту художнього концепту визнаємо необхідним врахування і мовних, і позамовних чинників творення концептуальної інформації, єдності художньої форми та змісту, їхньої взаємодії та взаємопереходу, цілісності всіх аспектів художньої / поетичної мовотворчості, врахування багатоплановості семантики художнього твору, що детермінована природою поетичної мови як матеріалу художньо-естетичної діяльності. Реконструкція змісту художнього концепту опирається на розкриття смислових, емотивних,

аксіологічних, естетичних характеристик вербального образу в мікро- та макроконтекстах, на аналіз усієї системи зображальних та виражальних засобів художнього тексту в ракурсі втіленої в них художньої моделі світу автора та їхнього впливу на інтерпретаційну діяльність адресата.

Література:

1. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. М.: Прогресс, 1989. 616 с.
2. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. М.: Высшая шк., 1989. 648 с.
3. Dolezel L. Occidental Poetics: Tradition and Progress. Lincoln; London: Univ. of Nebraska Press, 1990.
4. Freeman M. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective / ed. by Antonio Barcelona. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 2002. P. 253–281.
5. sur R. Aspects of cognitive poetics Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / ed. by E. Semino and J. Culpeper. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2002. P. 279–318.

Ольга Романчук, Ростислав Коваль,
Валентина Сосіна, Наталія Пугач

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ХОРЕОГРАФІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

У процесі підготовки другого, виправленого та доповненого, видання методичних рекомендацій для студентів закладів вищої освіти України спеціальності 024 «хореографія» першого (бакалаврського) рівня з дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування (французька)» ми проаналізували відповідну джерельну базу [1; 2; 3; 4; 5; 7; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18] і виявили, що для зазначеної термінології характерним є застосування низки опорних термінів, а саме:

- Battement (m): battement (m) battu; battement (m) développé; battement (m) développé ballotté; battement (m) développé passé sur 90º; battement (m) développé tombé; battement (m) double frappé; battement (m) fondu; battement (m) fondu jeté piqué; battement (m) frappé; battement (m) frappé en tournant; battement (m) relevé lent sur 45º; battement (m) soutenu; battement (m) tendu; battement (m) tendu en tournant; battement (m) tendu jeté; battement (m) tendu jeté en tournant; battement (m) tendu jeté piqué; battement (m) tendu simple; grand battement (m); grand battement (m) jeté; grand battement (m) jeté balancé; grand battement (m) jeté developpé; grand battement (m) jeté passé; grand battement (m) jeté piqué; grand battement (m) jeté pointé; petit (m) battement.
- Pas (m): pas (m) assemblé; pas (m) balancé; pas (m) ballonné; pas (m) ballotté; pas (m) chassé; pas (m) coupé; pas (m) coupé; pas (m) couru; pas (m) de basque;

pas (m) de bourrée; pas (m) de bourrée ballotté; pas (m) de bourrée de côté; pas (m) de bourrée en dehors / en dedans; pas (m) de bourrée en tournant; pas (m) de cheval; pas (m) / saut (m) de chat; pas (m) de ciseaux; pas (m) dégagé; pas (m) d'ensemble; pas (m) échappé; pas (m) emboîté; pas (m) emboîté en tournant; pas (m) failli; pas (m) glissade; pas (m) jeté; pas (m) jeté fondu; pas (m) marché; pas (m) suivi; pas (m) suivi en tournant; pas (m) sus-sous; pas (m) tombé; grand pas (m) de basque; grand pas (m) de chat; pas (m) de poisson.

- Temps (m): temps (m) levé; temps (m) levé sauté; temps (m) levé sauté en tournant; temps (m) lié; temps (m) lié sauté; temps (m) relevé; temps (m) relevé par terre en dehors / en dedans; temps (m) de cuisse; temps (m) de flèche; temps (m) de pointe; temps (m) sauté.
- Sissonne (f): sissonne (f) fermée; sissonne (f) fondue; sissonne (f) ouverte; sissonne (f) ouverte en tournant; sissonne (f) simple; sissonne (f) simple en tournant; sissonne (f) tombée.

Установлено також, що у французькій хореографічній термінології найчастіше використовуються такі дієслова: applaudir; assembler; balancer; ballotter; battre; bondir; briser; chaîner; chuter; coordonner; courir; croiser; danser; débouler; dégager; échapper; exécuter; effacer; élancer; emboîter; enchaîner; entrer; épauler; équilibrer; étendre; faire; fermer; fondre; frapper; glisser; jeter; maîtriser; marcher; ouvrir; passer; piquer; plier; préparer; relever; renverser; retirer; sauter; siffler / huer; soutenir; suivre; tomber; tourner; travailler; s'accroupir; s'entraîner; se baisser; se déplacer; se mouvoir; se pencher; se retourner; se tourner.

Перспективи наших подальших досліджень стосуватимуться особливостей функціонування абревіатур, епонімів та фразеологізмів, а також проблем перекладу хореографічних термінів з французької мови на українську.

Література:

1. Александрова Н. А. Балет. Танец. Хореография. Краткий словарь танцевальных терминов и понятий. СПб.: Издательство «Лань», 2011. 624 с.
2. Базарова Н. П., Мей В. П. Азбука классического танца: учеб.-метод. пос. 2-е изд. Л.: Исскуство, 1983. 207 с.
3. Барышникова Т. Азбука хореографии. Методические указания в помощь учащимся и педагогам детских хореографических коллективов, балетных школ и студий. СПб.: «ЛЮКСИ», «РЕСПЕКС», 1996. 256 с.
4. Ваганова А. Я. Основы классического танца. Издание 6. Серия «Учебники для вузов. Специальная литература». СПб.: Издательство «Лань», 2000. 192 с.
5. Данчевська Ю. О. Деякі аспекти лексичних одиниць терміносистеми класичного танцю // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2011. № 709. С. 69–73.
6. Данчевська Ю. О., Литвин А. А. Англійська мова: навч. посіб. для студентів І-ІІІ курсів за напрямом підготовки «хореографія». Львів: Норма, 2013. 112 с.
7. Захарчук Н. В. Словник основних термінів з методики класичного танцю: навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 56 с.

8. Коваль Р. С., Пугач Н. В., Романчук О. В., Сосіна В. Ю. Французька мова за професійним спрямуванням: Метод. рек. для студ. напряму підготовки «Хореографія». Львів: Компанія «Манускрипт», 2014. 56 с.
9. Мессерер А. Уроки классического танца. СПб.: Издательство «Лань», 2004. 400 с., ил.
10. Рябчиков А. И., Фирилева Ж. Е. Словарь терминов гимнастики и основ хореографии. СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2009. 288 с., ил.
11. Сосіна В. Ю. Хореографія в спорті: навч. пос. К.: Олімпійська література, 2019. 335 с.
12. Французько-український словник. Українсько-французький словник: 220000 + 210000: два в одному томі: 430 000 од. пер. / під заг. ред. В. Бусела. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2012. 1104 с.
13. Цвєткова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю: підруч. 2-е вид. К.: Альтерпрес, 2007. 324 с.: іл.
14. Чеккетти Г. Полный учебник классического танца / пер. с. итал. Е. Лысовой. М.: АСТ: Астрель, 2007. 504, [8] с.: ил.
15. Challet-Haas J. Manuel Pratique de Danse Classique. Analyse des principes et de la technique de la danse. Paris: Amphora, 1979. 320 p.
16. Challet-Haas J. Terminologie de la danse classique. Paris: Amphora, 1987. 159 p.
17. Guillot G., Prudhommeau G. Grammaire de la danse classique. Paris: Hachette, 1977. 315 p.
18. Le Moal Ph. Dictionnaire de la danse. Paris: Larousse, 2008. 864 p.

Oleksandr Romaniuk, Yaryna Lutsak

DEVELOPMENT OF AUDIOVISUAL TRANSLATION IN UKRAINE (1991-2021): PER ASPERA AD DUBBING

With the advent of cinema, translators have been dealing with a new challenge – unlike printed works, audiovisual translation requires focus on the multimodality of the work of art - now sound and image are just as important as the text itself.

Three main types of audiovisual translation:

1) Voiceover translation. In this case the audio of the translation is superimposed on the audio of the original, so the viewer hears both the original voices of the characters and the voices of the target language actors.

2) Dubbing, in contrast to off-screen translation, aims to completely replace the audio track of the original film with the target language track.

3) Subtitling. The cheapest type of film translation, which means superimposing the target language subtitles on top of the original picture of the film.

As of 2021, cinema in Ukraine is regulated by two laws: "Про кінематографію" and "Про забезпечення функціонування української мови як державної".

The history of film translation in independent Ukraine can be described using four separate periods:

1. Late 1980s – 1995: MPAA embargo on American film distribution

In the late 1980s, the Motion Picture Association of America (MPAA) imposed an embargo on the distribution of American films in the USSR. The embargo was imposed as pressure on the Soviet government to pass stricter copyright laws. After the collapse of the USSR, Ukraine and other post-Soviet countries "inherited" the embargo. There was no official distribution of American films in our country until 1995, when the Copyright and Related Rights Act, passed by the Verkhovna Rada in 1994, came into force and the embargo was lifted.

2. 1995-2006: Russian dubbing in Ukrainian cinemas

The second half of the 1990s, as well as the first half of the 2000s, can be characterized by the almost complete dominance of Russian dubbing in Ukraine. This trend was observed primarily because the market was dominated by Russian distribution companies with their divisions in Ukraine, such as "Gemini Ukraine", "Kinomania" and others. They dictated the conditions and had the greatest influence.

At that time, the situation with feature films (which are first shown in cinemas and then published in various media) and series (which are mostly broadcast on television) was almost the opposite. The translation and broadcast of foreign series were funded by private television companies.

Despite the adoption of copyright law in Ukraine, film piracy continued to develop, which negatively affected the quality of audiovisual translation in general.

3. 2006-2016: advent and establishment of Ukrainian dubbing

On January 16, 2006, the Cabinet of Ministers issued Resolution №20 entitled "Деякі питання порядку розповсюдження і демонстрування фільмів." According to this decision, from September 1, 2006 – not less than 20%, from January 1, 2007 – not less than 50%, and from July 1, 2007 – not less than 70% of films had to be released with Ukrainian dubbing.

On January 22, 2007, about 70 percent of domestic film distributors signed a memorandum on dubbing Ukrainian films. Ukrainian film distributors have promised to increase the share of Ukrainian-language film copies for distribution to 50% for non-children's films and to 100% for children's films by December 31, 2007. In addition, distributors of home video rights (films released on DVDs and other home viewing media) have agreed that "all foreign films produced since 2006 will receive a Ukrainian dubbing, voiceover or subtitling when distributed in Ukraine".

In 2010, a transitional provision was added to the Tax Code, which provided for "exemption from VAT on film distribution of national films, duplication of foreign films dubbed in Ukrainian and dubbing of films in Ukrainian until January 1, 2016." Currently, the VAT exemption has been extended until January 1, 2025.

4. 2016 - now: Netflix and the rise of online cinemas

In the 2010s, the so-called "streaming services" became increasingly popular. Among the world-famous streaming platforms are such services as Netflix, Disney+, Amazon Prime, Hulu, Apple TV.

In January 2016, Netflix started operating in Ukraine. On October 1, 2021, the Ukrainian language of the interface was added to the service.

In September 2020, the Ukrainian studios "Postmodern" and "Так Треба Продакшн" became Netflix partners in Ukrainian-language dubbing/voiceover and subtitling of Netflix products. According to the unogs.com database, as of October 2021, Netflix has 102 units of content with Ukrainian dubbing and/or subtitles.

In addition to Netflix, there are several local streaming services in Ukraine. These include online cinemas such as Sweet.TV, OLL.TV and Megogo.

In August 2020, the online cinema Sweet.TV signed a contract with such Hollywood studios as Disney, Paramount, Universal and Sony, and has launched the project called "Hollywood in Ukrainian". The main task of the project is the implementation of Ukrainian dubbing of classic Hollywood films. Currently, 19 titles have been dubbed by Sweet.TV, including such well-known franchises as "The Matrix", "Harry Potter" and "The Lord of the Rings".

The history of Ukrainian translation of TV series is also worth mentioning. If in the late 1990s and early 2000s viewers enjoyed watching such TV series as "Friends" on television in Ukrainian, in the mid-2000s the situation changed to almost the opposite one due to the rise of piracy and consumers opted for the products, translated into Russian.

In 2010s, there was a "revival" of Ukrainian translation of film and cartoon series. At this time, amateur voiceover studios that translated to Ukrainian are becoming more and more active. One of the largest studios is the creative community called "Strugachka". The studio began its work in 2014. Throughout 6 years of its activity the studio has voiced more than 15 series in Ukrainian, including such popular projects as "The Mandalorian", "11.22.63" and "Twin Peaks (Return)".

As of 2021, audiovisual translation in Ukraine is continuing to develop. This stimulates the development not only of the Ukrainian language, but also of English-Ukrainian translation in general, drawing the attention of more and more researchers to the problems and nuances of audiovisual translation, which in turn helps to train new specialists in the field and improve the quality of Ukrainian translation of films and series.

Ірина Романюк

СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІЗНІЙ ЛАТИНІ

У мовній картині світу людина виступає динамічною, діяльною істотою. Вона виконує три типи дій: фізичні, інтелектуальні та мовленнєві. «За кожен вид діяльності, кожен стан, усяку реакцію відповідає своя система. Вона локалізована у певному органі, який виконує відповідну дію, входить у певний стан, формує необхідну реакцію», – зазначає Ю. Д. Апресян [1, с. 356].

Опираючись на класифікацію Ю. Д. Аперсяна [1, с. 355-356], у межах дієслівних композитів пізньої латини ми виділили три головні типи дій:

1) фізичні дії та діяльність (працювати, йти та ін.);

2) мовлення (говорити, радити, хвалити та ін.).

3) мислення, інтелектуальна діяльність загалом (оцінювати, пам'ятати та ін.)

Найчисленнішою та найрізноманітнішою є група композитів, що позначають фізичну дію та діяльність, група композитів мовлення представлена меншою кількістю лексем, у групі дієслів мислення та інтелектуальної діяльності засвідчено невелику кількість префіксальних композитів.

Взаємодія динамічних дієслів трьох груп з різними префіксами є неоднаковою. Для дієслів, які позначають фізичну дію та діяльність приєднання префіксів є досить регулярним. Дієслова цієї групи переважно поєднуються з префіксами спрямування: de-, pro-, trans-, ab-, de-, ex-, in-, sub-, ad-, ante-, ambi- та з префіксами, що позначають часові відношення: prae-, re-. Основи композитів другої групи широко взаємодіють з префіксами кількісно-оцінного характеру: ad-, pro-, re-, circum-, ante-. Твірні основи третьої групи дієслів взаємодіють з префіксами ante-, ex-, per-, com-, praeter-, re-. Дослідження виявило, що при взаємодії префіксів та основ не існує чітких правил. Основи, які мають той чи інший набір семантичних ознак і надають перевагу якійсь групі префіксів або окремому префіксу не позбавлені можливості поєднуватись з іншими префіксами.

Префікси ab- de- і ex- близькі за значенням. Вони виражають просторове віддалення та вживаються при дієсловах руху. Проте відмінність їхніх значень полягає у різній локалізації відправної точки. Найконкретнішим є префікс ex-, ab- зберіг не всі прийменникові значення віддалення, найабстрактнішу семантику має префікс de-. Усі вони зберігають при дієсловах руху своє значення виразніше, ніж при інших дієсловах.

Префікс ad- позначає додавання, приєднання до іншого суб'єкта у процесі дії: assentio(r), affleo, adsumo, addo. Крім цього, префікс має значення інтенсивності дії: adaggero, aggravesco. Віддаленою семантикою префікса ad- є значення вступу у певний стан у момент застосування дії: adesurio, accendo, adimpleo.

Префікс re- завдяки індивідуальному значенню є своєрідним за своїми семантико-дистрибутивними властивостями. re- не обмежений вузьким колом лексичних значень основ, він поєднується як з дієсловами руху, так і з дієсловами, що позначають перебіг дії. Префіксальні дієслова з re- утворюють семантичну групу слів, які вказують не тільки на повторення дії, зворотну дію, але й на якісні зміни об'єкта префіксального дієслова у порівнянні з дією безпрефіксального: resido, resumo, repleo.

Префікс per-, поєднуючись з дієсловами на позначення дії, зберігає значення «доведення дії до кінця, посилення, дію, спрямовану через щось». Префікс post- поєднується здебільшого з динамічними дієсловами (eo, fero, pono, sequor,

venio) та позначає перебування позаду у просторовому та часовому вимірах. З дієсловами, що позначають дію, процес поєднується префікс inter-: interaestuo, intercapio, interflecto, intermuto, interpono, interprimo, intervigilo. Префікс ambi- також вживається, переважно, з динамічними дієсловами і позначає рух навколо: ambigo, ambire, amburo, amplector. Префікс se- найчастіше поєднується з неперехідними дієсловами руху чи тими, що позначають процес (cedo, duco, grego) і надає їм значення відокремлення, віддалення.

Префікси ob-, prae-, trans- вказують на те, що дія чи стан поширюється ще на одного учасника; приєднуючись до основ неперехідних дієслів, вони роблять їх синтаксично та морфологічно перехідними.

Дієслівні префіксальні композити з семантикою мовлення широко представлені у творах пізньої латини. Ці дієслова мають складну семантичну структуру і з приєднанням префіксів набувають нових відтінків значень, або й цілковито змінюють свою семантику. З-поміж дієслів мовленнєвої діяльності найчисельнішою виступає підгрупа дієслівних композитів на позначення змісту мовлення. Лексеми цієї групи утворені префіксами per-, prae-, inter-, ab-, de-, ex-. До підгрупи дієслів, що характеризують комунікативний аспект мовлення належать композити з префіксами ob-, cum-, per-, prae-, inter-, re-, ab-, de-. Підгрупа лексем на позначення акустично-фізіологічного аспекту мовлення представлена у пізній латині композитами з префіксами ad-, ex-, de-, які, поєднуючись з простими дієсловами, звужують їхню семантику та кількість словникових дефініцій.

Група дієслів мислення, інтелектуальної діяльності містить обмежену кількість лексем. Композити цієї групи утворені префіксами com-, de-, ob-, supra-, praeter-, re-, які здебільшого надають повнозвучності та експресивності простим дієсловам і не впливають на семантику простого дієслова. Проте частіше композити групи дієслів інтелектуальної діяльності утворені від простих дієслів, які позначають фізичну дію або стан (mitto, venio, sto): praetermitto, invenio, praesto та ін. Оскільки процес мислення передбачає спрямування думки суб'єкта на відповідний об'єкт, синтаксичними покажчиками при дієсловах цієї групи виступають прямі додатки. При дієсловах «дізнатись, знати, навчитись, почути» існує вказівка на суб'єкт, який є носієм інформації.

Отже, кожен з префіксів внаслідок індивідуального значення є своєрідним за своїми семантико-дистрибутивними властивостями, тобто є вибірковим до різних семантичних класів основ. Так, префікси pro-, ad-, sub-, ob-, post- поєднуються, переважно, з дієсловами руху; per-, prae-, inter-, ab-, de-, ex-, ob-, cum-, re- – як з динамічними, так і з дієсловами мовлення; ante-, com-, de-, ob-, supra-, praeter-, re-, наприклад, тяжіють до дієслів, що позначають розумову діяльність. Синтаксична та лексична сполучуваність префіксальних та відповідних їм безпрефіксальних дієслів у пізній латині може повністю співпадати, мати вужчу область поєднання або повністю змінюватись.

Література:

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М., 1995. Т. 1. 472 с.

Володимир Рудий

НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ЛІТЕРАТУРИ ЗА ФАХОМ

Враховуючи визначену вище мету, нами складений методичний посібник "НІМЕЦЬКА МОВА для студентів історичного факультету", частина 5 (обсягом 68 сторінок). Пропонований посібник розрахований на студентів історичного факультету денного та заочного навчання. Його мета – підготувати студентів до читання, перекладу та анотації літератури за фахом, а також допомогти їм розвинути навики усного мовлення.

Згідно з вимогами програми, у це видання включено матеріали німецькою мовою, які висвітлюють найважливіші події з історії України, зокрема такі теми: революція 1917 року і Центральна Рада, період Гетьманату, Україна у час Директорії, Західно-Українська Народна Республіка, Соборна Українська Держава, визвольні походи армій УНР та УГА, Варшавський договір, а також матеріали про життя і діяльність М. Грушевського та І. Крип'якевича.

Вивчення цих матеріалів має не лише практичне, а й виховне та загальноосвітнє значення. Воно сприятиме розширенню кругозору студентів, пробудженню їхньої зацікавленості до історичного коріння українського народу. Тексти не адаптовані, але в деяких випадках дещо скорочені.

Кожна розробка, крім навчального матеріалу, охоплює лексичний коментар, що вміщує пояснення лексичних та граматичних труднощів, реалій, слова і фразеологічні звороти, найуживаніші в мові й необхідні для передачі змісту прочитаного. Після кожної теми є контрольні запитання.

Рекомендовані теми пропонуємо опрацьовувати у такій послідовності:

1) прочитати навчальний матеріал для загального ознайомлення з його змістом;

2) повторно прочитати текст, зосереджуючи увагу на незрозумілих словах, зворотах і реченнях, значення яких треба з'ясувати за допомогою словника, а окремі найскладніші речення перекласти, користуючись лексичними поясненнями;

3) відповісти на контрольні запитання;

4) передати зміст прочитаного німецькою мовою;

5) скласти анотацію до тексту.

Під час опрацювання тем бажано використовувати політичні карти, схеми, фоторепродукції для глибшого розкриття змісту тієї чи іншої теми.

Підсумовуючи сказане, необхідно зазначити, що робота з навчально-науковою літературою на історичну тематику і виконання зазначених видів вправ сприяє поступовому формуванню в майбутніх спеціалістів навичок інтонаційно-виразного читання, перекладу і реферування літератури, отримання з іншомовних джерел потрібної інформації.

Ганна Рутар

ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТІВ СТУДЕНТАМИ-ІСТОРИКАМИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В Україні існує гостра потреба у фахівцях як гуманітарно-суспільного, так і технічного та природничого профілів, які знають перфект іноземну мову, в першу чергу англійську. Адже знання англійської мови забезпечує фахівцю доступ до найновіших ідей, концепцій, парадигм, що дозволяє йому виконувати свої професійні функції на рівні сучасних світових вимог. Сьогодні в українських університетах розв'язання цієї проблеми потребує якісно нових підходів, в першу чергу координації зусиль викладачів, які викладають дисципліни вузькоспеціалізованого профілю і іноземну мову. Така координація дозволить викладачам спільно узгоджувати зміст навчальних програм і проводити спільні заходи, в рамках яких фахові заняття (наприклад, з історії, філософії, культурології) будуть проводитися англійською мовою.

Метою дослідження є з'ясування тестових завдань з історії для ефективного забезпечення вивчення іноземної мови. Методологічною основою публікації є теоретичні положення, які стосуються з'ясування питань щодо розуміння нейробіологічних та психологічних механізмів формування позитивного мислення, ефективних засобів педагогічного впливу, органічного поєднання різноманітних форм навчання в процесі вивчення соціології медицини [1; 2; 3].

Найбільш оптимальними формами навчання в процесі викладання для істориків можуть бути презентації, тестові завдання та написання ЕСЕ. В даній публікації ми зупинимось на питанні з'ясування значення тестових завдань для ефективного з'ясування студентами знань англійської мови, враховуючи специфіку предмету історичних наук.

Перевага тестування, порівняно з іншими формами навчання полягає у тому, що воно забезпечує:

- високу ступінь інтерактивності шляхом залучення всіх студентів групи до виконання завдань;
- високу ступінь інклюзивності, яка проявляється у створенні рівних умов для всіх студентів, враховуючи для однакові часові рамки і обсяг завдань;
- перевірку точного і швидкого застосування набутих історичних знань на практиці;

- об'єктивну оцінку знань, яка ґрунтується на врахуванні як кількісних так і якісних параметрів засвоєння вивченого матеріалу;
- розвиток логічного мислення на основі чіткого, послідовного і несуперечливого структурування знань відповідно до концептуального змісту лекцій, відображеного у тестових запитаннях і варіантах відповідей;
- розвиток критичного мислення шляхом пошуку правильних відповідей на основі порівняльного аналізу подібних та відмінних ознак історичного процесу, історичних фактів та подій з позицій застосування найновіших концепцій та парадигм розуміння історії;
- формування позитивного мислення та позитивних емоцій на основі усвідомлення перспективи самостійно досягти успіху незалежно від симпатій чи антипатій викладача;
- формування навиків інноваційного мислення шляхом аналізу як результатів тестування так і самостійного складання тестів із використанням набутих знань.

В навчальній практиці використовують тести закритого і відкритого типів. Якщо тести закритого типу передбачають вибір студентами одного варіанту правильної відповіді із багатьох (від 4 і більше), то тести відкритого типу передбачають самостійний вибір студентом відповідей на поставлені запитання.

Тестові завдання можуть бути спрямовані на виявлення знань із граматики англійської мови, діяльності видатних історичних постатей, хронології історичних подій та розуміння логіки історичного процесу. Для обґрунтування свої позиції, хочу навести приклади щодо названих підходів до складання тестів.

The sample of Lexico-grammatical test

1. Kievan Rus of the late period lagged behind Europe:
   A. In education
   B. In free vacancies
   C. perfection of the state apparatus
   D. order of succession
   E. all answers are correct
2. Who of the Ukrainian conservatives defended the idea of national-military dictatorship?
   A. M. Mikhnovskiy
   B. S. Tomashivskiy
   C. V. Kuchabskiy
   D. P. Kulish
   E. V. Lypynskiy
3. In which year the Austro-Hungarian Empire was formed?
   A. 1772
   B. 1849
   C. 1848

D. 1795
E. 1867

4. I am afraid that you _____ the train in the morning.
A. Missing
B. Willow
C. Will miss
D. Would
E. Would be missing

Успішна реалізація поставлених у публікації завдань залежить від видання спільного посібника викладачами англійської мови та істориками, в якому був би відображений короткий виклад лекційного змісту, тести, тематика ЕСЕ та сценарії проведення семінарських занять.

Література:

1. Брюнінг Л. Г. Керуй гормонами щастя. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2019. 240 с.
2. Деан С. Як ми вчимося. Чому мозок навчається краще ніж машина… Поки що. К.: Лабораторія, 2021. 288 с.
3. Лозинська С., Рутар С., Шашков Ю. Соціологія медицини: навч. пос. Львів: ВНКЗ ЛОР «Львівська медична академія ім. А. Крупинського, «Тріада плюс», 2021. 196 с.

Андрій Савула

ПОЕТИКА ОБРАЗУ МОРЯ У ПОЕЗІЇ ОВІДІЯ

Образ моря віддавна викликав зацікавленість у людства. Впродовж віків існували морські пригодницькі історії, які згодом перевтілювалися в письмову творчість, яка «обростала» подробицями, фантазіями, міфами, суб'єктивними міркуваннями авторів. Сюжети таких античних текстів про море, як правило поетичних, зображували море похмурим, грізним, непереможним, символом смерті, душевного неспокою.

Овідію, класичному поетові «золотої епохи» Августа, притаманна любовна тематика, тематика міфологічних перетворень та життя у вигнанні. Саме ці три ключові теми і вплинули на створення різних типів морського образу в його поезії. Творчість Овідія поєднує у собі образи звуку та зору, які містять глибокий філософський зміст. Овідієві поетичні образи – це сукупність звуку та сенсу. Поетика його віршів просякнута ефектами милозвучності, підвищеною інтонаційною виразністю. Конкретика поетичних образів працює на загостреній емоційності. З допомогою загостреної емоційності Овідій збагачує свій ідіостиль стилістичними прийомами, інтенсивністю, емотивністю, суб'єктивною оцінкою.

Стилістичні фігури з допомогою яких поет передає образ моря, експресію тексту виявлено такі: алітерація, асонанс, епітет, метафора, іронія, антитеза, емфаза, стилістичний повтор.

Поетика морського образу дуже часто збагачена численними алітераціями, асонансами, емфазами. Нерідко Овідій вживає епітети, і не так часто використовує метафори, іронії, антитези.

Лексема море в латинській мові представлена багатим синонімічним рядом. У творах Овідія активно вжито п'ять таких лексем:

1. mare, is;
2. aequor, is, m;
3. fretum, i, n;
4. pelagus, i, m;
5. pontus, i, m.

Образ моря в Овідія представлений двома основними моделями: 1. образ негативу, супротиву, ворожості, смерті, руйнування, приреченості; 2. нейтральний образ моря як частини ландшафту.

Лексеми mare, pontus, pelagus використовуються частіше з негативним образом, а лексеми aequor, fretum із нейтральним. Виявлено окремі випадки вживання mare, aequor, fretum в позитивному образі.

Велике багатство синонімії іменника «море» в латинській мові дозволяє творити поезію високого стилю. Зауважмо, що невелика кількість складів кожної лексеми, уможливлює їхнє універсальне застосування при творенні вірша (чорити – двоскладові, одна – трискладова). Така компактність ще й збагачена наявністю звука «е» (окрім pontus). Як відомо, здебільшого асонанс звука «е» відповідає за образ відстані, далечі, простору.

Зрідка трапляється лексема altum, i, n в значенні море в нейтральному образі, а також gurges, itis, m та salum, i, n, але в негативному значенні.

Інтесифіковані атрибути в ролі епітетів збагачують віршований образ моря:

Vidimus ingentem glacie consistere pontum. (Ovid. Met. XIII, 505) Бачили ми, як величезне море вкрилося льодом.

Mare semper iniquum cogitet. (Ovid. Rem. Amor. 569—570) Нехай думає про завжди вороже море. У цьому прикладі негативне ставлення автора до моря увиразнюється часовою інтенсифікацією.

Окрім вище представлених лексем Овідій також часто застосовує лексему unda, aqua в значенні море, в обох образних типах. Їм притаманно поєднуватися з прикметником aequorea, та іменником aequor в genetivus singularis:

Per immensas iactabor naufragus undas. (Ovid. Ib. 147) Я, зазнавши аварії, буду блукати безмежним морем.

Clamque per inmensas puppe feruntur aquas. (Ovid. Epist. ex p. 2, 94) Вони таємно пливуть на кораблі безмежним морем.

Зазначимо, що в значенні елативного інтенсифікованого атрибута до лексеми «море» Овідій використовує лише прикметник im(n)mensus, a, um.

Серед неінтенсифікованих атрибутів-епітетів знайдено лексеми: altus, a, um в значенні глибоке; ferus, a, um в значенні люте; vastus, a, um в значенні величезне, безкрає.

Андрій Савчук

ДИСКУРСИВНІ МАРКЕРИ МНОЖИННОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Структура аргументації була об'єктом низки досліджень [1, с. 269]. У своїй праці «Аргументація» (2002) голландський вчений Ф. Х. ван Емерен разом з колегами Р. Гроотендорстом та А.Ф. Хенкеманс надають структурну класифікацію аргументації, у котрій виділяють просту, складну та множинну аргументацію [7, с. 63].

Структура аргументації англомовного літературно-критичного дискурсу зазвичай є складним утворенням, коли застосовується комбінація аргументів. Множинна аргументація може поділятись на дві або більше окремих аргументації, що представляють собою альтернативні типи захисту однієї і тієї ж точки зору. Множинна аргументація використовується для більш ефективного обґрунтування точки зору, де висунення ряду аргументів посилює захист.

На те, що критик буде розгортати аргументацію в множинному ключі можуть вказувати ряд клішованих фраз, що є загальновживаними засобами когезії [7], які прийнято називати індикаторами або дискурсивними маркерами. Вербальні покажчики, або індикатори множинної аргументації можуть бути виражені сполучниками (because, and, or) та словами і словосполученнями (by the way, moreover, incidentally, needless to say, in fact, apart from, not to mention, another reason for this is, one argument for this is, in the first place, secondly, by the way, incidentally, quite apart from, and aside from) [7, с. 73-75].

Так, наприклад, фрази first(ly) (because), second(ly) (because), to begin with, next, lastly, finally, another argument is, further(more) вводяться критиком для перелічення аргументів: "What makes Parkinson live as a character … is Green's creative use of language, first, in describing the journalist's gross physical appearance ('his neck as he lay on his bed was forced into three ridges like gutters, and the sweat filled them and drained round the curve of his head on to the pillow'), and secondly in the wonderfully cynical rhetoric with which Parkinson defends his sensationally fabricated journalists" [3, с. 12-13]. Аналізуючи персонажа твору Г. Гріна, критик фокусує увагу на життєдайності образу героя в силу винахідливого використання мови автором. Аргументація в наведеному прикладі є множинною, адже критик здійснює більш ніж одну спробу відстоювання власної позиції, використовуючи маркери first, secondly, а також синтаксичний паралелізм дієприкметників з прийменником in.

В імпліцитних дискусіях, коли реципієнт не в змозі відповісти, автор наводить альтернативні обґрунтування з метою прийняття точки зору. З боку критика, одного аргументу може бути більш ніж достатньо. Не зважаючи на це, Девід Лодж вводить численні аргументи, щоб надати реципієнту можливість розглянути питання з різних боків та обрати найбільш прийнятні для себе аргументи. Застосовуючи прийоми риторики, критик наводить найсильніші аргументи спочатку, перший аргументи введений з використанням прикладу безпосередньо з твору для ілюстрації його валідності.

В статті «Beginning» Девід Лодж висуває тезу про те, що існує безліч прийомів, якими автор може послугуватись, щоб розпочати свій роман "There are, of course, many ways of beginning the novel" [5, с. 5]. Для доведення своєї точки зору та обґрунтування твердження автор вдається до множинної аргументації, використовуючи при цьому анафоричну побудову речень: (1) "A novel may begin with a set-piece description of a landscape or townscape that is to be the primary setting of the story…" [5, с. 5]; (2) "A novel may begin in the middle of conversation, like…" [5, с. 5]; (3) "A novelist may begin with philosophical reflection" [5, с. 6]. За допомогою сукупності незалежних аргументів автор ефективніше доводить висунуту тезу.

Критик вводить фрази anyway, anyhow; even if this were not true (not the case), then; whatever the case may be; in any case, щоб дати зрозуміти, що аргумент, який вводився раніше може бути не надто переконливим для реципієнта, а тому, буде введений ще один аргумент, щоб повністю та достатньо захистити тезу. "I won't say that satiric impulse is conscious in all forms of parody. In any case, a good or great parodist has to have some secret sympathy for the original, just as a great mimic has to have the capacity to put himself/herself in the place of the person imitated" [4, с. 959].

Щоб представити один з доказів та одночасно наголосити на тому, що цей доказ власне кажучи надмірний вводяться дискурсивні маркери needless to say, it hardly needs to be pointed out that: "Needless to say, Plato greatly distrusted the most mimetic kind of writing, since it is ethically discriminating" [2, с. 48]; "It hardly needs to be pointed out that frustrations and contradictions of the narrator's sexual relationship with Selina are rendered all the comic and ironic" [5, с. 93]. Needless to say, repetition is not necessarily linked to a bleakly positivist, anti-metaphysical representation of life such as we find in Hemingway" [5, с. 92].

Для того, щоб вказати, що існує більше ніж один прийнятний аргумент для відстоювання тези використовуються nevertheless, whatever the reason: "Whatever the reason, Dostoevsky, Thomas Mann, Robert Musil, Jean-Paul Sartre, are novelists for whom there is no real equivalent to be found in modern English literature." [5, с. 198;]; "Nevertheless, each part is a self-contained narrative, with its own title." [5, с. 216]

Для завершення множинної аргументації критик використовує такі фрази як I conclude that, this follows from, in conclusion, to sum the argument so far, in short, що вказує на завершальну стадію аргументації, де автор вводить найважливіше твердження: "To sum the argument so far: 'Michael Lake Describes…' is not axiomatically a literary text and could only become one by responding satisfactorily to a 'literary' reading" [6, c. 21]; "Defamiliarization, in short, is another form for originality" [5, c. 55].

Література:

1. Finocchiaro M. A. Arguments about Arguments: Systematic, Critical, and Historical Essays In Logical Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 467 p.
2. Lodge D. After Bakhtin. London, New York: Routledge, 1990. 198 p.
3. Lodge D. Lives in Writing. Harvill Secker, London, 2014. 272 p.
4. Lodge D. Modern Criticism and Theory: A Reader. London: Routledge, 2013. 866 p.
5. Lodge D. The Art of Fiction. 1992. 239 p.
6. Lodge D. The Modes of Modern Writing. London, New York: Bloomsbury, 2015. 348 p.
7. Eemeren F. H., van, Henkemans A. F. S., Grootendorst R. Argumentation: Analysis, Evaluation, Presentation (1st ed.). London: Routledge, 2002. 216 p.

Лариса Саноцька

TECHNOLOGICAL ASPECTS OF BLENDED LEARNING
ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Ми зробили спробу дослідити змішане навчання як підхід до вивчення англійської мови, який поєднує матеріали для навчання «на віддалі» й можливості роботи в Інтернеті взагалі з традиційними заняттями в класах. Хоча змішані види навчання широко використовуються в освітянських інституціях інших країн [4], зокрема Сполучених Штатів [1], змішане навчання до недавнього часу не було дуже поширеним явищем в контексті навчання іноземних мов в Україні, лише пандемічна ситуація останніх років змусила освітян повернутися лицем до змішаного навчання. Хоча в Україні все частіше використовують матеріали зі всесвітньої мережі, адже без цього не можливий поступ в освіті, треба визнати, що більшість курсів, які розробляються і застосовуються для навчання іноземної мови за допомогою технологій, не є курсами, призначеними для змішаного формату навчання.

Непопулярність застосування змішаного навчання у вивченні мови пояснюється кількома факторами, які включають в себе відсутність навичок, необхідних для широкого використання онлайн-ресурсів самими вчителями, а також, критику підходу змішаного навчання, оскільки деякі освітяни вважають сам процес недостатнім для якісного викладання іноземної мови. Часто й батьки, не

володіючи достатньою інформацією, чинять цьому опір. Але найбільш об'єктивною перепоною для організації змішаного навчання є, безперечно, відсутність, або недостатня доступність технічних засобів.

Існує кілька способів застосування змішаного навчання, але всі вони включають відповідні високоякісні випробувані доступні онлайн-додатки і програми, наприклад, Dotstorming, Bluket, Kialo Edu, та багато інших. Ці програми полегшують проведення дискусій та «мозгових штурмів» на заняттях, влаштовувати рольові ігри, і т.д. Їх можна застосовувати в традиційних заняттях у обладнаній комп'ютерами з під'єднанням до інтернету аудиторії, а також у віртуальних заняттях через платформи ZOOM або Skype. Їх також можуть використовувати студенти вдома для виконання певних завдань або вправ.

Як вважає велика кількість дослідників, змішаний підхід, завдяки своїм організаційним особливостям, орієнтований на особистість окремого студента [2, 3]. Якщо йдеться про вироблення навичок навчання, як то автономізація навчання, чи критичне мислення, змішаний підхід має потенціал для набагато кращої результативності, ніж традиційні формати. Ми дійшли цього висновку на основі дослідження з використанням методів якісного та кількісного аналізу на базі даних отриманих внаслідок анонімного нерепрезентативного опитування студентів 4 курсу англійської філології, а також співбесід з ними.

Проте, оскільки змішаний підхід, який охоплює як навчання в аудиторіях в традиційний спосіб разом з віддаленим навчанням, так і значний обсяг самостійно виконаної роботи з залученням новітніх технологій, в першу чергу інтернету, ми передбачали певні труднощі, які могли виникати власне через це. Саме тому наше опитування крім блоків питань, які стосувалися оцінки якісного компоненту змішаного формату студентами, також містило питання вивчення якості та доступності технічної складової змішаного навчання.

Результати анкетування та проведених співбесід дозволили стверджувати, що значна кількість опитуваних стверджує, що змішана форма дозволила їм усвідомити значну відповідальність за власне навчання, чіткіше визначити навчальні цілі, почати критичніше ставитись до власних позитивних і негативних результатів, що дозволяє спланувати власну роботу для покращення негативних результатів. Крім того, більшість опитуваних зазначили збільшення зацікавленості у предметах, навчання яких проводилося у змішаному форматі. Це також є досить позитивною рисою змішаного навчання, оскільки мотивація, на думку дослідників, є невід'ємною частиною успіху в навчальному процесі. Саме змішане навчання залучає різні органи сприйняття в студента: слуховий, зоровий та кінестетичний, сприяючи виробленню індивідуального підходу до студентів з аудіо, відео чи кінестетичною домінантою сприйняття інформації. Посиленню мотивації при змішаному форматі також сприяє і можливість контекстуального оволодіння навичками мови до ідіоматичного рівня в аутентичному середовищі, в індивідуальному темпі та в зручний час.

Неабиякого значення саме для контекстуального і аутентичного вивчення англійської мови з кожним роком набувають наративні відеоігри, відеоігри з віртуальною реальністю, створені на базі операційних систем Windows, Linux або Андроїд, які можуть ефективно використовуватись під час змішаного навчання, як у фазі аудиторної роботи, так і роботи вдома, оскільки вони сприяють розвитку креативних процесів англійською мовою. Студенти дуже схвально ставляться до відеоігор, які викладачі дедалі більше інтегрують в заняття мови. Крім того, вже існують і мають технологічні перспективи розвитку і впровадження в навчальний процес більш технологічно ускладнені комп'ютерні ігри за участю «інтерактивного комп'ютера», в яких учасник є «хакером» терміналу у Fallout, або читає електронну пошту в Deus Ex, і комп'ютер стає учасником гри. Такі ігри, безперечно потребуватимуть більш сучасного технологічного рівня комп'ютерної апаратури.

Беручи до уваги той факт, що змішаний підхід вимагає застосування технічних засобів, передовсім наявності інтернету, ми включили в анкету питання пов'язані з наявністю у студентів доступу до нього. Результати показали, що в містах не було проблем з інтернетом, але вони з'являлися в студентів, які на час проведення віддаленого заняття перебували в гірській місцевості. Але коли студенти виконували завдання на факультеті, стан технічного обладнання факультету дозволяв проводити навчання на належному рівні, оскільки факультет за останні півтора року було обладнано швидкісним інтернет-зв'язком. Студенти також не скаржилися на відсутність приладів, як то комп'ютерів чи ноутбуків, тому що всі опитані володіють смартфонами, або планшетами, і вони віддавали саме їм перевагу під час змішаного навчання.

В результаті проведеного аналізу ми дійшли висновку, що змішаний підхід є сильним мотиваційним стимулом для студентів, який забезпечує кожній особистості свободу у виборі та побудові власних підходів до навчання, дозволяє студентам розвивати автономний спосіб навчання та виховує у студентів відповідальність як за досягнуті результати, так і за допущені помилки. Ми також маємо змогу твердити, що, незважаючи на те, що змішаний підхід, і під час роботи в аудиторіях, і під час роботи «на віддалі», активно застосовує інтернет, оснащеність факультету швидкісним інтернетом, так само як і вміння студентів користуватися відповідними пристроями, передовсім смартфоном та ноутбуком, дає можливість студенту з повною віддачою брати участь в навчальному процесі, організованому в змішаному форматі.

Література:

1. Bernard R. M., Borokhovski E., Schmid R. F., Tamim R. M., Abrami P. C. A meta-analysis of blended learning and technology use in education: From the general to the applied // Journal of Computing in Higher Education. 2014. № 26(1). S. 87–122.

2. Bonk C. J., Graham C. R. The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. San Francisco: Pfeiffer, 2007.
3. Lowe D. Roadmap of a blended learning model for online faculty development // Distance Education Report. 2013. № 17(6). S. 1–7.
4. Zhao Y., Lei J., Yan B., Lai C., Tan H. S. What makes the difference? A practical analysis of research on the effectiveness of distance education // Teachers College Record. 2005. № 107(8). S. 1836–1884.

Олексій Сафроняк

ДІЄСЛІВНІ СТАНИ В ТЕОРІЇ РИМСЬКИХ ГРАМАТИКІВ III-V СТОЛІТЬ

Донат (IV, 383, 1 ...) називає дієслівні стани «genera» і тут же підкреслює, що інші граматики називають їх «significationes». Він розрізняє п'ять дієслівних станів: activum, passivum, neutrum, deponens, commune. Активні дієслова, на його думку, – це ті, що закінчуються на «o», а коли одержують «r», то утворюють пасив, наприклад, lego – legor.

Пасивними називаються дієслова, які закінчуються на «r», а коли втрачають його, то повертаються в активні, наприклад, legor – lego. Середні дієслова закінчуються на «o» – sto, curro і не можуть утворювати пасивних форм з допомогою «r», бо такі форми в латинській мові не вживані. Граматик звертає увагу на те, що середні дієслова можуть закінчуватися також на «i», наприклад, odi, novi, memini; на «um» – sum, prosum; на «t» – pudet, taedet, paenitet, licet і називає їх недостатніми (defectiva).

Відкладними він називає дієслова, що закінчуються на «r», наприклад, convivor, conluctor і вказує, що форм без «r» від цих дієслів немає в латинській мові. Спільними є дієслова, які закінчуються на «r» і можуть виступати в активному і пасивному значенні, наприклад, criminor, бо говоримо criminor te і criminor a te.

Діомед (I, 336, 20) робить спробу визначити поняття «станів» у римській граматиці. На його думку, стани визначають, яка є дія – активна чи пасивна. Основними (первісними) він вважає активний і пасивний стан, а вже від них похідними – середній, спільний, відкладний. Він зазначає, що активний стан є тоді, коли виступає з іншою особою, яка терпить, тобто коли означає нашу дію із стражданням іншого; дієслова активного стану закінчуються на «o» і від них походить пасив на «r». Відповідно до цього граматик вважає пасивним той стан, який визначає і страждання одного, і дію іншого, тобто коли означає наше страждання з дією іншого і в першій особі закінчується на «or» – laudor, а з втратою «r» знову переходить в активний стан. Таку думку висловлює і Харісій (165, 3).

Діомед (I, 337, 4) на третьому місці розглядає середній стан (neutra significatio)[1]. Він вказує, що середній стан закінчується на «o» і є активного виду (species activa), але ніколи не приймає «r» і тому не може мати пасивної форми. Граматик вказує, що середні дієслова можуть однією формою означати або дію, наприклад, facio, ambulo, curo або страждання – ardeo, veneo, vapulo, що є також дієслова, в яких ясно не розпізнається ні активне, ні пасивне значення, не показано і результату, наприклад, sedeo, dormio, iaceo, sto та ін.

Харісій (I, 165, 12) визначає середні дієслова як такі, що означають стан дії (habitus) і закінчуються на «o» – sedeo, ambulo.

Спільний стан (commune) (Діомед, I, 377, 16) має в особі і активне і пасивне значення, закінчується на «r», наприклад, osculor і osculor a te. Діомед (I, 337, 20) підкреслює, що й імена одного виду можуть бути різного роду і дієслова при пасивній дієвідміні можуть означати різні дії, тобто активну і пасивну.

Deponens[2], за Діомедом (I, 337, 24), закінчується на «or», як пасивні дієслова, і в іншій формі не може вживатися, наприклад, loquor, nascor, sequor. Граматик пояснює, що відкладні дієслова не можуть бути пасивними, бо не повертаються в активні, не можуть бути спільними, бо, спільні під одним дієслівним станом у дієвідміні, містять одне і друге значення.

Дієслова в неозначеній формі Діомед (I, 337, 34) трактує, як вже зазначалося, як безособовий стан (impersonale genus). Він зауважує, що маємо такі дієслова і активного і пасивного виду, а називається цей стан «impersonalis», тому що він не може бути зрозумілий без особи займенника, хоч здається, що має активну або пасивну форму.

Сацердот (VI, 429) і Проб (IV, 156) сплутували дієслівні стани з видами дієслів. Так, Сацердот, пише: «Genus verbis, id est species vel adfectus vel signification, dividitur in novem: activum, passivum, deponens, neutrum, commune, inchoativum, defectivum, frequentativum, impersonale» (VI, 429 ...).

Харісій (I, 166, 4) розглядає verba habitiva – дієслова, які, на його думку, не означають ні дії, ні пасиву, а стан, наприклад, nascitur, crescit, oritur.

Більшість римських граматиків приймає поділ на п'ять станів: activum, passivum, neutrum, commune, deponens.

Римські граматики III – V ст. внесли чимало нового й оригінального у вчення про дієслівні стани. Коли терміни genus activum і passivum діонісіївського походження вони запозичили від Палемона (пор. Пал. – Хар., I, 169, 11 ... з Діон. Фр., 48,1), то у теорії станів майже не було що запозичувати, бо їх попередники переважно обмежувались тільки переліком станів, а до Аполлонія Дискола не звертались. Отже, римські граматики у післяпалемонівський час, зокрема в IV ст. розглядали ще три стани: genus neutrum, commune, deponens, виділяючи відкладні дієслова в окремий стан. Вони додавали також дублетні

[1] У Харісія (I, 165) – neutrum genus, neutrum verbum, у Помпея – neutrale (V, 229, 23).
[2] У Харісія (I, 165, 18 і 19) – simplex vel deponens.

назви на означення genus species або adfectus або significatio (Сацердот, VI, 429).

Діомед робить спробу визначити дієслівні стани. У цьому відношенні також згадаємо Харісія, який викладав думки різних граматиків з цього питання. Були спроби збільшити кількість дієслівних станів за рахунок інхоативних, фреквентативних, безособових дієслів, які не є станами.

Над питанням про дієслівні стани працювало багато римських граматиків. Вони подали багато цікавих думок щодо теорії дієслівних станів, свої вчення проілюстрували багатьма прикладами.

Вчення про стани є одним з прикладів того, як граматики III–V ст. самостійно опрацьовували важливі проблеми граматичної теорії.

Anna Sverediuk

AGENCY IN TRANSLATION: A CASE STUDY OF HAMLET, ITS TRANSLATIONS AND CRITICS

In this day and age translators are gradually becoming in focus of TS and their personalities are becoming the part of scholarly narrative. Anthropocentric orientation presupposes interdisciplinary approach, and we find that the elements of sociological theories are applicable as long as the "human factor" is concerned.

From the Translation Sociology perspective, translators are regarded as agents whose role and contribution is inseparable from the socio-cultural environment. In most broad terms an agent is "a person who hold intermediary position between a translator and the end user of translation" [4, p. 3]. We believe that the notion may be expanded to include everyone involved in the production of text, namely editors, revisers, critics, commissioners, and publishers. Moreover, individuals who sacrifice their lives to the cause of foreign literture may also be perceived as agents. We agree with J. Milton who states that agents are responsible for the cultural transference through translation and may combine various functions [4, p. 5]. Among the types of agents based on its functions we distinguish the agents, who bring about changes in style, broaden the range of translations and the works around kit, such as metatexts, and the ones who introduce new works for translations and bring in new styles [4].

Historical, social and cultural contexts are crucial for understanding motives behind agents' activities. The former may be both beneficial and restrictive. We do agree that in certain cases innovations by agents may depend on the political. Therefore we introduce the term "dubious agency" for a person whose activity oriented at the restrictive norms of the state or institution limits the reproduced texts and their potential.

It is worth noting that the agent may combine several roles, which would in turn introduce new options and offer a fresh look on the literature. The combination of

several activities in the agency of a certain person facilitates better understanding and better reception of the text in the target culture. We suggest that it is called "multiple agency". M. Hablevych as the Shaskespeare Studies scholar would present a fine example of multiple agent whose practices went beyond translation and involved commenting the originals and the Ukrainian translations of Shakespeare works. Her innovative ideas as regards poetic imagery in the Sonnets and dramas offered deeper understanding of the ideas implied by the Bard.

Our study focuses on the two types of agency described above on the examples of M. Hablevych and D. Tupailo. The case of our study is the translation of Hamlet by L. Hrebinka. He completed his translation in 1939 ready for the theatrical performance in Ivan Franko Drama Theatre in Kyiv. The manuscript was lost during theWW2 to be found and published in 1957 in Vsesvit foreign litersture journal with the help of H. Kotchur and R. Dotsenko, though the manuscript required restoration. Later it was included in 1984-1986 that the translation in the 6-volume collection titled Шекспір. Твори в шести томах. D. Tupailo one of the editors introduced significant changes to the text in question. See the following abstract from the Act 4, when the Queen comments on the death of Ophelia:

"Там, де верба нависла над струмком, // Купаючи у плесі віти сиві. // Сплела вінки химерні – кропиву, // Жовтець, стокротки і зозулинець // Що грубі пастухи йменують бридко (…) І всі ті зела, та й вона сама // Упали в бистрину." [3, p. 97]

"Там, де верба нависла над струмком, // Полощучи у плесі сиві віти;// Вона прийшла, в вінки химерні сплівши // Ромен, козельці, кропиву, плакун, // Що вольні пастухи йменують бридко (…) І всі ті зела та вона упали // В плакучу бистриню." [2, p.135]

Compare: РОМЕ́Н, у, ч. 1. Народна назва ромашки [7]. Ромен-зілля, ромен-зілля по дорозі розстилається. Чуб. V. 278. [6]. Плакун-трава и, ж. Те саме, що плакун [7].

As we may perceive, the ethno-liguistic component of the translation was toned down and substituted with the neutral lexical items instead. The agent (in our case, the editor) implemented directives adopted by the publishing institution under the influence of the state. Consequently, we find that the draft translation by L. Hrebinka allows space for different interpretations, whereas the published one was in many respects restricted. Moreover, given the fact that L. Hrebinka was a talented poet himself and even published a volume of poems under the title Радість чорноземна (1929) his creative personality was obscured. That way the activity of the agent who is supposed to contribute to the TC was rather dubious.

M. Hablevych emphasizes the meaning behind the symbolic imagery in question, as it is vital in understanding the image of Ophelia as not merely an insane girl but the all-known bearer of truth [1, p. 205]. In particular, she maintains that the girl foresaw her death and the flowers she chose should be interpreted as a kind of trophies like those the nobility had on their graves. According to the scholar, Ophelia,

the Rose of the fair states resorts to wild flowers, which poses antithesis to her aristocratic background.

"There is a willow grows askant the brook // That shows his hoary leaves in the glassy stream.// Therewith fantastic garlands did she make // Of crowflowers, nettles, daisies, and long purples, // That liberal shepherds give a grosser name (…) [5].

Further, M. Hablevych critically approaches interpretations of separate lexical items in several versions of the original: coronet (F) – cronet (Q_2) overlooked by purpose by a publisher. Such a choice leads to associations with the witchcraft: crone - an ugly old woman [8] while her flowers turn into witch's weeds: (…) // There on the pendent boughs her crownet weeds // Clamb'ring to hang, an envious sliver broke" [5]. The erroneous approach on the side of Shakespeares commentators, editors, and publishers contradicts with the author's intentions, according to M. Hablevych. It in turn affects the Ukrainian translations [1, p. 216]. Since it is beyond the scope of our article to examine all the versions, we only point out that L. Hrebinka opts for "зела" to atone the impression and refine the image of Ophelia. Almost all the rest of the Ukrainian translators are cautious with the phrase in question and try to neutralize it [1, p. 218].

M. Hablevych, thus, provides a detailed study of both several versions of original and translations. We may claim that her agency as Shakespeare Studies scholar presupposes commentaries to the original editions of Hamlet. She contributes to TS by comparing and contrasting several retranslations in Ukrainian, thus, actualizing her agency as TS scholar. Finally, she introduces her own view on Ophelia, quite different from the traditional one, which constitutes her agency as a critic. All in all, the three aspects of her activity comprise what we term "multiple agency" and enhance better reception of the text, especially the classical one, into the target literature and culture.

To sum up, the notion of translator agency is broader than the concept of translator. Agency may vary in its nature, it may be multifaceted and restricted to solely one practice. Finally, the activity of agents either effects positive changes (as it is in the case with M. Hablevych) or, contrariwise, setting boundaries to other agents (as it was the case with T. Tupailo). In any of the instances, agency is immersed in socio-cultural context and all the further studies should be conducted with this peculiarity in mind.

References:

1. Габлевич М. Б. Світло і сутінь Шекспірового храму: Статті, переклади. Львів: Terra Incognita, 2019. 544 с.
2. Шекспір В. Гамлет, принц данський. З англ. пер. Л. Гребінка // Журнал іноземної літератури "Всесвіт". Березень-квітень 2001. № 3-4. 79 с.
3. Шекспір В. Гамлет принц данський / пер. англ. Є. Гребінка, за ред. Д. Туптала // В. Шекспір. Твори в 6-ти томах. К.: Вид-во худ. літ-ри "Дніпро", 1986. Т. 5. 838 с.
4. Milton J, Bandia P., eds. Agents in Translation. John Benjamins. Publ., 2020. P. 337.
5. Shakespeare W. Hamlet in Quatro 1, Quatro 1, and Folio 1 ed. URL: https://internetshakespeare.uvic.ca/doc/Ham_Q2/complete/index.html

6. Словарь української мови: в 4-х т / за ред. Б. Грінченка. К.,1907–1909. Т. 4. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy
7. Словник української мови в 11-ти томах. URL: https://slovnyk.me/dict/vts/
8. Oxford Learner's Dictionary. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english

Марія Слабик

ДО ПРОБЛЕМИ ЖАНРОВОГО АНАЛІЗУ ФУТБОЛЬНОГО ДИСКУРСУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Категорійний статус жанрів футбольного дискурсу в сучасній лінгвістиці визначається в межах спортивного дискурсу, зокрема, його письмової, а також усної мовленнєвої діяльності. У пропонованому дослідженні виокремлено жанри футбольного дискурсу, які є продуктом комунікативної діяльності у сфері футболу. Контекст вживання футбольного дискурсу дає змогу відтворити і проаналізувати його системну організацію.

Виокремлюємо такі його різновиди:

а) правила футбольної гри – комунікація, яка здійснюється на навчально-тренувальних зборах перед грою, після гри, а також під час міжматчевих перерв;

б) регламенти футбольних змагань – текстуально-зафіксовані принципи організації та проведення змагань із футболу;

в) науково-методична література – книги, які стосуються історії футболу, біографії видатних гравців, тренерів, формулювань, оприлюднених у дослідженнях експертів;

г) інтернет-інтерв'ю з гравцями, тренерами, офіційними представниками, а також експертами – комунікація за участі інтерв'юера та респондента, оприлюднена на інтернет-ресурсах є діалогічною за природою спілкування та представляє інтереси футболу;

д) інтернет-звіти матчів – статистичні дослідження питань, пов'язаних із футболом;

е) спортивний коментар – являє собою аналітичний компонент репортажу [3]. Розміщені на сайтах інтернет-видання газет із футболу коментарі є динамічними, суб'єктивно-авторськими трактуваннями спортивних подій;

ж) неофіційні дискусії про футбол – здійснюється особисто або на різних онлайн-платформах, поширюється серед популярних соціальних мереж;

и) реакції вболівальників на перебіг гри – аудиторія вболівальників, яка під впливом емоційних чинників оцінює спортивній події;

к) обговорення гри в роздягальні – аналіз перебігу гри, обговорення зустрічі зі супротивником, стратегічний аналіз попередніх успіхів та поразок;

л) брифінгів тренерів із гравцями – короткий за змістом публічний виступ, на якому учасники оприлюднюють спортивну інформацію про поточний перебіг дій.

Можемо дійти висновку, що багатоплановість і багаторівневість притаманна футбольному дискурсу, що пояснюється моделлю спілкування, визначається видами соціальних інститутів.

Вивчення жанрової неоднорідності, що притаманна футбольному дискурсу англійської та української мов, дає змогу простежити закономірності й відмінності у функціюванні футбольної лексики. Задля ефективної комунікації у футбольній сфері необхідні порівняльні дослідження жанрів, динамічні тенденції яких провокують детальний аналіз.

У процесі вивчення спеціалізованих досліджень на цю тематику виокремлюють певні, типові жанри друкованих або інтернет-видань, а саме [1]:

а) замітка (новина) – інформаційний жанр, лаконічно репрезентований виклад спортивних подій;

б) репортаж – інформаційний жанр, превалює, як провідний серед жанрів. Спостерігають проникнення аналітичної та публіцистичної складової та застосування прийому «оповідання» безпосередньо з місця події, що відповідає мотиву футбольної гри;

в) інтерв'ю – інформаційний жанр, за класифікаційною складовою представлений як інтерв'ю-передмова (його вихід передує спортивній події; воно містить інформацію про місце проведення змагань, учасників); інтерв'ю-післямова (дає можливість читачам дізнатися про перебіг змагань із вуст безпосередніх учасників); інтерв'ю-портрет (розмова зі спортсменом чи тренером, у якому розкриваються основні віхи його спортивного та життєвого шляху, характер, звички); флеш-інтерв'ю (коментарі учасників змагань одразу після події) [2];

г) звіт – інформаційне повідомлення про спортивні події, актуальні проблеми, які безпосередньо впливають на перебіг подій у світі спорту (Covid-19). Його характерними особливостями є: короткий і оперативний виклад інформації;

д) стаття – аналітичний жанр, властива йому ознака до аналізу та осмислення актуальних подій у світі спорту, фактаж, виокремлення деталей;

е) коментар – аналітичний жанр, менш масштабний у сенсі висвітлення спортивних подій, орієнтований на висловлення об'єктивно-суб'єктивного ставлення до проблеми, стислий, оцінний і прогностичний.

Представлений жанровий арсенал об'єднують такі характеристики:

- певний тематичний зміст і структура;
- спрямований певному адресатові;
- певний арсенал комунікативних засобів;
- комунікативна мета;
- комунікативний смисл.

Футбольний дискурс, у контексті жанрової класифікації інформує про спортивну подію, всебічно її висвітлює й дає їй належну оцінку. Футбольний дискурс представлений, передусім, традиційно в межах інформаційних і аналітичних жанрах, яким властива оперативність, компактність і точність відтворюваних подій.

Література:

1. Волкова К. С. Спортивна преса як структурний елемент журналістики Політ. Сучасні проблеми науки: тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. К.: Національний авіаційний університет, 2021. С. 302-304.
2. Лаврик О. Жанрово-стильові особливості репортажу в українській спортивній пресі // Теле- та радіожурналістика: зб. наук. праць. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 196–201.
3. Шарафутдинова С. В. Формирование социальной оценки в дискурсе СМИ (на материале спортивного дискурса): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Ижевск, 2010. 28 с.

Лариса Сологуб

КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНІ ТА МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДЯК "ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ЧАЙНИКІВ"

Подяка – невід'ємний компонент англомовної "літератури для чайників". У сучасних працях подяки виокремлюються в окремий блок із підзаголовком Acknowledgements напівжирним шрифтом та курсивом після змісту та містять дві частини: іллокутивну (власне подяка) та пропозитивну (за що висловлено подяку). Загалом, ми виокремлюємо два найбільш поширені семантичні елементи в іллокутивній частині: згадування членів родини (for my beloved Mum and Dad; I want to thank my mother for passing on a writing gene, along with many other things. And my children always for everything) та згадування людей та організацій, які зробили значний внесок у створення праці (And, of course, I want to thank the professionals who make it all possible. Without my agent and the people at Wiley Publishing, Inc., this book would not exist. Because they do all their jobs so well, I can contribute my part to this joint project).

За мовним критерієм, ми спостерігаємо вживання дієслів to thank, to express my thanks to. Використання емоційно-експресивної лексики в іллокутивній частині (a very special thanks, grateful, most sincere appreciation) допомагає авторові витримати подяку у високій тональності етикетного спілкування. В пропозитивній частині автори застосовують елементи непрямої позитивної оцінки висловлення подяки, зазвичай виражені фразами утилітарного характеру відповідної семантики (constructive criticism, useful comments, support, contributions).

На граматичному рівні в пропозитивній частині автори використовують герундій (for helping to dot all those i's and cross all those t's, for capturing those gorgeous images), конструкції Adj.+N. (for your wonderful energy and keen eye) для вираження типу допомоги. На синтаксичному рівні спостерігаємо використання простих (Meghan Nicolay, you were a perfect match as an editor.) та підрядних означальних речень (Thank you to Sarah Smith, who managed to make the

text, photos, and illustrations come together on the page to create a book that is, happily, both easy on the eyes and easy to use).

Широке використання подяк дозволяє авторам сучасної англомовної "літератури для чайників" підтримати свій позитивний імідж та визначити належний контекст створення і функціонування видання, який позиціонує його як вагоме та цінне.

Тетяна Сопіла

КОМІЧНЕ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Комічне як категорія філософії, психології, соціології, літературознавства, лінгвістики та інших суміжних дисциплін, безперечно, має довгу історію дослідження, впродовж якої було запропоновано найрізноманітніші підходи до трактування його природи. Традиційно комічне розглядали у фізіологічному (сміх як риса, притаманна людині на всіх етапах розвитку) та філософському вимірах. Наприкінці XIX ст. з'явилися праці в галузях психології та соціології, які досліджували передусім емоційні та соціальні імплікації комічного. І лишень у XX ст. до питання комічного звернулися літературознавці та мовознавці, часто використовуючи вже міждисциплінарні підходи. Одними з останніх дисциплін, які "зацікавилися" комічним, є на сьогодні прагмалінгвістика і теорія дії.

В перекладознавстві феномен комічного був об'єктом досліджень таких вчених як О. Титаренко, О. Ягода, Б. Сантана Лопез, І. Фельауер-Лєнц, Т. Унґер, Й. Вандале та ін. Набутки інших дисциплін, безсумнівно, є важливими для теоретичного осмислення комічного, однак у царині перекладознавства воно постає як проблема, що синтезує вже наявні питання і, в той же час, повністю змінює перспективу їх розгляду.

Щодо природи комічного поділяємо думку Сузанни Шефер, яка у своїй праці "Komik in Kultur und Kontext" стверджує, що «…комічне не зосереджене тільки в суб'єкті чи тільки в об'єкті, натомість воно радше має релятивну і прагматичну природу, а відтак зосереджується в інтерактивному зв'язку між суб'єктом та об'єктом» [3, с. 44]. Розглядаючи процес перекладу к міжкультурний трансфер ("interkultureller Transfer"), а перекладача як посередника між двома мовами / (сміховими) культурами, можна говорити про його динамічну роль – з одного боку як реципієнта вихідного тексту, з іншого боку як креативного творця цільового тексту. Тож цей інтерактивний зв'язок, що лежить в основі комічного, перекладачеві спершу треба декодувати, а згодом реконструювати в перекладі так, щоб текст не втратив свій комічний ефект. Зважаючи на те, що в одному творі можуть поєднуватися різні види комічного (гумор і сарказм часто використовуються для створення художнього образу певного персонажа, іронія створюється в межах цілого тексту і допомагає втілити авторський задум), які реалізуються за допомогою вербальних та невербальних засобів і на різних

рівнях (графологічному, фонологічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному, лексико-семантичному, дискурсивному), можна зробити висновок, що комічне є комплексною перекладознавчою проблемою, що потребує більш детального вивчення.

У доповіді здійснено аналіз комічного як категорії різних дисциплін, зокрема, перекладознавства. Особливу увагу зосереджено на питанні перекладності комічного та можливості відтворення комічного ефекту оригіналу в тексті перекладу.

Література:

1. Müller-Kampel B. Komik und das Komische: Kriterien und Kategorien // LiThes. Zeitschrift für Literatur- und Theatersoziologie. 2012. H. 7. S. 5-39. URL: https://unipub.uni-graz.at/download/pdf/785197
2. Santana López B. Wie wird das Komische übersetzt? Berlin: Frank & Timme, 2006. 437 S.
3. Schäfer S. Komik in Kultur und Kontext. München: Iudicium-Verlag, 1996. 222 S.

Роксоляна Стасенко

ВЕРБАЛІЗОВАНІ ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОДИНИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПІДАВСТРІЙСЬКОЇ ГАЛИЧИНИ ТА ЇЇ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ)

У мовознавстві точиться чимало наукових дискусій щодо питань, що таке стереотипи, зокрема національні чи етнічні, як передати їх засобами мови та виокремити серед іншої інформації у тексті, не сплутавши з висловлюваннями фактуального характеру, прототипами, кліше чи упередженнями. Від фонетичного рівня через окремі лексеми, фіксовані сполучення слів до речень, текстових пасажів та рівня дискурсу – потенціал вербалізації стереотипів про представників різних прошарків суспільства де факто безмежний, крім того, як зазначає австрійська дослідниця Марія Пюмпель-Мадер, експліцитне вираження стереотипів не є передумовою, адже достатньо лише натяку, аби актуалізувати їх. Тому саме формальне обмеження стереотипу не є проблемою, натомість його безмежність [2, с. 6].

Не менш дискусійним є питання трансферу етнічних стереотипів у мові перекладу, оскільки перекладачеві потрібно працювати у такому разі не лише з мовними одиницями, а зі стійким культурним феноменом, у якому відбивається колективна свідомість певної лінгвокультурної спільноти. Попри надзвичайну актуальність дослідження етнічних стереотипів, які внаслідок стрімкого розвитку міжнародних зв'язків стали невіддільною складовою світового дискурсу,

конкретних вирішень їхньої передачі у цільовій культурі у науковій літературі ще немає. У доповіді запропоновано трактувати вербалізовані етнічні стереотипи як функціональні перекладацькі одиниці, ревербалізація яких залежатиме радше від функції тексту, у якому вони вжиті, та від функції перекладу ніж від їхнього способу вираження у мові. Концепт функціональних перекладацьких одиниць розвинула німецька перекладознавиця Крістіане Норд, описавши їх як сукупність текстових елементів, які не мають чітко визначеної структури, мета яких – збереження комунікативної функції чи підфункції тексту оригіналу у перекладі [1, с. 45]. З огляду на те, що комунікативна функція тексту може бути виражена водночас на різних рівнях мови, такий підхід межує із самим способом передачі етнічних стереотипів за допомогою одиниць мови. Підсумувавши дослідження Карла Бюлера та Романа Якобсона, Крістіане Норд виділила чотири основні функції тексту: 1) референційна – інформує про об'єкти та феномени об'єктивного світу; 2) експресивна – виражає ставлення адресанта до об'єктів чи феноменів, описаних у тексті; 3) апелятивна – «торкається» досвіду, почуттів, знання, чуттєвості адресата і спонукає його до певної реакції; 4) фатична – слугує для встановлення, підтримки чи припинення соціального контакту [1, с. 44]. У перекладознавстві важливо не випускати з уваги, що функція тексту перекладу може відрізнятися від вихідного тексту, у такому разі потрібно застосувати стратегію «інструментального перекладу» і адаптувати функціональні одиниці до тих, які відповідатимуть очікуванням цільової культури [1, с. 45].

Корпусом для дослідження вербалізованих етнічних стереотипів як функціональних перекладацьких одиниць обрано німецькомовні твори періоду «підавстрійської Галичини» – у роки існування поліетнічного Королівства Галичини і Лодомерії як адміністративної одиниці Габсбурзької Монархії (1772–1918) або у пізніший час, написані вихідцями із коронного краю, які змінили своє місце проживання. Нові землі захоплювали представників Західної Європи, які, відвідавши Галичину і побачивши її життя на власні очі, намагалися якнайдетальніше познайомити своїх земляків із периферією Монархії, зокрема з її мешканцями. У цей час з'явилися численні подорожні нотатки, спогади, листи, щоденники та нариси (твори Альфонса Гайнріха Траунпара, Теофіла Бендели, Бальтазара Гакета, Йогана Ґеорґа Коля, Йозефа Рорера, Франца Краттера, Раймунда Фрідріха Кайндля, Людвіґа Альбрехт Гебгарді та ін.), метою яких було створення чіткого опису структури та життя нового регіону. Деякі пізніші автори інтегрували отримані враження від спільного життя різних етносів Галичини у художні твори (Леопольд фон Захер-Мазох, Йозеф Рот, Карль Еміль Францоз, Зальця Ляндман, Сома Морґенштерн, Александер Ґранах). Різні жанри літератури підавстрайської Галичини передбачали відповідно різні текстові функції, домінантними з яких були рефенційна (інформативна) та експресивна. Сучасний переклад творів періоду підавстрійської Галичини виконує дещо іншу функцію, ніж тексти оригіналів, адже мають на меті менше інформувати

про соціокультурні особливості провінції Австрійської імперії, а радше познайомити читача із сприйняттям тогочасних представників німецькомовного світу наших земель і їхніх мешканців. Тому переклад описів життя етнічних груп, зокрема етнічних стереотипів, відрізнятиметься від їхнього оригінального вираження, що буде представлено у доповіді на конкретних прикладах.

Література:

1. Nord Ch. Functional Translation Units. Translation - Acquisition - Use. AFinLA Yearbook. Publications de l'Association Finlandaise de Linguistique Appliquée 55. Jyväskylä. 1997. P. 41–50.
2. Pümpel-Mader M. Personenstereotype – Eine linguistische Untersuchung zu Form und Funktion von Stereotypen. Heidelberg: Universitätsverlag Winter GmbH Heidelberg, 2010. 483 S.

Оксана Стеблевич

ІНВЕРСІЯ АБО ЗВОРОТНІЙ ПОРЯДОК СЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Англійська мова є аналітичною. У цьому полягають її деякі особливості, в першу чергу фіксований порядок слів. Порядок слів, при якому присудок стоїть після підмета, називається прямим. Якщо присудок або його частина стоїть перед підметом, порядок слів називається зворотнім, або інверсією. Інверсія буває повною і частковою. Вона зустрічається в 3 основних видах: 1) граматичному, 2) підсилювальному і 3) стилістичному (емоційному).

Часткова граматична інверсія. В даному випадку вживається лише частина присудка – допоміжне дієслово або модальне дієслово, які стоять перед підметом, а смислове дієслово – після нього. Часткова інверсія вживається:

- в питальних реченнях, крім тих, де запитання стосується підмета або його означення: Have you father and mother arrived? Where is the concert taking place? Would you like a glass of juice or mineral water?
- у вигуках, які часто мають форму заперечних запитань: Isn't it cold! Hasn't she got lovely eyes? А також зі словами how і what в досить старомодному літературному стилі: How beautiful are the flowers! What a peaceful place is Skegness!
- з модальним дієсловом may, яке стоїть на початку речення перед підметом в побажаннях: May all your wishes come true! May he rot in hell!
- після слів so, neither, nor в коротких відповідях. Після них слідують допоміжні дієслова + підмет: I'm hungry. So am I. I don't like opera. Neither/nor do I.
- після сполучників as, than, so в порівняннях в літературному стилі: She was very religious, as were most of her friends. City dwellers have a higher death

rate than do country people. So ridiculous did she look that everybody burst out laughing.

- в літературних підрядних умовних реченнях з нереальними умовами з дієсловами could, had, might, should, were перед підметом замість вживання if: Were she my daughter… Had I realized what you intended. Заперечення не скорочуються в цьому випадку: Had we not spent all our money already,…
- після заперечних прислівників і обмежувальних виразів, якщо заперечний прислівник або прислівниковий вираз стоять на початку підрядного речення для підсилення. Після них слідує допоміжне дієслово + підмет: Under no circumstances can we cash cheques. At no time was the President aware of what was happening. Така сама структура є можлива після підрядного речення, яке починається з not until… Not until he received her letter did he fully understand her feelings. Not until much later did she learn who her real father was.
- Інверсія можлива і після прислівників, до складу яких входить слово only (only after / only then / only when / etc.). Слід мати на увазі, що в цьому випадку інверсія буде використовуватися в головному речення, а не в додатковій частині, яка починається з вищезазначених прислівників: Only after he came home, did she feel at ease. Only then did I understand what she meant.
- у реченням, що починаються прислівниками never, seldom, rarely; little, in vain марно; hardly, scarcely ледве; not only не лише; nor, neither також ні; no sooner than як тільки. Перед підметом ставиться лише допоміжне дієслово або модальне дієслово. Якщо присудок виражений дієсловом у Present Simple або в Past Simple, то перед підметом ставиться відповідна форма дієслова to do, а після підмета – інфінітив основного дієслова: Never had I seen such high building. Rarely did I wake at night. Little did he realize the danger he faced. Hardly I do it, but I will try. Not only did we lose our money, but we were nearly killed. No sooner had we arrived than it started raining.

Повна інверсія, коли ціле дієслово стоїть перед підметом, вживається:

- у розповідних реченнях після прислівникових виразів місця на початку підрядного речення. Ця структура є найбільш поширеною в літературному і описовому письмі: On the grass sat an enormous frog. Directly in front of them stood a great castle. Along the road came a strange procession.
- у реченнях з ввідним there, яке втратило своє лексичне значення і не перекладається на українську мову, але має значення «там / тут»: There were green benches in the garden. There has been no change at home.
- у реченнях, що починаються словами here, there, now, then: Here comes Freddy. There goes your brother. Then came news that June had gone to the seaside.

- у реченнях, які починаються словами типу up, off, down, out, а підмет виражено іменником. Якщо підметом є особовий займенник, вживається прямий порядок слів: Down climbed the boy. Down he climbed.
- у словах автора після прямої мови, якщо підмет виражено іменником, а присудок – дієсловом у Present Simple або Past Simple: "What do you mean?" asked Henry. "I love you" whispered Jan. Інверсії не буде, якщо присудок має додаток або якщо підмет – особовий займенник. "Are you all right?" the man asked us.

Інверсії також притаманна емоційна природа і вона надає промові більш художній відтінок. Часто цей прийом використовується в літературі для передачі яскравості. Крім «вільного» переміщення слова всередині речення, яке використовується виключно як художній прийом або розмовний вираз, існують випадки, які піддаються класифікації, наприклад, фрази, аналогічні It's smb who / It was smth that. У цих конструкціях мова більше йде не про переміщення дієслів. Тут ми маємо на увазі інверсію будь-якого члена речення (частіше доповнення або підмета): It was me who opened the door. – Це я відкрила двері. It is time that we all need. – Все, що нам потрібно – це час.

Інверсія після конструкцій "so + прикметник .. that" і "such + be... that". Речення, котрі включають такі слова, як 'so' і 'such', також зазнають інверсії. Ось приклад речення зі словом 'so': "We felt so full that we became angered by the sight of quiche". В ньому може бути змінений порядок слів наступним чином: "So full did we feel that we became angered by the sight of quiche". Наступним є приклад речення, котре містить в собі "such": It was such a hot day that Margaret decided ice cream was her only option". Після того, як речення зазнало інверсії, воно змінюється на "Such a hot day was it that Margaret decided ice cream was her only option".

Інверсію використовують також як стилістичний прийом. Даний тип передбачає збереження граматичного значення, але плюс до цього, додає емоційне забарвлення, певний логічний акцент на ту чи іншу частину висловлювання. Слід виділяти такі місця голосом, змінювати звичний інтонаційний тон. Тут можна відзначити наступні цікаві випадки:

- присудок + підмет: Came terrible frosty winter nights to the forest – Настали страшні морозні ночі в лісі.
- предикатив + дієслово-зв'язка + підмет: Clever he is in his actions. – Розумний він у своїх діях.
- додаток + присудок: Smart thoughts she has in the composition. – Розумні думки були в її творі.
- обставина + підмет + предикатив (присудок): At your feet I pressed close to myself. – До ваших стоп я припадаю.

Інверсія зустрічається переважно в письмовій, часто в літературній мові. Залежно від контексту може мати відтінки сарказму, іронії і т.п. В англійській мові вона є яскравим літературним прийомом, який часто використовується для додаткової характеристики персонажів. У розмові зустрічається вкрай рідко, за винятком граматичного різновиду (в питаннях) і деяких випадків посилення.

Wolodymyr Sulym

PHRASEOLOGISCHE HELVETISMEN IN WÖRTERBUCH UND TEXT

Der phraseologische Bestand des modernen Deutschen umfasst nicht nur die deutsche nationale Standardvarietät sondern inkludiert auch national markierte Phraseologische Austriazismen der Österreichischen nationalen Standardvarietät und Phraseologische Helvetismen der Schweizerischen nationalen Standardvarietät. Vor mehr als dreizig Jahren sind sich viele Sprachwissenschaftler darüber einig geworden, dass Deutsch genauso wie Englich, Spanisch, Französisch etc. plurizentrischen Charakters sei und demnach aus drei nationalen Standardvarietäten bestehe. Die Standardvarietäten sind auf allen sprachlichen Ebenen bis zu einem gewissen Grad lokal markiert und weisen sowohl in lexikographischen Nachschlagewerken als auch im kommunikativen Prozess national-spezifische divergente Merkmale auf. Die Muttersprachler sind sich dessen bewusst und wissen dazwischen zu unterscheiden.

Was die Schweizerische nationale Standardvarietät angeht, so ist hier zwischen Schweizer Deutsch und Schweizer Hochdeutsch zu unterscheiden. Alle beide Definitionen sind verständlicherweise keine eigenständigen Sprachen, was man an dem Wort Hochdeutsch schon erkennen kann. Hierbei handelt es sich allerdings, ganz genau wie beim Österreichischen Hochdeutsch, um eine Standardvarietät. Das bedeutet, es ist eine Variante der deutschen Gegenwartssprache mit bestimmten Regeln,die schriftlich fixiert sind und klar definieren, was in Bezug auf die Schweizerische nationale Standardvarietät richtig und was nicht normgerecht ist.

Die Grundlage dafür bilden die in der Schweiz gültigen und anerkannten lexikographischen Nachschlagewerke. Die entsprechenden Regeln werden übrigens vom Schweizerischen Verein für die deutsche Sprache festgelegt und gepflegt. Beachtenwerts ist, dass Schweizer Hochdeutsch in der Schweiz hauptsächlich für schriftliche Äusserungen verwendet wird, deshalb auch für uns Ausländer mehr geeignet ist. Darauf beschränken sich auch die meisten Forschungen von ausländischen Linguisten. Im Klartext, es handelt sich um die schriftliche Version des Schweizer Hochdeutsch, denn das Schweizer Deutsch bezieht sich auf die dialektale Ebene, die in der Schweiz überall als einheimisch verwendet und wahrgenommen wird. Kein Wunder, dass viele Deutschschweizer mangelnde Übung im mündlichen Gebrauch des Hochdeutschen haben.

Was die Wörterbücher betrifft, so enthalten z. B. die Duden-Bände unter anderem eine ganze Reihe von österreichischen und schweizerischen Markierungen. Genau so bezieht sich das auf das Deutsche Universalwörterbuch, auf das Variantenwörterbuch des Deutschen, auf Das große Wörterbuch der deutschen Sprache und selbstverständlich auf das Wörterbuch der Schweizerischen Besonderheiten von Kurt Meyer. Nicht selten kann man feststellen, dass die österreichischen und schweizerischen Wörterbücher nur den Sprachgebrauch innerhalb der eigenen Zentren darstellen, während die Duden-Bände bestrebt waren, die „deutsche Sprache in ihrer ganzen Vielschichtigkeit und im gesamten deutschen Sprachraum" (Duden Rechtschreibung 1991, zitiert nach Ammon 1995) zu dokumentieren. Demgegenüber verbuchen manchmal die in Österreich und der Schweiz hergestellen Wörterbücher eigene Varianten unmarkiert.

Von großem Interesse sowohl für einheimische als auch für ausländische Sprachforscher ist neben den anderen Nachschlagewerken das Wörterbuch „ Wie sagt man in der Schweiz" von Kurt Meyer. Was die Zielgruppen betrifft, so hatte der Verfasser folgende zwei Gruppen vor Augen: 1. „ Die „Fremden": Schweizer oder Ausländer anderer Muttersprache, Ausländer deutscher Muttersprache. Sie werden beim Aufenthalt in der deutschen Schweiz oder beim Lesen und Hören von Texten aus der deutschen Schweiz Wörtern und Wendungen begegnen, die ihnen fremd sind und die sie oft in deutschen Wörterbüchern nicht finden. 2. Deutschschweizer, welche wissen oder ahnen, dass ein von ihnen gebrauchtes „schriftdeutsches Wort nicht allgemein deutsche Geltung hat. … Dies Büchlein soll also bieten, was es trotz vieler sehr wertvoller Vorarbeiten noch nicht gibt: eine handliche und zuverlässige Zusammenstellung der heute gebräuchlichen, üblichen Helvetismen, d. h. der Besonderheiten, welche die schweizerische Spielart von der binnendeutschen Standardsprache unterscheiden" (4, S.14-15).

F[r meine Begriffe handelt es sich in dem Würterbuch in erster Linie um lexikalische Üblichkeiten des Schweizerhochdeutschen, die ihre divergierende Mission ausüben, denn ausgerechnet sie sind die kommunikativen Marker, welche die Deutschschweizer von Österreichern und Deutschen unterscheiden. Eine sehr wichtige Rolle fällt dabei den Praseologischen Helvetismen zu. Das Wörterbuch enthält eine umfangreiche Helvetismen-Kartei. Sie wurde im Laufe von vielen Jahren angelegt und zählt rund 18.000 mit Belegstellen aus. 187 Phraseologische Helvetismen habe ich dem Wörterbuch entnommen und ein Viertel von ihnen analysiert. Was den textuellen Gebrauch betrifft, so entnahm der Verfasser des Wörterbuches die Beispiele verschiedenen Zeitungen und Zeitschriften, der schönen Literatur sowie in kleiner Auswahl etlichen Sachbüchern. Zu den heufigsten von ihnen zählen: vor der eigenen Tür wischen; weggehen wie frische Weggli; etw. ist im Tun; ins gute/dicke Tuch gehen; aus Abschied und Traktanden fallen; auf Zugehen hin; zwischen Stuhl und Bank fallen; in Tat und Wahrheit; auf der Stör arbeiten; auf die Stör gehen, kommen; auf den Stockzähnen lachen; im gleichen / selben Spital krank

sein; ein Sonderzüglein fahren; neben den Schuhen stehen; jmdm. einen Schlötterling anhängen; einen Schuh voll herausziehen; zum Rechten schauen; sauberen Tisch machen; die Faust im Sack machen; am/an einem Rumpf sein; den Rank finden; keinen roten Rappen haben; zu Nacht essen; imdm. die Kutteln putzen; einen Krampf drehen; in die Kränze kommen; im hintersten Krachen; etw. ins Kamin schreiben; das Kalb machen; in die Hose steigen; sein Heu nicht auf derselben Bühne haben; seine Hefte revidieren (müssen); das (sch)leckt keine Geiß weg; imdm. ins Gäu kommen; den Fünfer und das Weggli wollen/ bekommen; die Finken klopfen; den Finkenstrich nehmen; in dem Ding sein; Das Heu nicht auf der selben Bühne haben; sich auf die Äste (den/einen Ast) hinauslassen; es regnet Bindefäden; einen Bart einfangen; den Bengel hoch werfen; es nimmt mir den Ärmel hinein; sich auf die Äste (den/einen Ast) hinauslassen u.a.m.

Genauso wie im Deutschen Deutsch und im Östereichischen Deutsch üben die Phraseologischen Helvetismen in den unten angeführten textuellen Beispielen ihre textverflechtende Funktion aus. Auf den ersten Blick scheint der Konstituendenbestand von manchen Phraseologischen Helvetismen dem Leser fast bekannt vorzukommen, jedoch wäre es wahrscheinlich zu riskant , sich darauf zu verlassen, ohne die echte Bedeutung eines jeden Phraseologismus im Voraus erschlossen zu haben. Das hängt in dem Falle nicht nur mit der Idiomatizität zusammen.

Von Thomas Gubler. Aktualisiert am 29.09.2016

Aargauer Justiz patzt im Fall eines Messerstechers

Aktualisiert am 29.09.2016

Ein Somalier hat 2006 einer Pfadfinderin ein Messer in den Rücken gerammt. Betreffend Urteil muss das Obergericht des Kantons Aargau nochmals über die Bücher.

http://bazonline.ch/schweiz/standard/aargauer-justiz-patzt-im-fall-eines-messerstechers/story/18471136

Das Reform-Fuder ist überladen

Von Thomas Dähler. Aktualisiert am 22.03.2014

Statt einfach der Mobilität der Bevölkerung gerecht zu werden, ist Harmos zu einem Symbol für Schulreformen verkommen. Ein Kommentar zum angedrohten Austritt aus dem Konkordat.

http://bazonline.ch/basel/land/Das-ReformFuder-ist-ueberladen/story/13283409

Von Jürg Zulliger. Aktualisiert am 05.10.2013

Die SBB kaufen 5000 Holzschwellen für ihre Geleise in Polen ein. Die hiesige Holzindustrie fühlt sich vor den Kopf gestossen – und macht nur die Faust im Sack. Christof Gubler, Förster des -Reviers Dorneckberg Süd, versteht die Welt nicht mehr: «Wo bleibt nur die -Reaktion?», fragte er sich, als er erfuhr, dass die SBB in Polen 5000 Holzschwellen eingekauft haben. Aus Buchenholz wohlverstanden, von dem es in der Schweiz mehr als genug gibt. Tatsächlich war die Entrüstung der Schweizer Wald- und Holzbranche über das Polengeschäft ausgeblieben. Über mehr als ein paar Fäuste im Sack ging der Protest nicht hinaus.

http://bazonline.ch/basel/land/Aerger-ueber-5000

Die Wohnungen im Stollturm gehen weg wie warme Weggli

Von Rolf Zenklusen. Aktualisiert am 11.06.2015

Das auffällige Hochhaus prägt das Ortsbild von Münchenstein. Zwei Drittel der Wohnungen sind bereits verkauft, obwohl sie nicht ganz billig sind.

http://bazonline.ch/basel/gemeinden/Die-Wohnungen-im-Stollturm-gehen-weg-wie-warme-Weggli/story/19333833

References:

1. Ammon U. Die Deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Das Problem der nationalen Varianten. Berlin; New York: De Gruyter, 1995. 575 S.
2. Bickel H., Schmidlin R. Ein Wörterbuch der nationalen und regionalen Varianten der deutschen Standardsprache // Deutsches Seminar, Universität Basel, Nadelberg 4, CH-4051 Basel. 2004. № 79. S. 99-122.
3. Germanistik in der Schweiz. Zeitschrift der Schweizerischen Akademischen Gesellschaft für Germanistik. Herausgegeben von Michael Stolz und Robert Schöller. Sonderdruck. 2012.
4. Meyer K. Wie sagt man in der Schwez? // Mannheim/Wien/Zürich. 1989. 380 S.

Олеся Татаровська

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Категорія заперечення є однією із універсальних граматичних категорій мови. Виявлення різних поглядів на природу та сутність заперечення в логіко-філософському та лінгвістичному аспектах, а також аналіз фактологічного лінгвістичного матеріалу приводять до висновку про те, що феномен негації складний та поліаспектний. Історія розробки цього питання має давню традицію. Дослідженню заперечення у різних аспектах присвячено багато філософських, логічних і лінгвістичних робіт, у деяких працях простежується комплексне дослідження проблеми.

Суперечності у поглядах логіків на проблему заперечення зумовлені широким розумінням заперечення як висловлювання ідеї відсутності. Недостатня розробленість проблеми логічного заперечення не могла не позначитися результатах дослідження заперечення у лінгвістиці. Мовна категорія заперечення має логіко-філософський початок, оскільки є однією з фундаментальних операцій мислення, які відбиваються у мові. У найзагальнішому вигляді заперечення дефінується як констатація відсутності предмета, ознаки, явища, дії, виражена мовними засобами. Сутність його визначається різними аспектами (як суб'єктивний прояв людської психіки, як вираження об'єктивної роз'єднаності, як індикатор з функцією відхилення чи корекції думки адресата, як вираження відсутності об'єктивного зв'язку, як форма прояву предикативності, як особлива негативна модальність).

Заперечення – один із формально-мовних засобів маркування логіко-граматичного предикату у складі пропозиції. Функціонально-семантична категорія заперечення виражає відсутність певного зв'язку між предметами та їх діями в об'єктивній дійсності, між предметами та їх ознаками. У зв'язку з цим деякі вчені вважають, що негація найбільш яскраво виявляється на синтаксичному рівні.

Відомо, що твердження у мові характеризується нульовим показником, а заперечення відзначається спеціальним експонентом, тобто, є маркованим членом опозиції. Твердження та заперечення функціонують у тісному зв'язку та служать для вираження таких протилежних значень, як дія/недія, наявність/відсутність, існування/неіснування, належність/неналежність тощо. Однак за певних умов в англійській мові спостерігається порушення опозиції по лінії ствердності/негативності в плані змісту та в плані вираження. У позитивних конструкціях негативний член опозиції втрачає своє категоріальне значення і збігається за семантичним значенням з позитивним членом опозиції. І навпаки, позитивний член опозиції всупереч граматичній формі може актуалізувати негативне значення.

Заперечення є граматичною категорією пропозиції та має здатність організувати структуру як простої, так і складної пропозиції, а також здатність брати участь у виконанні різних комунікативних завдань. У граматичній структурі простих та складних речень сучасної англійської мови засоби репрезентації заперечення здатні виконувати функцію обов'язкового конструктивного елемента структурної схеми.

Реалізуючи в структурі речення свої функціонально-семантичні властивості, негативна форма слова, що виражає предикат речення, набуває статусу структурно-семантичного компонента речення. По відношенню до заперечення всі прості речення в англійській мові членуються на три групи: 1) наявність або відсутність заперечення може визначатися не будовою речення, а характером інформації; 2) заперечення може бути у реченні формально необхідним елементом; 3) заперечення пропозицією не приймається.

Заперечення може бути компонентом складної пропозиції, що формує структурну схему окремих частин і в цілому складної пропозиції, а також обов'язкового заперечення, обумовленого компонентами самої структури складної пропозиції. Заперечення у складному реченні англійської мови може грати різну роль. В одних випадках частини складної пропозиції можуть бути і позитивними, і негативними. В інших випадках структура складної пропозиції не допускає заперечення в одній або одночасно в обох частинах. Нарешті, є пропозиції, які потребують обов'язкової наявності заперечення при предикативному члені однієї чи обох частин одночасно.

Безумовно, розпочате дослідження не претендує на вичерпне висвітлення всіх проблем, властивих категорії заперечення, але показує досягнуте у цій галузі, підкреслює облігаторність дослідження такої важливої граматичної категорії.

Юрій Теребушко

DIE REALISIERUNG DES SEMANTISCHEN POTENTIALS DER VERBEN DES SPRECHENS IN DER DEUTSCHSPRACHIGEN SCHÖNGEISTIGEN LITERATUR

Die Verben des Sprechens (auch verba dicendi genannt) sind in der Regel dreiwertig. Ihre semantische Valenz sieht die Belegung von drei Leerstellen und zwar denen des Sprechers, des Adressaten und des Mitteilungsinhalts vor. Dabei spielen auch die freien Angaben im Prozess der Realisierung des semantischen Potentials des jeweiligen Verbs eine wichtige Rolle.

In der schöngeistigen Literatur belegen die verba dicendi die vorhandenen Leerstellen unterschiedlich. Oft hat man es mit der reduzierten Valenz zu tun. Die obligatorischen Aktanten sind das Agens (der Sprecher) und der Inhalt der Mitteilung. Der Adressat der Mitteilung ist oft implizit angegeben. In den meisten Fällen erfüllen die Verben des Sprechens die redeeinleitende Funktion, wie z. B.:

Er sagte nur kurz adieu. (P. Süskind „Das Parfüm)

Sie streifte seine Hand ab und antwortete: »Nein, nein, ich bin niemals und niemandem böse. (F. Kafka „Der Prozess)

Die Wahl des entsprechenden Verbs mit seinen inhärenten semantischen Merkmalen hilft dem Autor, den Prozess des Sprechens als solchen oder den emotionalen Zustand des Sprechers zu charakterisieren.

...und als sie leugnete, Fähmels Aufenthalt zu wissen, schoß er's heraus, rasch, legte ihr dabei die Hand auf die Schulter: »Nun, schönes Kind, sagen Sie schon, wo ich ihn finden kann« (H. Böll „Billiard um halb Zehn)

Die sonst valenzfreien aber semantisch bedingten Angaben rücken in den literarischen Texten in den Vordergrund. Sie erfüllen hier eine stilistisch-pragmatische Funktion, indem sie die Einstellung des Autors zu der Aussage oder zum Sprecher selbst widerspiegeln und beim Leser für eine entsprechende Wahrnehmung sorgen.

"Nichtswürdige Feigheit!" zischte der Makler Gösch zwischen den Zähnen. (Th. Mann „Buddenbrooks“)

«Natürlich», sagte sie langsam und, als sei sie mit anderen Gedanken beschäftigt, fügte sie zerstreut hinzu: «Warum solltest denn gerade du bleiben?» (F. Kafka „Das Schloß)

«Komm», keuchte er ungeduldig, «ich habe mit dir zu reden». (S. Zweig „Untergang eines Herzens“)

«Sie hat kein Gefühl!» seufzte er hinter zusammengebissenen Zähnen.

(R. Musil „Der Mann ohne Eigenschaften“)

Zusammenfassend lässt es sich sagen, dass verba dicendi ein wichtiger Bestandteil der Sprache sind. Sie erfüllen eine breite Palette an unterschiedlichsten Funktionen. In den literarischen Texten sind es die redeeinleitende, stilistische und kommunikativ-pragmatische Funktionen.

Марта Тимчишин

СТРАТЕГІЯ ОДОМАШНЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ ЯК ПРОЕКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ: УКРАЇНСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІРЛАНДСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Українці та ірландці – нації споріднені, не лише долею, а й подібністю історії, культур та ментальності [2, с. 94]. Саме ця спорідненість викликає посилений інтерес до ірландської літератури, зокрема поезії. Поезія дозволяє розкрити не лише душу автора, а й цілого народу, його страхи, мрії, сподівання та спогади, часом заховані в різноманітних етнопоетичних образах та символах.

Українська ірландистика базується здебільшого на перекладах з англійської мови, адже саме англомовна ірландська поезія була тим націєтворчим чинником, який не лише стимулював культурне відродження, а й сприяв відновленню незалежності. Своєрідною призмою ірландського світогляду в Україні можна вважати Томаса Мура, Оскара Уайльда, Шеймаса Гіні, Вільяма Батлера Єйтса та багатьох інших. Їхня поезія зазвучала українською саме завдяки таким відомим постатям, як І. Франко, О. Мокровольський, М. Орест, М. Губко, Г. Кочур, М. Стріха, В. Коротич, С. Павличко та іншим. У часи, коли про любов до рідної держави писати було складно з різних на те причин, переклад став тою ниткою, яка дозволяла висловити усю гаму почуттів, які дуже часто настільки переповнювали перекладачів, що вірші присвячені Ірландії набували про-української форми та сенсу. У цих перекладах вбачається стратегічна позиція одомашнення, зокрема етнопоетичного та лінгвостилістичного одомашнення [3, с. 30].

Переклад не просто заміна одного мовного коду іншим, а радше, цитуючи С. Басснетт та А. Лефевра, створення «стратегій, за допомогою яких тексти з однієї культури можуть проникати в текстуальну й концептуальну мережу іншої культури і функціонувати в цій іншій культурі» [1, с. 5]. Сучасне перекладознавство подає два головних вектори цих стратегій: «одомашнення» (domestication) та «очуження» (foreignization). Вибираючи перший вектор – перекладач передає оригінал так, щоб усі «чужі» цінності, образи та символи зникли, роблячи оригінальний текст невидимим для читача. С. Басснетт та А. Лефевр запропонували три моделі перекладу: модель Ієроніма, модель Горація і модель Шляйєрмахера. Саме модель Горація передбачає повне або часткове зменшення культурної дистанції між перекладом та культурою-реципієнтом. Це дозволяє сприймати переклад не як щось запозичене, а як частину власного національного минулого.

Аналіз стратегії одомашнення при перекладі ірландської патріотичної поезії різних авторів та епох вимагає застосування низки методів, включно з поетологічним, лінгвістичним, історичним, контекстуальним та контрастивним. Ця стратегія включає такі тактики:

- структурно-семантична адаптація (додавання суфіксів, змішана афіксація);
- семантична адаптація (узагальнення, конкретизація);
- лексико-семантична адаптація (комплексна трансформація, вилучення лексичної одиниці, додавання лексичної одиниці);
- стилістично-семантична адаптація (заміна нейтральних лексичних одиниць мови оригіналу на архаїчні, розмовні або діалектні).

Література:

1. Bassnett S., Lefevere A. Where are we in Translation Studies? //Constructing Cultures. Essays on Literary Translation / [eds. S. Bassnet and A. Lefevere]. Clevedon: Multilingual Matters, 1998. 143 p.
2. Бросаліна О. Поезія Ірландії в українських перекладах: діалог споріднених культур // Культурологічна думка. 2010. № 2. С. 93-99.
3. Дзера О. Жанри художнього перекладу // Записки перекладацької майстерні. Львів : Центр гуманітарних досліджень ЛНУ ім. І. Франка, 2002. Т. 1. С. 18-37.

Уляна Тиха

ТЕКСТУАЛЬНІСТЬ БРИТАНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Пам'яті вчителя – Катерині Кусько

Сучасний художній текст – це новаторство, що розмиває межу між індивідуально-авторським та запозиченим фактажем. Творче епігонство набирає все більших обертів в контексті постмодернізму. Постмодерністський текст можна розпізнати за такими характерними ознаками: плюралізм, колажованість, деструкцію, деієрархізацію, змішання різних літературних традицій, нівелювання канонів, текстуальність, гру [3]. Трансфер постструктуралістських ідей на ґрунт філології зумовив укорінення постмодернізму як типу художньої свідомості та художньої комунікації. Лінгвопоетичними підвалинами постмодернізму, що виникнув в умовах глобалізації та споживацького суспільства, є пріоритет форми над змістом, подвійне кодування, пародія, гра, цитація. Одним із найсуперечливіших аспектів у студіях британських постмодерністських художніх прозових текстів є їхня семантична поліфонічність та лінгвостилістичне ранжування, мультисеміотична комбінаторика жанрових моделей, ігрове пародіювання.

Однією з визначальних ознак постмодерністського тексту є текстуальність. Розглядаючи світ лише крізь призму свідомості, як феномен писемної культури, дослідники прирівнюють самосвідомість особи до певної сукупності текстів. Як стверджує Ж. Деріда, «нічого не існує поза текстом», а отже й будь-яка особистість перебуває «всередині тексту». Та й увесь світ сприймається ним як нескінченний, безмежний текст [2]. Р. Барт розглядає текст як стійкий «знак», а умови

його виникнення – це живильне середовище, в яке занурений твір, це простір, що не піддається ані класифікації, ані стратифікації, що не знає нарративної структури. Це простір в якому відстутні центр та дно, воно бездонне, без кінця та початку. У просторі є незліченна кількість входів та виходів, проте жоден з них не є головним. Це поле, де зустрічаються для вільної «гри» гетерогенні культурні коди. Текст – це інтертекст, а твір – «ефект тексту» [1]. Текст у рамках постмодернізму постає як плетиво різноманітних творів, традицій, жанрів, стилів. Існує чимало теоретичних підходів до класифікації текстуальних зв'язків. Сьогодні найпопулярнішою є класифікація Ж. Женетта, яку він запропонував у книзі «Палімпсести: література у другому ступені» (1982). Всі типи і форми текстової взаємодії у Ж. Женетта використовуються під спільною назвою «транстекстуальність» – це «те, що ставить текст у маніфестований або потаємний зв'язок з іншими текстами» [1]. Транстекстуальність охоплює усі типи і форми міжтекстової взаємодії. Це родове поняття, що позначає взаємодію текстів, незалежно від відношень між їх авторами.

Виникнення міжтекстових зв'язків, свідчить про те, що кожен текст створює навколо себе транстекстуальне поле, яке складається з певних елементів «текстів-попередників». Групи «текстів-попередників» утворюють відповідно п'ять міжтекстових мікрополів: паратекстуальне, архітекстуальне, метатекстуальне, гіпертекстуальне та власне інтертекстуальне мікрополя. Особливою формою цього типу текстів є цитатне мовлення та цитація (К. Кусько), які відображають відгомін тексту в іншому тексті. Стилістичним прийомом, що реалізує цю форму, є цитата. Письменники імплементують цитати як коди культури минулого, що у новому текстопросторі змінюють сенс через пародійні модифікації. У такий спосіб письменники-постмодерністи критично оцінюють культурні надбання своїх попередників та протистоять канонам класичного монолітного мистецтва.

Зрозуміти сучасний текст неможливо без «інтертекстульної компетенції» Багатогранність інтертекстуального світу провідні вчені називають своєрідною «ехокамерою» (Р. Барт), «ансамблем пресупозицій інших текстів» (М. Ріффатерр), «мозаїкою цитацій» (Ю. Крістева) [4], «палімсетом» (Ж. Женетт), «палімсестом» (Ю. М. Лотман). Постмодерністське прочитання тексту перетворюється на гру декодування смислів, що передбачає виявлення та правильну інтерпретацію цитат, алюзій, ремінісценцій, стильового дисонансу, пастишу. Використання різнорідних інтертекстуальних вкраплень робить можливим діалог між культурами, текстами, авторами, а «чуже слово» є джерелом породження нових імпліцитних смислів.

Словом, британський постмодерністський художній прозовий текст виник на ґрунті мовного експериментаторства та справдливо характеризується поліжанровою еклектикою. Інваріантні жанрові моделі, задіяні в художній текстопростір, піддаються ігровому пародіюванню, що простежується на рівні структурних, семантичних та функційних механізмів, огорнутих текстуальністю.

Література:

1. Барт Р. От произведения к тексту // Избранные работы: Семиотика: Поэтика / [пер. с фр.; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова]. М.: Прогресс, 1989. 616 с.
2. Дерріда Ж. Структура, знак і гра у дискурсі гуманітарних наук // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 2002. 633 с.
3. Ильин И. П. Постмодернизм: словарь терминов. М., 2001. 384 с.
4. Кристева Ю. Избранные труды: Разрушение поэтики / [пер. с фр. Г.К. Кошелева и Б.П. Нарумова]. М.: РОССПЭН, 2004. 656 с.
5. Кусько Е. Я. Несобственно-прямая речь в современной немецкой литературе: дис. … доктора филол. наук: 10.02.04. Львов, 1979. 398 с.

Марта Федорчук

ЛЕЙТМОТИВ МАЛОЇ ХУДОЖНЬОЇ ФОРМИ

Постмодернізм у малій художній формі характеризується зростаючим взаємним впливом і взаємопроникненням різних видів мистецтва, зокрема музики та літератури. Лейтмотив запозичений з музикознавства, де він позначає провідну ідею, тему, яка пронизує весь твір і служить його головним каркасом. У художній літературі лейтмотив позначає, у вузькому значенні, провідну ідею твору. У широкому сенсі – це провідна тема кількох, або всіх творів автора [2, с. 453]. У нашому дослідженні лейтмотив вживається у вузькому значенні.

У текстах малої художньої форми лейтмотив є одним із тих засобів, які, мовне повідомлення перетворюють на мистецтво [3, с. 2]. Оповідання були обрані матеріалом дослідження, оскільки в них випукло прослідковуються провідні теми оповіді. Адекватно виокремити та оцінити роль і функції лейтмотиву можна лише після прочитання всього твору, його переосмислення під впливом нової інформації.

В оповіданнях лейтмотив застосовується авторами головно на двох рівнях – цілого твору, або епізоду. На рівні твору лейтмотив може виступати у функції архітектоніки, на рівні епізоду він є, зазвичай, засобом композиції. В обох випадках він може слугувати рамковим елементом оповіді [1, с. 35]. Мовними засобами, що реалізують лейтмотив у тексті на лексичному рівні є синонімічні та номінативні ряди, на стилістичному рівні – це різні види повторів.

У оповіданні Бессі Хед «У пошуках Бога Дощу» лейтмотив відіграє суттєву роль в архітектоніці твору та розгортанні його основної теми. Синонімічной ряд «дощу» обрамлює твір – заголовок Looking for a Rain God і кінцева фраза to make the rain fall, а також реалізує одну із основних ідей оповідання, дощ – це життя і добробут. Цю ідею авторка імплементує такими словосполученнями – good rain, thin, scanty rain, misty rain, rain-clouds, rain god, rain-making ceremony

[4, с. 80-82]. Лейтмотив «дощу» підсилюється номінативним рядом «води», який імплементується у творі такими словосполученнями: underground water, shallow wells, watering places, moisture-free, old well, downpour, drop of moisture, muddy water, haze of mist, mists cleared [4, с. 80-82].

Композиційно лейтмотив «дощу» служить з'єднуючим елементом усього твору, rain червоною ниткою проходить у кожному абзаці оповідання, а також є зачином, чи закінченням абзаців. На рівні стилістики лексема rain є у різноманітних повторах: фреймовому, ланцюговому, редуплікації: It wasn't the full, steady downpour of the years of good rain, but thin, scanty, misty rain [4, с. 80]. Лексеми, пов'язані з дощем та водою, вживаються автором у епітетах та метафорах: Each day the land was covered in a haze of mist as the sun sucked up the last drop of moisture out of the earth [4, с. 81].

У оповіданні Ґрейс Пейлі «Мама» лейтмотивом є «поріг» (doorways, thresholds). Різноманітні словосполучення реалізують цей лейтмотив: a song: "Oh, I Long to See My Mother in the Doorway", in various doorways, in the doorway of my room, at the door of the kitchen [4, с. 77]. Не лише doorway реалізує цей лейтмотив, але також і «вікно», «сад»: Naturally for the rest of my life I longed to see her, not only in doorways, in a great number of places-in the dining room with my aunts, at the window looking up and down the block, in the country garden among zinnias and marigolds, in the living room with my father [4, с. 77]. У цьому творі лейтмотив «порогу» є елементом архітектоніки всього твору та узагальнюючим символом переходу із одного стану до іншого, із життя до смерті.

Таким чином, лейтмотив у малій художній формі є важливим елементом архітектоніки, композиції та стилістики. Він розкриває глибинну тему твору, дає можливість авторам рельєфно виділити ідею, головну думку. Літературний лейтмотив неординарний стилістичний засіб, який активно та сміливо застосовується письменниками, які експериментують із формою та змістом.

Література:

1. Бехта Н. І. «Frame Narratives»: Рамкова структура оповіді, її види та функції // Вісник Львівського Університету. Серія іноземні мови. Львів, Львівский ун-т ім. І. Франка. 2012. Вип. 19. С. 29-36.
2. Cuddon J. A. The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory. Fourth Edition // Blackwell Publishers Ltd. 1998. 991 p.
3. Genette G. Fiction and Diction, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1993. 155 p.
4. Verley C. Lecture Critiques en Anglais. Paris: Ophrys, 1998. 160 p.

Natalija Feshchuk, Lyubow Vitalish

UKRAINISCHE NACHDICHTUNGEN DER DEUTSCHEN POESIE: EIN LEHRWERK FÜR GERMANISTIK- UND TRANSLATORIK-STUDENTEN

Die Poesie der klassischen deutschen Dichter erhielt in mehreren europäischen Literaturen nachhaltigen Widerklang bereits seit der Zeit ihrer Entstehung. Die ukrainische Literatur verfügt über zahlreiche Übersetzungen (Nachdichtungen) bekannter deutscher Autoren.

Das Interesse für diese Nachdichtungen besteht auch heute, besonders in den Kreisen der Philologen und der Übersetzer. Das Universitätsstudium der Germanistik und der Translationswissenschaft sieht die Bekanntschaft mit den Originalwerken der deutschen Dichter und mit ihren Nachdichtungen ins Ukrainische vor.

Für den praktischen Unterricht der deutschen Sprache und Literatur wurde unser Lehrmaterial [1] konzipiert, das 24 bekannte Dichtungen von J. W. von Goethe, Fr. J. Schiller und H. Heine einschließt. Die Texte der von uns ausgewählten deutschen Dichtungen werden in vielen Lehrbüchern der deutschen Sprache, auch Schullehrbüchern behandelt; die Ausdrücke aus diesen Dichtungen werden oft und gerne in den Werken der schöngeistigen Literatur und in der Publizistik zitiert; sie können auch in den Reden der Politiker vorkommen.

Die Bekanntschaft mit beliebten Zitaten und geflügelten Worten der deutschen Dichter gehört zu einem der Aspekte des fachlichen Könnens der ukrainischen Dolmetscher und Übersetzer. Darüberhinaus bietet die parallele Betrachtung der Originaltexte und ihrer ukrainischen Nachdichtungen ein weites Handlungsfeld für Deutschlehrer sowohl in der Mittelschule als auch in verschiedenen Lehrveranstaltungen wie in pädagogischen und Übersetzungspraktika der Studenten.

Die ausgesuchte Lexik der Poesie könnte überaus den aktiven und passiven Wortschatz der Studenten erweitern, der Vergleich der Varianten der Nachdichtungen könnte ihre Methodik der Wortschatzanalyse einzelner Werke fördern.

Die ukrainischen Übersetzungen und Nachdichtungen der Gedichte von Goethe, Schiller und Heine stammen von hervorragenden anerkannten Meistern des poetischen Ausdrucks wie H. Kotschur, M. Lukasch, M. Rylskyy, M. Bashan, P. Tymotschko.

Das Lehrwerk ist nach folgendem Muster aufgebaut:

- Originaltext mit Quellenangabe;
- deutsche Vokabeln aus dem Originaltext mit ukrainischer Übersetzung;
- ukrainische Nachdichtung mit Quellenangabe, manchmal zwei Nachdichtungen von verschiedenen Übersetzern.

Gründliche Vokabellisten sollten zum besseren Verstehen der deutschen Dichtungen seitens der Studenten beitragen und den Lehrern die Erklärung und die Wortschatzarbeit erleichtern.

Das Lehrmaterial ist mit einem Quellenverzeichnis und einem Inhaltsverzeichnis versehen; es umfasst 118 Seiten und eignet sich für die Lehr- und Lernarbeit aller Interessierten.

References:

1. Фещук Н. Є., Віталіш Л. П. Українські переспіви німецької поезії = Ukrainische Nachdichtungen der deutschen Poesie : матеріали для практичних занять. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 118 с.

Василина Хома

КАНАДСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ ТВОРЧОСТІ МАЙКЛА ОНДАТЖЕ

Провідний сучасний канадський письменник Майкл Ондатже докладно відтворює у своїй творчості культурний простір Канади кінця XX – початку XXI століття, зупиняючись на тенденціях постколоніалізму, мультикультуралізму та транскультуралізму, які є необхідним канадським літературним контекстом.

Канада стала першою у світі офіційною багатокультурною нацією завдяки акту мультикультуралізму 1971 року, а, в цілому, канадська література була створена внаслідок мультикультуралізму. Ідея канадського суспільства як мультикультурної мозаїки ілюструє специфічні особливості канадської культури та суспільної свідомості країни: канадське суспільство як «мозаїка» окремих осіб, які зберігають своє культурне коріння та стверджують, що воно є основним означенням їхньої ідентичності. З цієї точки зору, художні образи літературних творів М. Ондатже обумовлені сприйняттям близьких для письменника культур, а саме англо-канадської та шрі-ланкійської. На думку Вікторії Кук, сам родовід письменника є «багатою сумішшю» («*polyglot mixture*») датського, англійського, сингальського і тамільського коріння» [3]. Таку генеалогію родоводу можна розглядати з погляду мультиідентичності, яку визначають через «наявність у особи стійких ознак (маркерів) кількох етнічностей» [1, с. 156]. Крім того, етнічна множинність робить сучасну Канаду однією з найважливіших імміграційних країн. В рамках таких нюансів, англійсько-канадська літературна критика, з дев'ятнадцятого століття та до сьогоднішнього дня, бере участь у різних дискурсах нації та у формуванні її самобутньої канадської ідентичності.

Творчість М. Ондатже, представника англомовної канадської літератури, можна позиціонувати як парадигматичний випадок цієї проблематики ідентичності. Тематизація дилеми мульти-індивіда між почуттям національної, культурної та етнічної приналежності та неприналежності знаходить вияв у багатьох творах письменника. Тому невипадково національне та расове коріння є болісним питанням також і для його персонажів: «Я зненавидів саме слово «національність», –

промовляє один з персонажів роману М. Ондаатже «Англійський пацієнт». – Приналежність до якоїсь із них деформує людину» [4, с. 140]. Російський дослідник П. Єжов зазначає, що «М. Ондатже заперечує проти зарахування себе до «етнічних» письменників або письменників-іммігрантів (вважаючи себе, в першу чергу, канадцем), а свободу творчого самовираження ставить вище за будь-які політичні програми» [2, с. 5]. Таке самовизначення робить його твори ще більш актуальними, оскільки наближає до розуміння того, як колоніальне походження виявляє себе у життєвому і письменницькому досвіді в Канаді.

Література:

1. Євтух В. Б. Етнічність: енциклопедичний довідник / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. К.: Фенікс, 2012. 396 с.
2. Єжов П. С. Художественное своеобразие прозы Майкла Ондаатже: эволюция творчества: автореф. дис. … канд. филол. наук: спец. 10.01.03. С. А. Комаров 163 / Нижегородский государственный лингвистический ун-т им. Н. А. Добролюбова. Нижний Новгород, 2003. 208 с.
3. Cook V. Exploring Transnational Identities in Ondaatje's Anil's Ghost // CLCWeb: Comparative Literature and Culture. 2004. Vol. 6, №3.
4. Ondaatje M. "The English Patient". London: Bloomsbury, 2004. 321 p.

Володимир Хома

РОЗКРИТТЯ КОГНІТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОНЦЕПТУ *SELF-ALIENATION* ЗА ДОПОМОГОЮ КМ SELF IS CONTAINER

У царині когнітивної лінгвістики «основним способом пізнання, категоризації, концептуалізації, оцінки та пояснення світу», а також формою експлікації концептуальних структур є метафора як «виявлення аналогових можливостей людського розуму» (Современная политическая лингвистика, 2011, с. 123). Механізм побудови метафори полягає у тому, що людина переносить ознаки зрозумілого предмета чи ідеї на інший предмет, щодо якого вона не завжди має чітке пояснення (Kövecses, 2007). У художньому творі метафора вважається концептуальним засобом організації й структурування авторського світогляду (Гошилык, 2015).

У ході дослідження когнітивного потенціалу концепту *SELF-ALIENATION* потверджуємо, що лексема *self* виступає одним із його продуктивних конститутивних вербалізаторів в англомовній науково-фантастичній прозі, а мовна одиниця *alienation* отримує вербальну репрезентацію, яка втілюється у вихідних доменах різноманітними лексемами, за допомогою яких у контексті творів об'єктивується феномен самовідчуження (Хома, 2020, с. 62). Відтак, зосереджуємо увагу на концептуальних метафорах, цільовим доменом яких є SELF, що експлікується за допомогою таких основних лексем, як '*personality*', '*body*', '*identity*', '*individuality*'.

За даними концептуального аналізу, найбільш чисельною є концептуальна метафора SELF IS CONTAINER (32,5 % від загальної кількості метафоричних концептуальних моделей), у рамках якої вихідний домен CONTAINER проектується на цільовий домен SELF. В архітектоніці цієї концептуальної моделі лексема *self* реалізується за допомогою низки компонент:

1) вмістилище, у яке потрапляють у різний спосіб. У цій компоненті, КМ SELF IS CONTAINER передбачає деякий зовнішній вплив на особу з обов'язковим втручанням у процеси, що відбуваються усередині неї. Розкриття цього аспекту у науково-фантастичних творах пояснюється їх специфікою у змалюванні людини чи людиноподібної істоти, що не завжди вважається повноцінною і незалежною у поведінці чи прийнятті рішень. У таку особистість можна спокійно *прослизнути* (*to slip into*) іншій особі чи істоті, наприклад:

(1) "*The little boy had taken an immediate liking to it. By the time I revealed Palatial to him, I had become very comfortable in the princess's slippers. I could have slipped into the personality of any of the palace's protagonists, but I felt a loyalty to my flaxen-haired sister.*" (AR, 2008, p. 96).

2) вмістилище, у якому відбуваються процеси. Ця компонента характеризується тим, що усередині тіла чи особистості відбуваються активні процеси, у рамках яких певні матеріальні чи нематеріальні субстанції переміщуються у межах тіла чи особистості.

Одним із найяскравіших прикладів (2) можна навести прояв нематеріальної субстанції, яка може *промайнути по тілу* (*to flash through body) – агонія* або душевні страждання (*agony*), що виникають унаслідок скрутних обставин, які особа не здатна подолати. Відтак, усе її тіло наповнене негативними переживаннями, що ламають її фізичний стан:

(2) "*He heard a scream of pain and realized it was his own. Hot searing agony flashed through his body.*" (BB, 1978, p. 29).

3) вмістилище, з якого вибираються. У цій компоненті субстанція, яка перебувала у тілі, намагається вийти назовні, поширитися за його межі, що спричинено нестачею вільного простору всередині вмістилища.

За певних умов тіло здатне випаровувати речовини, які містяться у ньому у надлишку. Так, у прикладі (3) *маслянисті випари* (*oily vapors*) сочаться з тіла і відтак стають видимими для оточуючих:

(3) "*I had no sense of smell, of course. (I could barely even remember the concept.) But oily vapors oozing off this body were easy to see*." (DB, 2002, p. 317).

4) вмістилище, у якому перебувають. Ця компонента характеризується перебуванням чогось усередині тіла. Так, у прикладі (4) відображено *заселення душі у тіло* (*soul inhabit body*), що свідчить про те, що особа продовжує бути живою, незважаючи на несприятливі обставини:

(4) "*The men at the Command Post would haul him off to a locked ward. But no one hauled the old priest off when he spoke of angels and gave the rule of thumb whereby one determined if the soul still inhabited the host body*." (NF, 1973, p. 11).

5) вмістилище, яке заповнюють. Ця компонента вирізняється здатністю тіла наповнюватися субстанцією. Так, у прикладі (5) незрозумілий *жах (страх)* (*terror*) *заполоняє* тіло (*to fill with*), заповнюючи усі можливі його порожнини:

(5) "*'Don't open that', Selena said. Her mind and body were filled with the same illogical terror that characterized her earlier dreams*." (NA, 2017, p. 264)**.**

Отже, концептуальна метафора SELF IS CONTAINER володіє значним когнітивним потенціалом для експлікації досліджуваного концепту в художніх творах за допомогою лексем '*personality*', '*body*', '*identity*' та '*individuality*'.

Література:

1. Гошилык Н. С. Эколингвистический анализ темпоральных концептуальных метафор в американском политическом дискурсе Языки мира – в мир языков / ред. Н. Н. Нижнёва. Минск: БГУ, 2015. Вып. 6. С. 58–66.
2. Современная политическая лингвистика: учеб. пос. / ред. Э. В. Будаев, М. Б. Ворошилова, Е. В. Дзюба, Н. А. Красильникова, А. П. Чудинов. Екатеринбург: УГПУ, 2011. 252 с.
3. Хома В. П. Концепт САМОВІДЧУЖЕННЯ / SELF-ALIENATION у когнітивно-стилістичному вимірі (на матеріалі англомовної науково-фантастичної прози XX-XXI століть) : дис. ... доктора філософії: 035 Філологія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. 285 с.
4. Kövecses Z. Metaphor Identification Procedure // Metaphor and Symbol. 2007. Vol. 22. Issue 1. P. 1–39.
5. **AR** – Reynolds A. House of Suns. London: Victor Gollancz, 2008. 480 p.
6. **BB** – Bova B. Colony. New York: Pocket, 1978. 510 p.
7. **DB** – Brin D. Kiln People. New York: Tor Books, 2002. 460 p.
8. **NA** – Allan N. The Rift. London: Titan Books, 2017. 432 p.
9. **NF** – Freedman N. Joshua, The Son of None. New York: Delacorte Press, 1973. 168 p.

Ольга Чапля

АДВЕРБІАЛЬНІ СИНТАГМИ У ФУНКЦІЇ ПІДМЕТА У ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Доповідь присвячена дослідженню адвербіальних синтагм у функції підмета у французьких фразеологізмах. Дослідження в області фразеології є значними, позаяк дослідження адвербіальних синтагм у фразеологізмах у романських мовах розглядаються дослідниками частково, бо їхня репрезентативність у цій синтаксичній функції не є частотною, позаяк коротка форма висловлення чітко актуалізована мовцями, піддається темо-рематичному членуванню і забезпечує інтенційно-комунікативну функцію в процесі мовлення. Зокрема вітчизняними науковцями вивчаються функції словосполучень у фразеологізмах; вторинна предикативність прислівників та їхнє функціонування у художньому мовленні; вивчаються стійкі конструкції, які складаються з повнозначного

і неповнозначного слова тощо [1, с. 256]. У вітчизняній і романській мовах цю проблематику висвітлюють у своїх працях: В. В'єнцко, Ю. А. Фірсова, Я. Казакова, О. С. Чапля. Попри те, саме презентація лексико-синтаксичної функції прислівників є особливою, бо є рідкісною, їхня семантика увиразнюється в процесі мовлення, що власне окреслює їхнє наукове вивчення і доводить актуальність.

Власне, синтагма поєднує декілька слів, активізуючи референтні якості означених ними реалій, сприяючи конкретизації їхнього значення й трансформації в єдину мовленнєву ситуативну одиницю. Слово саме в синтагмі трансформується в мовленнєву одиницю, яка відображає конкретний фрагмент ситуації та стає мінімальною складовою частиною структури й змісту окремого речення та тексту.

Синтаксична прислівникова синтагматична єдність і є тією формою, що увиразнює сполучуваність мовних одиниць завдяки валентності на власне семантичному рівні. Отже, підбірка таких фразеологічних синтагм має пошуковий характер, бо лексико-семантичне поле сполучуваних лексем є відкритим, а їхній характер у ідіомах у функції підмета є несподіваним і може проявлятися як у окремо існуючій зрощеній сполуці слів, так і у контексті. Власне щодо активної валентності, яка детермінує кількість складових компонентів, формує лексико-синтаксичне й поняттєве ядро, активізуючи у такий спосіб референцію висловлюваного з тим, щоб уплинути на адресата, змусити обрати з-поміж семантико-подібних конструкцій саме прислівникову. Очевидно, що практичне значення даного дослідження полягає у виявленні таких адвербіальних синтагм у фразеологізмах та окресленні моделі, яка відображена у формулі S_{adv} + P = SN, що можна репрезентувати у моделі де як S (підмет), а як P (присудок), а SN – синтагма, що вони є складовими елементами і забезпечують валентність лексико-семантичних одиниць синтагматичної сполуки. Слід зазначити, що такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію через коротку форму фразеологізму та вимовлюваних фонем, водночас наголошуваних у процесі мовлення, що завдячує логічній побудові конструкції, а в нашому випадку актуалізації валентності за допомогою адвербіальних синтагм. Саме лаконічна 'коротка форма' досліджуваної ідіоми уможливлює успіх та ефективність комунікації через темо-рематичне членування складових компонентів ідіоми у синтагматичній моделі, що обумовлює, як швидке формування думки в процесі мовлення з тим, щоб вплинути на адресата і в такий спосіб визначити логічний зміст висловлюваного, так і розуміння використання і актуалізації мовцями саме прислівника як підмета.

Саме вище перелічені фактори відіграють важливу роль прислівника у якості підмета і є вартими уваги, бо такі прислівникові моделі є малочисленими, що доводить детальний аналіз прикладів французького словника Le ROBERT "Dictionnaire de proverbes et dictons", що налічує близько шести тисяч прикладів фразеологізмів [4, с. 1251].

Прислівник як синтаксична одиниця може проявляти себе у різних функціях: як субстантивований підмет, додаток, як присудок, і в характерній йому

функції обставини. Наприклад: 'Après la pluie le beau temps', український відповідник 'після дощу й сонце засяє' чи 'блисне сонце і в наше віконце'. Характерно, синтагматика прислівникових обставинних конструкцій не є складною, а швидше логічно-наслідковою. Так у фразеологізмі 'beaucoup de peu font assez' (досл.: багато потрошки складає достатньо'). Його літературний відповідник для кращого розуміння ('зі світу по нитці, бідному сорочка'). Вище зазначена синтагма є цікавою ще й своєю поліфункціональністю щодо того, що прислівник 'beaucoup' виконує функцію обставини, а 'assez' – функцю присудка. Чи у функції присудка у випадку 'grosse tête peu de sens' (досл: 'велика голова мало розуму') [3, с. 195]. Власне український еквівалент 'яка голівонька, така й розмовонька' чи 'голова без розуму, як ліхтарня без свічки', тобто ми спостерігаємо семантичну подібність фразеологізмів, а от лексико-синтаксична подібність відсутня.

Характерно, що кількість адвербіальних синтагм є незначною у порівнянні з обставинними прислівниковими синтагмами, та головно завдячують короткій формі, що лаконічно увиразнює референт мовлення та імплікується на усі об'єкти, які входять у мовленнєву діяльність. А лексико-синтаксична єдність стрижневих компонентів синтагми, їхня сполучуваність визначають інтенцію мовців і є тим маркером, яким мотивуємося у дослідженні прислівників.

Власне мета дослідження полягає у тому, щоб показати як саме у функції підмета адвербіальна синтагма активізується. Так наприклад у випадку 'Trop n'est pas assez' 'голодного музиками не нагодуєш'. Чи 'Nul trop n'est bon, nul peu n'est assez', чи 'Il y a assez de trop: le trop et le trop peu'. до якого знаходимо український еквівалент ('Є дві крайнощі: або як кури не клюють, або як кіт наплакав'). Прислівникова домінантність у представлених ідіомах є очевидною. 'trop n'est pas assez' (досл.: жодне забагато не є достатнім', чи 'багато не означає достатньо'), бачимо, що прислівник субстантивується, набуваючи ознак суб'єктивної множини, яка переходить у суб'єктивний присудок, що також позначає уявну множину. Референтність ідіоми очевидно направлена на розуміння семантики реферованої множини, яка в процесі мовлення активізується, субстантивується. Саме темо-рематичне ядро синтагми є поняттєво активним на лексичному рівні, а на синтаксичному увиразнює функцію прислівника і як підмета, і як присудка одночасно. Не менш цікавими є прислівники 'trop' і 'peu' у функції підмета у другому випадку і підсилюються детермінативом 'nul' ('жоден'), якісно окреслюючи реферовану субстантивовану множину у синтагму. А в третьому випадку 'Il y a assez de trop: le trop et le trop peu', реферована множина субстантивується, набуваючи іменникових ознак 'le trop' ('забагато') et 'le trop peu'('занадто мало'). Як бачимо прислівник trop' супроводжується означеним артиклем 'le', що визначає прислівник у фразеологізмі як реферовану субстантивовану множину.

Таке дослідження вимагає активного функціонального пошуку через синтаксичний розбір фразеологізму, тема-рематичну актуалізацію складових компонентів синтагми, глибокий понятійний аналіз, як ідіоматичної сполуки

розуміння використання і актуалізації мовцями саме прислівника як підмета, що пояснює комунікативно-інтенційний підхід даного дослідження.

Отже, як бачимо, що адвербіальний підмет активізує референцію висловлюваного з тим, щоб уплинути на адресата, змусити обрати з-поміж семантично-подібних ідіом саме прислівникову. яка відображена у формулі S_{adv} + P = SN, Саме такий вибір безперечно обумовлений впізнаваністю досліджуваної синтагми, нескладним розумінням її значення не тільки носіями мови, а й іншомовними співрозмовниками, а також подібністю мовних конструкцій у інших мовах. Окрім інформативності, експресивності такі конструкції мають характер, який називають 'економія мовлення', тобто прагматично мотивованими, що є важливим фактором у процесі комунікації. Окрім того, такі конструкції відтягують на себе мовленнєву актуалізацію через коротку форму вимовлюваних фонем і водночас наголошуваних, що завдячує логічній побудові конструкції, а в нашому випадку актуалізації субстантивованої множини за допомогою адвербіальних синтагм**.**

Література:

1. В'єнцко В. Етнокультурний компонент у фразеологізмах // Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». Львів, 2014. Вип. 16. С. 255-261.
2. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. К.: Наукова думка, 1973. 280 с.
3. Чапля О. С. Дієслівна синтагма на позначення кількості у французьких фразеологізмах // Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького Державного педагогічного університету ім. Івана Франка. 2020. Вип. 33. Т. 2. С. 194-198.
4. Petit R. Dictionnaires le Robert. Paris, 1999. 2551 p.
5. Dictionnaire de proverbes et dictons. Dictionnaires le Robert. Paris, 1989. 1251 p.

Богдан Чернюх

КЛАСИЧНІ СТУДІЇ У СИСТЕМІ ЄЗУЇТСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Вагоме місце у європейській освітній системі займала діяльність Товариства Ісусового, у начальних закладах якого була запропонована нова модель освіти – «латинське навчання із збереженням місця дохристиянської античності, належним чином очищеної від будь-яких небезпечних писань… натомість поширеної на християнство» [1, с. 10; 3, с. 298].

Основні засади єзуїтського шкільництва були окреслені вже в установчому документі ордену – «Конституціях» та, особливо, у документі, який упродовж двох століть регламентував діяльність усіх єзуїтських навчальних закладів – "Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu". Навчання ґрунтувалось на засадах класичної освіти, тому не дивно, що надзвичайно велика вага надавалась вивченню класичних мов (латинської та давньогрецької) і літератур, що було не самоціллю, а слугувало своєрідним пропедевтичним курсом для теологічних студій.

Згідно з Ratio studiorum навчання охоплювало два рівні – нижчий та вищий. Нижчий рівень включав три граматичні класи (інфіму, граматику, синтаксис), поетику та риторику, вищий – філософію та теологію. Вже з програми «нижчих» студій можна зробити висновок про вагу, яку надавали вивченню мов – передовсім латини, яку упродовж чотирьох, а подекуди й п'яти років вивчали у граматичних класах і знання якої поглиблювали при вивченні поетики і риторики.

У класі інфіми вивчали початки латин. Вчителям рекомендувалось обирати найпростіші правила, у якості ілюстративного матеріалу можливим було використання листів Цицерона.

Клас граматики передбачав поглиблення здобутих у «інфімі» знань і опанування основних правил синтаксису проте ще на елементарному рівні. Як ілюстративний матеріал використовувались листи Цицерона до родини, твори Гая Юлія Цезаря та легкі уривки з «Трістій» Овідія.

Найвищий рівень – синтаксис – мав забезпечити досконале оволодіння граматикою та вміння вільно послуговуватись мовою. Відповідно до цього ускладнювалась і лектура, для якої окрім листів Цицерона обирались його філософські трактати «Про дружбу», «Про старість», «Стоїчні парадокси», «Тускуланські диспути». «Скорботні елегії» Овідія доповнювались його «Листами з Понту». Також читали вибрані поезії Катула, Тібула і Проперція, «Буколіки» та «Енеїду» Вергілія.

Для викладання латинської мови у різні періоди використовувались різні підручники, серед яких підручники неєзуїтських авторів (граматики Доната, Еразма Роттердамського, Лоренцо Валли, Хуана Вівеса, Жана Депотера), оригінальні підручники авторства єзуїтів (А. Фрузіуса, Я. Ледземи) та граматика Е. Альвареса рекомендована для використання «Ratio». Саме остання, попри певні методичні вади, стала базовим підручником, який використовувався до 1773 р.

Глибокі знання латини досягались також шляхом «занурення» у мову, що передбачало лише її використання у спілкуванні учнів між собою та з вчителем. Учням заборонялось використовувати рідну мову не лише під час перебування в школі, а й у вільний час (крім неділь і свят) і то на розсуд вчителя.

Паралельно з латинською, хоч у меншому обсязі, вивчалась і грецька мова. У інфімі вивчали її основи, давали відомості про іменники та прості дієслова першої дієвідміни, у класі граматики розглядались контраговані іменники та дієслова, медіальні форми та дієслова другої дієвідміни, а у класі синтаксису – викладались решта частин мови та синтаксис, але без урахування діалектних відмінностей та складніших синтаксичних конструкцій. Читання грецьких авторів розпочиналось з класу граматики, де лектурою був греко-латинський катехизис Петра Канізія, а у класі синтаксису окрім того читали байки Езопа та твори Йоана Золотоустого. На відміну від латинської, вивчення грецької мови не надто довго тішилось популярністю, так що вже в половині XVII ст. її викладали дуже обмежено, а подекуди цілком вилучили з навчального процесу. Причини такого

нехтування можна вбачати як у офіційному статусі латинської мови у католицькій церкві, так і в утилітаризмі польської шляхти, яка отримуючи відомості про античну міфологію та літературу з латиномовних джерел, не бачила потреби у грецькій мові. До цього долучався також поганий стан друкарства, зокрема, відсутність грецького шрифту, а відтак і брак підручників.

Ситуація дещо поліпшилась на початку XVIII ст., коли грецька мова знову згадується у навчальних програмах.

Про глибину вивчення мови можна судити вже по кількості годин. «Ratio studiorum» передбачало для цього п'ять годин денно (окрім неділі та свят). Не були вільними від навчання і канікули, на яких учням рекомендувалось повторювати пройдений матеріал.

Кращому засвоєнню матеріалу сприяла і випрацювана єзуїтами методика викладання, яка базувалась не на механічному вивченні правил, а на їх розумінні. З цією метою заняття не перевантажувались навчальним матеріалом. Обсяг завдань, і види вправ добирались відповідно до рівня знань учнів. В нижчих класах вдавались до диктантів та письмового перекладу з латинської на польську мову та навпаки, а, починаючи від «синтакси» практикувались завдання на вільну тему, серед яких значне місце займали описи, пояснення певної сентенції, виписування фраз чи стилістичних фігур з творів авторів і їх перефразування.

Отримані у граматичних класах знання поглиблювались і доповнювались у класах поетики та риторики, де основну увагу звертали на стиль і художні засоби.

Studia inferiora завершувались класом риторики метою якого було досягнення ідеалу гуманістичної школи – досконалого красномовства. Тут вивчалась як власне риторика, так і продовжувалось вивчення поетики. Теоретичний курс, в основі якого лежали риторичні праці Цицерона та Аристотеля, підкріплювався численними вправами. Учні опрацьовували риторичні трактати та промови Цицерона, «Настанови оратора» Квінтіліана, а також читали твори Цезаря, Лівія, Тацита, Сенеки Молодшого. Окрім знань з теорії і практики красномовства вивчалась також грецька метрика, знання якої підкріплювались читанням творів Гомера, Гесіода, Піндара, вибраних епіграм з «Палатинської антології», трагедій Софокла та Еврипіда. З прози читали промови Демосфена, твори Платона, Фукідіда, східних отців церкви – Василія Великого, Григорія Назіанзина, Йоана Золотоустого.

Серед вправ, які практикувались на заняттях з риторики, значне місце займали різноманітні описи, відтворення різними способами певної думки, наслідування античних ораторів чи поетів. Багато часу відводилось також перекладу, причому, якщо у нижчих класах він обмежувався лише латиною та польською мовами, то на риториці до нього долучався переклад з латинської на грецьку і навпаки. Чимало уваги приділялось завданням творчого характеру: складанню епіграм, написів, віршів, промов і листів на задану та вільну тему.

Обов'язковим елементом навчання, починаючи від інфіми, була т.зв. eruditio, тобто вивчення різноманітних реалій, які супроводжують античний

текст. Поряд із вивченням мови таким чином відбувалось знайомство з міфологією, історією, географією, культурою, побутом та правом античного світу. Обсяг матеріалу визначався відповідно до рівня і потреб класу: обмежена на початках, у класах поетики і риторики eruditio займала друге за вагомістю місце, а часто становила головний предмет.

Вивчення мов, поетики та риторики вимагало відповідного забезпечення підручниками, довідковою літературою та текстами античних авторів. Окрім згаданих дещо вище підручників популярним був тритомний словник Г. Кнапського (Кнапія) «Thesaurus Latino-Polono-Graecum, який у витягах і переробках використовувався понад два століття. Широко використовувались також фразеологічний словник латинської мови Франциска Богомольця «Supellex latinitatis ex Phraseologia P. Fr. Wagner», укладений на основі аналогічного словника Франциска Вагнера. Як посібник з міфології використовувалась греко-римська міфологія того ж автора «Pantheum mythicum. Seu fabulosa deorum historia». Підручним словником з Altertumswissenschaften був «Parnassus illustratus sive nomina et elucidatio historiarum poeticarum», у якому в алфавітному порядку наводились різні відомості з історії, географії та міфології, та чотиритомна праця Якова Понтана «Progymnasmatum latinitatis sive dialogorum de variis rerum generibus libri quattuor».

Детальний перелік рекомендованих для читання авторів наводить Антоніо Посевіно у своєму бібліографічному пораднику [2]. З латинських авторів тут згадано Цицерона, Вергілія, Овідія, Горація, Лукреція, Цезаря, Лівія, Тацита, Светонія, Непота, Плутарха, Діонісія Галікарнаського, Евтропія, Флора, Аппіана, Веллея Патеркула, з грецьких – Гомера, Гесіода, Теокріта, Піндара, Калімсаха, Фокіліда, Геродота, Фукідіда, Ксенофонта, Полібія, Павсанія, Йосифа Флавія. Як довідкові видання рекомендуються твори Атенея, Феста, Нонія Марцела, Суди та Ісидора Севільського.

Окрім повнотекстових видань широко використовувались також хрестоматії під назвою «Authorum praelegendorum» або «Authores praelegendi», які об'єднували твори латинських і грецьких авторів, передбачені для читання у певному класі. При укладанні подібних хрестоматій з творів античних авторів слід було добирати лише тексти, які б не суперечили християнській моралі і вилучати непристойні місця.

Література:

1. Кметь В., Дух О. "Ratio Studiorum" в історії європейської та української освіти // Ratio studiorum: Уклад студій Товариства Ісусового. Система єзуїтської освіти. Львів: Свічадо, 2008. С. 7-31.
2. Antonii Possevini Montani. Bibliotheca selecta de Ratione studiorum. Venetiis, 1603.
3. Duby G., Mandrou R. Historia kultury francuskiej. Wiek X–XX. Warszawa, 1965. S. 298; Кметь В., Дух О. Цит. пр. – С. 10.

Оксана Шаряк

НОВА ЛЕКСИКА ПЕРІОДУ КОРОНА-КРИЗИ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Події, пов'язані зі спалахом корона-вірусу, значним чином вплинули на звичний побут, робочі процеси і зумовили виникнення чималої кількості нових слів на позначення актуальних реалій і понять. У мовознавчих словотвірних дослідженнях уже побутує узагальнена номінація «коронавірусної лексики» як означення об'єкта непоодиноких досліджень. Науковці Інституту німецької мови м. Мангайм активно відстежують функціонування цієї тематичної лексики і уклали спеціальний словник неологізмів, на основі якого можна з різних перспектив аналізувати відповідні словотвірні явища. У ньому поняття неологізму трактують широко, охоплюючи як одиничні оказіональні номінації, так і лексеми, певною мірою усталені у мовленні, яким однак притаманна новизна у сприйнятті їх форми та/або значення. До прикладу, одним з найчастотніших неологізмів є позначення самого вірусу – Corona. Цю номінацію можна вважати неосемантизмом, що виник внаслідок метафоричного переносу.

Аналіз словника неологізмів OWID дає змогу узагальнити прикметні ознаки і виокремити тенденції у творенні слів періоду корона-кризи. Підкреслити необхідно наявність значної частки слів з вираженою номінативною функцією, що вживаються у термінологічних значеннях та мають нейтральний характер. В цілому це не характерно для оказіональної лексики, яка більше тяжіє до експресії та передачі суб'єктивного оцінного значення.

Коронавірусна лексика позначає нові поняття у різних сферах, напр. соціальних приписах і нормах (Hygieneabstand, Kontaktsperre, Zutrittstest, Mundschutzmoral, Maskenregel), навчальному процесі (Hybridsemester, Nullsemester, Schulchaos, Wechselunterricht, Distanzunterricht), колективній поведінці (Öffnungshektik, Querdenkerbewegung, Hamsterkauf, Schnellshopper), емоційних станах (Homeofficeeinsamkeit, Isolationseinerlei, Pandemiemüdigkeit, Impfneid, Nahweh, Niesscham), ставленні до противірусних заходів (Impfmuffel, Leerdenker, Maskenverweigerer, lockerungskritisch, impfbereit) тощо.

До найчастотніших словотвірних коренів належать: Corona-, Covid-19-, Pandemie-, Virus-, Infektions-, Impf-, Maske-, Hygiene-, Quarantäne-, Distanz-, Abstand-, Online-, Zoom-, Präsenz-, Lockerung- та ін. Найбільш активно тематична лексика формується через словоскладання, а компонентами детермінативних композит часто слугують медичні терміни, що проникли у загальний вжиток, напр.: PCR-Test, Restimmunität, Herdenimmunität, Passivimpfung, Vollimmunisiewrungsquote, kreuzimpfen, Nieshygiene. Значною є частка англіцизмів, як-от Lockdown, Hotspot, Homeworking, videochatten, to-go-impfen, Umarmungshappening, powerimpfen. Деривати утворюються за різними афіксами і передають здебільшого негативні конотації, напр.: Vorschrifterei, Maskentragerei, Zweitimpfler, Zombifizierung, Zoomer. Значну експресію виявляють оказіоналізми, утворені контамінацією: Maskne, Paarantäne, Virolüge, Wirrologe, Zoombie,

Skneipe, Maskomat. Прикметним є паралельне існування синонімічних позначень, утворених із запозичених і питомих німецьких слів: Multispreader, Superüberträger і Superverbreiter, Faceshield і Gesichtsschild, Vor-Corona-Zeit і Prä-Corona-Zeit, Immunitätspass, -nachweis, Immunkarte, при чому синоніми можуть мати різну конотацію: Gesichtslappen, Maultäschle. У цілому вказані словотвірні процеси впливають і на полісемію, оскільки супроводжуються виникненням специфічних конотацій у раніше вживаних слів.

Література:

1. Рись Л. Ф., Пасик Л. А. Неологізми німецької мови часу коронакризи // Кременецькі компаративні студії. 2020. Вип. X. С. 289-299.
2. Herberg D., Kinne M. Neologismen. Heidelberg: Groos, 1998. 48 S.
3. Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie. URL: https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#.

Галина Швець

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРОГРАМ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ СТУДЕНТАМ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

З поширенням інформаційних технологій викладачі отримали можливість використовувати різноманітні медіа-засоби для збагачення мовного середовища, зокрема на заняттях іноземною мовою. На зміну аудіозаписам і навчальним телепередачам прийшли комп'ютерні програми, відео, супутникове телебачення та Інтернет. Використання Інтернет-технологій у вивченні іноземних мов сьогодні набуває особливого значення. Світові та українські лінгвісти та педагоги активно працюють над можливістю вивчення та викладання одночасно кількох іноземних мов. Вищі навчальні заклади України не залишаються оподалік інноваційного розвитку освіти і науки, а тому намагаються забезпечити умови для формування високого рівня іншомовної компетентності випускників.

Питання викладання іноземної мови студентам нефілологічних спеціальностей досліджується у роботах низки науковців. Цієї проблеми торкаються такі дослідники, як Безпалько В. П., Берман І. М., Цвєткова М. М., Ю. Гапон, В. Ляудіс, Е. Носенко, M. Collins, M. Simonson, A. Thompson та інші досліджують проблему використання новітніх інформаційних технологій у навчанні іноземної мови. Розробленням і введенням у навчальний процес нових інформаційних технологій займаються такі науковці, як Є. Дмитрієва, С. Новіков, Є. Полат, Т. Полілова, Л. Цвєткова та інші.

Комп'ютерні навчальні програми у викладанні англійської мови стали використовуватися з 80-х років XX ст. Одним з основних призначень таких програм – навчання за допомогою комп'ютера, що працюють у діалоговому режимі в зручній для сприйняття формі, індивідуалізованому керуванню навчальною діяльністю в ході програмованого, проблемного навчання; контролю знань, а також для забезпечення доступу до обчислювальних, інформаційно-довідкових та інших ресурсів комп'ютера. Мультимедіа – це сукупність комп'ютерних технологій, у якій одночасно використовується кілька інформаційних середовищ: графіка, текст, відео, фотографія, анімація, звукові ефекти, високоякісний звуковий супровід. Науковці стверджують, що завдяки мультимедійним програмам студенти можуть працювати у своєму ритмі та згідно зі своїми потребами.

При навчанні іноземної мови комп'ютерні технології дозволяють:

- створити комунікативні ситуації у спілкуванні;
- увести в мову вирази-кліше;
- розвивати навички читання;
- удосконалювати здатність отримувати і обробляти інформацію;
- створити комфортні умови для сприйняття матеріалу.

Сьогодні поряд із навчальними підручниками та посібниками існує багато навчальних курсів іноземних мов, які є мультимедійними продуктами. Серед таких досить багато прикладних програм, що використовуються у вивченні іноземних мов: «Lingua Land», «Tell me more», «LanguageStudy», «Transparent Language_BYKI», «4,001 Business, Sales & Personal Letters»; «597 Business Letters», «Learn Irregular Verbs», «Oxford Platinum», «Test Master Total English», «Одразу говори англійською», «Euro Plus», «Media Publishing», «Distance Learning», «Promt».

Ці мультимедійні програми виконують інформаційно-пізнавальну функцію, використовуючи сучасну методику інтенсивного вивчення мови. Вони навчать студентів аналізу граматичних явищ і збагатять словниковий запас. Фонетичні вправи з курсів «Tell me more», «Oxford Platinum», «LanguageStudy», «Transparent Language_BYKI» навчатимуть правильній вимові та артикуляції. Програма «Oxford Platinum» чи «Transparent Language_BYKI» закріплять навички читання та роботи над текстом.

На заняттях іноземних мов активно використовуються навчальні програми, такі як «Euro Plus», «Media Publishing», «Distance Learning», «Promt» при навчанні фонетики (можливість записати свій голос, порівняти зі зразком), граматики (20 видів вправ), лексики (слова, діалоги, ситуації), читання й аудіювання (запис професійних ситуацій).

Без сумніву, наведені вище програми не можуть замінити повноцінний курс іноземної мови. В той же час такі навчальні курси допоможуть студентам закріпити знання з граматики, поповнити активний та і пасивний словниковий запас, потренувати правильну вимову та артикуляцію, покращити навички роботи з текстом та майстерності перекладу.

Галина Швець

ДИСКРИМІНАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВІ: "ОСОБИ" ТА "НЕ-ОСОБИ". АНАЛІЗ З ПОГЛЯДУ ПОЗИЦІЇ "ПРАВО НА ЖИТТЯ" (НА ОСНОВІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ АНГЛОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ XX–XXI СТ.)

Література, як дзеркало, відображає суспільство через унікальне вміння авторів перенести певне питання чи проблему на папір: переосмислити, втілити у персонажів, використати влучні слова. Саме через літературні твори можна проаналізувати суспільство з його вадами й чеснотами.

У кожному суспільстві в певний час існували люди, котрі через свою інакшість (колір шкіри, розумові здібності, старість, хвороби, стать, вік й ін.) зазнавали глузувань, знущань і навіть помирали через це. Громада не вважала їх людьми, повноцінними особами.

Так, жінка у різні часи трактувалася передовсім як істота другорядна, неважлива, призначення якої полягало найперше у продовженні роду, фактично вона виступала річчю, забавкою чоловіка-воїна, чоловіка-божества. Зокрема Платон й Аквинат вважають жінку не людиною, а чимось середнім: неістотою, не-особою, «проміжною ланкою» між твариною та чоловіком. У нинішньому суспільстві, поряд з питанням особи жінки, з'являються нові проблеми, назрілі й потрібні досліджень і дискусій у майбутньому. Актуальною проблемою сьогодення є питання визнання ненародженої дитини повноцінною особою і відповідно надання їй прав людини, головним чином – права на життя. Адже, згідно з переконанням прихильників позиції «право на смерть», ембріон досі вважається не-людиною і не має права на життя.

Хто така жінка і її призначення намагалися зрозуміти й пояснити філософи, починаючи від античності й до сьогодення. Серед літературознавців варто відзначити праці М. Уоллстонкрафт, С. де Бовуар, Е. Річ, Г. Вальстром, М. Джермана, К. Мессі та ін. З-поміж українських дослідників слід вирізнити таких вчених: М. Моклиця, О. Лабащук, С. Павличко, С. Філоненко та інші. У літературознавстві питання особи ненародженої дитини досліджене недостатньо. Однак, частково його торкаються у своїх дослідженнях такі вчені як: Л.Л. Бродер, Дж. Вілт, М. Джіллет, Б. Джонсон, Б.В. Капо, Дж. Колозе, Д. Холенберг, І. Хенсен та ін.

Автори художніх творів, зокрема англомовної літератури XX-поч. XXI ст. (Дж. Стейнбек «Про мишей і людей», Д. Лессінг «П'ята дитина», Е. Вортон «Літо», Л. Хьюз «Кора безсоромна», М. Етвуд «Оповідь служниці», Ф. К. Дік «Передлюди» та інші) у своїх роботах прямо чи опосередковано торкаються теми ставлення суспільства до жінок, хворих, старих, (ненароджених) дітей чи розумово відсталих; визнання їх особами/людьми.

У наш час питання расової приналежності стоїть уже не настільки гостро, як колись. Темношкірі (так само як індіанці, японці чи китайці) мають усі ті ж права й свободи, що й білі. Однак, як відомо, так було не завжди. Ще на початку

XX століття до людей іншої раси білі проявляли ненависть і при цьому вважали за людей нижчої касти чи взагалі не людей. Відповідно, їх не приймали навколишні й вони змушені були бути вигнанцями, приреченими на самотність.

Питання надання морального статусу особи актуальне й необхідне для подальшого аналізу вчених-літературознавців, особливо в наш час, коли все частіше ми стаємо свідками підміни певних понять у реальному світі, що зрештою віддзеркалюється й у літературі.

Питання прав людини не вичерпується виключно проблемою визнання чи невизнання особою ненародженої дитини, а й інших категорій людей. Наукові розвідки в царині літературознавства з погляду позиції «право на життя» є необхідними і перспективними.

У той час, коли жінка чи чорношкіра людина в сучасному суспільстві більше не потребують підтвердження статусу повноцінної особи, з'явилися нові категорії людей, котрі, на жаль, повинні доводити свою індивідуальність і право на життя й повноцінне існування. Тож, цікавим для майбутніх досліджень може бути визнання особами хворих синдромами Альцгеймера, Аспергера, Дауна, аутистів і т. д. Адже не секрет, що саме рання діагностика певної хвороби впливає на рішення батьків щодо абортування ненародженої дитини.

Taras Shmiher

EMOTIONS IN THE OFFICE OF THE DEAD: A CASE STUDY OF THE ORTHODOX FUNERAL VIGIL IN TRANSLATIONS

Funerals are extremely emotional events, and emotionality is also expressed in the funerary texts by the relevant set of emotion-terms. Death is not only a tragic event of earthly life, but hope for a better – heavenly – life. This approach to death helps the Christian Church celebrate the saddest act of human life in a calmly joyful way. The contrast between folk mourning laments and ecclesiastical rites (covering oratory and musical parts) shows how the Church tries to ease the emotional burden of this event by directing a human to a more peaceful acceptance of the bereavement. The balance of using strong and weak, positive and negative emotions in various denominations and communities differs, but it is the key to the power of influencing believers' emotional intelligence.

The study of emotion-terms is exercised on the texts from the Orthodox Office for the Dead in Church Slavonic, Ukrainian, English, Polish and partially Greek versions. The dominant tradition is the Church Slavonic one which is the original for numerous modern Orthodox Slavonic communities. The Greek text which should have been the authentic original for the Church Slavonic translation deviates in many places from today's approved texts. This fact is explained by the independent lives of the Churches and their shortening or alternating the text for their accepted praxis.

This state of arts explains why translators use the Church Slavonic text as the main one and refer to the Greek text only in separate cases. The authored translations are some English ones (by Isabel Florence Hapgood) and Polish (by Rev Henryk Paprocki). The Ukrainian texts are approved of by the Holy Synod of the Ukrainian Greek-Catholic Church and they, like English ones in this tradition and some others, stay unsigned. The focal texts for study are the Great Litany and the prayer "God of all spirits and of all flesh".

The litany is constructed in such a way that it balances between the powerful negative and positive emotive words and the aim of this co-usage is the consequence of calmed emotional state. Actually, the key phrase is already in the beginning of the litany: "блаженний покой". Church Slavonic "покои" designates either the state of emotional, psychic peace (which is transformed into the later interpretation and sense 'death-as-sleep') or the place where a person can acquire such a peaceful condition. The development of the meaning from physical rest to spiritual rest, death and other deathly associations is directly connected with the essence of Christian theology.

Once Eve Sweetser voiced a hypothesis that rhyming is also a way of conceptual and poetical blending for generating a very powerful aesthetical effect. This observation is applicable to the litany where the coexistence of positive and negative emotions can have a modulating – and soothing – effect on listeners. It gives an additional spur to interpretation: thus, the ideal 'realm of the living' is the place without any 'tribulation'; 'the place of light' is marked with the absence of 'wrath'; 'all the saints and the just repose' as they have the 'necessity' of nothing; the greatest victory of the soul is when Christ's 'dread tribunal' ends up with 'unceasing joy'.

Ольга Шпак

СЕМАНТИКА ДОПОМІЖНОГО ДІЄСЛОВА «DO»

Основний догмат сучасної ортодоксальної лінгвістики – «автономія» граматики. Автономія граматики визначається на основі того, що мови висувають довільні вимоги до форми допустимих виразів. Значимість наведеного аргументу залежить від розуміння ключових понять, зокрема, поняття «форма» і «автономія». Когнітивна граматика пропонує для опису граматичної структури тільки символічні одиниці, і саме на цьому ґрунтується автономність граматики. З цієї точки зору єдине допустиме визначення форми – ототожнення її з фонологічним полюсом лінгвістичних одиниць і виразів.

Торкнувшись питання автономії, не можемо не згадати про існування так званих «порожніх» маркерів, які, як часто вважають, виконують чисто граматичні функції і не роблять жодного семантичного вкладу у значення граматичної структури. До таких граматичних маркерів належать допоміжні дієслова, деякі сполучники підрядності, прийменники та інші службові слова.

Можна, звичайно, припустити існування маркерів, що не мають помітного впливу на інформативний зміст виразів, у яких вони з'являються. Однак значення набагато ширше, ніж інформативний зміст (чи умови істинності); важливою є також образність, тобто те, як цей зміст структурується або будується з точки зору комунікативної інтенції. За умови лінгвістично адекватного погляду на значення воно включає конвенційну образність, яку й несуть граматичні маркери наведеного вище виду.

Почнемо з розгляду певних факторів, які, як іноді вважається, вказують на те, що граматичний маркер позбавлений значення. До цих факторів відносять: 1) надлишковість; 2) обов'язковість; 3) виконання конкретної граматичної функції; 4) мовну специфіку.

Надлишковий елемент може бути незначущим з точки зору теорії інформації, але лінгвістичну семантику це не дуже цікавить. Для природної мови важливо провести чітку межу між двома поняттями, які, очевидно, не еквівалентні, а саме: "значимість" ("meaningfulness") і "значення" ("meaning"). Завжди існує деяке семантичне перехрещення між складовими, які об'єднуються, утворюючи складний вираз. Це відбувається саме тому, що складові структури перехрещуються у такий спосіб, що можуть інтегруватися, утворюючи складну концептуалізацію. Оскільки усім складним виразам властива певна семантична надлишковість, значення однієї складової не може визначатися лише виведенням значення сусідньої складової цього складного виразу із значення усього виразу загалом – значення компонентів структур не доповнюють одне одного, і тому кожне повинно описуватися по-своєму.

Р. Ленекер вказує, що допоміжне дієслово do вживається тоді, коли будь-яке інше допоміжне або службове дієслово відсутнє, але граматична структура чітко і неоднозначно вказує на те, що його присутність необхідна. Загалом видається, що у цьому твердженні немає жодної суперечності, проте детальне вивчення мовних явищ свідчить, що у вживанні do спостерігається певна довільність щодо граматичної структури.

Розглянемо допоміжне дієслово do у протиставленні двох речень:

(1) My cousin smokes.

Моя кузина курить.

(2) My cousin does smoke.

Моя кузина справді курить.

Р. Ленекер вважає, що допоміжне дієслово do означає надзвичайно схематичний процес, тобто це справжнє дієслово, яке відповідає специфічним ознакам дієслівної схеми і, по-суті, тотожне схемі, яка знаходиться біля семантичного полюсу. Таким чином, семантично do схематичне для smoke (курити), як і для будь-якого іншого дієслова. Згідно принципу семантичної прозорості складова структура do smoke еквівалентна структурі smoke, тобто do нічого не додає до інформативного змісту складного виразу. Надлишковість do у поєднанні з конкретним дієсловом не заважає його аналізу як символічної одиниці з реальним (хоч і схематичним) семантичним змістом. Крім того, цей зміст допомагає

пояснити семантичний контраст наведеної вище пари речень. Контраст між smoke і do smoke стосується образності, а не інформативного змісту і полягає у додатковій значимості виразу do smoke. Разом з емфатичним наголосом do + V (а не просто одне окреме дієслово) підсилює поняття процесу і таким чином додає відтінку емфази складному дієслівному виразу.

Отже, семантична надлишковість граматичного маркера (з точки зору інформативного змісту) узгоджується в принципі з тим, що він значимий і може описуватися як символічна одиниця. Можна також обґрунтовано говорити про значимість обов'язкового граматичного маркера, у виборі якого виключаються інші альтернативи, і який виконує конкретну граматичну функцію.

Коли дієслово do вживається у питальних і заперечних конструкціях, йому приписується конкретна граматична функція: воно виражає час і узгодження з підметом. Проте немає нічого такого, що заважало б значимому компоненту бути умовно прийнятним і відігравати конкретну граматичну роль, і саме елементи з високим схематичним змістом ідеально підходять для цього. Схематичність do стосовно класу дієслів пояснює його семантичну «прозорість» у конструкціях:

a) My cousin does not smoke.

b) Does my cousin smoke?

А також його здатність функціонувати як дієслівний заміщувач:

c) My cousin doesn't smoke, does she?

d) She does.

Р. Ленекер стверджує, що допоміжне дієслово do означає максимально схематичний процес – воно навіть нейтралізує опозицію перфект/імперфект, отже, відноситься до семантичної структури. Допоміжна функція do мотивується тільки факторами мовної норми, і Р. Ленекер вважає, що семантична структура do узгоджується з будь-яким профілем, який ідентифікований для категорії темпоральних відношень. Попри всю повноту цієї характеристики все-таки виникає питання, чи запропонований аналіз вичерпав потенціал когнітивної граматики. Адже сам Р. Ленекер зауважив, що простий аналіз не обов'язково валідний у всіх випадках, аж до виключення усіх інших методів аналізу.

Доказ того, що допоміжне дієслово do нейтральне по відношенню до опозиції перфект/імперфект, можна знайти, аналізуючи речення типу Do you know? У цьому реченні основне дієслово виражене формою імперфекта. Р. Ленекер слушно зауважує, що do відрізняється від інших допоміжних дієслів тим, що воно (do) додається до смислового дієслова. Допоміжне do і дієслово, з яким воно вживається, відрізняються одне від одного: допоміжне дієслово do характеризує процес схематично, тоді як будь-яке інше смислове дієслово специфікує його.

Застосовуючи аналіз у дусі когнітивної граматики до імперативу Do be quiet, К. Туревич доходить висновку, що присутність допоміжного do не завжди можна інтерпретувати як доказ того, що допоміжне дієслово нейтральне по відношенню до опозиції перфект/імперфект. Детальний аналіз наведеної вище

структури свідчить, що композиційна доріжка для імперативу включає інтеграцію на двох рівнях. Імперфектне be інтегрує з атемпоральним відношенням quiet, утворюючи складну структуру be quiet. Складна структура успадковує темпоральний профіль дієслова і тому може функціонувати як імператив. Семантичний полюс символічної структури профілює певну послідовність постійних відношень з номінативом, здатність до взаємодії з сферами соціальної поведінки та сферою акустичних ефектів – сутністю, що розроблятиме траєкторію процесу висування віхи на перший план, і субструктурами, які визначають значення quiet – віхи процесу. Охарактеризована таким чином предикація створює образ, у якому номінатив здатний бути спокійним і користується цією здатністю, а мовець звертає увагу співрозмовника на релевантність цього типу поведінки самим фактом створення образу. Якщо складна структура з імперфектним профілем be quiet - повноправний лінгвістичний вираз, цілком очевидно, що інтеграцію цієї структури з допоміжним do навряд чи можна інтерпретувати як таку, що спрямована на збереження профілю.

Два типи імперативу – Do be quiet і Be quiet – функціонально не ідентичні. Емфатичний імператив Do be quiet, очевидно, буде використовуватися у ситуаціях, коли існує необхідність підсилити певну сцену, тобто мовець не може концептуалізувати цю сцену як реальний стан, який або відображений протилежною поведінкою, або це пресупозиція, що базується на досвіді мовця.

Цілком логічним у такому випадку є припущення, що do be quiet вживають, якщо мовець хоче заздалегідь обґрунтувати потребу того, щоб ситуація be quiet мала місце, наприклад, коли він/вона хоче зосередити увагу адресата на потребі впровадити необхідний стан і таким чином здійснити зміну, що приводить до цього стану.

Враховуючи усе вище сказане і характеристику профілю перфекта, як такого, що заздалегідь обґрунтовує ряд змінних відношень на протязі і в межах проміжку концептуального часу, семантичну структуру допоміжного do можна описати як найбільш схематичний перфектний процес, концептуальний зміст якого зводиться до профілювання зміни.

Оскільки в інтеграції be quiet і do останній елемент "специфікується", і характер зміни окреслено, саме допоміжне дієслово do визначатиме профіль складної структури do be quiet. Справді, імперфектний процес be quiet детально визначає віхи перфектного процесу do, забезпечуючи точку референції для характеристики концептуальної доріжки останнього. Простіше кажучи, функцію be quiet можна охарактеризувати як таку, що специфікує бажаний образ, в той час як наявність do викликано потребою зробити цей образ реальним.

Таким чином, можемо зробити висновок, що розвиток допоміжної функції смислового дієслова "do" мотивований безпосередньо його смисловою структурою. Завдяки своєму профілю, який можна вербально сформулювати як зміну у темпоральному фреймі, допоміжна функція доцільна як засіб сигналізації потреби запровадити зміну, не специфікуючи її природу.

Oleksandra Shumiatska

ZUM PROBLEM DER ÜBERSETZUNG VON EUPHEMISMEN IN DER POLITISCHEN SPRACHE

Jeder von uns begegnet dem Wort Politik mehrmals am Tag: im Fernsehen, im Radio, im Internet oder unterwegs zur Arbeit. Das Wort "Politik" stammt aus dem Griechischen und bezeichnet als "Polis" den Stadtstaat der griechischen Antike, in dem sich die freien Bürger eigene Gesetze der Organisation des Zusammenlebens gaben. Etwa im 19. Jahrhundert hat das Wort "Politik" in die deutsche Sprache Eingang gefunden (Zöllner, 1997).

Das Politiklexikon definiert den Begriff „Politik" wie folgt: Politik ist menschliches Handeln, das zum Ziel hat, verbindliche Regelungen in und zwischen Gruppen von Menschen herzustellen. Jede Gesellschaft braucht Spielregeln (Gesetze). Eine wichtige Aufgabe von Politik ist es, diese Gesetze zu beschließen und dafür zu sorgen, dass sie eingehalten werden (Politiklexikon).

Armin Burkhardt versteht unter der politischen Sprache entweder das politikbezogene Sprechen der Bürger bzw. die politische Mediensprache der Journalisten, oder sie ist Politiksprache, die – je nach Adressatenbezug – in die politikinterne Sprache in der Politik und die nach außen ans Staatsvolk gerichtete Politikersprache unterschieden werden kann (Burkhardt 1998: 98f).

Politische Sprache wird durch verschiedene Merkmale gekennzeichnet. Eines davon ist der Gebrauch von Euphemismen. Das Wort Euphemismus kommt aus dem Griechischen und bedeutet wörtlich „Beschönigung". Insbesondere unschöne oder unangenehme Ausdrücke werden oft durch Euphemismen ausgetauscht. Der Euphemismus dient dazu, einen Gegenstand oder eine Person zu beschönigen, damit unangenehm wirkende Bezeichnungen nicht direkt genannt werden müssen. Somit verschleiert der Euphemismus also kunstvoll einen unschönen Ausdruck. In seiner Arbeit über politische Sprache definiert Armin Burkhardt Euphemismus als ein bewusst angewendetes Stilmittel mit manipulativem Sinn. Der manipulative Sinn liegt darin, beim Adressaten unliebsame Assoziationen zu unterdrücken oder durch positive zu ersetzen (Burkhardt, 1998: 109).

Es kommt auf den situativen Kontext an, ob und welche Euphemismen in der politischen Rede gebraucht werden. Um den Euphemismus in die Muttersprache übersetzen zu können, muss man ihn zuerst dem Kontext entlarven können, das heißt, man muss seine Bedeutung erkennen und ihr auf den Grund gehen.

References:

1. Burkhardt A. Deutsche Sprachgeschichte und politische Geschichte // Besch, Werner (Hrsg.): Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung. 2., vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. 1. Teilband. Berlin: de Gruyter, 1998. S. 98–122.

2. Zöllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch des Englischen. Frankfurt a. M.: Peter Lang, 1997.
3. Politiklexikon. URL: https://www.politik-lexikon.at/politik/

Ilona Yurchyshyn

NEGATIVE DETERMINER THEORY

A determiner is a grammatical notion that could be represented by the word, phrase or affix and is used before the noun to introduce, specify or give additional information about it. There many types of it, however, this article is focused only on the problem of defining the negative determiner and if it even could be named as another category.

This research is interested in the negative determiner "no" mainly because it is so different from the other determiners.

Firstly, it used with both plural form and singular, countable and uncountable nouns. It is also the part of the following derivatives: "nobody", "nothing", "no one", "nowhere" and they are the pronouns.

Determiners have the following types:

Central determiners	Predeterminers	Postdeterminals
•***Articles*** "a", "the"; •***Demonstrative*** "this", "that", "these", "those"; •***Distributive*** - "each", "every"; •***Existential*** - "any", "some"; •***Disjunctive*** - "either", "neither"; •***Negative*** - "no", "none"; •***Additive*** - "another"; •***Sufficiency*** - "enough", "sufficient"; •***Interrogative*** - "what", "which"; •***Relative*** - "what", "which".	•***Personal*** - "we", "you"; •***Universal*** - "all", "both".	•***Cardinal numerals*** - "zero", "ten", "twenty-seven", etc.; •***Positive paucal*** - "a few", "a little", "certain", "several", "various"; •***Degree determiners*** - "few***", "little", "many", "much".***

Secondly, "no", "none" and "neither" are sometimes treated as the grammatical counterparts for their affirmative forms (Klima E.). But consider this:

1a. No girls in this city have ever been to Italy.
1b. Some girls in this city have ever been to Italy.
2a. Neither he nor his wife did any of this.
2b. Either he or his wife did any of this.

3a. None of us has ever been to Italy.
3b. One of us has ever been to Italy.

The examples clearly show that the a-sentences are the correct grammatical forms, whereas the b-forms are not. So the negative forms here are not the negative counterparts for the affirmative forms.

The other theory that scientists like Ladusaw W. support is that "neither … nor" is a contracted form of "not either … or", "no" and "none" are from "not a", and "not one" respectively. But there are some ambiguities here as well. First of all, they wouldn't be determiners then, but numerals. Secondly it does not cover the ability of "no", for instance, to from Noun Phrases with uncountable nouns or nouns in Plural.

4a. No water for you.
4b. No a water for you.
4c. No girls in this class knew the answer.
4d. No a girls in this class knew the answer.

"Not one" also creates the ambiguity as it will produce additional intonational stress on the sentence.

5a. None of us knew the answer.
5b. No one of us knew the answer. – Not even one.

Thirdly, should "neither" be considered as a disjunctive determiner or rather a negative one. Laurence R. Horn states that the joint negation "neither" corresponds "logically, pragmatically, distributionally, and intonationally to the universal negation no, none". However, "no" signifies a particular property of the noun, "neither" does it as well, but is used to select from the set of exactly two, that is why in most cases it falls into the category of Disjunctive Determiner. The problem appears when the preposition "of" is used.

6a. Neither he nor she could tell me more.
6b. Neither of us could tell him more.

"Neither of" has the same features as the determiner "none of", hence it could be considered as one.

Fourthly, the determiner "no" is linked with the noun, but it does not always negate the noun.

7. I see no American student here.

The determiner "no" in this sentence does not convey the meaning that there is no student in the room, it rather emphasises that there is no American student.

And finally, the debate between Rodney Huddleson and Geoffrey Pullum also give another insight into the problem. Determiner "no" quite often occurs in the fused-determiner-head construction.

8. I saw no mouse, and she also saw none.

"None" here is not a determiner at all. It behaves as a pronoun and appears to be just the form of "no". It is used to take on the same properties of the determiner in the opposition.

There are too many contradictory theories when it comes to determiners in English. It shows one more time how little they are researched and studied.

References:

1. Barwise J. Laurence R. Horn. A natural history of negation. The University of Chicago Press, Chicago and London 1989, xxii 637 pp. // Journal of Symbolic Logic. 1991. № 56(3). P. 1103-1104.
2. Huddleston, Rodney, and Geoffrey K. Pullum. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
3. Klima E. Negation in English / J. A. Fodor and J.J. Katz (eds.) // The Structure of language Prentice-Hall. 1964.
4. Ladusaw B. Expressing negation// Proceedings of SALT II / ed. by Chris Barker and David Dowty. Columbus: Ohio State University, Department of Linguistics, Working Papers, 1992. P. 237–260.
5. Ladusaw W. Logical form and conditions on grammaticality // Linguistics and Philosophy. 1983.
6. Tovena L. M. Distributional restrictions on negative determiners / K. Jaszczolt, K. Turner (eds.) // Meaning Through Language Contrast. Amsterdam: Benjamins, 2003. P. 3–28.

Мар'яна Яремко

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЧАННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Теоретичні засади щодо визначальної ролі мовчання в художньому тексті формуються в літературно-науковій думці протягом ХХ ст., що зумовлено пануванням мовного скепсису та топосу невимовного в модерній поетиці, а також розвитком і переосмисленням словесного мистецтва під впливом ідей "критики суб'єкта" (З. Фройд), "смерті автора" (Р. Барт), "відкритого твору" (Г.-Ґ. Ґадамер, У. Еко) та "рецептивної ролі" читача (В. Ізер). Фундаментальними є поняття "невизначеності" тексту та функціонування в його структурі форм "значущої відсутності", які розглядаються у феноменології як "невизначені місця" (Р. Інґарден), у теорії рецептивної естетики – як "порожні місця" (В. Ізер), у семіотиці – як "мінус-прийом" (Ю. Лотман). Німецький дослідник М. Тітцманн зводить поняття невизначених місць, лакун та мінус-прийомів до загальної назви "значущих нульових позицій" ("bedeutungstragende Nullpositionen"), наголошуючи на тому, що невизначені місця і лакуни позначають "інформаційні прогалини", а поняття "мінус-прийому" – це метод, унаслідок якого виявляється відсутність деякої інформації в тексті [2, S. 236–237].

Метод деконструкції Ж. Дерріди та теорія дискурсивного аналізу М. Фуко розкривають поняття "відсутності" та "порожнечі" як органічної частини мови та

мовних знаків, а тому аналіз тексту націлений на виявлення умовчань з метою демонстрації розсіювання висловлюваних смислів [1, S. 218]. На відміну від структуралістського вчення, у теорії дискурсу не виокремлюється репрезентаційна функція мови, основною тезою слугує те, що знаки "показують, що вони нічого не показують", тому для М. Фуко значимою є та сторона мови, де відкривається її "порожнє несигніфікативне Буття" [1, S. 175]. Таким чином, об'єктом дослідження в художніх текстах стають мовні конструкції, які засвідчують присутність мови в момент її незначущості. Найчастіше метафорою такої мови є білий аркуш паперу, що необхідний для письма. З появою перших літер на ньому вся увага переходить до написаного та зосереджується на його значенні [1, S. 175].

Розглянуті вище поняття для позначення значущої відсутності в тексті свідчать про те, що на фоні контексту помітною є відсутність окремих елементів, яка вказує на необхідність деякої інформації. Зіставляючи із контекстом той сегмент тексту, в якому припускаємо відсутність інформації, можемо виявити пропуск певного елементу та заповнити прогалину. Отже, значуща відсутність є невід'ємним компонентом художнього тексту, який зумовлює його багатозначність та відкритість до рецептивної співдії.

Література

1. Klawitter A., Ostheimer M. Literaturtheorie: Ansätze und Anwendungen. Göttingen, 2008. 304 S.
2. Titzmann M. Strukturale Textanalyse: Theorie und Praxis der Interpretation. München, 1989. 470 S.

Наталія Ярошко-Кушнір

«ЗАПИСКИ ІЗ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ» А. ЕРНО: СИМБІОЗ ПОЛІФОНІЧНОСТІ, ДІАЛОГІЧНОСТІ Й ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ

Художня література підтримує зв'язки діалогічності з іншими дискурсами та з читачем, як це яскраво ілюструє твір «Записки із навколишнього світу» французької письменниці Анні Ерно. До вивчення питань поліфонії, діалогізму інтертекстуальності зверталася ціла плеяда лінгвістів: М. М. Бахтін, О. Дюкро, Ж. Брес, Ж.-К. Анскомбр, А. Жобер, А. Новаковська, Г. В. Денисова та інші.

Аналізуючи роман А. Ерно, з легкістю можна констатувати присутність у ньому явища поліфонії. Голос оповідача, якого умовно, але не безпідставно, можна співставити із голосом самої письменниці, супроводжує читача протягом твору. Водночас, оповідь рясніє численними цитатами, або пасажами прямої мови, які належать анонімним персонажам-мовцям («énonciateurs»), що, у свою чергу, відповідають реальним суб'єктам мовлення, серед яких випадкові перехожі, пасажири громадського транспорту, відвідувачі магазинів, галерей та інші

представники урбанізованого простору. Їхня анонімність є практично цілковитою, адже ідентифікація обмежується кількома короткими вказівками на вік, стать, професію, чи рід занять. Введення цитат має випадковий, спорадичний характер, завдяки чому у сприйнятті читача виникає образ гамору великого міста. Поліфонічність пов'язана із фонетичним ефектом (різноманітність інтонацій, тембрів), лексико-стилістичною маркованістю (регістри мовлення, манера висловлювання, жанр) [1, с. 167].

Оповідач виконує роль первинного рецепієнта цих висловлювань, але також медіатора, який передає їх вторинному рецепієнтові, тобто читачеві. Коли ж йдеться про медіацію, то потрібно відзначити інтерактивність цього явища. Як наслідок, це дає підстави аналізувати твір А. Ерно також у аспекті його діалогізму. У тексті твору можна розрізнити дві форми діалогізму, а саме: а) мовний діалогізм, який полягає у можливості автора діалогізувати з мовою, із «чужим» словом [2, с. 138]. У розглянутому романі цей вид діалогізму представлений коментарями (зокрема лінгвістичного характеру) автора-оповідача щодо цитованих реплік мовців-персонажів; б) комунікативний діалогізм «представлений взаємодією адресанта або текстового втілення позиції автора і його програми адресованости з адресатом (читачем). Діалог двох особистостей, безпосередній або опосередкований [...]» [2, с. 138]. На відміну від мовного діалогізму, який має конкретне текстове втілення, комунікативний діалогізм є здебільшого імпліцитним, прагматично спрямованим на читача.

Ще одним важливим джерелом діалогічності у романі є інтертекстуальність твору. На думку Г. В. Денисової численні комунікативні та прагматичні функції, а саме: «створення ігрового моменту, неявний засіб оцінки, прийом переконання рецепієнта, засіб комунікативного впливу, своєрідний засіб уведення думок, відправний момент роздумів, контактовстановлюючий засіб, інтерпретаційне знаряддя, спосіб пародіювання, спосіб демонстрації ерудиції і прийом прикрашання тексту» [Цит. за: 2, с. 211]. У своєму тексті А. Ерно неодноразово вдається до цитат із медійного та рекламного дискурсу, пісень та фольклору, художньої літератури, усного розмовного міського дискурсу:

а) «Le président de la République a parlé à la télévision dimanche. Plusieurs fois il a dit «beaucoup de petites gens» [...] puisqu'il est inouï de laisser entendre à une catégorie de citoyens qu'ils sont des inférieurs. Cela signifiait aussi qu'il appartenait, lui, aux «grandes gens» [3, с. 39-40] Шляхом прагматичного аналізу промови президента, а саме доповнюючи другу частину імпліцитного біному («petites gens»↔«grandes gens»), автор-оповідач вказує на присутність пресупозиції вищості влади щодо громадян у політичному дискурсі. Неприйняття такої позиції автор демонструє не тільки вербально «puisqu'il est inouï», але й засобами іронії, адже характеристика «grandes gens» передбачає значення протилежне прямому. Для читача така гра експліцитного та імпліцитного становить елемент зацікавлення та запрошення до роздумів.

б) «Sur les murs de la gare de Cergy, il y a écrit, depuis les émeutes d'octobre: ALGÉRIE JE T'AIME, avec une fleur couleur de sang entre «Alérie» et «je» [3, с. 85]. У цьому прикладі «кривава квітка» у написі вказує на асоціативне поле страждання, втрати та патріотичної відданості. Таким чином, автор вводить імпліцитну алюзію на болючі наслідки франко-алжирської війни (1954-1962), зокрема на проблеми масової імміграції.

в) «Je demande à la jeune coiffeuse qui s'occupe de moi: «Est-ce que vous aimez lire?» Elle répond: «Oh ça ne me dérange pas de lire, mais je n'ai pas le temps.» («Ça ne me dérange pas», de faire la vaisselle, la cuisine, travailler debout [...]» [3, с. 76]. У цьому випадку позиція суб'єкта мовлення (перукаря) має парадоксальний характер, адже різко не співпадає з баченням оповідача рецепієнта (літератора). Цей парадокс маркований автором за допомогою парантетичної конструкції, яка містить ймовірні пресупозиції лексико-семантичного контексту вживання дієслова «déranger» (обтяжливі рутинні заняття: прання, куховаріння, стояча робота), які є логічними для оповідача літератора, і до яких не може бути прирівняне читання. Відтак, парадокс виникає як наслідок неспівпадіння картин світу суб'єкта мовлення, відображеного у мовцеві-персонажі, та автора, представленого оповідачем. Прагматичний ефект для вторинного рецепієнта, тобто читача, забезпечується маркованістю парадоксу та полягає в несподіванці, здивуванні, а також імпліцитній апеляції до визначення власної позиції у цій ситуації.

Таким чином, підкреслимо знову, що інтертекстуальність дає змогу реалізувати як мовний (авторські коментарі до введених цитат), так і комунікативний діалогізм. Останній дає змогу читачеві сприйняти інформаційний блок, який поєднує співзвучні, або ж протилежні позиції, та сформувати власну реакцію та точку зору.

Література:

1. Ярошко-Кушнір Н. С. Зв'язок поліфонічності, діалогічності й інтертекстуальності у «Записках із навколишнього світу» («Journal du dehors») Анні Ерно // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Видавництво МГУ. Одеса, 2021. Вип. 50, том І. С. 166-169.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
3. Ernaux A. Journal du dehors. Éditions Gallimard, 1993. 107 p.

Тетяна Яхонтова

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ АДРЕСАНТНО-АДРЕСАТНОЇ КОНФІГУРАЦІЇ У ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ АНОНІМНИХ РЕЦЕНЗІЙ

Анонімна рецензія – це важливий жанр наукової комунікації, появу якого було зумовлено виникненням наукових журналів. Пре-публікаційні, анонімні рецензії на статті, що подаються у такі журнали, покликані забезпечити високу

якість публікацій, їх відповідність найжорсткішим стандартам, та закрити доступ для праць, що не відповідають встановленим критеріям. Анонімна рецензія відіграє особливу роль у жанровому ландшафті сучасної науки, виконуючи роль лінгвокомунікативного механізму регуляції процесу оприлюднення наукових здобутків, забезпечення якості наукового продукту та імплементації й підтримання етичних норм проведення та презентації досліджень. Отже, анонімна пре-публікаційна журнальна рецензія має три провідні комунікативні функції: 1) оцінну, 2) "охоронну" та 3) дидактичну.

Адресантом анонімної рецензії є спеціально запрошений науковець, фахівець у галузі наукової проблематики статті з належною репутацією, а адресатами – автор рецензованої праці та головний редактор журналу, до якого подано статтю. Особливості адресантно-адресатної конфігурації у текстах цього жанру визначаються взаємодією трьох комунікативних чинників:

а) соціально-статусним аспектом жанрової ролі рецензента як спеціально запрошеного експерта, що свідчить про його авторитетність у певній науковій спільноті;

б) анонімністю, яка провокує маніфестацію авторського "я" крізь спектр риторичних стратегій, від традиційно-етикетних до жорстких і навіть агресивних;

в) "охоронною" функціональною спрямованістю жанру, його комунікативним завданням не допустити праці неналежного рівня на наукову територію своєї спільноти.

Унаслідок дії цих чинників автори анонімних пре-публікаційних журнальних рецензій виступають як мовні особистості, що здійснюють свідомо-авторитарний (у певному діапазоні) вплив на адресата, інколи навіть порушуючи риторико-стилістичні норми наукового спілкування. Особливу тональність авторизації у текстах рецензій задають ментальні перформативи (I suggest), що надають дискурсу асертивно-директивний характер; словосполучення із присвійною формою займенника I, які володіють семантикою індивідуально-суб'єктивної орієнтації (In my view…); займенник you, що актуалізує віртуальну присутність автора у текстово-комунікативному просторі рецензії. Окрім того, для текстів анонімних рецензій характерні семантико-стилістична експресивність, створювана певним порушенням норм наукового стилю, комбінаціями слів з експресивно-емоційним забарвленням, запитаннями риторичного характеру, окличними реченнями, іронічними зауваженнями, графічною акцентуацією.

Когнітивно-смислове ядро жанру анонімної рецензії утворює критична оцінка, яка реалізується як експліцитно так і імпліцитно. Оцінність маніфестується у текстах лексичними засобами різної частиномовної приналежності, певними синтаксичними конструкціями та на рівні цілісних висловлень Негативна і позитивна оцінки взаємодіють у текстово-комунікативному просторі рецензій, одночасно підтримують і порушують етикетні стереотипи наукового спілкування, у деяких випадках генерують протилежні своєму знаку семантико-стилістичні

ефекти. Для анонімної рецензії характерна аксіологічна асиметрія, різко зсунута у бік негативного оцінного полюсу.

Цей дисбаланс невід'ємно пов'язаний з експліцитним дидактизмом, спрямованістю на повчання адресата, що об'єктивується крізь конструкції з модальними дієсловами зі значенням облігаторності, наказові речення та структури з умовним способом. Взаємодія та поєднання дидактично-спрямованих висловлень з оцінними у контексті жанру пре-публікаційної анонімної рецензії актуалізує специфічну жанрову роль адресанта як авторитарного ментора. Разом вони зумовлюють особливу риторико-смислову акцентуацію цього жанру, яку можна умовно назвати критично-менторською.

Отже, у комунікативно-когнітивному просторі жанру анонімної рецензії адресант-"чорний" рецензент виступає експертним знавцем базових знань і уявлень, епістемічних норм та комунікативних конвенцій певної наукової дисципліни, які він, принаймні частково, експлікує крізь зауваження, вимоги, рекомендації та поради у тексті рецензії. Своєю чергою, адресат, який займає субординативну позицію в імплікованому діалозі з рецензентом, змушений сприймати, засвоювати та враховувати те, що йому передає і нав'язує адресант. Іншими словами, у контексті цього жанру відбувається процес акультурації, передання і засвоєння різних моментів певної науково-дисциплінарної культури, ефективність якої зумовлює цілий арсенал мовностилістичних засобів.

Зоряна Яців

НЕВЕРБАЛЬНА СКЛАДОВА АНГЛОМОВНОГО ВАЛЕОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Розвиток різних форм медіа та ритм життя сучасної людини визначають нові вимоги аудиторії щодо висвітлення інформації. Важливо, щоб вона була оформлена лаконічно, чітко, зрозуміло та цікаво водночас. Оптимізації представлення інформації сприяє візуалізація контенту. До того ж використання візуального компоненту поряд з вербальною частиною стало нормою, зокрема, для публікацій у друкованих медіа. У лінгвістичній літературі на позначення вербально-візуальних текстів використовують поняття "креолізованого тексту". Для жанрів професійно-непрофесійного валеологічного дискурсу (адресантом є фахівець, а адресатом – широкий загал), а саме статті, редакторської колонки, кулінарного рецепту, рекламного оголошення, типу тексту "питання/відповідь" ("Q/A") та тесту, представлених у періодичних друкованих виданнях (журналах), характерне поєднання вербальної (текстової) частини та невербальної (візуальної) складової. Візуалізуючи вербальні тексти, автори, з одного боку, мають на меті "оживити" й прикрасити повідомлення, з іншого – прагнуть покращити

процес сприйняття інформації шляхом подвійного кодування: вербального і візуального. Відтак, повідомлення сприймається комплексно, а текст виступає як лінгвовізуальне утворення, де візуальна складова доповнює та поглиблює зміст словесного повідомлення.

Серед основних прийомів візуалізації повідомлення на валеологічну тематику виокремлюємо ілюстрації, фотоілюстрації, інфографіку та виділення об'єктів. Ілюстрації представлені зображеннями, малюнками, а фотоілюстрації – фотопортретами, фотоплакатами, фуд-фотографіями (food photography, food design – новий напрям у мистецтві фотографії останніх років, для якого характерне зображення смачної та ефектно оформленої їжі). Інфографіка реалізується у вигляді діаграм, таблиць, списків, схем. Серед основних видільних прийомів привертають увагу шрифтове (розмір, тип кеглю) та колірне оформлення тексту, а найчастіше – його заголовка, як обов'язкового структурно-композиційного елементу медійного тексту за тематикою здорового способу життя.

Візуальні елементи виконують ряд функцій: атрактивну, інформативну, естетичну та експресивну, графічно-видільну. Атрактивна функція полягає у привернення уваги реципієнта з метою вплинути на його емоційний стан та забезпечити довіру до тексту. Суть інформативної функції – передати певну інформацію (частково вона виражена у вербальній частині), але її наочне представлення сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню. Завдання експресивної та естетичної функцій полягає у чуттєвому сприйнятті фото, зображення чи навіть діаграми та впливі на почуття та емоції адресата, у тому, щоб спонукати його, до прикладу, спробувати приготувати зображену страву (жанр кулінарного рецепту), дати відповіді на запропоновані запитання та отримати певний результат (жанр тесту), ознайомитися з перевагами певного товару чи послуги (жанр рекламного оголошення) тощо. Прерогативою графічно-видільної функції є формальний план оформлення повідомлення, що сприяє привернення уваги та його виокремленню на фоні інших повідомлень. Так, для оформлення заголовка тексту зазвичай використовується значно більший розмір кеглю, а для його колірного рішення часто обирають яскраві кольори, наприклад, червоний, блакитний, зелений.

Невербальна складова є невід'ємною частиною сучасного англомовного професійно-непрофесійного дискурсу. Вона унаочнює (кулінарний рецепт, рекламне оголошення), узагальнює (стаття, тест) зміст вербальної частини та знайомить з адресантом повідомлення (редакторська колонка, тип тексту "Q/A"). Використання візуальних прийомів робить повідомлення виразним, впізнаваним (при повторному перегляді) та цікавим для потенційного читача, увагу якого, очевидно, приверне креолізований текст. Таким чином, вербальний текст та візуальна складова утворюють синкретичне лінгвовізуальне ціле, яке дає чітке та зрозуміле уявлення про зміст повідомлення.

Наукове видання

ТЕЗИ

звітної наукової конференції
професорсько-викладацького складу
факультету іноземних мов за 2021 рік
(3–4 лютого 2022 рік)

На пошану доктора філологічних наук, професора
Катерини Яківни Кусько

Відповідальна за випуск *Олеся Татаровська*
Комп'ютерна верстка *Анастасії Дідух*
Дизайн обкладинки *Світлани Костенко*

Підписано до друку 31.01.2022 р.
Формат 60х84/16. Умовн. друк. арк. 18,6.
Наклад 50 прим.

Видавництво ПАІС
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 року,
вул. Гребінки, 5, оф. 1, м. Львів, 79007.
Тел.: (032) 225-49-00, (032) 261-24-15.
E-mail: pais.druk@gmail.com; www.pais.com.ua.

На пошану
доктора філологічних наук, академіка
Катерини Яківни Кусько

ПАІС
Видавництво Львів